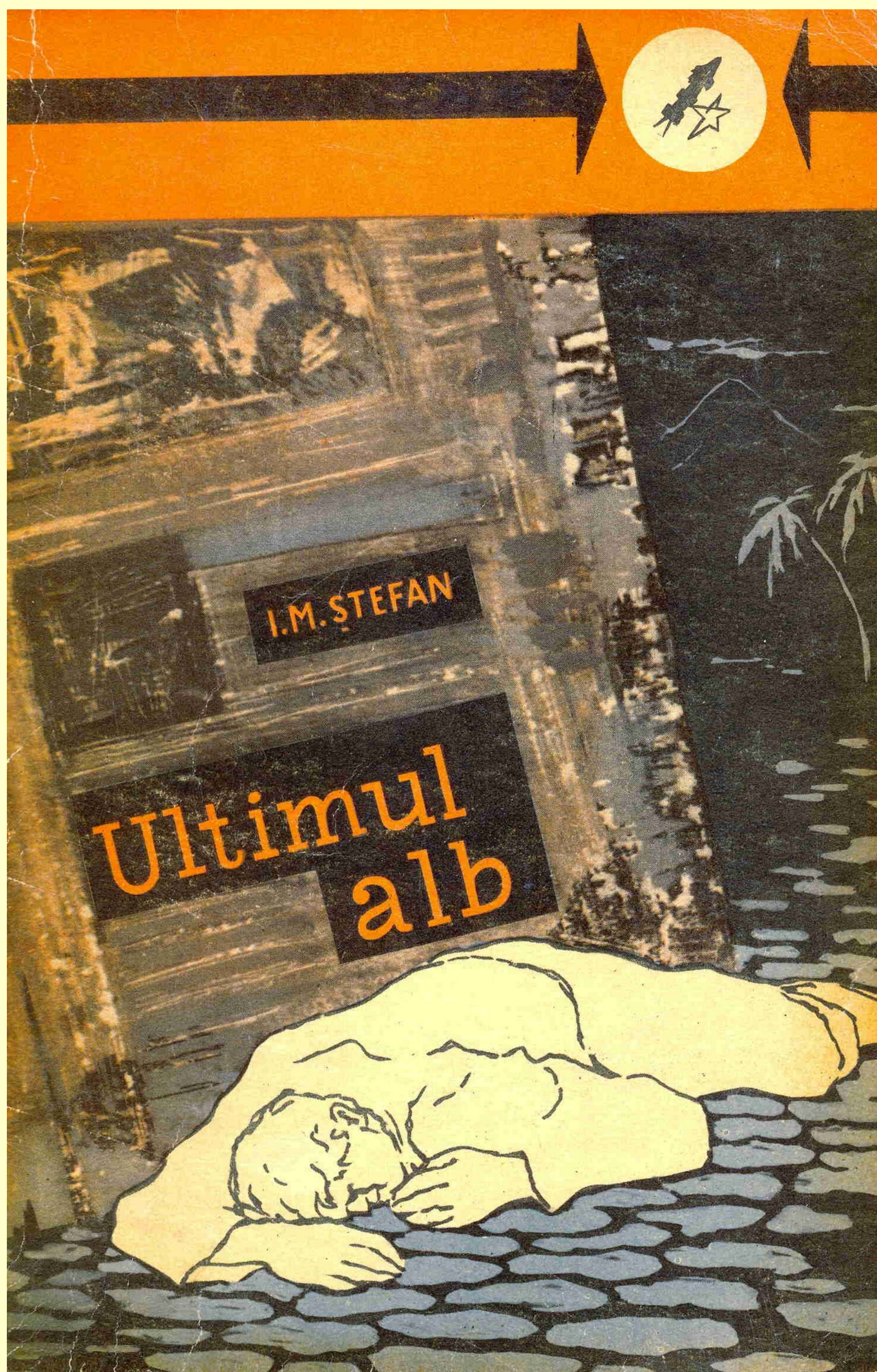

I.M. ŞTEFAN
Ultimul alb

Memoriei tatălui meu

I. M. ŞTEFAN

Ultimul alb

EDITURA TINERETULUI

Coperta de BARBU TEODORESCU

ULTIMUL ALB

Partea I

PASIUNEA LUI KLIM LARA

OAMENI ÎN CEAŢĂ

Cîteva zile după furtună, orăşelul sud-african arăta răscolit, cu gardurile rupte, iar nisipul adus de vînt dinspre deşert se aşezase în fiecare cută, se strecurase prin ferestre, acoperise şanţurile drumurilor, astupase canalele...

Ceaţa stăruia deasă deasupra străzilor. Cerul se lăsase parcă spre pămînt, gata să-l înăbuşe în umezeală şi întuneric. Firele ofilite de iarbă de pe şesurile şi colinele din jurul oraşului prinseseră vlaga unei culori noi. Ploaia cădea în fiecare zi, binefăcătoare.

În ziua de 10 august, în Stanby începuse o fierbere neobişnuită. De-a lungul străzilor umblau convoaie de oameni care arătau aproape spectrali în lumina vagă a norilor tulburi. Veneau din toate cartierele şi se învălmăşeau spre Piaţa Palmierilor, care era dominată de profilul înalt şi auster al tribunalului. În timpul zilei, cînd se desfăşura procesul, înghesuiala şi hărmălaia erau atît de mari, încît trebuiau să intervină detaşamente puternice de poliţie pentru a menţine ordinea. Dar piaţa nu se golea nici la miezul nopţii, cînd sălile de judecată rămîneau pustii.

Sub presiunea publicului, autorităţile fuseseră nevoite să instaleze difuzoare care transmiteau celor ce nu puteau pătrunde în sălile arhipline dezbaterile. Se auzeau voci gîtuite, frînte, îndurerate. Emoţia celor de afară izbucnea în aclamaţii de uimire sau de indignare.

Uneori vorbele judecătorilor şi martorilor se schimbau în mari semne de întrebare. Faptele povestite de martori nu îngăduiau nici celor mai buni prieteni ai acuzatului să dibuiască în firul încîlcit al întîmplărilor o singură împrejurare care ar fi putut să-l salveze pe cel învinovăţit de acuzaţia de omor.

Doctorul Tather fusese ucis.

Faptul îngrozitor apărea ca un ultim moment, cel mai dramatic poate, al ciudatelor întîmplări prin care trecuse oraşul.

De la vechiul fort al pionierilor buri, unde se afla închisoarea, întregul drum pînă în faţa tribunalului era mărginit, în fiecare dimineaţă, de şiruri de oameni care aşteptau trecerea dubei. Era însoţită de poliţişti călări ce se străduiau să îndepărteze curioşii care se repezeau să-l vadă pe acuzat şi să descifreze pe faţa lui adevărul. Încercarea era zadarnică. În fundul dubei îl zăreau pe acelaşi om blînd pe care-l cunoşteau de mult. Chipul lui era o icoană a nevinovăţiei. Îl vedeau cum stă rezemat pe banchetă, păzit de doi poliţişti cu armele în mînă, ca un criminal feroce. Ochi-i mari şi sticloşi îşi pierduseră liniştea şi iscodeau neantul, în căutarea unei amintiri confuze.

Oare omul acesta se făcuse vinovat de o crimă atît de înfiorătoare? Şi care putea fi mobilul crimei?

Doctorul Tather nu era bogat, ca să poată fi jefuit. Nu nedreptăţise niciodată pe nimeni şi în schimb semănase din plin binele în jurul său. Cine, ce fanatic cu mintea întunecată de ură avusese interesul ca el să piară?

Fusese dintotdeauna un prieten al negrilor şi al tuturor celor prigoniţi, un adversar neîmpăcat al apartheidului, al segregaţiei rasiale practicate de autorităţi. Suferise persecuţii şi chiar închisoare pentru crezul său.

Împotriva acuzatului se strîngeau mărturii grave, copleşitoare. Adevărul părea dovedit, dar apărea celor ce-l cunoscuseră îndeaproape pe omul din boxă de necrezut.

Întregul oraş urmărea procesul care se judeca la tribunal...

Lucrurile acestea se întîmplau în august, după dezlănţuirea furtunii şi începerea ploilor, cînd străzile erau înecate în ceaţă.

Pentru a desluşi înţelesul întîmplărilor, va trebui să ne întoarcem înapoi cu cîteva luni, desfăşurînd cronica unor evenimente ciudate. Pe atunci, uscăciunea covîrşea totul. Arşiţa se oprise deasupra caselor în aşteptare neclintită, iar peisajul părea topit în lumină translucidă, ca şi cînd nimic din contururile lumii n-ar mai fi putut să reziste văpăii care se revărsa atotstăpînitoare...

BOLNAVA

După o bună bucată de drum, Klim Lara, sanitarul negru, ajunse în dreptul unei uliţe cu case scunde, dărăpănate.

Linia firavă a ultimelor bordeie de Ia periferia oraşului Stanby se sfîrşea în faţa deşertului sud-african, care se pierdea în dune scunde. Erau ca nişte trepte risipite, albite de căldură, din ce în ce mai depărtate, presărate cu rari mărăcini. În depărtare sclipea în soare acoperişul de tablă al unui depozit de benzină. Lîngă el, un stîlp înalt marca locul unei pieţe; acolo îşi aduceau produsele negri din rezervaţia vechiului trib Mabu, alungat de buri, apoi vînat de soldaţii unui sîngeros maior englez.

Spre nord şi spre vest, la o distanţă de vreo treizeci de kilometri, începeau alte rezervaţii, cu colibele lor mici, răsfirate pe pămîntul sterp, de-a lungul unui fir de apă secat în cea mai mare parte a anului. În direcţia aceea nu se mai vedeau acum decît licăriri albe, încinse parcă, iar orizontul încremenise sub globul arzător al soarelui. Totul părea o schiţă decolorată, suflată cu mult praf, care se agăţase între cerul în văpăi şi pămîntul deşert.

Pustiul zăcea săptămîni lungi în neclintire. Pe urmă, la primul fior al vîntului umed şi fierbinte, se pornea o putere nouă, gata să schimbe cu darurile ei binefăcătoare toată această aşteptare uscată. Atunci mărăcinii începeau să înverzească, iar dealurile se trezeau la rodnicie. Înnoirea cuprindea întreg pămîntul, pînă departe spre nord.

Din partea de nord-est curgea, prin rîpe adînci, rîul Nescat şi se abătea spre Stanby. Apa lui roşcată-vînătă izvora din regiunile bogate în păşuni ale Munţilor Drackenberg. În apropiere de

oraş, de o parte şi de alta a malurilor, unde pămîntul era mai bun, se întindeau fermele albilor.

La ferma familiei Reston robeau sute de negri prinşi de poliţie cu prilejul raziilor. Unchiul sanitarului, Mokhele, obţinuse aici un petic de pămînt pe care să-l lucreze. Nici lui nu-i mergea însă mult mai bine. Trebuia să muncească 180 de zile din an pe pămîntul stăpînului, iar uneori, în ajunul strîngerii micii sale recolte, fermierul îi mai şi aplica cine ştie ce amendă.

Klim Lara era un om care ar fi putut trece multă vreme neobservat; fruntea largă şi ochii adînci, mîngîietori, îi dădeau însă o înfăţişare de blîndeţe şi înţelegere care atrăgea încrederea bolnavilor. Ştia să dăruiască oamenilor din jur o căldură nemărginită.

Se opri o clipă să privească cu luare-aminte cursul rîului. Obrazul lui lucea negru; ochii priveau parcă de sub un văl; se aprindeau, încercaţi de fiorul unei nerăbdări trecătoare, apoi se fixau în orbite, frumoşi şi trişti.

Cu ani în urmă, cînd abia terminase şcoala de sanitari, construise chiar în punctul acesta al Nescatului o mică „lucrare hidrotehnică” pentru copii. Ajutat de ei, amenajase o cădere de apă, iar aceasta punea în mişcare o roată de moară miniaturală, ce putea să facă tot felul de lucrări; zdrobea grăunţe, bătea ţesături şi aşa mai departe. Ce bucurie pe micii lui prieteni! Dar mai ales ce bucurie pe Klim să-i vadă cum se jucau, albi şi negri, împreună, în pofida barierei de culoare decretată de autorităţi. De

cîteva ori o întregise cu noi instalaţii, iar pînă la urmă cumpărase un dinam care, pus în funcţiune de roata ce se învîrtea, dădea curentul pentru aprinderea unor becuri colorate, spre mulţumirea copiilor. Într-o dimineaţă, nu mai găsiră însă decît o grămadă de lemne arse. Un grup de huligani din Broederbond — Ku-Klux-Klanul — sud-african distrusese locul de joacă, care ameninţa sfintele reguli ale apartheidului...

Nu se stîrnea nici o adiere. Pe gardul unei case de indieni mai cu stare era lipit un afiş îngust, în cele două limbi vorbite de albi — engleză şi afrikaan:

Votaţi pe domnul Clark Burton, marele nostru industriaş, strălucit reprezentant politic al oraşului!

Cu litere mărunte erau înşirate meritele acestui ilustru domn alb, care se trăgea dintr-o familie engleză cu blazon. Clark Burton trebuia ales deputat în parlament. Afişul acela fusese lipit din greşeală pe gardul unor oameni de culoare, care nici nu aveau dreptul să se gîndească la treburile pe care ilustrul alb le rezolva în numele lor.

Puţin îi păsa lui Burton că urma să fie alesul unei minorităţi infime a populaţiei. Nici la referendumul din 1960 nu votaseră decît 10 procente din totalul locuitorilor. Şi totuşi, „republica ultra-albă” fusese proclamată: Africa de Sud nu mai era acum un dominion în cadrul Commonwealth-ului, ci „Republica Sud-Africană”. Titulatura se

schimbase, dar asuprirea negrilor rămăsese la fel de aprigă ca mai înainte.

De fapt, toate aceste impresii monotone nu-l opriseră pe Klim Lara decît cîteva clipe.

Cuprinse iar cu privirea casele negrilor, adăposturi mizere, gata parcă să se prăbuşească: bordeie săpate sub pămînt, colibe din nuiele, locuinţe cu pereţii din lut, atît de scunde, încît un om matur nu putea sta înăuntru în picioare, altele construite din bidoane. În fiecare din aceste adăposturi locuiau şapte, opt şi chiar zece oameni, iar bolile molipsitoare se întindeau cu o repeziciune uimitoare.

Din dreptul unui cort se ivi o fetiţă care-l privi cu uimire. Strigă apoi cu voce ascuţită:

— A venit sanitarul! A venit sanitarul!

O cunoştea pe fetiţa aceasta ciudată. Muncise de mică în minele de cărbuni. Într-o zi, s-a găsit la ea jucăria unui copil alb — o păpuşă mare, ai cărei ochi se roteau în cap. Un supraveghetor o bătuse fără milă. De atunci, mintea i se tulburase.

În după-amiaza aceasta, cineva îl chemase pe sanitar la o bolnavă şi el venise în toată graba, ca totdeauna. La strigătul fetiţei ieşiră în drum două negrese, care îi făcură semn să se apropie şi să intre într-o colibă.

Scheletică, o fată zăcea pe un pat de lemn aşternut cu cîrpe. Făptura ei era chinuită de o boală de piele netratată. Trei bărbaţi stăteau într-un colţ. În încăpere mirosea a tutun, iar femeile vorbeau repede şi învălmăşit.

Se auzi vocea gravă a unui bărbat:

— Vindec-o, binefăcătorule!

Vorbele răsunaseră cu sfială, ca şi cînd ar fi fost adresate unui om cu puteri deosebite de ale celorlalţi. Klim se aplecă peste trupul fetei, care părea un amestec de zulus cu cine ştie ce alt neam. Desluşi mai bine braţele descărnate şi obrazul smochinit. În faţa acestei înfăţişări, rămînea de multe ori paralizat. Nu se putea resemna la gîndul că omul poate să decadă în starea aceasta.

Femeile începură să dezvelească din cîrpe trupul fetei şi, deodată, Klim îi văzu pieptul. Se mai ţinea neaşteptat de tînăr şi viu.

Vocea bărbatului care vorbise mai înainte răsună din nou:

— Am fost marinar pe o goeletă portugheză, apoi hamal în port. Pe fată am cunoscut-o în golful Delagoa, iar acum o lună mi-a devenit soţie. Am venit încoace, peste munţii înalţi, în căutare de lucru. Pe drum s-a îmbolnăvit. Noaptea începea s-o ardă pielea şi se scărpina cu furie. Avea fierbinţeală mare şi slăbea mereu. Oamenii aceştia spun că numai tu poţi s-o vindeci, că ştiinţa ta este atotputernică…

Vorbele se stinseră ca o melopee veche.

Glasul omului acestuia trezea un gînd nemărturisit în mintea sanitarului; şi el iubea pe cineva care fusese lovit de o boală grea. Cuvintele răsunară ca ecoul unei chemări pe care o dată, într-un asfinţit de aramă, într-un colţ de stradă şuie, părăsită, îl auzise rostit de Rafia.

O ascultase atunci copleşit şi tulburat, fără să ştie prea bine de ce îl chemase atît de departe...

Simţi că doreşte cu căldură să vină în ajutorul fetei din golful Delagoa. Ştia că aceşti oameni nu au bani. Trebuia să le dăruiască alifia antibiotică şi să mai ceară pe deasupra de la doctorul Tather injecţii întăritoare.

Înmînă unei femei cutia cu alifie şi rosti foarte scurt îndrumarea necesară, apoi o repetă, o repetă iarăşi, pînă crezu că a fost înţeles pe deplin. Adăugă:

— Mîine dimineaţă voi veni din nou să văd cum îţi merge. Îl voi aduce şi pe doctorul Tather.

O spuse cu mîndrie. De altfel, cele două femei bantu care-l primiseră ştiau că sanitarul negru a fost ajutat de doctorul alb încă de pe vremea cînd era flăcău năpăstuit şi bolnav.

*

*   *

Cînd ieşi, nu mai văzu fetiţa care-l anunţase în felul ei ţipător. Se gîndi că va trebui s-o ducă la un psihiatru; se stabilise unul nou în oraş. Asta cînd va strînge ceva bani, ca să-l plătească...

Mai privi o dată spre drumul care ducea în rezervaţia tribului Mabu. Cu cîteva zile în urmă, acolo fusese găsit cadavrul unui negru fugar, ucis cu lovituri de bastoane şi muşcat de cîini. Văzuse cadavrul acelui nenorocit. Fugise pesemne de la ferma-închisoare a lui Richard Mackenzie, un bogat plantator şi crescător de vite, căruia

negrii îi spuneau „Hiena brună”. La cîteva sute de metri mai departe fusese găsit împuşcat un alt negru. Tot de acolo fugise. Aflase că aceşti oameni încercaseră să evadeze din cuştile în care erau încuiaţi; izbutiseră să se apropie de oraş, dar în clipa amăgitoare a scăpării, auziseră lătratul clinilor. Loviseră de moarte cîţiva dulăi, dar ceilalţi fuseseră atît de aţîţaţi de mirosul de sînge, încît la îndemnul stăpînilor călări, în fruntea cărora se afla crudul Mackenzie, se năpustiseră pe ei. Negrii se apăraseră voiniceşte, dar oamenii lui Mackenzie îi loviră pe neaşteptate cu bastoanele peste obraz şi cîinii îi înşfăcară.

Sistemul fermelor-închisori fusese născocit mai de mult şi Mackenzie se lăuda că este unul dintre iniţiatorii lui. Mai mulţi fermieri finanţau construirea unei închisori şi în schimb li se punea la îndemînă forţa de lucru ieftină a deţinuţilor. În Africa de Sud erau arestaţi anual jumătate milion de oameni, un record sinistru, şi temniţele statului erau întotdeauna suprapopulate. Un ministru de justiţie sud-african avusese de aceea făţărnicia să declare că: „închisoarea particulară este un monument ridicat în cinstea spiritului de iniţiativă al cultivatorului”, „unde deţinuţii duc, pasămite, o viaţă plăcută, în condiţiile agreabile de la ţară”. Despre oamenii care muriseră în aceste închisori de foame sau în urma torturilor nu suflase nici un cuvînt.

Klim coborî spre cursul rîului Nescat. I se părea că în undele lui se răsfrîngea o imagine albă, ca mirajul arşiţei din jur.

Sau poate că era oglindirea unui nor? Pe aici nu existau cărări: singura linie care tăia în două pămîntul încins şi crăpat era aceea a cursului de apă.

În ultima vreme, sanitarul ducea o viaţă frămîntată, iar generoasele lui acţiuni se pierdeau în noianul unor dureri şi căderi omeneşti covîrşitoare; în marele fluviu al suferinţei, mai mare decît nesfîrşitul Congo, oamenii se înecau, iar el nu le mai întrevedea uneori nici o scăpare.

Doctorul Tather şi învăţătorul mulatru, Kompe, erau prietenii săi cei mai apropiaţi; îi asculta cu încredere şi luciditatea lor senină îl îndemnase să dea la o parte vălul prejudecăţilor, să creadă în putinţa izbăvirii oamenilor prin luptă, acea luptă care zdruncinase din temelii Africa colonială, eliberînd atîtea popoare. Nu arareori însă suferinţa celor din jur îl făcea să cadă pradă deznădejdii...

Trecuseră doi ani de cînd nu mai avea cămin. Pe Ila, blînda şi duioasa Ila, o jertfise pe altarul devotamentului său. În noaptea aceea ploioasă de august, cînd ea murise la naşterea celui de al doilea copil, sanitarul fusese plecat în rezervaţia tribală Nabiru, unde izbucnise o molimă grea. Fetiţa lui, Ilina, era crescută de o vecină.

Sanitarul se opri. Privi multă vreme peisajul cufundat în penumbra serii. Nu se clintea nimic. Oare Africa de Sud, această citadelă a rasismului şi colonialismului, în care albii erau mai numeroşi decît în orice altă ţară africană, avea să rămînă la fel de neclintită în mijlocul furtunii

eliberatoare care cuprinsese continentul? Asupritorii erau atît de puternici, poliţia lor atît de bine organizată şi înarmată!

Ajunse într-un tîrziu în cartierul albilor. Aci străzile erau asfaltate, casele arătoase. Se înnoptase. Verandele străluceau scăldate în flori şi lumină.

Deodată, pe faţa lui Klim se ivi surîsul unui om care crede a şti mai mult decît ceilalţi. O clipă numai şi apoi dispăru.

Coti la dreapta pe o stradă inundată de lumina lămpilor şi văzu că din dreptul barului MINA TRANSVAALULUI — apar albi cu piepturile bombate, parcă mîndri de forţa lor. În ciuda unei tresăriri de teamă, care-i şopti o clipă să se ferească din calea lor, îşi urmă drumul chiar în direcţia din care veneau ei. Frîntura stridentă a unei melodii îi izbi auzul; apoi sunetele începură să salte clare şi îndrăzneţe; din locul unde se afla barul, zvîcnea pulsaţia unei agitaţii necontenite.

Siluetele înalte veneau spre el. Îşi simţea bătăile inimii, dar continua să înainteze. De ce să se întoarcă din drum? Nu era om ca şi ei?

Muzica contenise. Nici albii care veneau spre el nu mai scoteau o vorbă. Toţi aşteptau să aibă loc întîlnirea; mişcările lor păreau aşa de încordate, încît Klim simţi pentru o clipă bucuria eliberării depline de teamă, de spectrul inferiorităţii, şi merse şi mai hotărît în întîmpinarea lor.

Trecură pe lîngă el, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Tîrziu, îl ajunse ecoul unui rîs răguşit.

Klim îşi privi geanta cîteva clipe. Se gîndi iar la fata din Delagoa. Trebuia să-l găsească pe doctorul Tather. Apoi, deodată, îşi aminti că degeaba îl căuta. În seara aceasta, ţinea o conferinţă despre etnografie, pentru a demonstra încă o dată absurditatea teoriilor rasismului. Îi va cere mîine să consulte bolnava şi va căuta să facă singur rost de ceva medicamente. Schimbă drumul, spre cartierele negrilor.

Ajuns pe strada Livingstone, privi intens spre dreapta, prin gardul unei curţi. Acolo era casa bătrînei Karo, ceva mai temeinic clădită ca cele din jur. Nu se vedea ţipenie de om. Klim privi păsările care se răsfiraseră în curte, ca un evantai multicolor, apoi cele cîteva găini care moţăiau în coteţe; unele dintre acestea semănau cu păunii, iar altele aveau veşminte şi mai ciudate.

Klim deschise grijuliu o portiţă şi intră la păsări, fără să le stîrnească. Privi spre uşa deschisă a casei şi o strigă pe Karo. Nu-i răspunse. Desigur că nu era acasă. Bătrîna o ducea ceva mai bine decît ve-

cinele ei, deoarece Klim o ajutase să-şi facă crescătoria de găini de rasă. Karo se mira uneori de voinicia şi coloritul unor exemplare din curtea ei, dar Klim îi explica mereu că aduce ouă de la alte rase, pe care ea n-are de unde să le cunoască.

În dreptul coteţelor, sanitarul rămase un timp mai îndelungat; înscrise într-un carnet anumite date şi stîrni un cotcodăcit asurzitor, însoţit de fîlfîirea temătoare a aripilor.

Sanitarul îşi făcuse în curte o mică cabină-laborator, unde negresa îl văzuse cu uimire operînd păsări sănătoase şi introducîndu-le în trup anumite „grefe” — cum le spunea el — injectînd ouăle din clocitoare şi făcînd şi alte operaţii de care ea nu mai auzise. În ultima vreme, din lucrările de selecţie ale sanitarului ieşiseră cocoşi cu pene albăstrii şi pinteni uriaşi, găini cîntărind cîte şase kilograme şi găini pitice de puteai să le ţii în palmă…

ÎN LUMEA CĂRŢILOR

Încă de cînd terminase — primul pe promoţie — cursul de sanitari, Klim citea mereu cu pasiune cărţi şi reviste de medicină, biologie, literatură. Sanitarul îi cunoştea destul de bine pe Darwin şi Pavlov; încerca să se orienteze în teoriile biologilor şi

antropologilor. Dacă n-ar fi existat discriminarea rasială, s-ar fi înscris de mult la facultate. Îşi rupea mereu din ceasurile libere, chiar cînd se simţea frînt de oboseală, pentru a înainta în lecturile sale.

De cîte ori găsea în cărţi o afirmaţie privitoare la inferioritatea intelectuală a vreunei rase, o sub-linia cu creionul roşu şi căuta în alte lucrări con-traargumente temeinice.

În cîţiva ani termină de citit cărţile din biblioteca doctorului Tather. Îşi cumpără şi el cîteva zeci de volume, dar cărţile ştiinţifice erau prea scumpe ca să le poată avea pe măsura setei lui de citit. În biblioteca publică a primăriei, negrii nu erau primiţi. A fost o întreagă epopee pînă ce un grup de intelectuali din Liga Antisegregaţionistă a reuşit să ridice o casă de citit, frecventată de oameni de toate rasele, şi să procure cîteva zeci de volume. Poliţia descindea uneori pentru a confisca cărţile cu idei „periculoase”. Toţi citeau cu nesaţ, aşa încît cărţile se tociseră. Lună de lună creştea numărul de cititori, mai ales că pe lîngă bibliotecă se înfiinţase şi un curs de alfabetizare.

Apucă spre strada îngustă şi prăfuită unde se afla casa de citit. O vedea în lumina amurgului, ca o alcătuire scundă, neînsemnată. Cînd deschise uşa, simţi bucuria de a revedea băncile şubrede — provenite din materialul reformat al unei şcoli.

În sala de lectură mai şedeau cîteva persoane. Un băiat citea în şoaptă; buzele lui fremătau grăbit. Două fete cu părul în movile creţe priveau imaginile

unei mari cărţi de geografie fizică şi se mirau prin semne mute. În faţă de tot, un indian de vîrstă mijlocie era cufundat în lectura unui roman de Gorki.

Klim merse în vîrful picioarelor spre banca unde se aşeza de obicei şi rămase un timp pe gînduri. Apoi ceru un tratat de antropologie şi îşi scoase cîteva note. Doctorul Tather îl învăţase să citească numai cu tocul în mînă.

După ce termină lectura, înapoie cartea bibliotecarei — o mulatră care muncea dimineaţa la fabrica de textile, iar după-amiaza, pînă tîrziu noaptea, înregistra cărţile şi deservea cititorii, fără vreo plată. Ea îi zîmbi, ca unui vechi cunoscut, şi-l puse

la curent cu ultimele cărţi cumpărate. Klim îi mulţumi. Aruncă o ultimă privire spre capetele imobile, aplecate deasupra cărţilor şi ieşi, fără zgomot, în stradă.

VALUL AMINTIRILOR

Îl obseda imaginea a două perechi de picioare goale, crăpate, cu cicatricele urmelor de bici, pe care le zărise sub una din băncile bibliotecii.

Aşa fuseseră şi picioarele lui cu ani în urmă...

Valul amintirilor începu să se reverse aprig, de nestăvilit.

Se născuse în rezervaţia de trib Chuana, undeva la nord, pe un meleag arid, brăzdat de rîpe sterpe, în depărtare se vedeau bine păşunile bogate de pe povîrnişurile Munţilor Drackenberg. Acolo erau turme mari de oi, iar prin văi şi păduri vieţuiau antilope de munte şi veveriţe aurii. Dar întinderea aceea fertilă era o ţară a stăpînului alb. El îi alungase de mult pe negri şi-i ţinea acum într-un ţarc. Stăteau foarte înghesuiţi, ca o turmă înfricoşată.

Viaţa tribului lîncezea şi libertatea dulce a trecutului nu mai răsuna decît în cîntecele bătrînelor. Cîntau despre frumuseţea fluviului Limpopo, pe care călătorise cel mai vechi străbun al

tribului şi se întorsese între ai lui, mai tînăr şi mai frumos decît soarele. Bunicul îi povestise lui Klim că, multă vreme, albii nici nu îndrăzniseră să se apropie de viteazul lor trib, aşa că fuseseră feriţi de pornirile lor lacome. Lui Klim abia îi venea să creadă că vechii bărbaţi ai tribului fuseseră îndrăzneţi şi străbătuseră pămîntul de la mare pînă aproape de deşert, conduşi de şefi viteji. Acum, şeful tribului era ascultat numai de frică. El era omul albilor, iar casa îi duhnea a whisky şi murdărie.

Klim trăise pînă la vîrsta de zece ani lingă fustele femeilor; erau foarte multe, adesea arţăgoase, flămînde, certăreţe, deoarece bărbaţii plecau să caute de lucru în locuri depărtate şi îşi găseau adesea alte neveste. Cîteodată nu se întorceau decît schilozii. Într-o bună zi, şeful tribului chemă la el băieţii care crescuseră destul pentru a fi buni de muncă. Recrutarea se făcu în faţa unor albi cu cizme roşii, care purtau la şolduri arme de foc. Albii rîdeau mereu şi îi spuneau şefului vorbe măgulitoare. Cînd au aflat hotărîrea, femeile au făcut un vacarm îngrozitor. Dar cineva le-a spus că sînt nişte proaste, deoarece tribul n-are pămînt şi nici vite, aşa că băieţii nu vor avea cu ce să se hrănească şi, peste doi sau trei ani, vor pleca singuri să caute de lucru.

Klim fu mînat din urmă chiar a doua zi. Ar fi vrut să ştie de ce lucesc atît de frumos cizmele albului; de aceea le atinse cu degetul, dar gestul acesta nevinovat îi atrase o lovitură de bici peste obraz. Arsura îl făcuse să sară în

sus şi instinctul iui de cafru se trezi năpraznic. Se repezi să-l lovească pe alb, printr-o săritură de fiară. Lupta a fost inegală şi Klim s-a trezit abia a doua zi, cu capul plin de cucuie. Ceilalţi îi povestiră că albul îl lovise cu tocul revolverului în cap şi-i strigase că-l va lăsa în deşertul Kalahari, să-l mănînce şacalii. De atunci se ferise de cizmele strălucitoare; nici nu se mai gîndea să le atingă cu degetul, ba le privea ca pe un obiect care iscă năpaste.

A fost dus în minele de diamante de la Kimberley. Acolo era infernul. Salariile muncitorilor negri nu reprezentau decît a zecea parte din salariile muncitorilor albi, iar copiilor negri nu li se dădea, în schimbul muncii lor, decît un blid de lături, o singură dată pe zi.

Dormeau într-un fel de grajd, ca pentru, vite, legaţi la gleznă cu frînghiile de un par central, ca nu cumva să fugă.

Uneori Klim visa că din el iese un altul, cu puteri nebănuite, care se repede la subteranele minei şi le zgîlţîie pînă ce le surpă, risipeşte munţii de aur în care albii prefăceau roca diamantiferă scoasă din adîncuri, aruncă cu pietre sclipitoare în vilele somptuoase. Se trezea în sudori.

Ziua era mînat din urmă şi nu avea timp să se gîndească la nimic. Încă de dimineaţă erau împărţiţi pe grupe de corvoadă, prin semne de cretă pe care supraveghetorii le făceau pe spatele lor gol. Auzea pocnetul bicelor şi o lua la fugă spre intrările subteranelor.

În mijlocul oamenilor de aici, veniţi din toate colţurile Republicii

Sud-Africane, erau unii care ştiau să scrie şi să socotească. Un controlor negru, Sodibe, văzîndu-l ager şi atras spre tot ce cerea puţină minte, îl învăţă să vorbească englezeşte, să scrie şi să socotească. Îndeletnicirile acestea îi făceau multă plăcere. Suferea însă la gîndul că nu cunoştea decît rezervaţia natală şi lagărul acesta de muncă.

Ceilalţi băieţi îl îndemnau uneori să bea rom sau gin. Multora li se părea singura posibilitate de a ieşi din apatie. Klim nu se lăsa ispitit. Romul era un leac trecător şi scump. Nu-l atrăgea abisul nesimţirii.

Avea şaisprezece ani cînd îi căzu un bolovan peste picior şi i-l frînse. Fu izgonit de la mină, ca nefolositor, şi zăcu într-o colibă de oameni miloşi. După ce se vindecă, vagabondă un timp, pînă fu readus de poliţie în rezervaţia tribului.

După cîteva luni, izbuti să fugă şi să găsească o ocupaţie la construirea unor terasamente de cale ferată, lîngă oraşul Stanby. Acolo se îmbolnăvi de tifos şi zăcu multe luni între viaţă şi moarte. Se trezi scăpat din ghearele morţii, ca un lujer gol. Îi era teamă să pună piciorul pe pămînt; şi-l simţea sfărîmicios, iar şira spinării se îndoia, vlăguită.

Atunci apăruse în viaţa lui doctorul Tather. Îşi amintea cum s-a ivit doctorul alb, adus de un tovarăş de muncă indian, în faţa rogojinii pe care zăcea. La început s-a speriat de alb, crezînd că este un duşman, venit să-l alunge. Se osteni de nenumărate ori să se ridice, dar în ciuda unor sforţări disperate, trupul sleit refuza să-i dea ascultare. Nu

avea altceva de făcut decît să privească spre omul alb din faţă. Îl privi bine. Era înalt şi subţire; obrazul lui arăta transparent, iar fruntea sidefie era uşor scobită la tîmple. Ochii albaştri şi mari erau umbriţi de un fel de luare-aminte înţeleaptă.

Vindecătorul alb se aplecă spre el şi-i prinse mîna. Niciodată nu-l atinsese cu bunătate mîna unui alb! O privi cu uimire; era aproape la fel ca mîna lui, doar vinele albăstrui se vedeau mai bine. Doctorul îi luă pulsul. Clătină capul de cîteva ori, parcă cu resemnare.

Cîtva timp albul nu zise nimic. Sta la marginea culcuşului, nemişcat, privind în depărtări. Apoi îi zîmbi, prietenos. Atunci i se păru că de pe obrazul albului se ridică masca veche a brutalităţii şi omul se dezvăluie în toată bunătatea lui.

Doctorul avu chiar răbdarea să asculte firul vieţii lui Klim. Îi vorbi despre minele din Kimberley şi-i povesti că uneori se visa împodobit cu diamante şi poleit cu aur. Întrebă dacă nu cumva este semn că l-a vrăjit cineva. Tather îi mîngîie cîrlionţii negri, asigurîndu-l că nu i se întîmplase nici un rău şi că vrăjile nu există decît în închipuirile oamenilor. Îi spuse că îl va duce în spital, pentru a-l întrema, iar Klim ascultase bucuros şi uimit. În sfîrşit doctorul se ridică, rugîndu-l pe Klim să aştepte pînă la venirea ambulanţei.

Nimeni nu-l rugase nimic pînă acum; toţi îi porunciseră, îl bătuseră. Nu înţelegea cum un alb atît de impunător, un vindecător adevărat, plin de învăţătură, poate să vorbească duios cu

un biet cafru, care n-avea nici măcar un adăpost deasupra capului.

Nu după mult timp, în faţa scării care urca pe prispa casei unde se odihneau muncitorii de la căile ferate — se opri o maşină cu însemnul Crucii Roşii. Doi sanitari îl aşezară pe o brancardă şi-l urcară în ea.

În camera albă unde s-a odihnit după aceea multă vreme, lumea dinainte de a-l cunoaşte pe doctorul Tather începuse să se estompeze treptat. Se simţea ca într-o albie de lumină şi suferea îngrozitor la gîndul că în curînd va trebui să mulţumească bine-făcătorului său şi să plece încotro va vedea cu ochii.

Într-o zi, doctorul se aşeză iarăşi la marginea patului şi-l întrebă cum se mai simte.

— Am văzut foarte multe aici, murmură Klim. Am învăţat multe...

— Ce-ai învăţat? se miră Tather.

— Multe, foarte multe. Am priceput de pildă cum este alcătuit trupul omenesc. Din tablourile acestea atîrnate pe pereţi...

— Vrei să desenezi pe o hîrtie ce ţi-a rămas în minte?

Tather îşi scoase caietul şi creionul. Klim le atinse cu sfială. Începu să tragă o linie sinuoasă, din care se întregi încet inima, o inimă aşa cum arăta în planşele anatomice şi apoi întregul circuit al sîngelui, cu căile lui principale. Doctorul scoase o exclamaţie de mirare.

Din clipa aceea, pentru Klim începu o altă viaţă. Tather răzbătu prin toate piedicile şi-l înscrise la o şcoală de

sanitari. Acolo Klim învăţă cu pasiune şi la absolvire fu angajat la una din policlinicile din Stanby. Cunoscu şi Liga Antisegregaţionistă din orăşel şi avu pentru prima dată simţămîntul că albii şi negrii pot trăi laolaltă în frăţie adevărată, fără ca albii să-i dispreţuiască şi să-i persecute pe negri, fără ca aceştia din urmă să blesteme rasa opresorilor.

În jurul lui erau unii negri şi mulatri care căutau să fie prieteni numai cu albii, fericiţi dacă aceştia îi tolerau cîteodată în preajma lor sau dacă le spuneau: „Tu nu eşti ca ceilalţi negri, cu tine n-avem nimic!” Alţi negri formaseră un fel de castă a parveniţilor, în frunte cu negustorii şi patronii de mici ateliere. Cu toţi aceştia, Klim Lara nu voia să aibă de-a face. Încercările îndurate de mic copil şi profesiunea lui îl îndemnau să fie bun şi înţelegător cu toţi oamenii şi să facă din profesia lui o cauză sfîntă, devotîndu-i-se fără margini. Toţi oamenii erau la fel în faţa suferinţei şi Klim ar fi vrut ca ei să iasă mai buni din durerile prin care treceau.

Crezuse cîndva că va putea să treacă, o dată cu îmbogăţirea cunoştinţelor lui, peste cercul tuturor îngrădirilor; cu timpul, acest sentiment amăgitor se destrămase; avea simţămîntul că în jurul lui nu se schimbase nimic, doar el fusese ridicat pe un mic piedestal şi această posibilitate o datora mai puţin meritelor lui, decît întîlnirii cu doctorul Tather. În viaţa lui se petrecuse o întoarcere în bine, dar din punct de vedere uman i se părea că el nu era decît beneficiarul unei bunăvoinţe...

Mergînd repede, Klim se apropia acum de cartierul Pompelor. În depărtare se auzi cîntecul unei păsări; trilul, subţire şi pur, îi purtă gîndul la cîntecele Rafiei. Acum sufletul îi era plin de ea. Din primele clipe se născuse între ei înţelegerea mută a firilor sensibile şi încercate. Şi pe ea viaţa o frînsese de cîteva ori. Klim îi aflase povestea, banală, dar înduioşătoare. Fusese lucrătoare la o fabrică de basmale. Fiul fabricantului o sedusese; nevasta lui prinsese de veste şi obţinuse concedierea ei. Multă vreme căutase zadarnic de lucru, pînă ce vocea ei frumoasă şi silueta de gazelă atrăseseră atenţia patronului unui local. Acceptase, după multe îndoieli, un angajament.

Sanitarul ştia că, la Durban, Rafia avusese curajul să cînte melodii — devenite repede populare — cu texte pline de ironie faţă de prejudecăţile oarbe ale rasiştilor. În vinele negrilor bătea pulsul revoltei, iar cîntecele ei le trezeau virtuţi străvechi, din vremi de libertate.

Nu se angajase niciodată în marile baruri ale albilor, unde ar fi putut cîştiga bani mulţi, preferînd,

localurile simple, frecventate de oameni de rînd. Cîntase şi la un teatru de operetă.

Poliţia o interogase de nenumărate ori cu privire la înţelesul cîntecelor. Le răspunsese că sînt cîntece de dor. Oamenii legii bombăneau. De ce treceau aceste cîntece din gură în gură? Pentru că plac negrilor! răspundea Rafia. De ce pomenesc mereu de o ţară pierdută? Care era această ţară? Rafia răspundea că nu o cunoaşte; poveştile celor mai bătrîni spun că se întinde cam la miazăzi de cursul fluviului Limpopo. Cum de au ajuns cîntecele peste graniţă, de se fredonează la Dakar şi Nairobi, la Djibouti şi Tananarive? Nici asta nu ştia.

Erau patroni de localuri care evitau s-o angajeze şi de cîteva ori poliţia îi interzisese să mai cînte, dar opreliştile răspîndeau şi mai larg cîntecele; adesea Rafia le schimba cuvintele, pentru a le face şi mai usturătoare.

Acum Rafia trăia la Stanby, într-unul din cartierele negrilor. Îşi cîştiga o existenţă modestă, tricotînd ciorapi. Era bolnavă, chinuită de o tumoare în gît, iar pe deasupra de astmă. Crizele îi zguduiau adesea trupul slăbit. În ciuda suferinţei, glasul ei suna însă nespus de viu, de-i părea lui Klim că este făcut din nădejde curată. Era parcă sortită să zboare în lumea aceasta ca o pasăre, să cînte şi să moară.

Nu mult după ce Klim o cunoscuse, se întîmplase, aproape de strada unde locuia, un fapt care tulburase spiritele la Stanby. Nişte poliţişti brutalizaseră cîţiva copii, deoarece nu le plăcuse

jocul lor de-a albii şi negrii. Supăraţi de înfăţişarea dubioasă a jocului, poliţiştii interveniseră, izbind în dreapta şi-n stînga. Negresele ieşiseră în stradă, indignate de purtarea lor. Se produsese o încăierare.

Furioşi că femeile îi înfruntă, poliţiştii nu şovăiră să deschidă focul. Patru negrese fură ucise şi altele

rănite. Un poliţist, împuşcat din greşeală de un coleg de-al său, căzu de asemenea. Justiţia sud-africană califică victimele din rîndul populaţiei de culoare „răzvrătite împotriva ordinei publice”, le socoti răspunzătoare de propria lor pieire şi se interesă numai de poliţistul mort. O fată neagră, Lamina Twane, muncitoare la fabrica de conserve, fu învinovăţită de asasinarea lui.

Lamina se apără cu demnitate, dar judecătorii pregătiseră, înainte să judece, condamnarea la moarte. Tather izbuti să trimită un articol, în care demasca înscenarea, unui ziar din Ghana, dar, cu toată campania de presă pe care acesta o deschise, verdictul căzu necruţător. Doctorul fu şi el arestat şi condamnat la o lună închisoare pentru „instigaţie împotriva legilor statului”.

Într-o noapte ploioasă, cineva bătuse la uşa Rafiei. Cînd deschise, o văzu pe Lamina; sta dreaptă în pragul uşii, iar pe obrazul ei şiroiau picăturile de ploaie. Izbutise să evadeze şi o rugă s-o primească. Rafia nu stătu în cumpănă, iar sanitarul îi încuviinţă hotărîrea.

Se puse un premiu mare pe capul condamnatei. Afişe colorate aduceau la cunoştinţa populaţiei că acela care o găzduia îi va împărtăşi soarta.

Poliţiştii o căutau pretutindeni pe Lamina. Cîinii poliţişti lătrau mereu în stradă; sanitarul însă, foarte priceput în tainele chimiei, pregăti un praf care le abătea mirosul şi-l presără în faţa uşii. După două luni, un văr a lui Klim o furişă pe condamnată într-o camionetă.

Cînd se întoarse, peste două săptămîni, le aduse vestea că Lamina călătoreşte spre Zanzibar.

— Ai un suflet mare, veveriţa mea aurie! îi şoptise în seara aceea Klim. Îi spunea uneori aşa, de cînd îi arătase, într-un album, fotografii vechi, care o arătau îmbrăcată cu rochii sclipitoare...

Acum, ca şi atunci, o vedea pe Rafia cu nimbul înalt al faptei ei.

RAZIA

Dinspre cartierul Pompelor se auzea un vacarm de nedescris. Glasuri care întrebau pe un ton ridicat şi altele care le răspundeau se întretăiau agitate. Din cînd în cînd, un strigăt de durere spinteca noaptea. Răsunau ordine scurte, aspre.

Klim înţelese: poliţia din Stanby organizase o razie. Probabil că „Hiena brună”, sîngerosul Mackenzie, avea nevoie să-şi repopuleze ferma-închisoare.

De obicei astfel de acţiuni erau întreprinse noaptea: copoii înconjurau atunci un cartier sau altul de negri şi pe urmă intrau din casă în casă, trezind oamenii din somn, brutalizîndu-i, verificîndu-le permisele, nenumăratele permise pe care trebuia să le aibă asupra lui orice om cu pielea întunecată.

Sanitarul se apropie de cordonul viu al poliţiştilor. Dialogurile se repetau stereotip:

— Permisul de identitate.

— Iată-l.

— Permisul de locuire.

— Poftim.

— Legitimaţia de lucru.

— O clipă. Aici!

— Ia să văd, impozitele sînt plătite?

— Le-am plătit.

— Permisul de a rămîne noaptea în oraş.

— Poftim.

— Celelalte acte.

— Poftim.

— Ai noroc. Mîine-ţi expira viza lunară. Dacă te prindeam cu o zi de întîrziere, înfundai închisoarea.

Negrii găsiţi în neregulă erau strînşi într-o curte, de unde aveau să fie duşi în beciurile circumscripţiei de poliţie. Gemetele unui bărbat îl făcură pe Klim să tresară. Loviturile bastonului de

cauciuc răsunau ritmic, înfundat, şi gemetele se prefăcură curînd într-un strigăt neîntrerupt.

Din locul unde se afla, Klim nu putu să vadă cine era de această dată victima. Auzi însă pe nişte negri, care se aflau dincolo de cordonul poliţiştilor, desluşind pricina:

— Palok a fost prins cu o albă, spuse unul dintre ei.

— Vai de el. Îl omoară în bătăi! adăugă un altul.

— Nici de închisoare nu scapă, interveni un al treilea. Aşa e legea asta păcătoasă. Pe Okino, brutarul, l-au închis şapte ani.

O femeie se amestecă şi ea în vorbă:

— Ce-o să se facă copilaşii lui? Cinci guri de hrănit, asta nu-i de glumă. De cînd i-a murit nevasta, îi creştea o vecină, căreia el îi dădea mai toată leafa. Acum o să iasă la drumul mare, să cerşească.

— Nici de cerşit n-o să-i lase. Pe cei mari îi duce politia în mine, pe cei mici în vreo rezervaţie nenorocită.

Glasurile se stinseră, înecate în tumultul străzii.

Sanitarul înţelese. Palok, vînzătorul de ziare, încălcase legea pentru „protecţia purităţii raselor”, iar autorităţile republicii ultra-albe îl pedepseau.

În curtea dosnică unde erau strînşi cei găsiţi în neregulă, mulţimea creştea.

Deodată, lui Klim i se păru că în locul acela se produce o tulburare neobişnuită. Se apropie ca să vadă mai bine. Deosebi şapca ponosită a lui Kompe, învăţătorul mulatru. „Dacă e el acolo, se pregăteşte ceva!” îşi spuse

sanitarul şi un zîmbet îi lumină faţa. Îi cunoştea bine pe negri şi după mişcările şi gesturile lor, i se păru că ei sînt într-o aşteptare încordată. La un semn al lui Kompe, rapid, dar tot atît de hotărît, se petrecu o mişcare care din punctul unde se găsea Klim părea de neînţeles: ares- taţii se cufundau parcă într-o groapă imensă, dispărînd în grupuri mari. Printre ultimii, asemenea unui căpitan de vapor, se făcu nevăzut şi învăţătorul.

Lingă Klim, un indian, pe care îl cunoştea de la policlinică, izbucni în rîs:

— Straşnic om, Kompe ăsta. Mackenzie o să-l sugrume într-o bună zi!

Sanitarul îi aruncă o privire întrebătoare.

— N-aţi priceput, domnule Lara? Kompe i-a băgat pe oameni în marea pivniţă de vinuri, care are o intrare în curtea asta... Aţi auzit cum s-a trîntit chiar acum poarta?

— Ei şi? Acum se vor baricada acolo. Dar cît timp pot rezista?

— Pivniţa are două ieşiri dincolo de cartierul înconjurat! explică indianul zîmbind. Cei mai mulţi arestaţi sînt de acum sigur departe. Bravo, Kompe! Mă-ntreb numai cum de-a deschis poarta pivniţei...

O rafală de armă automată îi făcu să tresare. Poliţiştii prinseseră de veste şi acum trăgeau, de altfel zadarnic, în poarta încuiată pe dinăuntru a pivniţei de vinuri.

Klim se hotărî să-şi continue drumul. N-avea nici un rost să rămînă în preajma unor poliţişti înfu-riaţi.

După un sfert de oră de mers, ajunse în sfîrşit în Buru Ordre, cartierul unde locuia Rafia. Miros de bălegar dospit, amestecat cu iarbă uscată de stepă, se răspîndea pe uliţi. Se auzeau glasuri învălmăşite. Cineva strigă:

— Uite-l pe Lara!

— Iar s-au scumpit biletele de autobuz pînă la minele Harley! Ce ticăloşie! spuse o femeie.

Celelalte dădeau din cap şi vociferau. Multe lucrau la minele de acolo. Femeile îl înconjurară pe Klim şi se învîrteau în jurul lui cu mişcări dîrze; îi spuneau cu zeci de glasuri, ca unuia care făcea parte din mişcarea populară condusă de Kompe, necazul lor: De unde să plătească cînd banii nici pentru mîncare nu le ajungeau? De unde?

— Cine hotărăşte aceste majorări?

Întrebarea o pusese o negresă uscăţivă, care ţinea un copil în braţe.

Kalu, o femeie grasă şi energică, o întrerupse cu brutalitate:

— La ce-ţi ajută dacă afli cine ia aceste măsuri?

ÎNDEMNUL

Kuah, una dintre fruntaşele muncitoarelor de la mine, tocmai ieşea dintr-o curte. Se apropie şi ea. Îl întrebă pe Klim:

— Ce-ar spune Kompe de toate acestea?

Ochii arzători, din fundul obrajilor osoşi şi negri, scăpărară, avizi să afle.

Kuah mai întrebă o dată:

— Ce-ar spune Kompe de asta? Tu eşti prieten cu el. Eşti învăţat, nu ca noi. Trebuie să ştii.

Kompe? Într-adevăr, unde era acum Kompe, cu darul lui de a înţelege şi conduce oamenii? Nu el, Klim, ar fi trebuit să răspundă într-o asemenea împrejurare, ci învăţătorul mulatru care ştia întotdeauna să arate calea dreptăţii. Glasul lui Klim suna blajin şi şovăitor, ca un răspuns la gemetele de suferinţă ale bolnavilor.

Femeia rămăsese lîngă sanitar, ţeapănă şi îmbufnată. Aştepta răspunsul. Silueta ei dreaptă arăta ca aceea a unui străjer neîndurător.

Deodată, Klim descoperi ce ar putea să zică Kompe. Abia acum simţea cu adevărat clocotul din jur, iar în el răspunsul pe care trebuia să-l dea:

— Boicotul! Acesta e cuvîntul nostru în asemenea împrejurări.

Glasurile vuiră ca un vînt întors pe loc, în vîrtej.

Kalu se întoarse, cu o repeziciune neaşteptată pentru greutatea corpului ei, şi alergă spre garduri,

rostogolindu-se aproape; de acolo, de la marginea drumului, strigă:

— Să boicotăm autobuzele!

— Boicot! Boicot! se auziră zeci de glasuri.

Cuvintele răsunară în hohote nesfîrşite.

Amuh sta dreaptă şi parcă neîncrezătoare, aproape de Klim; se uita la el, ca şi cum s-ar fi deşteptat anevoie. Nu îndrăznea să vorbească; îi părea că strigătele din jurul ei răsună ca o sfidare faţă de puterea crudă care lovise de atîtea ori în cei de aici. Dorea din tot sufletul să rămînă în oraş. Acest lucru depindea însă de locul de muncitoare la fabrica de încălţăminte. Dacă-l pierdea, trebuia să plece în rezervaţia tribală. Ochii ei mari şi frumoşi de femeie bantu clipeau des, cu teamă. Tocmai de aceea, la auzul vorbei „boicot”, ţinuse buzele supte. Nu îndrăznea să repete această vorbă cutezătoare.

Kuah aflase în sfîrşit ce ar fi spus Kompe. Da, acesta era adevărul, acesta era singurul mijloc pentru a-i face pe proprietarii de autobuze să înceteze o dată cu abuzurile. Îndemnul îi biciuia sîngele. Se simţea la fel de vie ca pe vremea cînd, cu familia ei, o lua spre rîpele Alpilor sud-africani, ca să ascundă turmele de albii hrăpăreţi.

— Pretutindeni poporul se ridică la luptă! spuse o femeie care tocmai venea dinspre capătul străzii. În cartierul Regia au început să curgă refugiaţi din Tarondoland. Acolo oamenii de culoare s-au ridicat cu arma în mînă împotriva autorităţilor, care ordonaseră

regruparea negrilor în două rezervaţii. A curs mult sînge. Guvernul a trebuit să aducă tancuri şi avioane de vînătoare pentru a reprima răscoala.

Klim sta tăcut la o parte. Se mira şi totodată se bucura de înrîurirea îndemnului său.

Femeile colindau uliţele.

Bărbaţii, care veniseră mai tîrziu de la lucru — fuseseră duşi la o corvoadă a primăriei — aveau să boicoteze şi ei. Abia aşteptau cu toţii ivirea zorilor, pentru a porni pe jos, cale de mulţi kilometri, spre minele Harley.

În sprijinul celor ce boicotau, muncitorii din Stanby aveau să organizeze o mare manifestaţie de solidaritate.

Amuh ascultase cum hotărîrea creştea din gură în gură, dar nu se încumetă multă vreme să spună nimic. Supunerea veche îi sta în inimă ca o coajă mucedă. Deodată simţi în ea o putere nouă. Strigă şi ea, aproape cu bucurie:

— Boicot! Îşi auzi glasul plăpînd cu neîncredere; apoi mai strigă o dată, tare: Boicot!!

Toate celelalte tăcură şi se întoarseră spre ea s-o vadă.

RAFIA

Rafia îl aştepta în prag. Silueta ei graţioasă părea aceea a unei statuete de porţelan. Se bucură cu atîta nevinovăţie copilăroasă de venirea lui

Klim, încît acesta o îmbrăţişă cu o căldură de adolescent.

De afară nu se mai auzeau decît strigăte înfundate. Sanitarul îşi aşeză geanta pe o etajeră plină cu aparate şi sticluţe.

— Ce se petrece? întrebă ea, într-un tîrziu,

— Iar au scumpit biletele de autobuz.

Îi povesti totul. Rafia aplecă capul cu resemnare şi mi zise nimic cîteva clipe. Apoi suspină:

— Eu nu voi putea să le însoţesc. Voi trebui să mă ţiu deoparte, ca o laşă... Spune-mi, ce să fac?

Klim se gîndi îndelung. Zise:

— Poliţia va ieşi mîine în faţa manifestanţilor. Bicele vor izbi...

— Vom îngriji răniţii aici. Asta-i vrut să spui?

Klim înclină capul încet. Apoi începu să-şi rînduiască sticluţele, cu gesturi mărunte şi meticuloase. Scoase o hîrtie plină cu formule dintr-un tratat de biochimie şi o împături agale; apoi o strecură în buzunarul hainei. Nu rostea nici o vorbă. De departe, tremura în noapte un cîntec nostalgic, care se strecura în inimile oamenilor.

Rafia îl observa. Bănuia că sanitarul încearcă să prepare un leac împotriva bolilor de piele, care făceau ravagii în ultima vreme. Îi şi destăinuise vag aşa ceva. Altă dată îi spusese că-l preocupă îmbunătăţirea sistemului de filtrare a apei potabile; multe boli s-ar fi datorat impurităţii acesteia.

— Spune, Klim, nu eşti prea obosit ca să mai lucrezi? îl întrebă ea.

Sanitarul îşi întoarse ochii cîteva clipe spre ea. Acum parcă semăna cu Ila. În ochii ei mari, albaştri, avea aceeaşi expresie de puritate.

— N-ai grijă, azi nu voi lucra mult, îi răspunse el.

Deasupra mesei, Rafia atîrnase o fotografie scoasă din albumul pe care Klim îl admirase de atîtea ori; o înfăţişa în vremea succeselor ei; avea straie aurite şi cunună de nestemate. Se uită îndelung la imaginea care o arăta atît de vie şi strălucitoare.

Ea îi surprinse privirea şi zîmbi:

— Aceasta am fost eu!

— Pentru mine eşti mereu aceeaşi, spuse el.

Rafia începu să îngîne, abia şoptit, un cîntec închinat bucuriei şi libertăţii oamenilor.

Klim o ascultă cîtva timp. Apoi se apucă iar de lucru. Trase un sertar şi desfăcu un balon de sticlă minuscul; îl răsturnă pe o bucată de hîrtie; sub lumina lămpii, praful sclipi ca o pilitură de aur. Luă cu o pensetă cîteva bobite şi le dădu drumul într-un vas; aşteptă reacţia şi, după cîteva clipe, parcă mulţumit de efectul obţinut, făcu nişte calcule cu creionul.

În sfîrşit, ieşi să vadă ce-i fac şoarecii de experienţă. În cuşti de fier, animalele stăteau aseme- nea unor gheme cenuşii; tresăriră la auzul zgomotului şi prin blană le furnică teama; începură să tremure şi să alerge spre gratii; mişcările deveniră repezi, din ce în ce mai speriate; deodată se opriră în loc.

Încordarea lor instinctivă îi amintea lui Klim gestul pe care îl făceau lucrătorii de pe ferma domnului Greeg cînd treceau prin faţa biroului plantatorului, unde se auzea o voce aspră, tunătoare.

Klim strînse într-o cutiuţă cîteva probe din perii şoarecilor şi reveni în casă. Răsturnă cutiuţa pe o plăcuţă şi privi cu atenţie, printr-o lupă. Apropie de peri o pipetă în care se zărea un lichid verde. O picătură şi apoi alta căzură cu un clipocit surd asupra firelor.

— Ce faci acolo? răsună glasul Rafiei.

Sanitarul era atît de cufundat în observaţiile lui, încît nici n-o luă în seamă. Rafia repetă întrebarea.

— Va veni vremea şi vei afla, răspunse el vag.

Klim aduse doi şoareci într-o mică cuşcă. Aşeză cuşca pe masă.

— Îi vezi, Rafia, ce diferiţi sînt unul de altul? Acum trei săptămîni semănau de nu-i puteai deosebi.

De afară se auzea glasul unui bărbat care cînta:

Sînt negru;
Negru cum e noaptea de neagră,
Negru ca adîncul pădurilor din Africa mea…

Glasuri de femei îi răspunseră, cu un alt refren:

Sîntem femei bantu, libere şi mîndre.
Ah, aah, noapte neclintită, noapte neclintită...

Klim se gîndi că, la hotarul dintre savană şi deşert, manifestanţii vor arăta asemenea florilor mari ale pămîntului.

Se auzi deodată ţiuitul unui tren, care se sparse în rotogoale largi, atît de cuprinzătoare, încît îţi puteai închipui că tot deşertul este străbătut de la un capăt la altul de sunetul strident.

Orele treceau. Klim citea. Întinsă în pat, Rafia răsufla greu, ca şi cînd respiraţia i-ar fi trecut printr-o strîmtoare şi ar fi izbutit cu greu să străbată. Din ochii ei mari năvălea dorinţa de a trăi. I se păru că numai dorinţa aceasta şi dragostea lui Klim o ţineau în viaţă.

Glasul Rafiei izbucni:

— Ce m-aş fi făcut dacă nu te întîlneam... Mi-e teamă că-ţi sînt o povară.

Conteni îndurerată; respiraţia şuierătoare însoţea parcă clipele.

— O povară? De ce spui asta, veveriţa mea aurie?

BOICOT!

Klim se trezi zbuciumat; un coşmar îl chinuise toată noaptea, se luptase cu cineva; cu o făptură puternică şi nemiloasă.

Luă cîteva seringi goale şi ieşi în gangul ocupat de cuştile şoarecilor. Lumina zorilor se strecura printr-un geamlîc murdar; se auzea fuga lighioa-nelor, un fîşîit care îl îngreţoşa. Scoase un şoarece din cuşcă, îl imobiliza pe o scîndură sprijinită pe două scaune, şi-i extrase sînge într-o seringă. Apoi vărsă lichidul într-o mică eprubetă, pe care o astupă cu grijă. Repetă aceeaşi operaţie cu alţi cîţiva şoareci.

— După masă le voi duce la analiză, şopti Klim.

Vîrî eprubetele în geanta lui ponosită şi ieşi din gang în curte.

Pe uliţă se pornise tumultul. Vedea bine şiruri de femei îmbrăcate în culori vii, care înaintau şi strigau. Klim mări pasul; voia să ajungă cît mai repede la casa doctorului Tather, pentru a-l ruga să-l însoţească la fata din Delagoa. Îl bucura mişcarea de pe străzi, dar nu putea uita chipul fetei din golful Delagoa.

Din urmă îl strigară glasuri calde; o voce groasă îl opri. Kalu îl întrebă:

— Încotro, domnule Klim?

— Să scap un om din ghearele morţii.

Oraşul se trezea cuprins de fiorii marii pregătiri. Afişele care anunţau că domnul Burton candidează pentru locul de deputat al oraşului fuseseră rupte de mîini agile; pe alocuri mai atîrnau petice ridicole.

Din uliţă în uliţă ecourile glasurilor se ridicau ca un talaz. Kalu mergea în fruntea unei cete de muncitoare care lucrau la fabrica de textile a domnului Burton. Rochia ei tărcată se desfăşura ca un steag. Era atît de mare şi de impunătoare, încît îţi lua ochii; deschidea calea întregii coloane. Cele două fete de lîngă Kalu purtau flori albe în creştet şi ciripeau vesele. Kalu strigă cu voce puternică:

— Să se plimbe domnul Schmidt cu autobuzele lui!

O fată sălta un fel de maimuţoi tăiat din carton, care ridica mîinile şi arăta tuturor că el se joacă cu şilingii; de la un şiling cît ridica la început între degete, cerea apoi doi şi trei. Fetele aruncau în el cu pietricele. Jocul acesta

stîrnea rîsete senine; picioarele începeau să bată repede pămîntul, iar şirurile se înfoiau, tot mai lungi, parcă într-un dans. Femeile treceau peste şanţurile de scurgere şi se alăturau pieziş manifestantelor adunate în urma enormei Kalu.

Kuah venea dintr-o altă stradă; fetele ei erau muncitoarele de la minele Harley. Mergeau îndîr-

jite în rînduri dese şi strînse. Le urmau muncitoare de la fabrica de basmale, apoi spălătorese, călcătorese şi măturătoare. Bluzele albe se înfiorau. Peste capele se clătinau autobuze-jucării, pe care erau înfipte pancarte înscrise cu lozinca BOICOT.

Rumoarea oraşului creştea încet, mocnit, prin încremenirea văzduhului arzător. Klim nu mai ştia ce să facă; privi ridicarea îndîrjită a manifestantelor şi se opri nehotărît. Elanul acesta îi dădea parcă şi lui o putere nouă.

Coloanele se îngroşau mereu. Noi şi noi demonstranţi căutau unde să se încoloneze. Veniseră muncitorii de la fabrica de conserve şi un grup numeros de muncitori de la lucrările de drumuri. Braţele negre se agitau, ca o pădure uriaşă. Un muncitor îl strigă pe Klim:

— Vino cu noi, domnule Lara.

Apoi se auzi un glas nemaipomenit de viu:

— Trăiască Liga Antisegregaţionistă din Stanby!

Un vuiet larg îi răspunse.

Klim fu dus mai departe. Manifestanţii îl socoteau ca pe unul din organizatorii acestei mişcări de protest şi-l prinseră în valurile mişcării.

Coloana luase o înfăţişare demnă; rîndurile se formaseră treptat, ca şi cînd un simţ deosebit ar fi proporţionat lungimea grupurilor care se alipiseră neîncetat.

În marea capetelor negre care înaintau, se iviseră din loc în loc pete albe. Oameni cu pielea deschisă se

solidarizaseră cu manifestanţii de culoare.

Kalu, Kuah şi Mibola, fruntaşul muncitorilor negri de la fabrica de conserve, ajunseseră în faţă, alături. Obrazul lat şi gras al lui Kalu lucea fericit. Zîmbea tuturor, ca o mamă ocrotitoare.

— Boicot! Boicot! Ruşine lui Schmidt! Îi vom arăta noi lui. Goale să-i rămînă autobuzele, oameni buni!

Prin coloane trecu deodată o zguduitură şi rîndurile se înghesuiră în faţă. Se auzeau voci agitate. Unii strigau şi alţi răspundeau. Vorbele săreau ca boabele de porumb coapte şi înflorite de pe o plită încinsă.

În sfîrşit, pricina tulburării se lămuri. În fruntea unei coloane puternice de neqri şi albi, se alăturaseră manifestaţiei Kompe, preşedintele Ligii Anti-segregaţioniste, doctorul Tather şi William Bold.

— Ştiam că vor veni, se auzi glasul lui Mibola. Fruntaşii ligii sînt întotdeauna cu noi.

Privirea lui Klim se opri cu dragoste neştirbită asupra doctorului, care mergea sprijinindu-se în bastonul său de trestie. Îl minuna totdeauna calmul de care ştia să dea dovadă, chiar în împrejurările de mare încordare. Energia oamenilor — ştia sanitarul — e de obicei strîns legată de sănătatea lor. La Tather însă, trupul şubred, bolnăvicios, se asocia cu o forţă morală uluitoare. Gesturile sale, cuvintele — întotdeauna bine gîndite — impuneau chiar adversarilor săi politici. Ştia să convingă fără să ridice glasul şi nu o

dată curmase conflicte violente cu cîteva vorbe. Acum păşea în mijlocul unui grup de albi, pe care, ca de atîtea ori, îi antrenase în sprijinul marii mişcări a oamenilor de culoare.

Klim îi admira pe aceşti oameni. Materialiceşte segregaţia îi favoriza. Şi totuşi, ei îşi renegau privilegiile, fiindcă le considerau nedrepte, inumane.

— Doctore, îţi mulţumesc că m-ai chemat, auzi sanitarul un glas.

Era Hughes, un laborant alb de vreo optsprezece ani, pe care Klim îl cunoştea. Participa probabil pentru prima dată la o manifestaţie a negrilor şi freamătul spontan al oamenilor, dîrzenia care li se citea în priviri îl uimeau.

— Să ştii, Hughes — auzi Klim vocea lui Tather — că aici simţi tăria poporului. Bastoanele de cauciuc nu o pot frînge.

— Dar mitralierele, tancurile?

— Nu uita că lupta pentru o cauză dreaptă oţeleşte voinţele, transformă oameni obişnuiţi în eroi.

Conducătorii diferitelor coloane se strînseră laolaltă. Kompe, Tather, Bold, Kalu, Mibola, Kuah

se sfătuiră asupra cursului pe care trebuia să-l ia valul uriaş al manifestaţiei. Cuvîntul lui Kompe, care avea cea mai bogată experienţă, atîrna greu. Învăţătorul era un om între două vîrste, cu părul cărunt la tîmple; se mişca hotărît şi puţin brusc, siguranţa lui părea atît de desăvîrşită, gesturile atît de răspicate, încît cei care îl priveau se mirau totdeauna că vreunul a putut să se îndoiască de spusele lui.

Hotărîră să conducă manifestaţia prin faţa primăriei, unde se aflau birourile societăţii de autobuze.

Mulţimea era acum şi mai numeroasă. Se prelungea pe uliţe, împotmolindu-se în colţuri strîmte şi revărsîndu-se peste terenuri virane, iar culorile pestriţe ale cămăşilor şi bluzelor străluceau proaspete, gingaşe. Veniseră aproape toţi muncitorii din oraş; doar cîteva sindicate de albi, grijulii în a-şi apăra privilegiile rasiale, dăduseră membrilor lor ordinul să nu se solidarizeze cu boicotul.

— O mare de oameni, cum n-am mai văzut la Stanby! Burton, Harley şi Schmidt o să-nghită în sec!

Cel care vorbise era Bill Bold, un alb uriaş, cu părul puţin roşcat, cu mîinile ca nişte cazmale; ochii îi stăteau înfundaţi în orbite şi fruntea se repezea, peste ei ca o boltă înaltă.

Soarele începuse să ardă şi pancartele se legănau domoale prin arşiţă. Kompe despică deodată aerul cu mîna, cu atîta neaşteptată energie, încît toate privirile se întoarseră spre el. Rosti simplu:

— Înainte, spre birourile lui Harley şi Schmidt. Să tremure de forţa noastră!

Un vuiet surd de glasuri se ridică şi căzu, ca şi cînd un torent s-ar fi revărsat şi apoi s-ar fi întors în albia lui. Izbucniră urale şi Klim simţi cum emoţia îi prinde gîtul în cleşte.

Coloanele se puseră în mişcare, parcă mai puternice, mai impunătoare. Tather, cu veşnicul lui

surîs în colţul gurii, se afla din nou lîngă Hughes. Îi vorbea:

— Drumul boicotului, ca orişice drum al luptei, este obositor şi spinos. Dar ce drum ar putea să fie mai bun povăţuitor decît acela care aminteşte de toate umilinţele îndurate şi arată calea eliberării? Aici, pe străzile acestea, e o parte din marea Africă, continentul în care ultimele popoare înrobite se ridică la luptă.

Mergeau repede, ca la asalt.

Nu se vedea nimeni pînă la întretăierea cu bulevardul Regele George al V-lea. Kuah simţea că are aripi şi ar fi vrut să zboare pînă acolo, pentru a vedea ea cea dintîi dacă nu cumva postul de poliţie şi-a scos oamenii în faţă, în cordon de oprire, ca în alte dăţi.

Klim încercă să înainteze spre doctor, dar, după ce reuşise să se strecoare pe lîngă zidurile unor case şi să depăşească cîteva rînduri, ajunse într-un vîrtej atît de strîns, încît se trezi după cîteva minute dat înapoi.

Kuah ajunsese în dreptul colţului cu bulevardul. Acolo se opri. Dintr-o aruncătură de ochi zări patru poliţişti care inerţi, cu revolverele în mîini, aşteptau de-a curmezişul bulevardului coloana. Prin faţa lor se plimba, într-o elegantă manta albă, un ofiţer de poliţie foarte tînăr. Din depărtare păreau nişte soldaţi de plumb, care au încremenit în aşteptarea unui ordin. Ofiţerul — numele lui era Robert King — se opri şi el; asculta rumoarea care se ridica ca mugetul mării, dar obrazul lui schiţă un zîmbet de silă şi de dispreţ; turma de

negri, cu doar cîţiva albi zănatici printre ei, care se apropia, nu era demnă de nobila lui îngrijorare.

Kuah îşi simţise sîngele bătîndu-i în vinele gîtului.

— Nu-s decît cinci poliţişti! strigă ea, bucuroasă şi surprinsă.

Bill, care se apropiase între timp, remarcă:

— Îmi închipui eu de ce-s aşa puţini. Am auzit că astă noapte zeci de copoi au fost trimişi la Altersdorp, să înăbuşe o grevă. Nu ştiau desigur ce-i aşteaptă aci.

În bulevard se revărsară sute de oameni; purtau steaguri şi pancarte. Strigau:

— Boicot! Boicot! Boicot!

Chemarea se ridica spre nemişcarea cerului învăpăiat. Mulţimea pestriţă se desfăcu peste întreaga lăţime a bulevardului şi porni spre grupul de poliţişti. Mantia ofiţerului se desfăcu asemenea unei aripi ridicate.

Oamenii ordinei păreau înlemniţi, proptiţi parcă în pantofii lor negri şi lucioşi, cu privirile ascunse sub cozorocul şepcilor elegante. King văzu în fruntea manifestanţilor pe mulatrul Kompe şi se strîmbă de furie. De cînd ar fi trebuit să zacă în beciul închisorii! Pe doctorul Tather îl considera un smintit umanitarist, care nu se gîndea bine la urmările politice ale faptelor lui, iar pe Bill Bold un simplu caraghios.

Kuah strigă:

— Boicotăm maşinile lui Schmidt. La o parte!

Dorea grăbirea deznodămîntului şi era bucuroasă că distanţa se micşora.

Domni venerabili priveau de la înălţimea teraselor; îşi pregăteau carabinele pentru eventualitatea unei încăierări. Robert King fu chemat la telefon şi alergă nervos spre cabina din dreptul circumscripţiei. Colonelul Kröger îi dădea ordin să retragă deocamdată oamenii pe o stradă lăturalnică şi să aştepte noi instrucţiuni.

Ieşit din cabină, King văzu că manifestanţii au ajuns cam la douăzeci de metri de poliţişti. Îi părea rău că trebuie să dea ordin de retragere; sîngele iute îl biciuia să primească sfidarea.

Kalu ajunsese în dreptul ofiţerului de poliţie. Se strîmba la el ca o mască grotescă. Kuah părea un arc gata să arunce săgeata spre poliţişti. Tather înainta cu paşi egali şi siguri, ca şi cum n-ar fi fost nimeni în faţa lui.

Robert King scrîşni printre dinţi:

— Acum sîntem prea puţini, dar veţi vedea voi mai curînd decît credeţi!

La o comandă scurtă, poliţiştii se întoarseră la stînga şi se retraseră. Coloanele se smuciră brusc şi uralele izbucniră năvalnice. Talazul manifestanţilor mătură în cîteva clipe locul; din spate avîntul crescu repede şi toate şirurile îşi grăbiră mersul.

CLOCOTUL

Manifestaţia înaintă o bună bucată de drum.

În piaţa Primăriei, hărmălaia se sparse în geamurile clădirii unde erau aşezate birourile societăţii Harley şi ale Companiei de autobuze Schmidt. Se lăsaseră jaluzele, iar uşa din faţă era barată cu drugi de fier. Maimuţoiul cu şilingi în labe începu să joace frenetic tontoroiul şi să înghită banii. Autobuzele de carton fură rupte, aprinse şi aruncate în dreptul intrării ferecate.

Mulţimea imensă umplu treptat piaţa. De pretutindeni se auzea: “Jos segregaţia!”, „Trăiască Liga!”, „Ruşine, Schmidt, ruşine!”

Un strigăt mai puternic decît celelalte izbucni: „Trăiască Frontul Unit Sud-african!”

Din nou se ridicară urale. Frontul Unit Sud-african fusese recent creat în străinătate de către emigranţii politici şi se bucura de o mare popularitate.

Kompe se urcă pe soclul statuii regelui George al V-lea şi rosti un discurs înflăcărat. Îndemnurile învăţătorului mulatru, pornite dintr-o inimă fierbinte, cucereau oamenii.

— ...Locul sterp — încheie el — pe care cei orbi dintre voi l-au bătătorit atîta vreme cu maiurile fricii şi pasivităţii a fost stropit cu apă bună. Roadele se arată. Asupritorii sînt totdeauna gata să

verse sînge, să dezbine muncitorii, să strivească pe cei săraci. Nu-i lăsaţi să-şi facă jocul. Arătaţi-le că dreptatea, ca şi puterea sînt de partea noastră. Alături de lupta noastră sînt popoarele eliberate ale Africii, sînt milioane de oameni din lumea întreagă!

Un strigăt scurt se frînse în aerul mort şi apoi uralele se ridicară tumultoase spre cer, ca o salvă de tunuri...

Cînd coloanele ieşiră din piaţă, prin marele bulevard Nelson, se produse încăierarea. Harley îşi adusese supraveghetorii căci nu putea să admită o demonstraţie atît de impetuoasă îndreptîndu-se spre minele sale. Li se alăturaseră poliţiştii lui Robert King şi un detaşament de asalt al Broederbon-dului îşi făcuse şi el apariţia. Dar grupul cel mai sîngeros erau paznicii închisorii de la ferma lui Mackenzie. „Hiena brună” era în fruntea lor. Cu toţii se năpustiră sălbatic asupra manifestanţilor.

Lupta se desfăşură aprigă. Klim văzu sîngele ţîşnind din trupuri tinere. Manifestanţii se apărau curajoşi. Apoi, primele rînduri de bărbaţi şi femei trecură la atac, val după val, conduşi de Kompe şi Bill. Cîţiva atacanţi fură doborîţi.

O lovitură de bici atinse ceafa lui Klim. Îşi aminti dureros de loviturile pe care le primise la minele din Kimberley, de umilinţele pe care le îndurau atîţia oameni de culoare.

Muncitoarele de la mină înaintară adînc în rîndurile paznicilor, în timp ce muncitorii de la lucrările de drumuri îi atacau din flanc. Klim vorbi cu două

textiliste să tragă la o parte rănitele şi să le poarte pînă la casa Rafiei. Apoi se repezi spre locul unde bătălia era mai aprigă.

O duzină de supraveghetori voinici, arşi de soare, înalţi, învîrteau bice cu noduri de plumb şi se ţineau neclintiţi în faţa femeilor care-i înconjurau. Nu voiau să se dea bătuţi. Dinspre ei curgea o ploaie nesfîrşită de lovituri. Sanitarul îşi dădea seama că deschiderea drumului spre minele Harley

este stăvilită de acest obstacol. Supraveghetorii erau orînduiţi într-un semicerc, cu spatele în dreptul unei curţi cu grilaj de fier şi împărţeau de acolo lovituri crîncene. Bluzele colorate ale fetelor săreau în petice.

Klim se dădu cîţiva paşi înapoi, pentru a vedea mai bine punctul slab al duşmanului. Observase că supraveghetorul care era postat lîngă grilajul de fier avea la dreapta şi la stînga sa o distanţă de patru metri. Dacă l-ar fi putut da peste cap, manifestantele ar fi pătruns în golul creat şi i-ar fi luat pe la spate pe ceilalţi zbiri.

Mişcările îi erau împovărate de geantă. Se hotărî într-o clipă. Puse geanta în braţele unei fete slabe, şi-i spuse repede:

— Să ai grijă de ea, ca de ochii din cap!

Nu-l mai vedea decît pe supraveghetorul care susţinea semicercul în dreapta gardului. Era o namilă cu obrajii roşcovani şi se mişca cu grosolănie. O femeie se prăbuşise copleşită de lovitura unui baston noduros; avea pielea gîtului sfîşiată. Din balcoanele caselor locuite de albi răsunau împuşcături.

Nu mai putu să rabde. Strigă de cîteva ori:

— După mine! După mine!

Se năpusti spre supraveghetorul pe care îl ţintise. Sări ca o panteră; prima lovitură de pumn îl zgudui pe uriaş, dar sanitarul simţi că forţa acestuia este atît de mare, încît nu-l va putea doborî. Nu dădu însă înapoi. Îl mai lovi încă o dată cu pumnul, apoi se repezi ca un

berbece, cu capul în pieptul lui. Supraveghetorul urlă de durere, dar nu cedă; după cîteva clipe de buimăceală, îşi reveni şi izbuti să-l prindă pe Klim într-o încleştare grea. Încrîncenarea luptei îl împiedicase însă să mai mînuiască biciul cu care ţinea la distanţă demonstrantele ce-i dădeau asaltul.

Sanitarul deschisese calea şi cîteva femei se aruncară înainte, umplură locul, se îndîrjiră. În numai cîteva clipe, loviturile lor îl puseră pe fugă pe supraveghetorul cu care se luptase Klim.

Ceilalţi supraveghetori, atacaţi pe la spate, începură să dea înapoi.

Tather se împotrivise cu bastonul şi croise un paznic obraznic. O lovitură de bici îi zbură pălăria de pe cap. Kompe înflăcăra oamenii la luptă, apărea ba ici, ba colo, însufleţind manifestanţii şi intervenind unde era mai greu. Bill dobora, cu lovituri atletice, precis ochite, paznicii voinici, care urlau ca din gură de şarpe, strigîndu-i că s-a înhăitat cu dracii ăştia, care nu sînt buni de nimic decît să se prăsească pe pămîntul atît de necesar europenilor.

Klim îşi simţea braţele frînte, dar se aruncă iar spre agresori, pentru a lărgi breşa pe care o făcuseră femeile.

După un timp, grupul poliţiştilor lui King se baricadă după un gard de piatră; de acolo zbirii trăgeau din plin. Împreună cu Mibola şi cu muncitorii de la fabrica de conserve, Klim izbuti să-i scoată din bîrlog.

Mulţimea era acum prea numeroasă, prea hotărîtă, prea îndrăzneaţă, pentru

ca o mînă de zbiri, chiar înarmaţi, să-i poată sta în cale.

Ultimul asalt al agresorilor îl dădură paznicii lui Mackenzie, care izbutiseră să se regrupeze. Armele lor automate secerau nemilos vieţile.

Deodată se petrecu un fapt care îl cutremură pe sanitar. O rafală de pistol automat, trasă de Hiena brună, ciurui trupurile unui grup de fete tinere, care tocmai se aplecau asupra unui rănit. Printre ele era fata căreia sanitarul îi încredinţase geanta: muri pe loc, ţinînd-o strîns, aşa cum o rugase Klim.

Între timp, paznicii fuseseră covîrşiţi de furia mulţimii. Se retrăgeau şi cămăşile lor fluturau în aer. Manifestanţii înaintau impetuos, înlăturînd pe cei care li se mai împotriveau.

Klim auzea rumoarea coloanei triumfătoare. Se gîndi însă că izbînda fusese foarte scump plătită. Sîngele care şerpuia printre pietrele caldarîmului îl tulbura în străfunduri. Fără să vrea, calcă în- tr-un ochi de sînge şi simţi un fior străbătîndu-i trupul.

Pe drum rămăseseră cei care căzuseră, cei care nu mai aveau să se bucure, să cînte, să iubească niciodată. Şi printre ei era fata căreia el îi încredinţase geanta. Poate că dacă n-ar fi avut geanta, s-ar fi putut feri din calea gloanţelor. I se păru că cineva îi şopteşte la ureche:

— Hiena brună a ucis-o pe Rila!

Auzise cum o altă fată o strigase pe acest nume. Îi descleştă braţul, ca să-i ia geanta... Trebuia să facă ceva pentru

a curma răul. Cît mai curînd. Chiar acum! Trebuia să-şi ducă la îndeplinire marele lui gînd, pe care-l nutrea de atîta vreme.

— Hiena brună a ucis-o pe Rila! îi răsună iar în minte.

Acum trebuia să se hotărască. Acum sau niciodată.

Lupta ligii era dreaptă, eroică, dar drumul pînă la victoria definitivă era lung şi presărat cu multe jertfe. Poate că el, Klim, avea un mijloc mai bun, care ducea mai repede la acelaşi ţel.

Mergea grăbit pe Bulevardul Regele George al V-lea, fără să se uite la oamenii care discutau înfriguraţi. Trecu prin faţa locuinţei marelui plantator Ted Borgman. De stîlpul electric din faţa ei fusese găsit spînzurat, cu două luni în urmă, fratele lui Kompe. Toată lumea ştia că fapta aceasta mîrşavă fusese opera Broederbondului, dar autorităţile nu făcuseră nimic pentru pedepsirea făptaşilor.

De departe răsunau urale; ajungeau la el ca tremurări ale unui glas pe jumătate stins.

În strada Cromwell, Klim se opri la Spitalul Hilton, unde intră în laborator. În boxa unde-şi făcea de obicei analizele, scoase din geantă eprubetele cu sîngele şoarecilor de experienţă. Înfrigurat, provocă reacţiile. Şopti, ca pentru sine:

— Reacţiile sînt bune!

Spălă eprubetele şi celelalte vase de laborator folosite, pentru ca să nu mai rămînă nici o urmă a

lucrării întreprinse. Descuie un dulăpior, scoase de acolo doi cilindri metalici şi îi introduse în geantă.

Fata din Delagoa îi veni în minte. Cumpără injecţiile de care avea nevoie de la farmacia indianului Krişna. Înainte de a săvîrşi fapta pe care-o plănuia, trebuia să-i mai vină o dată în ajutor.

*
*   *

Coloana ajunsese pînă la bariera oraşului. Aci, muncitorii care se solidarizaseră cu femeile de la mină se opriră.

Stepa se întindea palidă; dar rochiile multicolore ale fărîmătoarelor de minereu, care-şi începeau lungul drum pînă la exploatarea lui Harley, înviorau locurile, de părea că s-ar fi înşiruit pomi înfloriţi în faţa orizontului.

Conducătorii Ligii Antisegregaţioniste rămaseră pe loc, cu capetele descoperite; ascultau murmurul încet al mulţimii care intona un cîntec vechi, pe care negrii îl rupseseră din inimă, încă de pe vremea cînd coloniştii albi îi puneau la jug în munca de defrişare a pădurilor. Cîntecul plutea grav prin aerul fierbinte.

Femeile alunecau parcă peste valurile pămîntului secetos, pînă ce totul luă iarăşi înfăţişarea tăcută şi stearpă a naturii încremenite.

Ochii cu vine gălbui ai doctorului priveau nostalgici; îşi urmărea copiii pe drumul greu al luptei pentru libertate, care şerpuia pe un pămînt arid, care era acum al discordiei şi al dispreţului.

SUBTERANA

În dreptul bordeiului unde zăcea fata, sta un bărbat. Cum îl văzu pe sanitar, începu să alerge spre el:

— Vă aşteptam. De cînd i-aţi dat nevestei mele alifia, îi merge mai bine...

Klim nu spuse nimic. Intrară în casă. Răvăşeala de paie şi de boarfe fusese strînsă; lutul de pe jos măturat şi stropit cu apă proaspătă. O bătrînică desfăcu cearşaful. Fata se uită la sanitar cu ochii ei mari şi trişti.

— Mă voi face bine, domnule Lara. Sînt tînără şi-l iubesc pe omul acesta.

Klim sparse gîtul unor fiole. Făcu o injecţie. La plecare, spuse tare:

— Voi veni iar, cu doctorul Tather.

În faţa lui, din spatele unui bordei, apăruse din nou fetiţa cu minţile pierdute; începu să fugă lîngă linia şanţului. Striga răguşit:

— A venit sanitarul! A venit sanitarul!

Se mai auzi un ţipăt scurt, pe urmă se lăsă o tăcere de necrezut.

Coborî din nou, aşa cum făcuse cu o zi mai înainte, în direcţia rîului Nescat. Spre dreapta, unde începea plantaţia de trestie de zahăr a familiei King, ceva alb îi atrase atenţia. Se apropie. Era un afiş, lipit pe o placă metalică. Citi:

> „Atenţie, băştinaşi! Negri şi oameni de culoare! Dacă intraţi pe aceste proprietăţi noaptea, veţi fi puşi pe lista

celor dispăruţi. Gărzile înarmate vă împuşcă dacă vă văd, iar cîinii sălbatici sfîşie cadavrele.
ATI FOST AVERTIZAŢI!”

În depărtare urlă o hienă şi Klim îşi aminti din nou de Mackenzie. Şopti:

— Opresorii să trăiască soarta oprimaţilor, pentru a-şi schimba cugetul.

Ajunsese la cursul rîului. Merse încet de-a lungul malului. Picioarele lui păreau acum colorate în roşu. În apropierea apei simţi o boare umedă şi fierbinte, ieşită ca un abur din fundul albiei.

O luă în josul Nescatului, spre Stanby. Într-un
loc, o parte din rîu era abătută, printr-un jgheab betonat, spre stînga. Era apa captată pentru alimentarea oraşului. Porni de-a lungul ei, pînă ce ajunse acolo unde apa intra în pămînt, printr-o conductă mare, care ducea spre casa filtrelor de purificare.

Klim se opri.

Se întunecase. Un privitor, chiar apropiat, nu i-ar mai fi putut desluşi bine gesturile. Doar silueta îi sta înaltă pe mal. Într-un tîrziu, porni de-a lungul conductei.

După un sfert de oră de mers, se afla în faţa unei construcţii scunde care adăpostea filtrele de purificare. O poartă boltită îl invita parcă să intre. Îşi pipăi geanta, se uită cu grijă în jurul lui şi pătrunse în subterană.

Pe scara care cobora acolo domnea un întuneric deplin. Păşi cu grijă pe

treptele lunecoase pînă ce, în sfîrşit, ajunse în faţa filtrelor. Un bec slab lumina aci şuvoiul de apă, care se scurgea într-o albie îngustă mai departe, după ce ieşea din instalaţiile purificatoare.

Klim aprinse lanterna şi o puse pe o ieşitură a zidului, astfel ca să lumineze spre instalaţia de purificare. Trebuia să acţioneze repede şi precis. Studiase de sute de ori operaţia pe care urma să o facă, fiecare gest în parte, dar acum totul i se părea dintr-o dată nespus de greu şi de complicat Cînd deschise geanta, simţi că mîinile îi tremură, îşi spuse că reuşita depindea de calmul lui şi, cu un suprem efort, îşi recîştigă stăpînirea de sine.

Scoase din geantă cei doi cilindri metalici pe care îi luase de la spital şi cîteva unelte. Curînd se auziră zgomotele metalice ale lucrului său, străbătînd prin susurul apei. Totul nu dură decît cîteva minute şi Klim se întoarse în locul unde-şi lăsase geanta. Stinse lanterna şi o porni spre scări.

În aceeaşi clipă, din capătul de sus al treptelor se auziră paşi grei. Klim se dădu puţin înapoi şi se lipi de perete, într-un ungher. Paşii coborau cu precauţie, şovăielnici. Omul se oprea, apoi pornea iar. La un moment dat, Klim crezu că se împleticise şi căzuse, căci se auzi un zgomot surd, înfundat, în sfîrşit, răsună un glas:

— Al naibii rachiu. Nu ştiu din ce-l face banditul ăsta de Clayton; parcă vrea să mă omoare, nu alta. Auzi, dom-le, să mă ameţească pe mine zece păhărele! Numai zece!

Iar se auziră cîţiva paşi.

— Aş fi jurat că văd jos, în hruba asta păcă-toasă, o lumină, altă lumină decît a becului ăluia chior. Cînd colo — nimic. Acelaşi întuneric dintotdeauna. Şi, la drept vorbind, cin’ să caute ceva p-aici? Apă, apă şi iar apă...

Silueta paznicului se ivi acum în dreptul scării; Klim se strînse şi mai tare în ascunzişul său.

— Şi cum cînta fetişcana aia din dugheana lui Clayton! De unde o fi pus mîna p-aşa un boboc?

Începu să fredoneze un cîntec şi să danseze, greoi ca un urs. Se bălăbănea de pe un picior pe altul şi uneori se apropia atît de mult de apă, încît lui Klim îi sărea inima din loc. Brusc, se opri şi privi ţintă la sanitar.

— Ia te uită... al naibii rachiu! Mă face să văd fantome. Aş jura că acolo e cineva...

Se dojeni singur:

— Să nu mai bei atît, că te faci de rîs. Or să te dea afară de la primărie.

Omul se întoarse cu spatele la Klim şi îşi începu iar dansul greoi. Sanitarul profită de această împrejurare şi o zbughi pe scări în sus. Abia urcase primele trepte şi se opri, împietrit. Auzise zgomotul unui trup care cade în apă.

O luptă grea se dădu în el. Putea oare Klim, care salvase atîtea vieţi omeneşti, să lase pe acest om să piară? Dar dacă-l salva, preţul plătit nu era oare prea mare? Tot planul său ameninţa să se năruiască. Gîndurile acestea se înfruntară într-o fracţiune de secundă în mintea sa. Se repezi în jos, pe scări.

Izbuti să apuce înecatul de un picior şi-l trase îa mal. Omul părea leşinat, căci se lovise în cădere. Klim îl întinse pe burtă, cu capul în jos, ca să se scurgă din el apa pe care-o înghiţise.

— Îşi va reveni! Bine că nu m-a zărit...

De data aceasta, sanitarul o zbughi în toată graba pe scări, fără să se uite înapoi. Inima îi bătea cu putere în piept. Bătăile se prefăceau în cuvinte:

— Hiena brună a ucis-o pe Rila...

În neclintirea fierbinte a văzduhului răsună o împuşcătură, care se multiplică în ecouri nesfîrşite. Venea de la ferma-închisoare.

VERANDA ALBĂ

Kompe, Tather şi Bill se întoarseră de la manifestaţie cu pas mărunt, fără să vorbească.

Doctorul locuia în cartierul albilor, mai la margine, la capătul unei străzi care se ridica niţel pe o coastă pietroasă, aşa că veranda casei sale era aşezată peste oraş, mai sus de nivelul celorlalte vile. Veranda avea multă sticlărie, iar în timpul arşiţei ferestrele erau totdeauna acoperite cu perdele de muselină; dacă era deschis vreun geam, în timpul cînd începea să sufle vîntul şi să răsco-lească atmosfera, toată veranda se schimba într-o tremurare zbuciumată, cu izbucniri de lumină, cu fîlfîiri largi.

Priceperea şi dezinteresul proprietarului îi creaseră verandei o

faimă deosebită. Mulţi bolnavi, negri şi albi, urcaseră spre ea cu sufletul plin de speranţă şi găsiseră acolo mîngîiere şi sfaturi bune. Doctorul vindeca trupurile şi lumina minţile, învăţa bolnavii să creadă în respectul omului şi în demnitatea lui, în venirea unei lumi mai drepte pentru apropierea căreia nici un sacrificiu nu era prea mare.

Din depărtare, veranda se arăta luminoasă, aproape străvezie, iar localnicii o botezaseră „Veranda albă”. De altfel, cînd spitalul de peste drum se dovedea neîncăpător, se puneau adesea paturi şi aici.

Soţia lui Tather, Mary, îi primi pe cei trei prieteni cu seninătatea firii ei deschise. Kompe se aşeză pe un scaun; de-abia acum descoperi durerea unei lovituri lîngă şold, pe care n-o simţise în toiul încăierării. Bill striga, adică vorbea cu tăria obişnuită:

— Doamnă, am trimis o telegramă revistei „New Age”, pentru a-i aduce la cunoştinţă ce s-a petrecut astăzi în oraşul Stanby. O să publice sigur materialul. Africa întreagă va afla despre marea manifestaţie.

— Foarte bine ai făcut, Bold, zise Kompe. Curajul dumitale este pe măsura priceperii, căci ai putea să ai neplăceri ca funcţionar al statului. „New Age” e o foaie care ne sprijină. În ultimul timp am aflat din ea multe despre mişcarea antisegregaţionistă din ţară, ca şi despre condamnarea apartheidului în străinătate.

Bill era funcţionar la poştă, la serviciul telegramelor. Fiind foarte înalt, i se spunea Bill cel Lung. I se mai spunea şi

Bill Iscoditorul; chemat ca martor într-o serie de afaceri judiciare destul de încîlcite, în care probele invocate se întemeiaseră pe scrisori primite prin poştă, Bill se transformase într-un detectiv zelos. Mai avea însă şi o a treia poreclă, de care nu era de loc mîndru. I-o scornise fosta Iui nevastă: Nătărăul. Purtarea lui faţă de ea fusese adesea judecată ca mojicie de neîmblînzit şi nu fără oarecare temei. Virtuţile unui om nu pot fi însă pecetluite numai sub această înfăţişare; privit cu ochi mai buni, Bill era un om de merit, sincer şi pătrunzător. Tinereţea îl aruncase de colo-colo, ca pe o coajă de nucă în mijlocul valurilor furtunoase (aşa vorbea el despre această parte a vieţii lui), dar încercările aspre nu-l acriseră, nu-i pervertiseră caracterul.

Cu ani şi ani în urmă avusese pasiunea îmbogăţirii. Căutase aur şi diamante, bazîndu-se pe nişte metode proprii de prospecţiune. Colindase multe regiuni ale Uniunii Sud-Africane. Apoi se angajase la un aşa-zis „trader”. Acest exploatator nemilos al populaţiei de culoare, care obţinuse concesia unor rezervaţii, se îmbogăţea printr-o operaţie cît se poate de simplă (pe care de altfel n-o inventase el). Dispunînd de capital, cumpăra de la negri, în anii de recoltă bună, cereale la preţuri de nimic şi le revindea tot acestora, mai scump, în anii cu recoltă slabă, cînd foametea se întindea ca o pecingine. Dacă n-aveau bani, le împrumuta cerealele, socotindu-le dobînzi cămătăreşti.

Ca agent al traderului, William Bold trebuia să stoarcă bani cît mai mulţi, să

dea pe mîna poliţiei sau a plantatorilor care cumpărau mînă de lucru pe cei ce se dovedeau răi platnici, să ameninţe şi să semene teroarea. Toate acestea îl scîrbiseră pe Bill. Dînd frîu liber pornirii sincere a firii sale, îşi părăsise patronul tocmai cînd începuse să cîştige mai bine în slujba lui.

Cîţiva ani lucrase — pe mare — într-o afacere care se pretindea comercială; călătorise cu acest prilej pînă în insulele Polineziei şi în Ţara de Foc. Gurile rele spuneau că nu fusese vorba de comerţ, mai curînd de nişte afaceri de contrabandă care se făceau sub paravanul unor tranzacţii perfect legale.

În sfîrşit, obosit de aceste încercări infructuoase, plictisit de peregrinări, „aruncase ancora”, cum spunea el, la Stanby. Aici intrase funcţionar la poştă şi, prin dovezi repetate de pricepere, ajunsese, într-un timp relativ scurt, dirigintele ei. Numai că vederile lui progresiste şi mai ales ideile potrivnice apartheidului, pe care le propaga, îi aduseseră în scurt timp destituirea din acest post de conducere.

— Un diriginte de poştă antisegregaţionist! Ce scandal! Aşa se exprimase primarul oraşului şi nu-i fusese greu să obţină retrogradarea.

— Aşa-i stă mai bine! exclamase el după aceea satisfăcut. Să înregistreze toată ziua telegrame...

Bill era bun prieten cu Klim Lara. Activau împreună în cadrul Ligii Antisegregaţioniste din Stanby, cea mai importantă asociaţie populară şi antirasistă din orăşel.

...Tather sta întins într-un scaun de paie; nu mai spunea nimic, deoarece îi era ruşine, ca de atîtea ori, de nemernicia exploatatorilor albi. Nu se auzea decît zbîrnîitul uşor al ventilatorului. Bill se sucea pe scaun, parcă iritat de ceva; apoi începu să vorbească:

— Am avut impresia că era şi Klim printre manifestante.

— L-am văzut şi eu, dar numai pentru un moment, spuse doctorul Tather. Se lupta cu un supraveghetor de la minele Harley şi încă cu destulă înverşunare.

Kompe sta într-un colţ al verandei. Era liniştit, stăpîn pe sine ca întotdeauna, dar în acest calm sălăşluia parcă o încordare dublată de o forţă uriaşă. Poate că tocmai această capacitate de dezlănţuire a tuturor energiilor îl făcea un orator strălucit, care izbutea să electrizeze masele de la primele vorbe.

— Da, confirmă şi el, cu voce gravă, a trecut şi pe lîngă mine.

Doctorul Tather înclină capul în semn de înţelegere. Rosti, aproape în şoaptă:

— L-am cunoscut pe Klim după ce fusese bolnav de tifos. Era foarte slăbit şi, pe deasupra, starea nervilor lui lăsa mult de dorit. Suferinţele fizice şi psihice îndurate în copilărie îi zdruncinaseră profund sănătatea. Îmi povestea că uneori se simţea stîrnit de o furie oarbă să spulbere mormanele de diamante din Kimberley, iar alteori îi venea să pornească prin pustiul Kalahari şi să meargă zile întregi în arşiţă, pînă la istovire.

— Curios, îngînă Kompe. Nu-mi place viaţa lui Klim din ultima vreme. Este parcă mereu învăluită în mister.

Tather sorbi cîteva înghiţituri dintr-un pahar cu apă minerală. Toate privirile se opriră cîteva clipe asupra bulelor care se ridicau în lichid.

Nu se mişca nimic. Kompe şopti:

— Nu mai izbucneşte furtuna.

...Dar furtuna avea să izbucnească!

Partea a II-a

NEGRIZII

PASĂREA NEAGRĂ

Domnul Clark Burton, cel mai mare industriaş al oraşului, avea pielea de o culoare desăvîrşită. La petreceri vorbea cu ifos de originea aleasă a familiei lui. El reprezenta, de doisprezece ani, în parlament, oraşul Stanby şi spera să fie ales şi de rîndul acesta.

Adversitatea electorală faţă de domnul Ted Borgman era în mare măsură un joc de apeluri, laude, demagogie şi multe, multe afişe multicolore.

Desigur, pentru mersul afacerilor, poziţia de deputat nu era nicidecum de dispreţuit, iar după alegeri cel învins simţea întotdeauna un ghimpe în inimă; relaţiile care se stabileau la sesiunile parlamentului însemnau, în ultima analiză, bani, bani şi iarăşi bani.

Cu toate acestea, după scrutin, candidaţii nu uitau să facă socoteala intereselor comune, lăsînd deoparte acuzaţiile urîte, şi în mare parte adevărate, pe care şi le aruncaseră cu prilejul discursurilor electorale.

De doisprezece ani încheiaţi, Clark Burton ieşea mereu învingător, iar Ted Borgman trebuia să se recunoască învins.

— Bietul Ted! obişnuia să spună industriaşul cînd se urca în trenul de Capetown. N-aş vrea să fiu în pielea lui...

Toate ar fi decurs mai departe în acelaşi fel, dacă, de rîndul acesta, nu s-ar fi petrecut un eveniment tulburător.

Burton locuia într-un adevărat palat, la marginea de apus a oraşului. Încercase să sădească pomi aduşi din altă zonă climaterică, tot felul de pomi, dar solul şi văzduhul nu le erau prielnice. Totuşi, prin îngrijiri speciale, un grădinar izbutise să păstreze în viaţă cîţiva stejari. La umbra acestor stejari se jucau dimineaţa copiii lui Burton. Îi supraveghea domnişoara Claire.

Într-o dimineaţă fierbinte, unul dintre copii ridică obrazul spre guvernantă şi o rugă să privească spre orizont, de unde se vedea zburînd spre Stanby o pasăre neagră. Nu această curiozitate copilărească avea importanţă. Guvernanta desluşi însă, deodată, pe obrazul copilului, o umbră ciudată.

Nu mai era nimeni împrejur. Doar un servitor negru ducea în spinare, mergînd pe o cărare îndepărtată, un coş cu grape-fruit. Domnişoara Claire sări de pe scaunul pliant şi cercetă copilul cu o nedumerire speriată. Îl întoarse pe toate feţele, pentru a se convinge că nu se înşeală. Îl întrebă dacă n-a stat prea mult la soare; de fapt ştia că nu poate să fie vorba de aşa ceva, căci îl supra-veghease mereu. Faptul era fapt: pielea copilului se închisese la culoare şi arăta acum ca aceea a unui indian.

Se afla în culmea mirării, cînd se ivi silueta impunătoare a domnului Burton. Îl întîmpină, mută de nelinişte şi îngrijorare. Îi arătă obrazul copilului. Stăpînul casei era foarte calm; se întorcea tocmai de la o întrunire ţinută cu cei mai de seamă agenţi electorali. Era ca şi reales în parlamentul din Capetown. Îşi privi copilul cu ochi leneşi.

— Aşa sînt indispoziţiile la copii, frecvente, dar trecătoare, cu simptome curioase şi exagerate! spuse el, într-o doară. Vreo eczemă sau cine ştie ce altceva.

Guvernanta nu se linişti. Îi părea că pielea copilului s-a mai închis cu o nuanţă.

Clark Burton îl privi atent şi deodată păli. În Africa de Sud nu era de glumit cu culoarea pielii.

În jur se aşternu o tăcere de moarte.

Copilul se simţea copleşit de stăruinţa cu care tatăl său îl privea; îi întoarse obrazul în toate unghiurile, îi desfăcu cămaşa, pentru a vedea ce se întîmplă cu pielea trupului. Da, şi pielea trupului se închisese!

— Ce înseamnă asta? strigă domnul Burton, pierzîndu-şi liniştea.

— Are acum aproape culoare de mulatru, zise, fără să vrea, domnişoara Claire. De cum rostise vorbele, se înspăimîntă de adevărul pe care-l cuprindeau.

— Nu se poate! tună domnul Burton.

Obrazul lui cărnos şi sever deveni de o circumspecţie teribilă.

— Ce ai spus, domnişoară? Îţi dai seama ce ai spus?

Ea nu mai îndrăznea să ridice ochii din pămînt.

— Ce-ai spus? urlă el nestăpînit. Cum îţi permiţi să afirmi o asemenea nerozie? Cum să aibă copilul meu culoare de mulatru? Nu ştii că eu aparţin uneia din cele mai nobile familii sud-africane? Tatăl meu a fost inginerul de mine Burton, iar bunicul a fost colonelul Burton. Am luat-o pe Edith, soţia mea, din castelul părinţilor ei din Newshire, pe unde n-a călcat niciodată picior de negru sau de corcitură. Arborii noştri genealogici sînt verificaţi pînă-ntr-a zecea generaţie.

Apoi, după o gravă şi stăpînită deliberare, zise cu răceală de gheaţă:

— Domnişoară! Nu mai am nevoie de serviciile dumitale.

Domnişoara Claire încercă să se explice: a spus vorba, făcînd, în modul cel mai strict, o analogie de culoare, aşa cum se spune că pielea cuiva este albă ca hîrtia sau părul este negru ca abanosul sau că cineva este falnic ca un stejar, fără ca aceasta să însemne că ar fi vrut să insinueze ca atribut termenul de comparaţie.

Enervat, Burton o repezi cu glas tăios:

— Stejarul nu este o culoare.

Ea se încurcă mai rău; bîigui speriată ceva de neînţeles.

Burton adăugă apăsat:

— Nu mai am nevoie de serviciile dumitale. Cred că m-ai înţeles!

Apoi, pentru că se ştia om distins, zise cu buzele strînse, aşa cum se obişnuieşte în societatea bună:

— Îţi mulţumesc pentru ce ai făcut în anii aceştia, cînd ai slujit la copii.

Domnişoara Claire izbucni în lacrimi; porni spre intrarea casei, fără să se mai uite în urmă, aplecată, scuturată de plîns. Nu înţelegea cum de a putut domnul Burton să interpreteze vorbele ei ca o aluzie la faptul că sîngele său alb ar putea să nu fie perfect pur. Vai, cît de urît îi vorbise! Ultimele lui cuvinte fuseseră ca nişte lovituri de bici: „...anii aceştia, cînd ai slujit la copii”. Niciodată, pînă acum, nu o puseseră în rînd cu slujnicele.

Burton îşi mai privi o dată băiatul. Îi spuse cu severitate:

— Vino aici, Charles!

Băiatul se apropie; se credea vinovat de o greşeală mare. Palma tatălui său cădea foarte grea în asemenea împrejurări.

Băiatul se înnegrise de-a binelea, deşi nuanţa pielii diferea de aceea a negrilor. Nu, nu putea să fie decît o boală necunoscută!

Amîndoi băieţii fură închişi într-o odaie. Michel parcă se contaminase de la fratele său! Servitorii nu aveau voie să se apropie de uşa acelei camere.

Burton nu mai înţelegea nimic. Pămîntul se învîrtea în jurul său, halucinant.

Cînd doamna Burton reveni a doua zi de la East London, fu primită rece, bănuitor.

— Edith! Copiii noştri se înnegresc.

— Cum adică? Vrei să zici că s-au murdărit? S-au jucat cu sticlele de tuş? Au făcut cumva iarăşi foc în grădină?

Nu-şi văzuse niciodată soţul într-o asemenea stare. Nu înţelegea nimic. Burton o smuci de mînă spre camera

unde erau încarceraţi băieţii. Se priveau în oglindă şi se amuzau că devin din ce în ce mai negri. Începuseră să ţopăie şi să ţipe. Edith îi privi îngrozită.

Charles se înnegrise cu desăvîrşire. Edith leşină şi cînd se trezi se zbătu ceasuri întregi, jelind moartea tragică a copiilor ei.

Se dădea în ea o luptă grea. Imaginile lui Charles şi Michel i se perindau în minte într-un iureş neîntrerupt, îşi amintea că la botezul lui Charles venise însuşi ministrul finanţelor, bun prieten al soţului ei. Îşi revedea copiii în leagăn, alăptaţi de doica adusă tocmai din Scoţia, apoi rostind primele cuvinte, făcînd primii paşi.

Cite visuri nu-şi făuriseră în legătură cu viitorul lor!

Charles trebuia să îmbrăţişeze cariera militară, pentru a deveni ofiţer, aşa cum fuseseră atîţia strămoşi ai ei şi ai lui Clark; avea o ţinută bună şi directorul şcolii remarcase că ştia să-şi impună voinţa faţă de colegii săi. Cît despre Michel, era destinat să preia afacerile tatălui său, mai ales conducerea fabricii de textile, şi nu arareori Edith se bucura în ascuns cînd îl prindea cu cîte vreun mic şiretlic sau îl auzea repezind un servitor negru; băiatul se dovedea încă de mic un Burton în toată puterea cuvîntului.

— Promite Michel al nostru! îşi spuneau adesea zîmbind părinţii.

Deşi proiectele matrimoniale erau pretimpurii, Edith pusese ochii şi pe unele partide bune. În familia Wilton, din Crosby, un orăşel din apropiere de Stanby, se născuse cu cîţiva ani în urmă

un îngeraş de fetiţă; însuşi Sir Ernest Oppenheimer, unul din cei mai bogaţi oameni din Africa de Sud, îi fusese naş. Pe lîngă drăgălăşenia ei, mica Ruth avea să fie moştenitoarea unei averi uriaşe, căci George Wilton era cel mai mare fabricant de conserve de carne din Africa de Sud.

Tot la Crosby locuia şi un nobil francez, proprietarul unor întinse plantaţii, care avea şi el o fetiţă.

Charles şi Michel nu aveau decît să crească, pentru a-şi alege o astfel de mireasă!

Şi acum, toate aceste nădejdi se prăbuşeau dintr-o dată.

Edith îşi apăsă mîinile peste tîmple, tare, tot mai tare, sperînd zadarnic că se va trezi din coşmarul înfiorător pe care-l trăia.

Burton urla cu furie. Îşi repeta mereu că-şi luase soţia din Newshire şi că părinţii ei nu ieşiseră niciodată din bătrîna Anglie, dar cine ştie ce strămoş afurisit, prin vreo colonie oarecare...

La rîndul ei, Edith îl privea bănuitoare, li aruncă marea acuzaţie drept în faţă.

— Ascultă, Clark! Mi-ai spus o dată că străbunica ta era bură şi a avut tenul foarte ciudat. Nenorocirea care s-a abătut peste casa noastră porneşte de la sîngele dubios al neamului tău.

Burton izbucni într-un torent de blesteme. Apoi, jură pe tot ce are mai scump că sîngele neamului său a fost mai pur decît cel mai albastru sînge şi spuse că nu poate recunoaşte nici o învinuire. Străbunica lui a fost albă ca laptele. Îi vîrî Edithei sub ochi fotografiile lui de familie. Bunica lui era

o Sidröm. Nu. Nu există nici un strop de sînge negru în vinele lui!

Îşi aduseră aminte că domnişoara Claire trebuia să plece. Venise valetul s-o anunţe. Burton o rugă să rămînă; să uite injuria; durerea îl orbise.

Un medic, care fusese adus cu avionul de la Johannesburg, intră tocmai în odaie. Văzuse copiii, îl trată pe Burton cu superioritatea albului care nu mai este sigur că vorbeşte cu un om egal cu el.

— Vezi dumneata, Burton, cazul este dificil de diagnosticat. E greu de înţeles cum a survenit pigmentarea în cazul băieţilor dumitale. Oricum, evidenţa este strivitoare.

Burton mugea de furie. Îl numi pe medic mizerabil, infam. Acesta îi ripostă dur. Burton se dezlănţui:

— Cum îndrăzneşti să vorbeşti astfel cu mine? Te-am plătit. Sînt cel mai de seamă om politic al oraşului. Nu permit unui belfer de nimic să mi se adreseze în felul acesta arogant.

— Ai fost cel mai de seamă bărbat al oraşului. Să vedem...

Înainte de a-şi putea sfîrşi vorba, Burton îl apucă de mînă şi-l aruncă pe uşă afară. Apoi se răzgîndi. Tot oraşul va afla de nenorocirea lui. Alergă după medic, implorîndu-l să-l ierte şi să păstreze secretul acestei întîmplări trecătoare. Furia îl făcuse să-şi piardă cumpătul. Copiii lui erau numai bolnavi. Va chema pe cei mai renumiţi medici din Europa. Acordă doctorului un onorariu suplimentar de douăzeci de lire.

Îngrijea singur de băieţii lui, căinîndu-se ca o babă. Jim, servitorul negru care le ajuta să se îmbrace, îi privea cu uimire; nu le mai spunea „domnule”. Burton îl plesni cu cravaşa peste ochi. Nemernicul şi-o luase în cap, se credea acum de aceeaşi teapă cu feciorii lui.

Slugile alergau fără rost prin casă. Industriaşul îi ameninţase cu ferma-închisoare a lui Mackenzie dacă se va afla ceva în oraş. Toţi ştiau însă că taina nu va mai putea fi mult timp păstrată între zidurile înalte ale palatului.

Profesorii se interesară de Charles şi Michel. De ce nu mai veneau la şcoală?

„Sînt bolnavi” era răspunsul stereotip pe care-l primeau „Amîndoi în acelaşi timp?”. „Da, au luat boala unul de la altul”.

Prietenii lor voiau să-i vadă. Aveau prieteni mulţi, din protipendada oraşului. La poartă, erau opriţi:

„Nu se poate. Sînt bolnavi şi boala e contagioasă”.

Părinţii lor telefonau:

„Ce boală au Michel şi Charles?”.

„N-a fost încă diagnosticată, dar va trece”, venea răspunsul.

„Dar domnişoara Claire ce are? Parcă-i supărată. Adevărat că vrea să plece de la voi?”

Pe stradă, Burton şi soţia lui se vedeau supuşi unui baraj de întrebări de către cunoscuţi. Le era tot mai greu să ascundă adevărul. Singura soluţie era vindecarea, grabnica vindecare a copiilor.

Se perindă un întreg cortegiu de medici. Îi consultau îndelung pe băieţi şi plecau nedumeriţi; nu mai cunoscuseră asemenea cazuri. Erau unice. Ştiinţa era slabă în faţa unei astfel de anomalii.

A treia zi, în faţa lui Clark Burton se prezentă din nou domnişoara Claire şi ceru să plece:

— Vă rog să mă înţelegeţi. Eu sînt o fată cin-stită, dintr-o familie bună. M-am ataşat de copiii dumneavoastră, dar nu pot servi la băieţi negri. Ar însemna să-mi compromit toată cariera viitoare de guvernantă. Nici o familie onorabilă nu m-ar mai angaja, dacă aş continua să rămîn la Charles şi Michel.

I se păru că mica franţuzoaică îl priveşte cu aroganţă. Ce putea însă să facă?

O conjură şi pe ea să nu vorbească nimic în oraş.

Apăra camera unde erau închişi băieţii lui cu înverşunare. Nimeni n-avea voie să intre acolo; doar el şi medicii. Temîndu-se că ameninţările nu vor ajuta, plăti slugilor sume mari ca să-şi ţină gura.

Tocmai în aceste zile avu şi alte necazuri. Trimisese un lot de mărfuri, spre a fi vîndute în alte ţări africane şi agenţii lui comerciali îi dădeau veşti proaste. Produsele sud-africane erau boicotate în noile state ale Africii, unde s-ar fi putut desface mai uşor. O lume întreagă condamna politica sud-africană de segregaţie.

Fereastra odăii în care se retrăsese Edith era luminată pînă tîrziu. Doamna Burton nu se putea împăca cu gîndul

îngrozitoarei decăderi. O dată sau de două ori pe zi se ducea la copiii ei; îi mîngîia, deşi cu o sfială ciudată şi apoi izbucnea în crize de plîns care nu mai conteneau.

— Pierduţi, definitiv pierduţi! gemea ea cînd se întorcea din odaia copiilor, prin vestibulul înalt şi întunecat. Şi numai Clark e de vină, numai el ne-a dezonorat!

Orgoliul de albă sîngera dintr-o rană de nevindecat.

Copiii ei nu îi mai aparţineau şi ar fi vrut să fugă undeva, departe, să uite de tot ceea ce fusese existenţa ei după căsătorie.

Noaptea se visa în locurile copilăriei. Acolo, în castelul din Newshire, nu s-ar fi putut întîmpla niciodată aşa ceva. De ce acceptase să vină în ţara asta de sălbatici?

Se privea în oglindă şi cearcănele de sub ochi o înspăimîntau. Tenul îşi pierdea prospeţimea, iar cutele grijilor îi încreţeau, nemiloase, faţa.

— Îmbătrînesc înainte de vreme, ca oamenii de jos! îşi spunea ea, îndurerată.

Într-o seară, Clark Burton intră îngîndurat în dormitorul soţiei sale. Voia să curme neînţelegerea care se ivise între ei; trăiau ceasuri grele şi nu suferea gîndul de a înfrunta singur năpasta care-i lovise.

Inevitabilul se întîmplase. În Stanby începuse să se şoptească pe seama bolii copiilor. Fred, cel mai bun prieten al lui Michel, îi zărise la fereastră obrazul înnegrit.

— Arată ca un bantu! povestise el, uimit, părinţilor săi.

Cuvintele acestea se răspîndiseră ca fulgerul, de la un capăt la altul al orăşelului.

— De aceea se ascund! spunea acum toată lumea...

Burton voia să se sfătuiască cu Edith.

N-o mai găsi. Alergă în salon, în parc — nu era nicăieri. Dispăruse.

În sfîrşit, zări pe o comodă un plic. Îl rupse înfrigurat:

„Dragă Clark!

Necinstea ta mă face să sufăr cea mai grea dintre umilinţe. Nu mi-ai spus niciodată că ai sînge de negru în vine. Mi-e ruşine de amintirea iubirii pentru tine. Ai înşelat o lume întreagă şi acum tre-

buie să suferi blestemul păcatului strămoşesc. În toată Anglia va vui întîmplarea care s-a petrecut la tine în casă. Mă duc să-mi ascund ruşinea într-un colţ cît mai îndepărtat al pămîntului. Este îngrozitor că trebuie să-mi părăsesc copiii, dar altă ieşire n-am.

Edith."

În seara aceea, domnul Clark Burton plînse amarnic, cum nu i se mai întîmplase din copilărie. Nu mai înţelegea nimic. Îi era silă să-şi mai hrănească băieţii în taină. Îi porunci lui Jim să facă treaba asta. Servitorul negru îl privi cu bunătate:

— Domnule Clark, nu fiţi chiar atît de amărît!

Domnul Clark aruncă în el cu o scrumieră grea de tuci; apoi, într-o criză nervoasă, începu să spargă totul.

Ajuns în faţa unei oglinzi veneţiene, îşi văzu deodată chipul palid. Încremeni. Mai făcu un pas înainte. Parcă bătea o aripă neagră peste fruntea lui. Îşi privi imaginea ca halucinat:

— Nu, nu, nu! urlă el. Niciodată!!

Apoi îşi prinse obrazul între palme. Nu admitea că se poate înnegri. Urlă ca un tigru rănit de moarte.

În ziarul ***„Demnitatea Albă"*** apăru a doua zi un articol, sub titlul: „Naţionalistul ipocrit":

„Nu există farsă mai mare decît rolul de mare senior alb, jucat cu ipocrizie de un bărbat de seamă al oraşului nostru; peste noapte, el este acum constrîns să se demaşte prin proba evidenţei şi să-şi

dea pe faţă sîngele spurcat care îi curge prin vine. E un caz nemaipomenit în istoria Republicii Sud-Africane. Fără să ştim şi fără să vrem, am fost reprezentaţi în parlamentul de la Capetown, aproape doisprezece ani, de o creatură inferioară”.

Clark se cutremură. Se prăbuşea o lume întreagă. Rămase întins pe sofa ceasuri întregi; în tîmple bătea, ca un ciocan, gîndul insuportabil. Ziarul folosea faţă de el tonul pe care el îl folosise, de atîtea ori, faţă de alţii.

Strigă:

— Nu vreau să devin negru! Nu vreau să fiu negru!

Tîrziu noaptea, cineva bătu în uşă. Se ivi o negresă tînără: dădea impresia unui om care venise să solicite un ajutor. Clark nu suporta o asemenea arătare. Îi strigă să iasă; auzi însă din gura negresei glasul domnişoarei Claire. Se ridică buimac; nu-i venea să creadă.

Guvernanta îi povesti pe scurt odiseea ei. Cîteva zile locuise la Pretoria, la o verişoară. Apoi se hotărîse să plece la Dakar, unde se afla sora ei. Înainte de a se urca în avion, pielea i se înnegrise. Faptul stîrni din partea pasagerilor proteste indignate. O bruscaseră, somînd-o să părăsească imediat aeroportul. Strigase la ei că este şi ea albă, că nu permite o asemenea purtare neomenoasă faţă de o europeană de familie bună. Lumea rîdea cu lacrimi şi o numea nebună.

La întoarcerea spre Stanby, suferi toate ocările. Patronul unui local, unde

intrase să ia masa, o scosese afară în palme.

Clark rămase ca prostit. O îngădui în casa lui nefericită.

Apoi sosi Edith, zdrobită. Se înnegrise şi ea. Venise pe jos cale de treizeci de kilometri, deoarece autobuzele pentru negri ale lui Schmidt nu circulau, iar cele pentru albi n-o primiseră. Nici nu îndrăzni să intre la început în casă; întrebă doar dacă domnul Burton este acasă şi se izolă într-o cameră dosnică. Auzi, în vecini, vestitul cîntec al Rafiei:

> ***Mary, eu sînt mai albă decît tine!***
> ***Mary, tu eşti mai neagră decît mine!***

Află, cu un simţămînt de uşurare, că şi soţul ei se înnegrise între timp. Îşi strînse la piept copiii. Trebuia acum să făurească alte planuri, mai modeste, pentru ei, dar spera că averea lui Clark îi va feri de umilinţe prea mari. O durea însă că cele mai bune prietene o ocoleau.

Clark umbla seara în parcul casei. De cele mai multe ori ţinea pe faţă un voal. Îi era ruşine, îngrozitor de ruşine.

Burton nu era un prost şi în tinereţe se pasionase să-i citească pe filozofi. În acest ceas teribil, încerca sa fie stoic, dar nu prea reuşea; îşi dădea seama, pentru prima oară, că în mintea lui se răstoarnă toate argumentele în virtutea cărora fusese convins, pînă la cincizeci de ani, că se poate bucura de privilegii nelimitate şi poate dispreţui un om de culoare. El însuşi era dispreţuit acum şi

încerca durerea acestei umiliri ca un cîine bătut.

Urla de ciudă. Şi-ar fi dat jumătate din avere pentru a recăpăta culoarea albă.

Ce păcat cumplit se făptuise în casa lui? De ce aceasta pedeapsă necruţătoare pentru Burtoni? Fusese el mai rău decît Borgman, decît Reston, decît King, decît Mackenzie?

Urgia se abătuse năprasnică şi, deşi se zbătea din răsputeri, nu vedea cum va ieşi din ananghie. Tot orasul vorbea despre el. Şi nu ca altădată, cînd unii se temeau de Burton, alţii îl urau şi iarăşi alţii îi admirau succesele. Nu. Cu totul altfel. De această dată îl dispreţuiau şi se distrau pe socoteala lui. Acesta era faptul îngrozitor.

Clark Burton le auzea parcă vorbele şi hohotele dispreţuitoare. Îşi imagina dialogurile şi fantezia lui era foarte aproape de realitate:

— S-a zis cu Clark!

— Nu-mi pare rău de loc. Îşi merită soarta, Ne-a înşelat pe toţi şi ne-a făcut oraşul de ruşine!

— S-a terminat cu fanfaronadele lui.

— Domnul deputat de Stanby umblă cu coada între picioare.

— Să-l vedem cum o să mai scoată capul în lume.

— Ce-ar fi să-l mutăm în cartierul Pompelor, printre cafri?

Hohotele răsunau în cascade, asurzindu-l…

Trecu o săptămînă de adevărat calvar. Într-o duminică, spre seară, îi ajunse la ureche vestea că se mai înnegriseră cîţiva albi, din cele mai bune familii ale oraşului. În zilele următoare, se află de-

spre alte cazuri. Înnegriţii erau numiţi „negrizi”.

Pentru Burton, vestea aceasta veni ca o oarecare uşurare. Desigur, situaţia rămînea foarte grea, dar nu mai avea grozăvia singularităţii.

Se gîndiră să-şi apere onoarea. De fapt, domnul Burton mai deţinea oficial toate demnităţile sale. Dar cum le-ar mai fi putut exercita? Trimise o scrisoare autorităţilor din Pretoria, anunţîndu-le că el şi familia lui au fost loviţi de nenorocirea unei boli de piele, care ar putea să dea naştere la bănuieli, dar că speră într-o grabnică vindecare. Pentru acest fapt, cerea un concediu de două luni.

Se hotărî să cheme de la Johannesburg un cunoscut antropolog, în speranţa că acesta va putea explica înnegrirea, arătîndu-i şi calea revenirii la culoarea iniţială a pielii. Alţi cîţiva negrizi, cunoscuţi ai lui Burton, aflară de acest plan (acum erau vreo sută în oraş). Conveniră să suporte costul, destul de ridicat, al expertizei.

Oraşul era frămîntat de cele mai fantastice zvonuri în legătură cu pricinile înnegririi şi nimic nu se discuta cu mai multă febrilitate.

În cercuri tot mai largi, începuse să domnească dezorientarea şi chiar panica.

Sir Edward Johnson, antropologul, cercetă cu atenţie indivizii care se înnegriseră. Făcu fişe peste fişe. Îi fotografie în toate poziţiile, le dădu sîngele la analiză, cercetă la microscop numeroase probe de epidermă.

— Avem de-a face cu o modificare subită a unui caracter rasial, conchise el, fenomen înregistrat pînă acum pentru prima oară în ştiinţă; este un fel de mutaţie biologică. Voi face o comunicare la conferinţa naţională de antropologie.

— Dar cauza, remediul? izbucni industriaşul.

— După părerea mea, cauza e clima, mai ales clima specifică acestei regiuni. Desigur, fenomenul mai trebuie studiat, adîncit, dar nu se poate să nu faci o analogie cu influenţele care au determinat formarea caracterelor rasei în mijlocul căreia trăim, chiar dacă rapiditatea transformării pare în acest caz de neînţeles. Ştiţi desigur că marile rase s-au diferenţiat sub acţiunea mediului geografic.

— Credeţi că poate fi vorba de o impuritate rasială la cei ce se înnegresc?

— Ştiu eu? Şi această ipoteză ar merita să fie aprofundată. Precis nu se poate conchide încă nimic. În ce priveşte remediul, e greu de spus...

Burton spumega de furie, dar izbuti să se stăpînească. Aruncase banii în vînt. Cercetă cu furie în sertarul amintirilor de familie, urmărind firul tuturor înrudirilor; concentra asupra străbunicii lui din partea tatălui cele mai rele temeri, dar figura ei zîmbea atît de candid din tabloul imens, aşezat pe peretele camerei de oaspeţi, pielea ei albă arăta aşa de strălucitoare, încît nu mai ştia pe cine să învinovăţească de această calamitate.

Trimise ziarului „Demnitatea Albă” o scrisoare pentru publicare. Scria că tot ce se spunea, chiar numai aluziv, cu privire la el sau la familia lui, nu este decît o calomnie — atît şi nimic mai mult. Era vorba de o trecătoare boală de piele.

Argumentele lui foarte detailate nu fură luate în serios. Se înnegrise şi basta! Nici un argument nu putea să fie mai tare decît evidenţa.

Nu putea să-şi ţină la nesfîrşit copiii acasă, deoarece pierdeau din timpul preţios al învăţăturii, îi însoţi la şcoală, explicîndu-i directorului că este vorba de o stare trecătoare. Acesta refuză să-i primească, de teamă ca nu cumva alţi părinţi să-şi retragă copiii. Îl întrebă de ce nu-i înscrie la şcoala pentru negri.

Clark Burton îi repetă de zeci de ori directorului că el este Clark Burton, mare industriaş, înalt funcţionar, deputat în parlamentul din Capetown, ofiţer superior, membru al clubului din Transvaal etc, etc. Directorul nu se muie însă de loc.

Se întoarse acasă fierbînd de furie. I se părea că este înconjurat de o imensă stupiditate. Toate gîndurile lui se loveau de un zid întunecat, clădit între cer şi pămînt.

— De ce nu mai vor să recunoască că sînt şi eu om? se întrebă el pentru prima dată în viaţă.

După ore de zbucium, izbuti să-şi recapete stăpînirea de sine. Retras în biroul său de lucru, îşi dădea singur poveţe:

„Nu-ţi pierde firea! Totul nu-i încă compromis! Răbdare, Clark, răbdare!”

SÎNT MAI ALBĂ DECÎT ZĂPEZILE POLARE!

La trei case de locuinţa lui Burton, trăia de mult, poate de vreo douăzeci de ani, doamna Vivie Whiteley, nepoata lordului Whiteley, cîştigătorul unei vestite bătălii navale. Nici cu douăzeci de ani în urmă, doamna nu mai era tînără; acum vîrsta ei devenise respectabilă şi toată „lumea bună” îi acorda stima cuvenită. Ea fusese totdeauna învăluită de misterul şi parfumul uşor al persoanelor care stau retrase într-un colţ al lumii şi cred, în virtutea dreptului stabilit prin consimţămîntul mutual al unor semeni, că reprezintă o nobleţe veche. Aşa îşi închipuia şi doamna Whiteley.

În oraşul Stanby nimeni nu putea să se considere mai distins decît ea, fără a risca să se facă ridicol.

De obicei, zăbovea pe terasa ferită a casei retrase şi răcoroase. Uneori croşeta, alteori citea cărţi legate în piele: tot ce făcea nu era decît un pretext pentru ca timpul să treacă mai uşor, dar în arşiţa acestor zile clipele amorţeau grele, iar doamna Whiteley îşi ţinea nasul lung şi subţire sub adierile evantaiului. O serveau trei servitori şi Joan, o negresă între două vîrste, durdulie şi sprintenă la treabă.

Considera că este sub demnitatea ei să vorbească cu personalul de serviciu,

dar încălca de multe ori această rigoare, pentru că nevoia omenească de a comunica este neînchipuit de imperioasă.

Cînd se plictisea din cale-afară, îndrăznea să se plimbe. Societatea înaltă din Stanby ţinea seama de acest eveniment şi-l discuta cîteva zile la rînd.

În timpul cît oraşul trăise evenimentele zbuciumate ale dezlănţuirii fenomenului îngrozitor al înnegririi, numele doamnei amintite reveni în atenţia generală.

Cei mai severi cunoscători ai familiilor sud-africane ar fi jurat că este din viţa cea mai veche şi mai curată. De aceea, la fiecare caz nou de înnegrire, lumea devenea tot mai convinsă că Vivie Whiteley nu va cunoaşte aceste zbateri, deoarece nepoata unui lord are în vine cel mai pur sînge albastru.

Cînd află că Burton s-a înnegrit, ea se pronunţă cam în felul următor:

— Ce greşeală am făcut că i-am călcat pragul casei! Iată ce se întîmplă dacă nu cercetezi cu destulă temeinicie arborele genealogic al fiecărei familii. Cine şi-ar fi imaginat că Clark, cu pielea lui albă ca o faţă de masă şi ochii albaştri, poate să fie negru!

Cînd Joan îi aducea la cunoştinţă şi alte cazuri, ea se mira întîi, apoi încerca să găsească oameni-lor în cauză cele mai grave defecte; susţinea că a ghicit dinainte că respectivii nu sînt tocmai curaţi şi că, de fapt, i-a scos de mult din sfera aristocraticului ei interes. Considera că toată tevatura înnegririi se poate petrece numai dincolo de gardurile casei ei.

Cînd o cunoştinţă, soţia farmacistului de pe strada unde locuia, i-a mărturisit temerea că s-ar putea să se înnegrească, s-a ridicat, solemnă şi rece, spunîndu-i:

— Doamnă, regret că trebuie să curm orice relaţii cu dumneavoastră, dar temerea exprimată nu vă face onoare şi traduce, pentru mine, conştiinţa că nu vă trageţi dintr-o familie... cu sînge sigur (de altfel, această expresie a doamnei Whiteley a făcut ocolul oraşului). De acum înainte nu mai are rost să ne vedem.

Musafira s-a simţit profund jignită. A vorbit doar cu înţelegere omenească despre cele petrecute în Stanby. Ceea ce se întîmpla în oraş era cea mai bună dovadă pînă la ce absurdităţi împing prejudecăţile rasiale. Însă nepoata lordului sta în picioare, rece şi gravă. Mai binevoi să spună:

— Regret fiecare clipă pe care am pierdut-o cu dumneavoastră. Nu mi-aş fi putut închipui vreodată că un alb poate să gîndească cu atîta uşurinţă. Nu vreau să ştiu de aceşti negrizi. Ei sînt cea mai mare ruşine pentru Stanby şi pentru Africa de Sud!

Află cu dispreţ şi indignare că o serie de albi întreţineau legături de afaceri susţinute cu negrizii bogaţi. Apoi auzi că un patron de restaurant a scos inscripţia „Accesul negrilor oprit” deoarece se înnegriseră cîţiva dintre clienţii săi cei mai buni.

— Ce îngrozitor! se exprimase ea la aflarea acestor veşti.

Cetatea gîndului ei era tare, de nepătruns. Cu toate că se înnegriseră

sute de oameni, nu putea recunoaşte în acest fenomen decît pedeapsa tîrzie pe care soarta o aplică celor impuri. Nu acorda negrizilor nici cel mai vag interes, nici o compasiune. Citea ziarul cu circumspecţia şi satisfacţia omului care se ridică în propriii săi ochi la gîndul că face parte dintre cei „aleşi”. Aparenţele fuseseră pînă atunci înşelătoare, îşi spunea ea, dar treptat grîul se curăţă de neghină. Cum au putut salva aparenţele astfel de indivizi, care, prin înşelăciune, ocupaseră pe nemeritate locuri de frunte?

Cîteva zile mai tîrziu, o veste o dete peste cap: buna ei prietenă, Lilly Warren, pe care o cunoştea din copilărie, se înnegrise. Faptul o tulbură peste măsură. O cunoştea bine şi era informată despre fiecare ramură a familiei ei, aşa că, de rîndul acesta, nu se mai pripi să arunce piatra; căzu pe gînduri adînc tulburată. A doua zi, spre seară, primi o scrisoare din partea prietenei ei:

„Dragă Vivie!

N-am fost ocolită nici eu de marea nenorocire. Ştiu cît de neînduplecată eşti în chestiunea purităţii sîngelui dar, crede-mă, n-aş face acest apel, dacă n-aş simţi nevoia profundă să am alături un om care să mă înţeleagă. Sînt atît de abătută, încît nu mai ştiu ce să cred şi ce să fac. Mă cuprinde o revoltă aprigă împotriva mea, împotriva noastră a tuturor, care am pretins că ne situăm deasupra soartei

obişnuite. Tăişul prejudecăţilor noastre ne spintecă acum şi, deodată, sub imperiul unui fapt îngrozitor, ne divizăm, ne înstrăinăm sufleteşte şi moral unii de alţii, ne duşmănim chiar, cînd pînă ieri am fost buni prieteni.

Văd în jurul meu cum soţii îşi lasă soţiile, cum soţiile îşi părăsesc căminul. Se petrec scene cutremurătoare. Ieri, pe drumul spre Mabu, un ofiţer în retragere umbla cu capul descoperit sub soarele arzător şi urla ca un animal rănit. Vorbea fără înţeles, încercînd să explice unor superiori imaginari că-şi poate păstra gradul de ofiţer superior, deoarece avansase pe vremea cînd era alb. Asemenea omului acela nenorocit, muncit de gîndul umilinţei lui, te rog să vii să mă vezi, amintindu-ţi că am fost albă şi buna ta prietenă...”

Doamna Whiteley se foise toată ziua prin casă, cu ochii plînşi. Se dădea în ea o luptă titanică; de o parte se ridica înţelegerea umană pentru prietena ei; găsea că rîndurile scrise de ea trădează aceeaşi inteligenţă şi sensibilitate ca mai înainte; nu putea să tăgăduiască vreuna din însuşirile acestei femei, pe care o iubise ca pe o soră. De altfel, în ultima vreme se simţea grozav do izolată. Îi era necaz pe ea, deoarece simţea imboldul de a o vedea pe fosta ei prietenă.

Îşi spuse cu iritare:

— Unde este demnitatea ta? De ce te laşi ademenită de fiorul cald al

amintirii? Raţiunea trebuie să învingă sentimentul. Dacă vei face această concesie, va trebui să faci apoi alta şi iarăşi alta şi te vei trezi în curînd în cartierul negrilor zdrenţăroşi, ca şi cum între tine şi ei nu s-ar ridica un zid înalt pînă la cer.

Nu se duse să o vadă. Hotărîrea ei neclintită o făcea să sufere, dar îi dădea sentimentul unei mari tării sufleteşti.

Sta pe terasă, ca statuia neînduplecării, cu obrazul supt de suferinţă, nedormită; se gîndea mereu la doamna Warren; acum, pe această femeie cu mintea aleasă n-o mai salutau şi nu o mai primeau în casă mulţi.

În jur nu se mai auzea nimic. Era o linişte şi o neclintire de pe altă lume. Luă oglinda de argint şi o întoarse între degete. Licărul ei se juca printre aţele colorate din cutia de lucru.

Deodată, oglinda se mişcă astfel, încît văzu un fel de bărbie dată cu funingine. Era chiar bărbia ei. Puse repede oglinda în dreptul obrazului. Scoase un ţipăt îngrozitor. Inima ei se topi într-o spaimă care umplu tot Universul. Se privea uluită, neghioabă; luă foarfeca de pe masă şi-şi brazdă obrazul în lung şi-n lat. Şiroaiele de singe îi picurau pe bluză. Se zvîrcoli ca o pisică turbată. Strigă cu furie:

— Eu sînt nepoata lordului Whiteley!

Servitorii o găsiră căzută pe jos, leşinată, plină de sînge. De-abia mai respira. Îşi zgîriase faţa şi pieptul cu furie; căutase parcă inima, pentru a o opri să mai bată în condiţiile înjosirii. Scotea vorbe şi sunete fără rost. A doua zi, starea ei se agravă; îşi desfăcea

braţele şi dansa în piruete încete, spunîndu-şi că se leagănă ca fulguirea zăpezii. Striga fără contenire:

— Sînt mai albă decît zăpezile polare! Sînt mai albă decît zăpezile polare!

TREPTELE MĂRIRII

Marele plantator Ted Borgman se trezi în dimineaţa acelei zile foarte tîrziu. Îşi luă cafeaua pe o terasă din spatele casei, apărată de umbrele.

Desfăcu un ziar din S.U.A., care tocmai îi venise la fermă, şi citi satisfăcut un pasaj din.articolul unui diplomat american din Johannesburg:

„...Republica Sud-Africană oferă societăţilor americane şi persoanelor albe toate înlesnirile pentru a-şi plasa capitalurile şi a le valorifica în exploatări miniere rentabile.”

În ultimii ani, fluxul de capital de peste ocean crescuse considerabil. Guvernul S.U.A. era de aceea printre puţinele care nu se grăbeau să condamne apartheidul.

Aprobă din cap, mulţumit. Se gîndi că de cîteva luni nu mai fusese la Johannesburg, cetatea aurului. Avea mulţi prieteni acolo şi era timpul să mai stea de vorbă cu ei.

În mijlocul curţii ţîşnea havuzul. Borgman era poate singurul om care putea face în această perioadă risipă de apă. Îşi instalase la ferme pompe speciale, care-l costaseră o avere.

Îi părea că în viaţa lui toate s-au desfăşurat pînă acum în felul cel mai prielnic; cumpărase în ultimii zece ani uriaşe întinderi de pămînt. Cultiva bumbac, porumb, trestie de zahăr, citrice, ananas. Avea douăzeci de mii de capete de vite şi treizeci şi cinci de mii de oi. Făcea negoţ cu cele mai mari

case de import-export din Europa şi Asia.

Înflorirea marelui plantator nu era umbrită decît de repetatele sale înfrîngeri electorale. Îi sta ca un pumnal în carne eşecul ca om politic, deoarece numai pe calea aceasta ar fi putut cîştiga autoritatea şi prestigiul de care avea nevoie la Pretora, sediul guvernului.

Vestea că adversarul său se înnegrise şi că se perpeleşte în această situaţie neplăcută îi provocă la început stupoare; nu era chiar aşa lipsit de bună credinţă, încît să pună la îndoială sîngele pur al preopinentului său politic, dar îşi spunea că, în asemenea împrejurări, nu se mai judecă cauzele, ci doar urmările. Urmarea era lesne de întrevăzut: redutabilul Clark era scos din lupta electorală.

Ted Borgman se bătea cu palma peste frunte; ceea ce se petrecea în oraş era de neînchipuit; cel puţin fantastic; în ultima vreme fenomenul se repetase în cele mai „bune” case.

În familia marelui comerciant Eddington, cei doi băieţi, care făcuseră studii strălucite la Oxford, deveniseră negrizi. În alte familii, de asemenea bine situate, se întîmplase la fel. Un membru al fami-liei Higgins plecă în Elveţia, pentru a încerca tratamentul unui vestit medic de boli de piele; nu obţinu însă nici un rezultat.

Dezorientarea şi spaima cuprindeau ca un flagel pe proaspeţii înnegriţi. Se vedeau ameninţaţi cu pierderea tuturor privilegiilor.

La fabrica de conserve, directorul alb, Val Strengove, hotărîse reducerea salariilor negrizilor aproape la nivelul salariilor oamenilor de culoare; dintr-o dată, veniturile li se reduceau la mai puţin de o cincime, în timp ce beneficiul lui creştea simţitor. Exemplul lui Strengove fusese urmat şi de alţi patroni albi, care aplicaseră de asemenea reduceri substanţiale. Cîţiva negrizi astfel loviţi hotărîră să se mute din Stanby. Numai că în oraşele unde plecaseră nu fuseseră de loc bine primiţi. Poliţia şi întreprinzătorii îi tratau pur şi simplu ca pe nişte negri, iar evenimentele dubioase din Stanby aruncau asupra lor o anatemă necruţătoare.

Borgman urmărea cu atenţie întîmplările. Învăţase că toate evenimentele trebuie exploatate; omul isteţ scoate folos din ele. Încuraja campania de presă împotriva negrizilor. Aplică şi el, pe fermele sale, reducerea salariilor personalului negrid. Cînd în faţa comisiei electorale se ridică chestiunea dreptului de vot pe care negrizii ar putea să-l păstreze pînă la data clarificării situaţiei lor şi reglementării definitive a drepturilor lor politice, Borgman susţinu că însuşi faptul înnegririi îi face să decadă din această condiţie. Dacă pînă acum, pe afişele electorale, Burton figura ca un reprezentant strălucit al aristocraţiei europene în Africa, iar Borgman ca un bărbat care a ajuns numai prin meritele sale, în noua situaţie meritul rasei albe îi revenea în întregime celui de al doilea candidat.

Borgman ţinu un mare discurs electoral; argumentul cel mai greu împotriva adversarilor săi era negrizarea. Există o mai mare infamie pentru un politician sud-african decît bănuiala că sîngele său nu este curat? Desigur că nu. Declară că nu se poate admite nici un amestec al negrizilor în viaţa publică. Ei trebuiau trataţi ca nişte oameni de culoare — mai mult, ca nişte impostori — interzicîndu-li-se exercitarea oricăror drepturi ale albilor. În plină întrunire electorală, felicită un grup de tineri albi care se opuseseră violent, cu cîteva zile în urmă, pătrunderii cîtorva înnegriţi într-un restaurant rezervat albilor şi numi încăierarea care se produsese „o bătălie demnă pentru puritatea rasei”.

Partizanii rasismului integral de faţă la adunare aprobară frenetic aceste argumente ferme.

— Negrizii sînt negri, conchise Borgman, şi trebuie trataţi în acelaşi fel!

...În cealaltă parte a oraşului, vorbea Tather. În primul rînd al ascultătorilor sta Klim Lara. Asculta vocea doctorului, care răsuna caldă, convingătoare. Spunea:

— Oameni buni, să nu ne lăsăm înşelaţi. A lua parte la acest fel de alegeri înseamnă să admitem o discriminare odioasă, care anulează orice fel de drept politic marii majorităţi a populaţiei. Liga Antisegregaţionistă a hotărît boicotarea alegerilor, ca protest faţă de acest sistem electoral samavolnic...

Le aminti că în Republica Sud-Africană 700.000 de albi deţin 124 milioane morgheni de pămînt, iar 6 milioane de africani se înghesuie pe 17 milioane de morgheni, cei mai sterpi. Şi chiar acest pămînt se află în mîinile unui trust al albilor, care-l administrează. Africanii nu sînt consideraţi proprietarii acestor terenuri, ci le lucrează în calitate de arendaşi, putînd fi alungaţi de pe ele în orişice clipă.

Deşi reprezintă abia 20% din populaţia ţării, albii înghit nu mai puţin de 60-70% din venitul naţio-nal. Ei stăpînesc aproape toate mijloacele de producţie.

Aminti de cuvintele lui Nelson Mandela, fruntaş al mişcării africanilor: „Numai prin mari încercări, prin jertfe, printr-o acţiune militantă ne vom cuceri libertatea!”

Klim îşi aduse aminte că, într-un rînd, avusese o discuţie cu medicul şef al spitalului, care încerca să-şi justifice poziţia segregaţionistă. De fapt, nu fusese o discuţie. Medicul, nevoit să-l felicite pe Klim pentru inteligenţa, sîngele rece şi priceperea de care dăduse dovadă cu prilejul unui accident, cînd în lipsa medicilor din spital salvase viaţa a doi albi, se simţise obligat să se explice, începînd cu obişnuitul:

— Vezi, Klim, eu n-am nimic cu tine personal...

Sanitarul reţinuse frînturi din spusele medicului...

— ...Nu e vina voastră, a negrilor. Sînteţi însă mulţi, covîrşitor de mulţi... Dacă v-am lăsa să pătrundeţi în toate

domeniile vieţii sociale, să fiţi egali cu noi, ne-aţi copleşi. Vă ţinem în frîu, pentru a supravieţui. Orice altă politică ar fi o sinucidere pentru albi. Înţelegi?

Nu, Klim Lara nu înţelegea, nu putea să accepte argumentul inuman. Îşi dădea seama că avea în faţă egoismul colonialist ridicat la rang de teorie, logica cumplită, dar strîmbă, a stăpînilor de sclavi. Ţara era doar destul de mare şi destul de bogată pentru oameni de toate culorile.

— Nu înţeleg, domnule doctor, răspunsese el, într-un tîrziu. Toţi oamenii, înalţi sau scunzi, frumoşi sau urîţi, albi sau negri, sînt după mine tot oameni şi au aceleaşi drepturi de a se bucura de viaţă. Iar cel ce asupreşte pe semenul său îşi răpeşte lui însuşi libertatea.

Unii dintre prietenii negri ai sanitarului încercau să-l convertească la ura lor, să-l tragă spre gîndul lor de a face cîndva o baie de sînge alb în oraş, de a plăti cu vîrf şi îndesat tot ce înduraseră, de a supune pe albi aceloraşi discriminări inumane, aceloraşi umilinţe cărora le erau acum supuşi oamenii de culoare. Klim Lara nu voia să audă de aşa ceva. Îi veni în minte poezia „Frate alb, tu ce vei spune?” a unui poet negru:

Vino, frate! Vino!
...Eu nu urăsc,
Sînt urît!
Eu nu chinui,
Sînt chinuit.
Eu nu rîvnesc ţara nimănui,
Ţara mea e rîvnită.

Eu nu batjocoresc nici un popor,
Poporul meu e batjocorit,
Şi tu, frate, tu ce vei spune oare?

Robert Tather îşi încheie cuvîntarea citind fragmente din Charta Libertăţii, elaborată în 1955 la Cliptown de reprezentanţii tuturor raselor sud-africane. Klim le cunoştea pe dinafară, dar îl răscoliră şi de data aceasta pînă-n fundul sufletului:

„Noi, poporul Africii de Sud, declarăm ţării noastre şi întregii lumi,

că Africa de Sud aparţine tuturor albilor şi negrilor care trăiesc aici şi că nici un guvern nu poate pretinde că deţine legal puterea, dacă nu a fost instaurat prin voinţa întregului popor;

că poporul nostru este lipsit de străvechiul său drept asupra pămîntului, libertăţii şi păcii, de un guvern întemeiat pe nedreptate şi inegalitate;

că ţara noastră nu va fi niciodată înfloritoare sau liberă atîta timp cît întregul nostru popor nu va trăi în frăţie, bucurîndu-se de drepturi şi posibilităţi egale;

că numai un stat democratic, creat prin voinţa întregului popor, poate asigura tuturor străvechile lor drepturi, fără deosebire de culoare, rasă, sex sau credinţă religioasă...”

...Borgman nu lua în seamă decît scopurile sale şi pentru realizarea lor povestea înnegririi îi era bine venită. De pe acum profitase mult de pe urma fenomenului. Munca negrizilor de pe

fermele sale nu îi revenea chiar la nivelul scăzut al aceleia a negrilor, dar în orice caz îl costa acum mult mai ieftin decît în trecut.

În ce priveşte relaţiile cu fermierii şi marii negustori înnegriţi, Borgman se menţinea numai aparent în rezervă; încheia unele afaceri cu ei — însă nu prea în văzul lumii. Tulburarea care domnea în rîndurile negrizilor cu stare îl ajutase să le forţeze mîna: semnaseră nişte contracte care-l avantajau considerabil.

Marea satisfacţie a plantatorului era însă perspectiva electorală pe care i-o deschideau evenimentele. Era un spirit practic, lipsit de orice fantezie; aproape că nu-i venea să creadă că adversarul său politic, concurentul său neînfricat, a fost pus de soartă într-o asemenea împrejurare. Ceru să-l vadă. I-ar fi dat o uriaşă mulţumire să-l privească în obraz, schimbat deodată în acelaşi soi ca valetul său Mike. Păcat că deocamdată se ascundea. Ce ocazie pierdea Clark! Nu numai că rata alegerea, dar nici nu putea profita de pe urma reducerilor de salariu la care alţi patroni, albi, supuneau pe negrizi...

Rîdea cu hohote. Îşi privea obrazul bucălat, ars de soare, sănătos; se ridica pe vîrfuri în faţa oglinzii şi fornăia de plăcere; se credea irezistibil şi imun.

Ce putea să însemne această înnegrire?!! Min- tea nu i se încurca în presupuneri; considera orice idee care trecea de sfera directă a intereselor lui drept o prostească pierdere de timp. De altfel, nici nu-i venea să creadă că Clark, posesorul unei epiderme albe,

radioase, veritabil engleze, se înnegrise din cauza impurităţii sîngelui său. Ceru confirmarea faptului din partea celor mai competenţi specialişti ai oraşului şi fiecare îi răspunsese cu ruşine, plecînd nasul în pămînt, cam aşa;

— Da, domnule Borgman, din nenorocire aflăm aşa de tîrziu că o parte din cetăţenii onorabili ai oraşului aveau sîngele impur, ceea ce aruncă asupra noastră cea mai urîtă umbră, dar poate că, de rîndul acesta, se va putea dovedi pe deplin cine este perfect alb, adevărat alb, desăvîrşit alb, de rasă pură, nobilă, şi cine are sîngele pîngărit de acela al raselor inferioare.

Borgman pufnea la auzul acestor argumente şi-i lăsa pe aceşti neghiobi să-şi continue speculaţiile; în sinea lui credea mai curînd că o boală, necunoscută pînă atunci, poate de origine virotică sau nervoasă, s-a abătut asupra oraşului. Cum însă găsea argumentele rasiştilor, orbiţi de ură, cît se poate de favorabile planurilor lui, nu-i contrazicea, ba-i şi încuraja. Se mărginea la aprecierea folosului personal tras de pe urma evenimentului.

Avea o expresie foarte obişnuită, prin care reteza firul închipuirilor prea încurcate pentru mintea lui clară:

— Baliverne!

Cînd se trezea dimineaţa şi citea în ziare că de pildă, prin înnegrirea cetăţeanului John Crowling, numărul negrizilor a ajuns la 239, se tăvălea de rîs. Era într-adevăr ceva nemaipomenit. Ce baliverne! Toţi ăştia nu sînt în toate minţile lor. Cum este posibil să te

înnegreşti?! Trebuie să fii de o impudicitate animalică!

Îi explică, într-o seară, plimbîndu-se prin parc, pastorului Patton unul dintre cei mai fervenţi propovăduitori ai separaţiei raselor în biserici, că faţă de înnegrire el are o comportare precisă.

— Ştii, părinte, eu sînt un bun creştin şi dau bisericii sume considerabile.

Pastorul înclină capul în mod vag, apoi îl în- clină iarăşi, ca dovadă că puternicul şi bogatul său enoriaş, cu care nu avea nici un interes să se pună rău, nu minte. De altfel, pastorul încercase să atribuie înnegririi o semnificaţie mistică: nu se puteau înnegri decît oamenii păcătoşi, indiferenţi faţă de cuvîntul Domnului. I-o spuse plantatorului.

Borgman rîdea din plin, cu energia sănătăţii lui perfecte, dar îl lăsă pe pastor să-şi spună pînă la capăt versetul.

Apoi începu să povestească:

— Eram foarte tînăr şi mă ocupam de nişte afaceri în jurul lacului Makarikari, în nord. În acest bazin am găsit un explorator, care era totodată un dibaci om de afaceri; îmi încurca foarte mult socotelile deoarece îşi vîrîse coada în cele mai încurcate sforării şi voia să mă dea peste cap. Cunoşti, părinte, dragostea mea creştinească pentru oameni?

Pastorul înclină capul, într-un fel de clătinare care nu confirma nimic. Ted Borgman nu-şi pierdea însă niciodată timpul în observarea atentă a gesturilor celuilalt, deoarece era plin de el, prea puternic, prea sigur, pentru a pune la

îndoială că interlocutorul său are ceva mai bun de făcut decît să-l aprobe. De aceea, îşi continuă povestirea:

— Tipul acesta, pe nume Adam Pritt, era foarte simpatic, un om şi jumătate şi, zău, n-aş fi avut nici un motiv să mă scap de el, dacă n-ar fi intervenit cele mai ciudate întîmplări. În bazinul Makarikari era foarte greu de trăit! oftă marele Ted Borgman. Era un loc blestemat. Negrii ăia şopteau toată ziua pe socoteala noastră; se spunea că apele lacului ar fi neprielnice sănătăţii albilor şi că mulţi şi-au pierdut minţile în încercarea disperată de a alunga blestemul care se tot abătea împotriva lor. Eu am fost totdeauna un om serios; n-am dat crezare unor asemenea baliverne. Soarta lui Pritt nu mă interesa decît dintr-un punct de vedere: să nu-mi pună beţe în roate.

În realitate, continuă Borgman, clipind şiret, aşa ceva era imposibil. Fusesem trimis acolo pentru a înhăţa, în luptă cu el, o mare suprafaţă de teren, cu subsoluri de o bogăţie de basm şi eu nu mă prea încurc în socoteli. De aceea, nici Pritt nu dorea prezenţa mea, nici eu pe a lui, mai ales că ne cunoşteam reciproc aptitudinile.

Treptat, lucrurile au început să se complice. Oamenii lui cam mîrîiau, deoarece Pritt era foarte aspru, un întreprinzător căruia îi reuşea întotdeauna totul. În jurul lui începuseră să se răspîndească zvonuri ciudate: de pildă, că aici, în bazi-nul Makarikari, îşi va pierde potcoavele, deoarece băştinaşii se folosesc de anumite vrăji care sînt fatale oricărui intrus.

Nu pot să afirm că n-am ajutat şi eu puţin soarta împotriva lui Pritt. Era chiar obligaţia mea în acest joc infernal, aşa că am plătit oameni care să întreţină părerea că pe lacul Makarikari viaţa lui Pritt este în mare primejdie şi că nici un alb nu-i va putea veni în ajutor. Din nefericire pentru acest bărbat destoinic, lucrurile s-au desfăşurat nefavorabil; peste cîteva zile, o barcă a adus corpul său neînsufleţit pe mal. Obrazul lui arăta parcă tumefiat şi pe jumătate înnegrit. N-avea nici un rost să fac vreo cercetare — nu aveam calitatea — şi nici omul legii nu a dovedit prea mult zel, deoarece pe vremea aceea nu te prea puteai aventura oriunde.

În fond, ce vreau să-ţi spun, pater? În asemenea împrejurări nu e bine să-ţi baţi capul cu cauzele adînci ale lucrurilor. Poţi însă să te bucuri de efectul lor binefăcător pentru tine. Clark a căzut de pe cal şi aş fi cel mai prost să încerc să-l ridic. În ce priveşte negrizii aceştia în general, pînă acum n-am decît foloase de pe urma lor. În ultimul timp, negrii par şi ei mai ascultători.

Pastorul era din fire foarte iscoditor, aşa că istorioara nesărată a lui Borgman îi stîrni oarecare bănuieli; înlăturarea unui adversar printr-o stratagemă diabolică se asemăna foarte bine cu fenomenul care zguduia Stanbyul. Borgman umbla în faţa lui, masiv şi cuceritor; inspira aerul pînă în străfundurile plămînilor săi puternici. În ochii lui albaştri lucea o viclenie aşezată în şapte văluri, ca un şarpe care

se tîrăşte prin frunziş şi mîl. Nimic şi nimeni nu-l puteau surprinde.

Borgman rîse tare, îmboldit de un gînd ascuns.

Pastorul tresări, dar nu îndrăzni să-l întrebe dacă nu i-a povestit felul în care a pierit Pritt numai ca o aluzie străvezie a faptelor actuale. Poate că Borgman era deţinătorul secretului înnegririi?! Nu cumva provocase el toată această răscolire a situaţiilor, pentru a-şi satisface ambiţiile politice? Încercă să-l ia pe ocolite. Foarte senin, ca şi cînd n-ar fi reţinut nimic însemnat din vorbăria lui Borgman, întrebă:

— Va să zică pielea lui Pritt s-a înnegrit?

Borgman îl privi, parcă dintr-un ascunziş:

— Asta poate din cauza căldurii şi a faptului că acest Pritt era un beţivan fără pereche. Am auzit că la oamenii care suferă de anumite boli, culoarea pielii se schimbă după moarte.

Pastorul zîmbi:

— Mi-aţi povestit această întîmplare pentru a-mi îngădui să cunosc principiile dumneavoastră, principiile unui om de acţiune. Dacă te ajută soarta şi-ţi răpune un adversar, lasă-l acolo unde este şi trage toate foloasele posibile de pe urma acestei împrejurări.

— Exact, răspunse foarte vesel Borgman şi mai trase un fum gros din trabuc. M-aţi înţeles de minune.

Pastorul plecă abătut, cu umerii plecaţi; se gîndi toată noaptea dacă nu cumva domnul Borgman este autorul acestor evenimente cutremurătoare. Nu se petrecea oare în oraşul Stanby ceea

ce se petre-cuse în bazinul Makarikari? Nu cumva în inima întunecată a Africii, Borgman, marele plantator aventurier, care străbătuse de patru ori Rhodesia, Tanganika şi Uganda, descoperise la şamani un procedeu diabolic de a schimba culoarea pielii albe? Nu cumva era el deţinătorul acestei teribile taine? În sudorile acestor bănuieli, pastorul se zbătea în fiecare noapte, dar nu putea să dea de firul unor împrejurări care umpluseră toată Africa

de Sud cu spaima schimbării îngrozitoare. Dacă cumva auzea la fereastră cîntecul:

Mary, eu sînt mai albă decît tine!
Mary, tu eşti mai neagră decît mine!

tresărea şi se ridica din fotoliu, încercînd să alunge cu degetele un duh rău. Blestema pe omul care trecea sub fereastra lui; dacă se întîmpla să-i vadă chipul, îl înscria într-un carnet, cu gîndul de a nu-l mai primi la slujba de duminică.

În răstimp, Borgman prospera. Dolofan şi rozaliu, se trezea în fiecare dimineaţă bine dispus; îi cerea lui Mike ziarele şi se înveselea cu pufnituri şi izbucniri subite de rîs. Citea fericit:

„S-a înnegrit al trei sute patruzecilea. Este un funcţionar de la ghişeul unei bănci. În momentul cînd a întins mîna să iscălească un cec, omul şi-a dat seama că degetele i s-au înnegrit."

Soţia lui Borgman, la fel de senină ca şi el, îl întrebă, întinzîndu-se leneşă:

— L-au destituit din post? Negrizii sînt nişte negri! Doar nu se poate ca un funcţionar de bancă să fie negru.

Într-o bună zi, Ted Borgman citi în ziar că s-au mai înnegrit doi impiegaţi de gară; cum unul din-tre ei avea misiunea să primească trenul, mecanicul, văzîndu-l negru, nu mai oprise, de uimire şi de teamă, alegînd ca staţie un oraş mai puţin blestemat. Un grup de negrizi a încercat să pătrundă într-un cinematograf rezervat albilor. Albii

„veritabili” s-au opus şi s-a produs o adevărată bătălie, care a necesitat intervenţia poliţiei.

Borgman se tăvălea de rîs. Văzîndu-l că primeşte toate aceste fapte cu cea mai mare seninătate, pastorul intră la idei în aşa hal, încît nu mai putu să doarmă de loc. El oprise negrizilor accesul în biserica sa, rezervată oamenilor cu pielea imaculată.

— S-a înnegrit şi al patrusutelea, anunţă într-o dimineaţă Borgman, după ce desfăcu ziarul. Un şanţ adînc se crestă pe fruntea lui plină de creţuri, arsă de soare. Suspină:

— Să nu rămîn cumva fără alegători!

Nevastă-sa înclina capul, de i se vedeau guşile pufoase de sub bărbie.

În ultima săptămînă înainte de alegeri, nu se înnegriră decît trei bărbaţi şi două femei, care îşi pierdură totodată şi dreptul de vot. Partizanii săi îl împinseră pe Borgman să facă declaraţii jignitoare la adresa negrizilor, pentru motivul că această categorie ar fi tăinuit mulţi ani impuritatea sînge-lui ei, arogîndu-şi pe nedrept meritele înnăscute ale oamenilor albi. Nici Borgman nu credea în acest argument, dar îl susţinu din toate puterile.

Pe zidurile şi gardurile caselor fuseseră lipite afişe noi, care îl aşezau pe Ted Borgman pe un piedestal înalt, denigrîndu-l pe Clark Burton.

Indispus de continuarea procesului înnegririi, plantatorul proclamă încetarea fenomenului, care „a dat în vileag, pentru totdeauna, pe toţi cei impuri”. Din păcate, chiar în timpul

alegerilor, se făcea că cetăţeanul care intra pe uşa localului de vot alb şi frumos, „demn” de a-şi exercita dreptul deplin de alegător, începea, în focul zecilor de priviri aţintite asupra lui, să se clatine şi să tremure; îi pierea graiul; se apropia de o oglindă şi se vedea cu obrazul închis de prima tentă a înnegririi. Asemenea cazuri s-au petrecut de cinci ori; de cinci ori alegătorii albi i-au urmărit cu pietre şi huiduieli pe cei loviţi de năpastă. Nici o injurie nu rămăsese nefolosită. Unii şi-au pierdut chiar minţile o dată cu albeaţa pielii.

Ted Borgman a fost ales deputat. La marea lui avere nu lipsea decît prestigiul omului politic. Vechea lui ambiţie, înăbuşită doisprezece ani de succesele electorale ale lui Clark Burton, îşi găsea acum, în sfîrşit, satisfacţia deplină. Îl îmbătau propriile lui vorbe, ca şi cînd noua demnitate l-ar fi făcut mai alb, mai inteligent, mai puternic. De-abia aştepta să plece la Capetown, sediul parlamentului, şi să ia legătură cu cea mai înaltă societate, care pînă în ziua alegerii lui ca deputat, îl cam ţinuse la uşă. Gestul acesta de indiferenţă îl săvîrşiseră desigur cîţiva filfizoni, care nu aveau nici în clin nici în mînecă cu cercurile de afaceri.

Obţinerea mandatului survenea ca un moment de răscruce în viaţa lui. Va trebui să se prezinte la Capetown ca un apărător îndîrjit al drepturilor stăpînilor albi. Calamitatea care căzuse peste Stanby era privită cu ochi răi în instituţiile politice centrale. Ted simţea pulsul; se îngrijora că va fi primit ca

reprezentant al unui oraş decăzut, bîntuit de înnegrire. Îşi sparse capul să găsească cel mai potrivit ton la cuvîntul de deschidere şi, desigur, nu putea pune accentul decît pe tîlcul absolut al eroismului alb în faţa pericolului negru.

— Negrizii sînt negri! îşi repeta el mereu. Vom şti să-i stăvilim...

Se sfătui îndelung cu pastorul Patton şi cu so- ţia sa.

În sfîrşit porni, urmat de un vagon de geamantane şi un alai de servitori şi secretari. Se numi singur, într-un interviu acordat unui ziar din Cape-town, cel mai încercat dintre albi — luptătorul neînduplecat pentru privilegiile albilor. Ziarele îi publicaseră fotografia, mai mult din interes pentru întîmplările din Stanby.

Borgman se prezentă la deschiderea parlamentului falnic şi dichisit, ca un cuceritor. Apariţia lui stîrni rumoare.

A doua zi după deschidere, potrivit ordinei la cuvînt, Borgman se urcă la tribună. Băncile majorităţii îl gratulară cu un ropot de aplauze. Borgman simţi că urcă treptele măririi. Ochii lui străluceau de mulţumire, iar primele vorbe le rosti cu emfază de mare orator:

— Domnilor deputaţi, reprezint oraşul Stanby, care a devenit de curînd teatrul unei îngrozitoare calamităţi. Desigur că o cunoaşteţi. Acest oraş este astăzi simbolul luptei pentru păstrarea purităţii noastre, simbolul vechii noastre credinţe în superioritatea indiscutabilă a albilor.

Aplauze frenetice îl răsplătiră.

Borgman continuă acest limbaj, desfăşurînd şiraguri de perle retorice.

Simţea cu toţi porii că s-a impus de la primele fraze. Colegii lui îl ascultau cu atenţie gravă, descoperind în glasul lui o vibraţie nouă şi energică, care deschidea cariera politică a unui mare întreprinzător.

Din balcoane, ziariştii notau cu zel impresii noi despre politicianul de la Stanby. „Un temperament extraordinar” îl numea în blocnotesul său redactorul ziarului „The Crown”.

Ted Borgman începu să dezvolte partea cea mai dramatică a discursului său:

— Înaintea oricărui considerent uman, noi, albii din Stanby, sacrificăm pe altarul demnităţii noastre orice slăbiciune. În ciuda faptelor atît de complicate, nu ne lăsăm înduioşaţi de nefericirea acelora care au decăzut din nobila lor condiţie — cu toate că am stat cîndva alături de ei, unii ne-au fost prieteni, iar faţă de alţii ne-am crezut pînă mai ieri obligaţi moralmente. Îi respingem din lumea noastră. În această împrejurare tragică, cea mai nobilă inimă trebuie să rămînă de piatră.

Ultimele vorbe ale lui Borgman bătură ca o ploaie cu grindină. Repetă, cu acelaşi succes uriaş, propoziţia:

— În această împrejurare tragică, cea mai nobilă inimă trebuie să fie de piatră. În ţara noastră – continuă el — există astăzi douăzeci şi opt de oraşe în care şederea negrilor este interzisă. Cer solemn parlamentului ca Stanby să devină cel de al douăzeci şi nouălea! Cerem regruparea tuturor oamenilor de culoare din Stanby în rezervaţii aflate la

cel puţin 30 de kilometri de oraş. Albii trebuie separaţi de negri, iar negrizii nu sînt altceva decît nişte negri nedeclaraţi, pe care îi repudiem.

Aplauze frenetice urmară. Deschise larg braţele, în semn că primeşte asentimentul maturei adunări şi înţelege emoţia cauzată de principiul său de inflexibilitate.

Discursul lui stîrnise încordare şi patimă. Acolo, la Stanby, la graniţa dintre deşert şi savane, se reedita bătălia vechilor cotropitori împotriva negrilor.

Deodată Borgman privi peste capete înciudat.

I se păru că în aer vibrează ceva, ceva aproape imperceptibil, care creştea ca o umbră ce cădea în perdea tremurătoare. Văzu foarte bine că atenţia auditoriului ia o altă înfăţişare, parcă mirată, nedumerită.

De peste balcoane se zgîiau cîţiva reporteri, atît de indiscret, încît Borgman simţea imboldul să-i admonesteze. Preşedintele parlamentului, care sta pe scaunul său înalt, se întoarse spre el cu toată faţa, dar aşa de direct, încît plantatorul simţi un fior parcurgîndu-i trupul. În fundul sălii, un deputat se ridică în picioare, apoi alţii. Răsuflările se zbăteau în piepturi, dar nimeni nu rostea o vorbă.

Borgman îşi pierdu treptat stăpînirea de sine şi încurcă vorbele — le bîlbîia, le îngăima. Se produse o mişcare largă în sală. Bărbaţi voinici, eleganţi, renumiţi, se înghesuiau ca nişte copii zăpăciţi.

Johnson din Natal sta drept în faţa tribunei, cu picioarele înfipte în podea; obrazul lui se crîmpoţise de sarcasm, buzele se răsfrînseră a scîrbă. Se ţinea cu degetele de jiletcă şi se vedea că nu mai poate să rabde ceva. Dudgeon din Zululand avea ochii holbaţi, ca în faţa unei întîmplări uluitoare.

De cînd era parlamentul din Capetown, nu se iscase o asemenea învălmăşeală; cîţiva deputaţi se urcaseră cu picioarele pe bănci; alţii se împingeau, pentru a putea vedea mai bine. Deodată, Dudgeon strigă:

— Afară!

Ca un ecou, cuvîntul se repetă în alte glasuri.

Borgman rămase ca trăsnit; ridicîndu-şi mîinile cu sfială, le apropie de obraz şi începu să şi-l mîngîie ca şi cînd ar fi încercat să-şi dea seama dacă este el însuşi. Tremura, dar nu se mişcă de la tribună. Sta ca împietrit pe locul faimei lui noi, atît de mult visate, dar atît de trecătoare, şi nu-i venea să creadă ce aude; o împotrivire încleştată îi ţinea corpul dîrz. Cum, el? El, Ted Borgman...?

În jurul lui deputaţii urlau şi-l ameninţau cu pumnii. Harriman din Africa de Sud-Vest se sui pînă în dreptul tribunei şi strigă furios:

— Să nu vorbeşti de eroismul alb!

În sfîrşit, privirea îi căzu pe abajurul de aluminiu al lămpii de la tribună. Îşi văzu faţa. Într-adevăr începuse să se înnegrească.

Totul prinse să se învîrtească în jurul lui: obrajii albi ai deputaţilor se roteau într-un cerc halucinant, îşi amintea că

spusese chiar el, cu cîteva clipe mai înainte, că negrizii trebuie respinşi, desconsideraţi, trataţi cu o inimă de piatră. Nu-şi credea ochilor. Se chiora nătîng şi nu putea să admită faptul îngrozitor.

Repezi, ca bezmetic, un pumn în abajur şi acesta căzu cu zgomot pe parchet. Îl lovi pe Harriman peste obraz; îl pocnise aşa de rău, încît îşi simţi mîinile pline de sînge.

Hărmălaia spărgea cupolele parlamentului.

Marele plantator Ted Borgman, apărătorul eminent al demnităţii albe, arăta ca o fiară încolţită. Harriman spumega că a fost lovit de un negru;

— Să fie linşată bestia!

Privirea însîngerată a lui Borgman săgeta spre toţi cei de faţă; împrejur numai figuri schimono-site de ură, desfigurate de dispreţ pentru el. Începu să urle şi scoase cuţitul pe care îl ţinea totdeauna la el, obişnuit să înfrunte primejdii mari, gata să se repeadă în orice clipă la omul sau fiara care ar fi încercat, pe drumurile călătoriilor lui prin Rhodesia şi Uganda, să-l înfrunte. Toţi îl priveau ca nişte şacali; sta uşor aplecat, imens, cu muşchii întinşi ca o coardă şi aştepta să răspundă la prima lovitură.

Cu mîndrie crîncenă, strigă de cîteva ori:

— Nu sînt negru! Nu sînt negru! În minte îl răsunară, ca un răspuns, propriile sale cuvinte: Negrizii sînt negri! Negrizii sînt negri!

Sări un pas înapoi şi ridică cuţitul; lama scapără a moarte, ameninţătoare.

— Linşaţi-l! strigă încă o dată Harriman, cu furie nezăgăzuită.

Nimeni nu se grăbea să-i urmeze îndemnul, Cîţiva deputaţi părăsiră sala, speriaţi. În jurul tribunei se făcu treptat un gol.

— Feriţi-vă! Negrizarea poate fi molipsitoare, observă cineva.

Chipurile oamenilor care îl aplaudaseră acum cîteva clipe îi apăreau lui Borgman îngrozitor de albe şi de palide, erau schimonosite şi urîte. Cascada vorbelor care se revărsase zgomotoasă din gura lui se prăbuşise în neant. Simţise fulgerător că era sortit unei căderi iremediabile.

Niciodată nu se înfruntaseră în sufletul lui simţăminte atît de opuse. Încercase la această tribună siguranţa ameţitoare a puterii lui; îl legănaseră valurile vijelioase ale vorbelor sale; se urcase pe scara de marmură a celor mai puternici dintre albi. Ziua aceasta ar fi trebuit să însemne un fel de încoronare a existenţei lui cutezătoare.

Crîmpeie de viaţă îi treceau prin minte fulgerător, îl revedea pe Pritt mort, plutind pe undele întunecate ale lacului Makarikari. Se revedea în inima junglei africane, ochind cu puşca trupurile negre şi zvelte ale băştinaşilor. Se revedea la ferme, dînd ordin de încarcerare a unor negri care

pretindeau schimbarea condiţiilor contractului de muncă.

Acum, în această sală, timpul se oprise parcă pe loc, într-o aşteptare teribilă. Auzea răsuflarea puternică a celor din jur.

Sîngele îi năvăli în obraz, gata să ţîşnească din porii înnegriţi.

— Monstrule! se auzi iar, ca un răcnet, glasul lui Harriman.

În mintea lui Borgman sunau ca o ironie cuvintele pe care ar mai fi avut să le spună, în continuarea discursului său cu privire la demnitatea albilor. În momentele acestea, pe care niciodată nu ar fi crezut că le va trăi, totul se prăbuşea în nonsens. I se părea că trupurile celor din preajma lui cresc ca o primejdie din ce în ce mai înfricoşătoare. Citea pe faţa lor ostilitatea şi dispreţul pe care el însuşi îl arătase totdeauna negrilor. Uimirea amestecată cu teamă şi ură, pe care le vedea pe toate chipurile, îl făcură să se clatine.

Îi trecu prin minte un gînd fulgerător: oare toată problema existenţei se putea reduce la aparenţa obrazului?

Privirile acuzatoare ale celor din jur îl constrîngeau să nu mai fie el, să nu mai poată ţine fruntea sus, să se plece, aşa cum o ceruse de atîtea ori altora. Făcu un pas înapoi şi încercă să ridice iarăşi cuţitul.

Mişcarea înceată, ca o unduire, a deputaţilor care mai rămăseseră în incintă îi părea încordarea unei fiare, care se trăgea înapoi, pentru a sări asupra prăzii. Nu, nu putea să mai

rabde. Trebuia să rupă această încordare.

În mîna lui Harriman văzu sclipind un obiect întunecat. Ochi spre dreapta golul unei uşi şi, nebuneşte, izbindu-se de doi deputaţi, se repezi într-acolo. Paşii săi ropotiră pe culoarul lung, într-o fugă care descreştea sub lumina viorie a geamurilor înalte.

Deodată răsună o împuşcătură, care se multiplică în ecouri repetate. Ted Borgman simţi în urechi zvîcnetul sîngelui şi se prăbuşi cu zgomot greu. Harriman trăsese. Îi mai auzi glasul:

— Negru spurcat!

Un vîrtej violet începu să i se rotească în faţa ochilor, crescu tot mai mare, pînă ce se prefăcu într-o pată uriaşă, atotcuprinzătoare. Sîngele i se adunase în gură. Trupul se cutremură de cîteva ori, apoi rămase inert pe lespedea de marmură.

ÎNTOARCEREA

Klim Lara ieşi din casa filtrelor. Neglijase timp de cîteva zile lucrul la care ţinea atît de mult, fiindcă Rafia trecuse printr-o criză grea; nu se mişcase de la căpătîiul ei, căutînd să-i aline suferinţa. Privirea ei, îndurerată şi bună, îi săgetase şi îi încălzise inima. Acum se grăbea spre fata bolnavă din Delagoa, nerăbdător să afle dacă starea ei continuă să se îmbunătăţească.

Soarele strălucea nemilos şi un praf uşor, gălbui, plutea în aer, ca un val zăpuşitor.

Klim se gîndi la soarta lui Borgman. Sanitarul urmărea procesul negrizării cu interes crescînd; vedea în el o judecată şi spera într-o prefacere adîncă din care să iasă multe înnoiri. Marele plantator îşi meritase sfîrşitul, iar prăbuşirea lui dobîndea în ochii sanitarului o valoare de simbol şi totodată de prolog al unor mari răsturnări.

Ce se petrecea însă cu celălalt vîrf al protipendadei din Stanby, Clark Burton? De cînd se înnegrise, se arăta mai rar prin oraş. Ce avea să se întîmple cu el în marea frămîntare? Cînd se va prăbuşi şi acest stîlp al înaltei societăţi? Sau poate că va trăi o mare prefacere, aşa cum nădăjduia Klim.

Îl zări trecînd călare, la capătul străzii, pe cumplitul Mackenzie. De cîteva zile Hiena brună venise de la fermă şi locuia în vila lui din oraş. Se întîlnea ba cu

unul, ba cu altul dintre prietenii săi. Ce mai uneltea?

Doctorul Tather îl dăduse în judecată pentru crimele comise în cursul manifestaţiei. Judecătorul de instrucţie fusese nevoit să dea curs acţiunii, dar nu se grăbea cu rezolvarea ei şi plantatorul striga pe toate drumurile că legile ţării sînt de partea sa.

Nu era pentru prima dată cînd doctorul îl înfrunta, îl mai adusese de cîteva ori în faţa tribunalului pentru abuzurile săvîrşite împotriva unor negri, astfel că îl făcuse duşmanul său de moarte.

...Acum, Klim văzu în depărtare bordeiele negrilor. Totul era aci ca mai înainte; aceeaşi mizerie înspăimîntătoare; femei în zdrenţe, copii cu obrajii supţi şi ochii umflaţi de trahom. Privi înapoi, spre centrul oraşului, unde se zăreau siluetele elegante ale vilelor.

— Şi totuşi, îşi spuse Klim, nu se poate ca lucrurile să rămînă aşa. Valul prefacerii avea să ajungă pînă la bordeie, măturînd drama cotidiană a mizeriei şi asupririi. Bordeiele vor dispare şi în locul lor se vor ridica locuinţe civilizate pentru toţi oamenii.

I se părea că trăieşte marea deşteptare.

Cu toţii vor scăpa de urgie. Toţi obidiţii se vor ridica, toţi bolnavii îşi vor regăsi sănătatea; şi fetiţa cu minţile pierdute, şi bolnavii de tuberculoză din cartierul Felinarului, şi Rafia şi fata din Delagoa.

Fata bolnavă îi răsări iar în minte. Tather venise să o vadă. Medicamentele lui o puseseră definitiv pe picioare.

De data aceasta, Klim o găsi şezînd în faţa colibei. Îi spuse:

— Te vei întoarce acasă. Vei trece iar pe dru- mul înalt al muntelui; dar vei fi de data aceasta sănătoasă. Asemenea ţie, se vor ridica mulţi alţi umiliţi la o viaţă nouă, căci răsturnarea cea mare şi-a pornit tăvălugul!

Cînd privea în jur, la lumea bordeielor mizere, ghimpele îndoielii îi tulbura uneori această credinţă, dar încerca să-l îndepărteze cu orice preţ, ca un lucru nedorit.

Vorbise fetei cu intonaţie simplă, deoarece o vedea cît de copilăroasă este şi cît de mult dorea să i se îndeplinească cele mai nevinovate dorinţe.

Uneori tînăra ofta. Soţul ei o mîngîia, spunîndu-i că nu trebuie să-şi facă griji. Ea ştia însă că veniseră de pe alte pămînturi şi nu se prezentaseră autorităţilor: legea îl putea condamna pe bărbat la şase luni de închisoare sau, la alegere, trebuia să muncească pe plantaţiile marilor fermieri, încheind un contract care îl reducea la o condiţie de sclav. Acolo erau mînaţi la muncă de vătafi cu bastoane şi bice: noaptea se odihneau într-un fel de grajduri scunde şi neaerisite, unde erau încu-iaţi; fugarii erau snopiţi în bătăi şi apoi împuşcaţi. Negrizarea nu schimbase nimic din aceste rîndu-ieli crunte şi în ultimele zile poliţia făcuse iar razii.

Bucuria celor doi soţi era umbrită de teama că el va trebui să sufere

pedeapsa, deoarece se afla aici clandestin; de frica autorităţilor, nu se prezentase în faţa nimănui să reglementeze chestiunea liberei şederi. Ziua lucra timp de zece-douăsprezece ore în mină (nu-i ceruseră actele, căci aveau mare nevoie de braţe de muncă), iar noaptea veghea la căpătîiul soţiei.

Soţia sta mai toată ziua într-un colţ; îşi cosea cu mişcări repezi puţinele ei lucruri de pînză. Cînd se întorcea de la muncă, el o privea ca pe o minune; nu văzuse niciodată o mişcare atît de uşoară a degetelor, o înclinare atît de dragă a capului, o supleţe atît de vie în plasa umbrei.

Lara fusese cel mai devotat sprijinitor al vieţii ei. Sanitarul sosea mai întotdeauna în amurg, tăcut, parcă tăinuitorul unor dureri grele. De cînd albii începuseră să se înnegrească, venea ceva mai tîrziu; le spunea numărul acelora care decăzuseră din demnitatea lor; le vorbea despre spaima şi zăpăceala care cuprinsese pe mulţi negrizi.

Nu-i privea întîmplarea aceasta, care stîrnea tot felul de răsturnări caraghioase, deoarece ei scăpaseră de curînd de cea mai cumplită primejdie; nu aveau ochi şi urechi pentru jocul acesta şi nici nu li se părea peste măsură de însemnat.

Klim le vorbea tulburat; apoi se oprea deodată, parcă ameninţat de ceva, ieşea pe uşă, se întorcea mut şi trist. Ştia că pentru cei doi oameni din fata lui nu exista decît o realitate, mult mai mare, care cuprindea totul: viaţa recîştigată. Sanitarul visa mai departe, la o nouă

lume, la relaţii mai umane care trebuiau să se stabilească între oameni în urma marii prefaceri.

Într-o seară, fata din Delagoa strînse lucrurile într-o legătură săracă. Îl prinse de umăr pe iubitul ei, cu toată gingăşia. Acum putea să îndure oboseala drumului lung, iar Klim le dăduse o mulţime de doctorii bune.

O luară pe o cale ocolită, care trecea departe de rezervaţia Mabu; erau hotărîţi să înfrunte ultima încercare, poate cea mai grea.

Lui i se părea că aude lătratul dulăilor. Poate că erau cîinii aceia fioroşi, care-i muşcaseră pe negri căzuţi lîngă marginea drumului ce ducea spre ferma-închisoare a lui Richard Mackenzie. Ea îi şoptea să fie încrezător.

Drumul se deschidea tot mai larg în faţa lor.

GÎNDUL LUI KOMPE

În cartierul Pompelor izbucnise o epidemie da scarlatină şi Klim lucra aproape toată vremea acolo. În asemenea împrejurări, devotamentul lui era fără seamăn. Dimineaţa se ducea pe la spital să-şi ia medicamentele şi nu revenea la Rafia decît pe la miezul nopţii.

Într-o zi, pe cînd trecea, între două tratamente, pe lîngă şcoala lui Kompe,

îl văzu pe acesta venind, cu paşi mărunţi, din capul unei străzi. Nu-l mai zărise de la boicot. Mergea cu capul la pă-mînt, parcă preocupat de ceva; dacă Lara nu l-ar fi oprit, ar fi trecut mai departe, fără să-l observe.

— Ce-i, Kompe?

— Vin de la fabrica de textile a lui Burton. Se pare că banditul începe să-şi revină după şocul suferit.

Klim tresări, nemulţumit de această veste neaşteptată, potrivnică nădejdilor sale.

— Îşi revine? Ce vrei să spui?

— Ascultă ce-a fost în stare. Acum vreo două zile a strîns pe muncitori şi funcţionari în curtea fabricii, pentru a le face, pasămite, „comunicări importante”.

— În ce scop?

— Le-a spus că oraşul trece prin momente dificile. Negrizarea a dat o grea lovitură vieţii economice. Mărfurile din Stanby se desfac tot mai greu în alte oraşe ale republicii, deoarece mulţi se tem că sînt îmbibate de microbii negrizării.

— Ce minciună sfruntată!

— Bineînţeles. Este doar ştiut că textilele fabricii lui Burton merg la export. În orice caz, dumnealui şi-a desfăşurat larg argumentele ipocrite.

— Şi concluzia?

— Cred că o bănuieşti şi tu, Klim. Din moment ce situaţia e critică — a conchis Burton — toată lumea trebuie să consimtă la sacrificii. Pînă la „trecerea crizei”, inventate de el, orarul de lucru va fi prelungit cu o oră pe zi, fără sporirea salariului. Totodată, a fost

înăsprit regimul amenzilor. Cu alte cuvinte, veniturile lui vor creşte, iar muncitorii o vor duce şi mai rău.

— Ce ticălos! izbucni Klim. Se poartă de parcă n-ar fi învăţat nimic din cele întîmplate.

— Ştii cum şi-a încheiat discursul? Mi-a po-vestit un fruntaş sindical: „Oameni buni, cu toţii suferim de pe urma negrizării. Ştiţi prea bine că eu am fost printre primii loviţi. Pentru a învinge greutăţile cauzate întreprinderii noastre, de care cu toţii depindem, există o singură cale: ***să muncim mai mult, pentru a produce mai mult!*** Vă adresez acest apel şi chiar de mîine vom lua toate măsurile pentru a salva situaţia”.

— E limpede că vrea să profite de pe urma negrizării, spuse Klim. Cu toate acestea, eu nu înţeleg cum de n-a făcut transformarea asta năprasnică alt om din el.

Kompe zîmbi.

— Din Clark Burton? Ce naiv eşti! E doar la fel de bogat ca şi înainte. Nu se dă înapoi de la nimic. Vătafii lui umblă ca turbaţi ca să aplice noile amenzi.

Desigur, plăcut nu-i este să fie negrid. Dar multe se vor aranja, cum nici nu te aştepţi. Uite, am aflat de pildă că a propus primăriei organizarea unei şcoli speciale pentru copiii negrizilor bogaţi. Deocamdată proiectul a fost amînat, dar este probabil că peste puţin timp autorităţile îl vor aproba.

Crede-mă, Klim, zdruncinarea care a cuprins oraşul mi se pare uneori un joc de artificii.

Mai gravă e situaţia la fabrica de textile. Muncitorii au ameninţat cu greva. Burton le-a trimis vorbă că, dacă nu renunţă, va chema poliţia călare din Keaven, aceea care a organizat acum trei ani represiunea sîngeroasă din rezervaţia Soit. Îţi aminteşti? Are detaşamente de poliţişti albi şi de poliţişti negri.

Klim tăcu cîteva clipe, apoi izbucni brusc:

— Ascultă, Kompe, tu nu crezi că negrizarea va pune capăt multor ticăloşii? Gîndeşte-te că umilitorii vor trăi existenţa celor umiliţi, au şi început s-o trăiască...

— Unii sînt, fără îndoială, zguduiţi, Klim. Dar crezi tu că Burton va cunoaşte cu adevărat necazurile în care se zbat muncitorii lui negri? Crezi că va fi în acelaşi fel lovit ca şi muncitorii care s-au înnegrit? Am citit de curînd o carte despre colonia portugheză Angola. Acolo exploatatorii albi s-au aliat cu negrii bogaţi, pentru a asupri marea masă a populaţiei de culoare, sărăcimea.

— Şi crezi că astfel de lucruri s-ar putea întîm-pla şi la noi? Acesta să fie efectul final al marii răsturnări a negrizării? Nu-mi vine să cred.

— Bogaţii sînt solidari între ei, Klim...

Se despărţiră.

Klim Lara porni mai departe. Nu voia să se resemneze la gîndul că învăţătorul ar avea dreptate. Pentru el nu existau decît grevele şi manifestaţiile lui. Răscolirea aceasta trebuia însă să aducă mai mult, să ridice pe oameni la o conştiinţă nouă, superioară, să

genereze o nouă etică în Stanby şi apoi şi în alte locuri.

Va veni vremea cînd Kompe îşi va recunoaşte greşeala. Nu! Negrizarea nu era un simplu joc de artificii. Nu se putea şi nu trebuia să fie aşa.

DRAGOSTE ŞI UMILINŢĂ

Tînărul Camil Kamingtone sta cu capul plecat într-o parte, ca un vultur rănit. Se întorsese de la Durban, unde asistase la o scenă care i se întipărise adînc în minte: o pereche de îndrăgostiţi negri fusese scoasă cu bastonul, de către poliţişti, dintr-un parc rezervat albilor. Niciodată n-a zărit chipuri mai brăzdate de durere.

Povestise părinţilor săi întîmplarea petrecută. Nu simţise nici un fel de participare a tatălui său, judecătorul Kamingtone, la revolta lui, ba i se mai şi servise o lecţie despre superioritatea europenilor în Africa de Sud şi principiile apartheidului. Mama sa îi împărtăşise simţămintele, dar nu îndrăznea să-şi contrazică soţul.

Tînărul Kamingtone era scriitor şi avea o inimă mereu nouă, plină de romantism. În noaptea aceea, se gîndise îndelung la acest incident umilitor. Se apucă să scrie o nuvelă în care inima negrilor trebuia să palpite de puritate şi pasiune înfocată, staturile lor zvelte şi graţioase să treacă spre un loc încîntător, plin de vegetaţie, cu fructe

aromate şi zemoase; să nu ajungă acolo nimic din durerea înrobirii. Munca silnică, apatia, stupiditatea, alcoolul să stea la antipod, într-un fel de vale a plîngerii. Sentimentele lor să se dezvolte firesc, ca florile multicolore ale tropicului.

Încercă să prezinte şi contrafaţa acestui tablou încîntător: dispreţul şi loviturile care se aplică acestor porniri fireşti.

Într-un fel, toate acestea îi sugerară lui Kamingtone chipul copilului nevinovat, care vine cu braţele deschise spre un om aparent binevoitor, iar acesta îl loveşte peste obraz cu toată violenţa.

Kamingtone senior condamnase ideea povestirii. Ce rost aveau asemenea teme periculoase? Destul de rău că fiul său, Camil, se înhăitase cu cei din Liga Antisegregaţionistă.

Din familia sa, primul care se înnegri fu Camil. Într-o dimineaţă, sta în faţa mesei de lucru; privea prin fereastră alene şi îl obseda nemişcarea văzduhului, care se pregătea într-ascuns pentru o dezlănţuire. Paşii rarilor trecători stîrneau nori de praf care se lăsau în urmă, ca nişte aripi moarte. Se auzi o uşă. Intră mama lui, care îi spuse cu cea mai firească voce din lume:

— Camil, te-ai înnegrit. Nu te necăji, băiatul meu!

Se privi în oglindă; într-adevăr, se înnegrise. De-abia atunci înţelese ce bună şi înţelegătoare este mama lui.

Îi trimise logodnicii lui, Olivia, o scrisoare, aducîndu-i la cunoştinţă că

s-a înnegrit, ceea ce din punct de vedere strict uman nu-l stînjenea de loc şi nu reprezenta nici o schimbare esenţială, dar consideră că este bine să-şi facă datoria în faţa ideilor preconcepute ce stăteau la baza educaţiei multora, deoarece s-ar putea ca acest fapt să impieteze asupra hotărîrilor luate mai de mult în legătură cu viaţa lor viitoare. După amiază primi înapoi verigheta de logodnă, fără nici o altă explicaţie.

O durere aprigă îi strînse pieptul, ca o gheară. Se înşelase îngrozitor în privinţa Oliviei şi acum plătea din plin uşurinţa lui. Chipul frumos îi apărea oriunde se uita, ca o oglindă dureroasă şi amăgitoare.

Ieşi din casă urmărit de privirile grele ale mamei, care se chinuia la bănuiala că dragul ei băiat ar putea să săvîrşească un gest necugetat.

Camil Kamingtone păşi spre strada Homings unde îşi avea sediul sindicatul muncitorilor negri din fabricile de textile şi produse alimentare. Tather îi trimisese vorbă să vină şi, pe lîngă aceasta, simţea nevoia să fie alături de oameni care gîndeau ca şi el.

Mergea agale, fără să privească în jur. Se simţea ameninţat de toate năpastele care pîndeau pe oamenii de culoare în ţara apartheidului. Comerciantul din colţ închisese fereastra cînd îl zări, iar doamna Milton, soţia reprezentantului firmei River, rămase uluită, fără să ştie ce trebuie să facă. Băiatul avocatului Walker îi strigă:

— Negrizii sînt negri! Negrizii sînt negri!

Răspunsul Oliviei, concretizat în înapoierea verighetei, îi apărea atît de simplist şi de brutal, ca din partea unui om care îşi subjugă sentimentele celei mai stupide idei, ca şi cum de culoarea pielii ar fi depins totul. Nu oricine putea să fie indiferent la graniţa dintre alb şi negru, dar orice ar fi gîndit, gestul ei dezvăluia o trăsătură de caracter nedemnă de o făptură simţitoare.

La sindicat, agitaţia era mare. Veniseră mulţi fruntaşi ai sindicatelor de negri, precum şi conducătorii Ligii Antisegregaţioniste. Se discuta iar despre situaţia încordată de la fabrica de textile a lui Clark Burton. Industriaşul profita de pe urma faptului că, în condiţiile actuale, muncitorii negrizi s-ar fi putut cu greu gîndi să plece din Stanby; nicăieri n-ar fi fost primiţi, căci mulţi spuneau că întîmplările din Stanby se datorau unei boli molipsitoare.

Singura ieşire părea să fie greva, sprijinită de o puternică mişcare populară în oraş. După dis- cuţii îndelungate, fu elaborat un plan concret de acţiune. Camil Kamingtone îi asigură de sprijinul cercului său de intelectuali, în care avea o mare influenţă.

Klim luă şi el parte la consfătuire. Spusele acestor oameni îl puneau serios pe gînduri. Negrizarea provocase mari drame omeneşti, dar experienţa morală la care se gîndise sanitarul nu se canalizase spre stîrpirea nedreptăţilor de pînă acum. Ele persistau, luînd uneori chiar forme mai ascuţite. Sanitarul crezuse, în parte mai credea încă, că un om care trece prin durerea

şi umilinţa altuia, trebuie neapărat să renunţe la practicile care le generează. Furtuna care se pornise nu mai putea fi oprită, dar ea nu părea să evolueze în direcţia sperată de el.

Cursul pe care îl luaseră evenimentele era îngrijorător. Ticăloşia lui Burton îi provoca sanitarului o stare de stupefacţie şi indignare. Domnia puterii şi banului sfida răsturnarea rasială. Marii potentaţi nu trăgeau din aceste întîmplări vreo învăţătură, ci deveniseră mai brutali. Plămada egoistă a colonialiştilor încerca să răzbată — aşa cum bănuise Kompe — şi prin această experienţă.

William Bold le aduse la cunoştinţă că Mackenzie, deşi nu era negrid, se întîlnise de cîteva ori cu Clark Burton. Desigur că-i promisese tot aju- torul, în cazul izbucnirii grevei. Cu toţii ştiau că acest om rău şi viclean participa bucuros la acţiunile de represiune organizate de autorităţi împotriva muncitorilor, ceea ce îl dusese la conflicte violente cu sindicatele oamenilor de culoare şi cu Liga Antisegregaţionistă. În ce-l priveşte pe doctorul Tather, el persevera în acţiunea sa judiciară împotriva „Hienei brune”; făcuse o întîmpinare către judecătorul de instrucţie, pentru a grăbi procedura.

În toiul dezbaterilor, Camil îşi aminti deodată că uitase cu totul de înnegrirea sa şi acest lucru îl bucură.

Cînd se întoarse acasă, o găsi pe mama sa aplecată deasupra unui manuscris. Era tocmai nuvela pe care o

terminase, intitulată „Dragoste şi umilinţă”.

Doamna Kamingtone citise surprinsă aceste rînduri; nu ştia că fiul ei, totdeauna aşa de tăcut, exprimă sentimentele delicate ale oamenilor atît de mişcător.

Nu mult după sosirea lui, cineva bătu în uşă. Era verişoara Oliviei, care îi aducea o scrisoare. O desfăcu şi citi:

„Iartă-mă, Camil. Acum sînt şi eu negridă. Te rog din suflet, trimite-mi înapoi verigheta, lubeş-te-mă, aşa cum m-ai iubit întotdeauna”.

Rupse scrisoarea în bucăţele mici şi privi cum se risipesc pe placa de abanos a biroului.

CONTROVERSE

Stanby lîncezea sub zăpuşeala arşiţei. Din ca- sele negrizilor se auzeau vaiete. Izbucneau conflicte violente. Erau negrizi care-şi părăseau locuinţele, pentru a salva de ruşine „onoarea” celorlalţi membri; aceste izolări erau efemere, deoarece curînd ei aflau că înnegrirea lovise pe fraţii şi surorile lor. Dacă cineva se putea mîndri astăzi că este încă ferit de marele pericol, chiar a doua zi putea să-l covîrşească cea mai cruntă decepţie; aproape o cincime dintre albii din oraş se înnegriseră.

Negustorii de oglinzi — albi, negrizi şi negri — făcuseră afaceri fără

precedent, mulţi albi ţineau o oglindă în buzunar şi se priveau din cînd în cînd.

Trecătorii arătau foarte speriaţi şi îşi acordau atenţie unii altora numai în măsura în care deveneau cazuri ale înnegririi. Se rupeau căsnicii vechi şi tihnite, se aruncau cu furie inelele logodnelor înflăcărate şi romantice, uneori fraţii se făceau că nu se mai cunosc. Mulţi plecau în pribegie; în curînd se întorceau înnegriţi şi umiliţi.

În ciuda eforturilor depuse de medici, biologi şi chimişti de a prinde într-o lege fenomenul, nimeni

nu izbutise să găsească cel mai vag indiciu cu privire la cauzele răspîndirii lui. Nici un simptom nu anunţa înnegrirea. Ea cădea ca un trăsnet şi nu îngăduia nici o împotrivire.

Un grup de negustori albi instituise un premiu important, destinat aceluia care va dezlega misterul. Suma era atît de atrăgătoare, încît specialişti din alte oraşe veniseră la Stanby să facă cercetări. Nici unul nu izbutise însă să rezolve problema. Cîţiva se şi înnegriseră, aşa încît numărul amatorilor de studii revelatoare se împuţina foarte repede. Riscul era prea mare, mai ales în ţara apartheidului.

Era limpede că avea loc un fenomen de pigmentare. Dar ce îl provoca oare? Cum se explica faptul că singurul caracter rasial care suferea schimbări radicale era culoarea pielii? Negrizii erau de fapt, antropologic, nişte europoizi cu pielea colorată în negru. Părul lor rămînea moale şi ondulat, nasul îngust şi proeminent, buzele subţiri, ochii mari, aşa cum îi descriu tratatele de antropologie la albi. Cu toate acestea, schimbarea principalului caracter — culoarea epidermei — îi făcea să semene mai mult a negri decît a albi.

Desigur, într-o frămîntare atît de mare, ipotezele cu privire la pricinile înnegririi se iveau ca ciupercile şi erau dezbătute cu înfocare.

Directorul laboratorului de analize medicale din oraş, Wilkins, îşi exprimă părerea că era vorba de o boală de piele, boală răspîndită la Stanby prin intermediul unor insecte care apăruseră

în primăvară în număr foarte mare. El identifică chiar microbii respectivi la microscop. E drept că aceştia erau cunoscuţi numai ca agenţi patogeni ai animalelor, dar se putea presupune că s-au adaptat şi omului şi că ei produceau pigmentul. Mulţi albi îşi montară la ferestre plase dese de sîrmă împotriva insectelor, iar doamnele din înalta societate generalizară moda voalului. Laboratorul puse în vînzare şi un medicament preventiv pretins salvator care aduse mari beneficii lui Wilkins; cu- rînd se dovedi însă că mulţi dintre cei care urmaseră cu sfinţenie tratamentul se înnegriseră. Pînă la urmă, un medic trimise la Capetown, la un institut renumit, o cultură din microbii incriminaţi şi i se răspunse că nu există nici un temei să se considere că aceştia aveau vreo legătură cu înnegrirea.

Cîtva timp după ce ipoteza aceasta fusese abandonată, se răspîndi la Stanby un alt zvon. Fusese lansat de un medic, care participase la o anchetă ştiinţifică interesantă. Nu departe de Stanby se petrecuse un fenomen ciudat. Într-o zonă de cîteva zeci de hectare, culturile de floarea-soarelui se dezvoltaseră foarte slab, spre deosebire de plantaţiile din zonele imediat învecinate. Un grup de experţi, printre care şi medicul în cauză, constataseră că fenomenul se datora unei ploi radioactive intense, consecinţă a experienţelor nucleare întreprinse cu ani în urmă de francezi în Sahara. Poate că ploaia aceea sau alta, ulterioară, provocase şi înnegrirea. Se ştie doar că

radiaţiile au uneori ca efect modificarea culorii pielii. Nici ipoteza radiaţiilor nu izbuti însă să se impună, căci încercările de a găsi probe concludente eşuară. Cu toate acestea, presupunerea îşi păstra partizanii ei.

În sfîrşit, şi misticii căutau să tragă spuza pe turta lor. În înnegririle ei vedeau o uneltire vrăjitorească, o răzbunare cumplită a şamanilor pentru suferinţele provocate de albi africanilor. Toată lumea ştia că şamanii nu erau numai vrăjitori, ci şi deţinătorii unor reţete populare de preparare a vopselelor, otrăvurilor şi leacurilor. Poseda oare Africa veche procedee secrete, care să prezinte vreo însemnătate pentru dezlegarea enigmei? În ziarele oraşului apăruseră multe articole pe această temă. Într-o bună zi, primarul oraşului primi o scrisoare al cărei conţinut deveni curînd cunoscut la Stanby. Cuprindea doar cîteva rînduri:

„Domnule,

Nu vi se pare foarte semnificativ făptul că negri şi-au colorat pielea, din cele mai vechi timpuri, cu tot felul de substanţe? Oare sînteţi sigur că era vorba totdeauna numai de o vopsire exterioară şi nu de o repigmentare generală sau parţială? Am devenit victimele unei răzbunări a băştinaşilor. Negrii îşi bat joc de europeni, iar noi rămînem cu mîinile-n sîn!

Un binevoitor local”

În seara cînd această scrisoare apăru în „Demnitatea Albă”, grupuri de huligani din detaşamentele de asalt ale Broederbondului pătrunseră în cartierele negrilor, sparseră geamurile cîtorva magazine şi localuri şi maltratară un grup de negrese, prinse pe o uliţă dosnică.

Mama lui Clark Burton, o femeie uscăţivă şi cicălitoare, care nu fusese încă lovită de înnegrire, avea în ultima vreme vise urîte, pe care le povestea altor doamne, tot atît de îngrijorate şi de superstiţioase ca şi ea.

Cete de diavoli, mici şi negri, îi apăreau în somn. Dănţuiau fără încetare, în ritmul unor melodii sumbre. Din salturile lor zănatice, ajungeau uneori pînă la ea şi în locurile unde o atingeau cu braţele lor lipicioase, rămîneau pete negre, multe pete negre. Bătrîna doamnă Burton spunea că aceste coşmare, de care sufereau şi alte doamne, sînt provocate pe cale magică de vrăjitorii negri, care ar trebui de aceea stîrpiţi pînă la unul. În biblioteca ei avea şi o carte cu scoarţele rupte, pe care o scosese acum la iveală, despre practicile vrăjitoreşti. Pretinsa forţă ocultă a şamanilor era aci prezentată ca făcînd minuni faţă de care negrizarea ce bîntuia oraşul nu apărea de loc extraordinară.

Existau încă albi fanatici, care persistau să afirme că înnegrirea nu poate lovi decît pe cei cu sînge negru, că fenomenul intervenit făcea să iasă la suprafaţă „necurăţenia” rasială a unora. Nu arareori partizanii acestei teze se înnegreau însă la rîndul lor.

Doctorul Tather ţinu cîteva conferinţe cu teme

antropologice, încercînd să înlăture confuziile şi superstiţiile în care unii voiau să învăluie fenomenul.

— Nu cunoşteam cauza înnegririi — spunea el mereu — dar e limpede că nu poate fi vorba decît de un fenomen natural, căci fenomene supranaturale nu există decît în imaginaţia celor săraci cu duhul.

Profesorul Michael Scrooge, un rasist convins din Bloemfontein, care tocmai venise să-şi viziteze familia la Stanby (era printre cei care nu se temeau că s-ar putea înnegri), îl provocă la o discuţie publică.

În după-amiaza stabilită, sala gemea de lume. Michael Scrooge etalase pe masa în faţa căreia şedea, un teanc înalt de cărţi. Nu lipseau, dintre acestea, elucubraţiile contelui Gobineau, ale lui H. St. Chamberlain, ca şi cele mai recente ale lui F. Weidenreich sau ale nazistului Alfred Rosenberg. Robert Tather n-avea în faţa lui decît un mic carnet de note. Se înfruntau parcă vanitatea cu modestia.

Fiecare îşi expuse mai întîi pe scurt punctul de vedere în problema raselor şi apoi începu dezbaterea în contradictoriu. Opiniile se înfruntară multă vreme, într-un duel la care sala participa cu însufleţire:

— Nu poţi contesta, domnule doctor, remarcă profesorul Scrooge, că oamenii sînt de mai multe culori.

— Nimeni nu contestă aşa ceva, replică Tather.

— Există rase superioare şi inferioare — continuă Michael Scrooge — ceea ce

face ca negrizarea să reprezinte neapărat o decădere.

— În această privinţă, dreptatea nu e de partea dumneavoastră, domnule Scrooge. Teoria inegalităţii raselor umane a fost inventată numai pentru a justifica opresiunea rasială şi colonială, ba chiar exterminarea unor popoare de către cuceritori care se pretindeau superiori. Soarta indienilor nord-americani şi a tasmanienilor, ultimii dispăruţi astăzi cu desăvîrşire, este caracteristică. În ce priveşte negrizii, nici unul dintre ei nu este astăzi cu nimic mai prejos ca intelect decît ieri, cînd era alb.

— Cu toate acestea, negrii sînt în general mai înapoiaţi decît albii, iar deosebirile dintre rase sînt extrem de mari. Nimeni nu poate confunda un alb cu un negru sau cu un mongoloid. S-a emis chiar ipoteza — după cum desigur ştiţi — că marile rase provin din grupuri de maimuţe deosebite.

— Această presupunere nu rezistă argumentelor. Rasele umane sînt varietăţi formate istoric ale aceleiaşi specii biologice: homo sapiens; caracterele care deosebesc rasele sînt cu totul secundare faţă de cele care le apropie, printre acestea din urmă numărîndu-se conformaţia mîinilor şi picioarelor, a creierului, a coloanei vertebrale etc. Însuşi faptul că toate rasele dau prin încrucişare urmaşi viabili dovedeşte că diferenţele rasiale sînt biologic puţin importante.

— Doctrina noastră rasistă este o ştiinţă, domnule Tather. O contestaţi,

văd, în bloc. Poate că nu recunoaşteţi nici noţiunea de rasă.

— Doctrina dumneavoastră? Un fals. Rasismul a ajuns să discrediteze un întreg domeniu al ştiinţei despre om, al antropologiei, să denatureze noţiunea de rasă.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Rasa există şi este o noţiune biologică precisă, care a fost introdusă în antropologie, unde desemnează subspeciile umane răspîndite la un moment dat pe un anumit teritoriu geografic; rasa este caracterizată prin anumite particularităţi morfologice şi fiziologice transmise ereditar. Ştiinţa raselor este raseologia, iar rasismul nu este decît o doctrină sălbatică, care falsifică această ştiinţă.

— După părerea dumneavoastră, păstrarea purităţii rasiale a poporului nostru trebuie să ne fie indiferentă?

— O astfel de puritate este rodul imaginaţiei rasiştilor. Ştiinţa a dovedit că nu există popoare omogene din punct de vedere antropologic.

— Amestecul dintre rase, pe care legile noastre îl interzic, vi se pare deci admisibil?

— Nu numai admisibil, ci chiar recomandabil.

Realitatea dovedeşte calităţile deosebite ale unor indivizi proveniţi din încrucişarea raselor. Omenirea este o singură familie mare şi a crea bariere artificiale între membrii ei este fals şi antiuman.

Profesorul Scrooge se congestionase, enervat de neputinţa argumentelor lui.

Calmul şi siguranţa de sine a lui Tather îl exasperau.

— Albii ar pieri, dacă ar urma sfaturile dumneavoastră! izbucni el.

— Pentru mine nu există albi şi negri, ci numai oameni, replică Tather. Va veni vremea cînd toţi albii din Africa de Sud îşi vor da seama cît de mult îi înjoseşte apartheidul. Dacă ar fi ajuns mai de mult la această conştiinţă, negrizarea nu i-ar fi tulburat atît de mult. Întreaga lume şi-a manifestat oprobriul faţă de discriminarea rasială care se practică la noi!

Sala vuia puternic...

Presa relată pe larg despre această dezbatere: adevărurile exprimate clar şi curajos de către Tather dădură unora de gîndit.

De altfel, dacă la început ziarele exprimaseră punctul de vedere al celor siguri că nu vor fi atinşi de calamitate, repetînd vechile argumente ale rasiştilor, cu timpul zelul acesta începuse să mai scadă. Profesorul de istorie Samuel Whitman publică un articol care era considerat ca o probă de moderaţie. El trecea în revistă evenimentele care aruncau pe oameni dintr-o poziţie morală într-alta:

„În cazul oraşului Stanby, scria el, marea răsturnare s-a produs chiar în conştiinţa omului, ceea ce face ca drama transplantării lui să fie rezultatul propriei sale judecăţi sau prejudecăţi, aşa că el îşi aplică singur legea desfiinţării lui ca om demn şi inteligent.

De fapt, trebuie să recunoaştem că s-a întors împotriva noastră egoismul colonialist ridicat la rang de teorie. Ne

înnebuneşte logica cumplită şi strîmbă a stăpînilor de sclavi. Nu ne mai putem ridica împotriva ei, căci noi am făurit-o şi am ridicat-o pe un piedestal înalt; acum ne joacă o farsă îngrozitoare. Nu putem face altceva decît să ne privim în fiecare clipă în oglindă şi să aşteptăm evenimentul apocaliptic.

Cei inteligenţi au început să judece cauzele adînci ale deosebirilor noastre de pînă acum...”

Desigur, astfel de puncte de vedere nu erau decît opinii izolate.

*

*   *

Rafia devenise peste noapte foarte vestită, deoarece cele două cabarete din oraş, unde-şi omorau necazul mai ales negrizii avuţi, îi puseseră în program cîntecul:

Mary, eu sînt mai albă decît tine!

Mary, tu eşti mai neagră decît mine!

La Barul Transvaalului, petrecerile se ţineau lanţ. Clark Burton nu se dezlipea de la masa lui, aflată lîngă orchestră. Sorbea cu nesaţ băuturile fine. Arăta la fel de ţanţoş ca pe vremuri, deşi în ochi i se citea un regret nedesluşit. Uneori se îmbăta şi începea să ţipe, pentru a convinge pe băutorul de alături că el este în concediu medical, din cauza bolii de care suferă. Cu toate necazurile, nu neglijase să se asocieze cu un fabricant de materiale plastice şi împreună puseseră în vînzare măşti albe, ca un paleativ pentru cei prea dureros zguduiţi de culoarea infamă a

obrajilor (Burton purta masca numai la bar).

Mackenzie venea şi el des pe aici. Se aşeza la masa lui Burton. Ceasuri întregi discutau împreună. Uneori, glasurile lor se ridicau atît de înalte, încît străbăteau prin vacarm. Într-un rînd, toată lumea îl auzi pe industriaş exclamînd, printre sughiţurile beţiei:

— Straşnică idee, Richard. Eşti un geniu. O să-i punem cu botul pe labe.

Glasul lui Mackenzie răsună, tunător:

— Să vezi ce-o să se perpelească. Idolul va fi la pămînt!

Negrizii se încingeau rău şi uneori măştile îi supărau, aşa că le rupeau de pe obraz, chiar în clipa cînd cîntăreaţa Tanira intona nazal:

Mary, tu eşti mai neagră decît...

Şiruri de negrizi bogaţi, aşezaţi pe taburete, se clătinau, scuturau grotesc capul şi rosteau toţi, cu toată puterea:

...mine

Repetau cu exaltare: ***mine... mine...***

Îi extazia cîntecul unui saltimbanc, care se juca cu vorbele „alb” şi „negru”, în timp ce pe estradă lumina se difuza în aşa fel pe costumul lui, încît arăta ba alb, ba negru.

Cînta cu ironie ascuţită:

Eram o floare albă de Transvaal
Şi joi, de obicei, porneam la bal.
Dar ce s-a întîmplat?
Astăzi sînt o neagră şi umilă arătare
Care nu mai are nici o căutare.

Se stîrnea un vacarm cu hohote. Chefliii se repezeau pe estradă şi stepau cu furie. Prin faţa lor unduia o dansatoare cu picioare lungi, în ciorapi lucioşi de mătase. Tobele băteau fără încetare.

Un fost colonel se strica de rîs, iar gura lui se chircea apoi ca o pungă uscată. Un tînăr îl bătu pe umăr, întrebîndu-l:

— Hei, moşulică, şi tu ai fost cîndva o floare albă de Transvaal?

Ofiţerul în rezervă începu să joace cu patimă: da, da, de o sută de ori da, şi el fusese o floare albă de Transvaal. Tînărul ropotea în jurul lui, se prindeau de mîini şi se învîrteau ca nişte copii.

Cîntecul reîncepea, ca un val înalt:

> ***Eram o floare albă de Transvaal***
> ***Şi joi, de obicei, porneam la bal…***

Toate instrumentele băteau în sincope ameţitoare. Luminile se aprindeau şi se stingeau.

BILL ESTE LINIŞTIT

Bill făcea legătura, prin telegraf, între Stanby şi restul lumii. Comunica cu cea mai mare precizie numărul înnegriţilor, care creştea treptat. În celelalte oraşe ale Africii de Sud, nu se petrecuse nici un caz asemănător. La sfîrşitul unei telegrame, adăugase, în felul cel mai buclucaş:

„Acum ar mai lipsi să se albească negrii. Faptele dovedesc că diferenţierea oamenilor după culoarea pielii stîrneşte complicaţii, nu glumă!”

Directorul poştei din Pretoria îl mustră cu asprime pentru gluma sa. Bill îi răspunse, pe un ton solemn, de rîndul acesta printr-o scrisoare:

„Domnule, nici nu vă daţi seama cît de colosal de gravă a fost problema pe care v-am înfăţişat-o telegrafic. Schimbarea situaţiilor ar fi în cazul acesta reciprocă şi oamenii şi-ar mări capacitatea de înţelegere, ceea ce ar fi de-a dreptul periculos pentru onorabilul nostru stat sud-african.”

Directorul poştei din Pretoria raportă superiorilor săi despre obrăznicia lui Bill şi aceştia ordonară o anchetă. O săptămînă mai tîrziu, Bold se trezi cu o mustrare cu avertisment.

Nu se emoţiona. Se aştepta la o sancţiune. Nici destituirea nu l-ar fi indispus prea rău, căci cunoştea numeroase profesiuni, cu ajutorul cărora şi-ar fi putut cîştiga existenţa. Continuă deci corespondenţa cu centrul, pe acelaşi ton zeflemitor.

„Socotind riguros în fiecare zi creşterea numărului de negrizi — explică el într-o scrisoare — se putea presupune că în două luni nu va mai rămîne nici un alb în oraş”. Autorităţile calificară această previziune drept stupidă şi defetistă, acuzîndu-l că se abate în modul cel mai flagrant de la mîndria lui de alb.

— Ce neghiobi! îşi spuse Bill.

Seara se plimba prin oraş şi cerceta cu atenţie obiectivă fenomenul negrizării.

Un coleg, care se înnegrise de curînd, îi spuse lui Bill că din calmul lui ostentativ se vedea că nutreşte credinţa intimă că el nu va trece prin marea

încercare. Deocamdată, îi venea uşor să facă pe grozavul. Bill protestă cu furie:

— Vă înşelaţi. De altfel, există destule dovezi că eu n-am plătit niciodată tribut prejudecăţilor prosteşti. În viaţa mea aventuroasă am cunoscut un singur criteriu: omul de treabă şi licheaua. Nu ştiu în cadrul cărei rase sînt mai mulţi oameni de treabă sau mai multe lichele. Ce mă priveşte pe mine că mi se va înnegri pielea? Poate că negru voi fi mai frumos, glumea el.

— Atunci, de ce te uiţi în oglindă? îl întreba cîte un negrid, neîncrezător că Bill poate să fie într-adevăr atît de liniştit pe cît pretindea.

— Totdeauna am ţinut această oglindă la mine, ca să-mi aranjez moţul de păr roşu din creştet. Crede-mă, nu urmăresc alt scop.

— Lumea zice că ţi-ai pus în jurul patului un fel de perdea protectoare îmbibată cu antiseptice, deoarece presupui că atmosfera s-a infectat şi că aceasta ar fi cauza înnegririi. Ce-ai de răspuns?

— Mai bine v-aţi pune voi o perdea protectoare în jurul creierului, pentru a nu mai cădea victimă celor mai stupide zvonuri.

— Este adevărat că ai început să faci cercetări asupra fenomenului înnegririi?

— Mintea mea este totdeauna înclinată să facă presupuneri. Între aceasta şi cercetarea precisă, ştiinţifică, a fenomenului, este o mare diferenţă. Dacă mă uit la obrazul dumitale măsliniu înseamnă oare că fac o cercetare? Observ şi eu ca tot omul ce

se întîmplă în jurul meu. Poate că fac şi unele presupuneri. În orice caz, jocul mă amuză grozav şi drept să vă spun, n-aş pleca de aici pentru nimic în lume.

— Să vedem ce o să spui cînd te vei trezi într-o bună dimineaţă înnegrit! Înainte de a trece prin-tr-o grea încercare, crezi că ea nu te poate tulbura. Cine n-ar suferi că şi-a pierdut albeaţa pielii? N-o să ne faci niciodată să credem că tu eşti din altă plămadă decît toată lumea.

— Poate că sînt, se fălea Bill.

— Ce crezi despre cauza înnegririi?

— Nu cred deocamdată nimic şi bănuiesc o mie de lucruri.

*

*   *

...Într-o bună zi, Bill se trezi ca de obicei; nu presimţise nimic deosebit, doar că-l durea capul şi nu putea să-şi adune minţile. Găsi ziarul sub uşă şi-l desfăcu. Se înnegriseră peste şase mii de persoane.

Intră în baie; deodată văzu în lumina spălăcită a geamului deschis că obrazul lui bate într-o nuanţă măslinie.

Se duse la oglindă: se înnegrise în somn. Luă pămătuful de ras între degete, foarte calm şi, aproape involuntar, îi mîngîie încet perii, ca şi cînd s-ar fi dedicat unei îndeletniciri migăloase.

Îşi supraveghea fiecare reacţie. Nu se indignă, nu-şi ieşi din fire. O clipă îi veni să nu mai iasă din casă; îl înciuda cumplit această împotrivire momentană şi ascunsă, care îl făcea să creadă că pînă acum n-a fost pe deplin sincer faţă

de el însuşi. Se luptă cu sine; izbuti în mai puţin de o oră să-şi recapete liniştea sufletească.

— N-am plătit niciodată tribut prejudecăţilor prosteşti! Trebuie să fiu un membru demn al Ligii Antisegregaţioniste.

Nu avea de ce să se poarte altfel ca pînă atunci. Se bărbieri cu grijă. Albul spumos al săpunului contrasta puternic cu noua lui culoare. Îşi dădu seama că îi venea cît se poate de bine ca negru şi acest gînd îl înveseli. Se îmbrăcă sărbătoreşte şi porni, cu paşi mari, fluierînd, spre oficiul poştal şi telegrafic.

Deşi în oraş nu se înnegriseră decît un sfert din albi, dintre funcţionarii poştei numai unul singur, tînărul Abel Scrooge, nepotul profesorului rasist care-l înfruntase pe Tather, rămăsese alb. Toţi ceilalţi îl primiră pe Bill cu prietenie. Refuză să discute despre schimbarea care-l încerca. Era hotărît să fie nepăsător faţă de prejudecata care robise altora inima.

Abel Scrooge nu se prezentă, ca de obicei, să-i raporteze despre ducerea la bun sfîrşit a treburilor lui (el era ajutorul lui Bold la biroul de telegrame).

Bill se apropie de scaunul unde acesta sta, în faţa ghişeului, şi-l bătu voiniceşte pe umăr. Omul se smuci contrariat. Îl întrebă candid:

— Hello, Abel! Nu mă mai recunoşti? Sau poate te-au durut măselele azi-noapte?

Albul strînse fălcile, fără să răspundă.

Nu-l considera demn de răspuns? Insistă.

— Spune, domnule Scrooge, ce s-a întîmplat cu dumneata? Altminteri mă văd obligat să te fac să vorbeşti, ceea ce va fi regretabil pentru amîndoi. Te rog să nu mă scoţi din sărite. Îţi pun în vedere că am vînat şi tigri bengalezi şi elefanţi africani.

Fără ostentaţie, Abel Scrooge răspunse, cu ton scăzut:

— Dumneavoastră nu v-aţi uitat astăzi în oglindă? Îmi pare foarte rău că s-a întîmplat aşa. Desigur, sînteţi un om de valoare... nu ştiu cum să mă exprim, ca să nu vă jignesc... Dar este ceva... nu ştiu dacă mai sînteţi acelaşi.

— Sînt William Bold. Nu s-a schimbat nimic decît faptul că mi-am dat jos barba înainte de a pleca de acasă, aşa cum fac aproape zilnic, de mai bine de douăzeci de ani.

— Poate că nu v-aţi privit bine?

— Mai bine ca niciodată. Crezi că nu m-am bărbierit cumsecade?

Unul dintre funcţionari icni, abia stăpînindu-şi rîsul brusc. Arătă cu degetul spre Scrooge.

Ceilalţi începură să-şi dea coate.

— Ia te uită! izbucni portarul, din uşă. Domnul Abel! Şi el săracul...

Tînărul Scrooge îi scrută cu neînţelegere uriaşă. Ochii acelora care îl priveau se măreau. Începură să se bîţîie pe scaune; se aplecau peste birouri, spre Scrooge, care nu mai ştia ce să creadă.

Bill îi întoarse întrebarea de la început, pe un ton teribil:

— Te-ai uitat în oglindă înainte de a pleca de acasă? Eşti sigur că te-ai privit cu toată atenţia?

— Da, domnule Bold, m-am privit cu toată atenţia şi n-am remarcat nimic ieşit din comun. Absolut nimic. Familia mea este originară din Scoţia şi s-a stabilit aci abia acum vreo trei decenii. Îmi cunosc arborele genealogic pînă la a opta generaţie.

Bill rîse diabolic:

— Te rog să te mai uiţi o dată în oglindă. Numai o singură dată, şi-ţi va trece cheful pentru o viaţă întreagă.

Luă din mîna unui funcţionar, care o întindea, oglinda. Albei Scrooge înţelese şî începu să tremure. Nimeni nu se înnegrise încă în familia sa. Mai întîi nu vru să se privească. Apoi se uită repede, cu teamă. Corpul lui se desfăcu ca un resort de oţel şi scaunul se prăbuşi cu zgomot sub el. Obrazul i se schimonosi îngrozitor. Scoase un strigăt şi o luă la fugă.

Într-un tîrziu, Bill spuse operatorului:

— Henry, telegrafiază fulger:

„La oficiul poştal din Stanby nu mai este nici un alb. Şeful biroului de telegrame, William Bold, s-a înnegrit azi dimineaţă şi roagă să fie urgent înlocuit. Ultimul funcţionar alb, onorabilul Abel Scro-oge — ceva mai tîrziu. Vă transmitem salutări graţioase, în sunete de tam-tam. Atenţie la pericolul de contaminare. Sterilizaţi recepţia.”

FILE DE JURNAL

Vestea se răspîndi repede în orăşel. O bolnavă îi murise doctorului Tather pe masa de operaţie. Şi nici nu fusese vorba de o operaţie grea; o simplă apendicită. O comisie de medici, instituită pentru a ancheta cazul, se strădui multă vreme să descopere cauza decesului. Autopsia nu arăta nici o greşeală în tehnica operatorie. Moartea se produsese prin sistarea activităţii cordului.

„Demnitatea Albă” dezlănţui o campanie furibundă împotriva doctorului. „Lipsă de răspundere”, „incompetenţă”, „fals umanitarism” — erau numai cîteva din expresiile folosite. Campania nu încetă nici cînd se descoperi că pricina decesului era substanţa anesteziantă — care fusese alterată.

Cel mai îndurerat era doctorul Tather. Nopţi la rînd nu putu închide ochii. Faptul petrecut îi părea de neînţeles. Alesese chiar el fiola cu anesteziant, dar fiola din care asistentul său făcuse efectiv injecţia, cea ajunsă şi la medicii anchetatori, îi părea a fi alta. Nu-şi putea ierta faptul că nu o controlase încă o dată.

Comisia de anchetă conchise că doctorul nu putea fi considerat vinovat. Cu toate acestea, renumele lui avea acum o pată, iar ziarul rasiştilor exploata întîmplarea în toate împrejurările.

În nopţile de veghe care urmaseră acestei nenorociri, doctorul îşi răsfoia adesea carnetul de însemnări; conţinea multe notări interesante. Într-un rînd citi:

4 aprilie. Astă-seară am avut o dispută foarte interesantă la care au participat cîţiva dintre cei mai de seamă membri ai Ligii Antisegregaţioniste. Lara sta aşezat într-un colţ al verandei şi ne privea cu intensitate.

Îmi amintesc cum a izbucnit la un moment dat, pe neaşteptate, intervenind în discuţia noastră:

— Cîte sacrificii vor mai fi necesare pentru a putea convinge pe cei care săvîrşesc răul să acorde oamenilor drepturile lor sfinte? De ce această zbatere? Împotrivirea directă este greu de conceput, deoarece stăpînitorii ar folosi împotriva noastră arme teribile,

— Crezi că ne putem izbăvi altfel decît prin luptă, altfel decît au făcut-o celelalte popoare coloniale care sînt astăzi libere? am întrebat eu.

— Este foarte greu de spus, şovăi Lara, dar mă gîndesc de mult prin ce mijloace deosebite, cu totul deosebite, s-ar putea întoarce rînduielile.

Lara se întrerupsese la aceste vorbe; privea în jur, parcă îngrijorat şi se cufundase într-o tăcere grea...

20 aprile. În ultima vreme, firea lui Lara mi se pare foarte ciudată. Faţă de mine are în general o comportare exemplară şi n-a scăpat nici o ocazie pentru a-şi dovedi recunoştinţa. Uneori, însă, se schimbă; arată foarte încordat, îmi răspunde în doi peri, e nervos.

Îmi amintesc de o întîmplare de acum cîţiva ani. Fetiţa sanitarului intrase tocmai la şcoala elementară, cînd un val rasist, care cuprinsese toată Africa de Sud, s-a abătut şi asupra orăşelului. Negrii erau concediaţi pe capete din

posturile mai bine plătite în care unii dintre ei izbutiseră să ajungă şi chiar din fabrici. Străzile erau colindate ziua de cete de bătăuşi albi care linşau pe oamenii de culoare, iar noaptea locuinţele negrilor erau devastate de aceiaşi huligani, sub ochii poliţiei. Arestările şi condamnările de negri, în temeiul unor învinuiri născocite, se ţineau lanţ. Sediile Ligii Antisegregaţioniste, ca şi cele ale unor sindicate, fură de cîteva ori devastate, după adevărate bătălii date împotriva gărzilor democratice, organizate în grabă. Kompe a fost aruncat în închisoare. În unele case de albi, de pildă la mine şi la Bill, se refugiau familii întregi de negri.

Teroarea durase mai multe luni, în care timp sute de negri din Stanby fură ucişi sau răniţi. Klim mi-a povestit atunci cum, într-o zi, fetiţa lui s-a întors de la şcoală cu rochiţa sfîşiată şi ochiul vînăt. Mi-a spus că în noaptea aceea, după ce îi pansase rănile, simţise că ar fi vrut să strige şi să lovească în stînga şi în dreapta, fără să-i pese de nimic. Iar în minte îi răsunau, ca o fanfară, cuvintele cu care se încheie „Charta Libertăţii", votată de delegaţii negrilor, oamenilor de culoare şi albilor democraţi din Africa de Sud:

„Toţi cei care îşi iubesc poporul şi ţara să declare aşa cum declarăm noi aici: vom lupta pentru aceste drepturi umăr la umăr, toată viaţa noastră, pînă cînd vom cuceri libertatea..."

Klim nu era un luptător şi furia lui nu dura mult. Nevasta sa, Ila, îl îndemna uneori să se ţină departe de acţiunile Ligii, pentru a nu periclita puţina bu-

năstare pe care o dobîndiseră. Tot mai tăcut şi mai retras în sine, Lara continua să-şi exercite profesiunea cu ardoare. Liga era pentru el un vis frumos, care-l îmbărbăta cîteodată. Realitatea socială a asupririi îi apărea însă cu mult mai puternică.

Cu cît se cultiva mai mult şi cîştiga o experienţă de viaţă mai bogată, îşi dădea mai bine seama că orînduirea societăţii era proastă, nedreaptă, că ceva fundamental care-i dezbina pe oameni, aruncîndu-i unii contra altora, trebuie schimbat. Ce anume, nu ştia. Tot ce spunea Kompe, Bill şi cu mine, îi părea foarte departe de realitatea în mijlocul căreia trăia. Şi Klim Lara se înverşuna şi mai aprig să-şi îngrijească şi să-şi vindece bolnavii, semănînd ici-colo sămînţa binelui, bucuros dacă izbutea să încălzească sufletul cuiva.

„E nevoie de un om care să ducă la îndeplinire un gînd mare, copleşitor, cu orice sacrificii”, îmi spunea el uneori. Dar unde există un asemenea om?

Dacă-l întrebam ce voise să spună cu aceste cuvinte ciudate, nu-mi răspundea.

Îmi dădeam seama că lupta antirasială era pentru mulţi dintre noi albii ceva raţional, un produs al intelectului. Nu trăisem chiar noi experienţa umilinţelor şi persecuţiilor şi nu puteam sesiza întreaga grozăvie a psihologiei omului care se strecoară pe stradă veşnic înfricoşat, ameninţat să fie lovit sau batjocorit fără vină, care ştie că el şi ai lui pot să fie oricînd victimele rasismului...

29 iunie. Ciudată şi negrizarea asta! Produce răsturnări peste răsturnări în viaţa individuală şi to-tuşi nu schimbă nimic esenţial în viaţa întregii comunităţi. Sau cel puţin aşa mi se pare mie. Stăpînii sacului cu bani îşi fac mai departe jocul.

3 iulie. Negrizii au de înfruntat împrejurări ciudate. Dacă locuiesc de pildă într-un cartier rezervat albilor, vecinii rămaşi cu pielea deschisă încep să-i ocolească sau cer chiar evacuarea lor.

Klim Lara observă uneori cu amărăciune:

— Să vezi cum ar reveni la simţămintele rasiste, dacă s-ar vedea iar cu blagoslovita piele albă...

Nu cred că acest lucru este valabil pentru toţi.

Prietenul meu e de altă părere. El n-are destulă încredere în oameni. Poate fiindcă a suferit atît de mult.

7 iulie. Mary e acum neagră. A plîns mult zilele acestea. Eu căutam s-o îmbărbătez, spunîndu-i că-i la fel de frumoasă cu pielea măslinie, că mi-e tot atît de dragă. I-am amintit că noi amîndoi am preţuit totdeauna pe oameni după cu totul alte criterii decît culoarea epidermei. Nu mi-a răspuns mult timp nimic. Tristeţea ei mă supără, mă îndurerează. Oare n-a fost sinceră în sentimentele ei umanitare, antirasiste? I-e ruşine că e neagră?

9 iulie. M-am pripit şi am judecat-o greşit pe Mary. De fapt, plîngea de supărare împotriva ei. Astăzi mi s-a destăinuit, în sfîrşit:

— Robert dragă, noi oamenii sîntem nişte animale roase de orgoliu. Cît timp am fost albă, eram „generoasă” şi „bună” cu negrii. Dar aşa, de sus, menţinîndu-mă pe poziţia albului care face o concesie, fără să coboare de pe piedestalul vanităţii sale.

Şi acum...

Să nu-ţi închipui că mi-e ruşine că sînt neagră sau că am devenit tocmai acum rasistă. Abia ieri mi-am dat seama de cauza meschină a tristeţii mele. Am pierdut... piedestalul de la care spuneam negrilor: „Deşi albă, eu consider că sînteţi nedreptăţiţi şi mă cobor pînă la voi, pentru ca să vă strîng mîna.” Acum sînt de a lor şi ceea ce s-ar putea numi... orgoliul milei mi-a fost răpit. ***Alţii*** sînt chemaţi să fie milostivi cu mine, să-mi spună: „Nu-i nimic, Mary! Deşi sîntem albi, te tolerăm şi te socotim egală cu noi...”

12 iulie. Săraca Mary! Ce procese de conştiinţă îşi face. Mărturisesc că pe mine nu mă supără cîtuşi de puţin faptul că am o nevastă neagră. Curînd, poate, voi fi şi eu la fel. De altfel, toate acestea nu vor răsturna lucrurile în Stanby, aşa cum îşi închipuie Klim. Industriaşii şi marii proprietari de pămînt nu-şi schimbă năravul o dată cu pielea, de asta sînt sigur.

Uneori îmi vine să rîd la gîndul că înainte de a o cunoaşte pe Mary, influenţat de prejudecăţile rasiale ale părinţilor mei, nu m-am putut hotărî să iau de nevastă o mulatră. Acum destinul s-a împlinit...

Tather trecu peste cîteva pagini.

20 iulie. Asupra oraşului s-a abătut de cîteva zile o calamitate naturală, ca un corolar al dramei prin care trece populaţia. Mi-aduc aminte cum am observat-o prima dată. Şedeam la birou şi lucram. Deodată, am auzit în geam nişte pocnituri tot mai dese, ca şi cum fereastra ar fi fost izbită de picături mari de ploaie. În odaie s-a întunecat, de parcă s-ar fi lăsat înserarea şi am fost nevoit să aprind lampa la care lucrez noaptea.

La un moment dat, pocniturile s-au unit într-un singur ropot neîntrerupt şi mi-a fost teamă că nu-i ploaie, ci grindină şi că geamul se va sparge. Voiam tocmai să mă ridic şi să trag oblonul, cînd Selma a năvălit, înspăimîntată, în odaie. Mi s-a părut la început că-n părul ei străluceau zeci de safire şi această podoabă se potrivea de minune cu pielea ei oacheşă de negridă.

— Tată, lăcustele!

Am ajutat-o să scape de insectele care i se aşezaseră pe cap, le-am strîns într-o pungă şi le-am aruncat.

Cînd m-am uitat afară, grădina noastră prezenta o privelişte de devastare cumplită. Pomii, desfrunziţi, se legănau fără să mai foşnească, iar din plantele grădinii nu mai rămăsese nimic. Acum, armata verde se pregătea să plece mai departe, pentru a aduce şi acolo valul distrugerii.

Din fericire, devastarea nu a fost generală, în sensul că lăcustele au bîntuit numai într-o zonă limitată a oraşului şi împrejurimilor lui.

Ce bine-i vine Selmei de cînd s-a înnegrit!

22 iulie. M-am întîlnit cu Richard Mackenzie. S-a înnegrit şi el, dar nu-i mai puţin ţanţoş. Era cu un grup de-al lui. A strigat cu voce tunătoare:

— Uite-l pe Robert Tather, omul care mă poartă pe la judecăţi, fiindcă aplic unor spurcaţi de negri pedepsele ce li se cuvin. Zice că oamenii îi sînt tare dragi, dar bolnavii îi mor pe masa de operaţie. Fraternizează pînă şi cu comuniştii. Anul trecut, cînd la închisoarea din Stanby erau deţinuţi nişte roşii, a strîns bani şi alimente pentru ei. Poate că acum n-o să recunoască. Nu-i aşa, doctore?

I-am răspuns liniştit:

— De ce să nu recunosc? Directorul închisorii le aplica un regim de exterminare şi osîndirea lor fusese o nedreptate strigătoare la cer,

— Dar ce făcuseră, sărmanii? a întrebat ironic Mackenzie.

L-am privit drept în faţă şi i-am răspuns, apăsînd pe fiecare cuvînt:

— Organizaseră ridicarea negrilor de la o plantaţie împotriva unui stăpîn crud şi nesăţios.

— Auziţi-l! Auziţi-l! a tunat Mackenzie. Doreşte pieirea puterii noastre. Feriţi-vă de astfel de oameni, mai ales acum, cînd în faţa noastră stau probleme atît de grele.

RIANA

Rafia îl implora:

— Du-te, Klim, şi ajut-o. Te rog din tot sufletul s-o faci.

Klim o asculta mut. Cînd îi întinse scrisoarea primită din Roodeburg, sanitarul întoarse privirea în altă parte. Nu se gîndea la nimic. Vorbele Rafiei îi răbufneau slabe în auz. Privea cu stăruinţă o curte din vecini, culcată sub coasta unor ziduri din piatră cu reflexe albăstrii, năpădită de buruieni crescute în smocuri dese.

Nu putea să dea nici un răspuns. Tăcea. Se adunase atîta venin, atîta dezamăgire în inima lui, încît orice vorbă îl scotea din sărite. Rafia îl mai rugă o dată:

— Du-te Klim. De ce nu eşti la fel de bun ca totdeauna? De ce?

De ce?! Întrebarea răsuna în mintea lui în ecouri multiplicate. Nu putea să plece chiar acum; urmărea tulburat evenimentele din oraş şi încerca să le găsească tîlcul, dar ele se învălmăşeau, se pierdeau în povestea fiecărui caz şi, în felul acesta, raţiunea lor nu-i mai apărea clară. Nădejdea că dramele negrizării se vor sfîrşi prin triumful omeniei, al unei alte vieţi, ameninţa tot mai mult să se spulbere. Nu voia să se resemneze la o asemenea concluzie şi de aceea aştepta ca fiecare zi, fiecare mîine să nască lumina pe care o dorea.

Trăise numai o iluzie? Tather spunea că negrizarea îi apare ca o amăgire fantastică. Lara recunoştea că multe întîmplări dezic viziunea lui de la început, dar nu voia să renunţe la gîndul prefacerilor în care sperase.

Existau unele fapte, ce-i drept izolate, care-i trezeau sanitarului speranţe.

Un comitet reprezentînd un grup de muncitori negrizaţi adresase un apel patetic albilor din oraş: „Noi ştim acum ce înseamnă a fi privit cu duşmănie, batjocorit la fiecare pas, numai pentru că ai pielea de altă culoare decît cei care deţin puterea. Facem apel la voi, cei rămaşi albi, printre care ne-am numărat pînă mai ieri, să încetaţi odioasa şi înjositoarea discriminare. Trăind umilinţele la care sînt supuşi negrii şi celelalte populaţii de culoare din Africa de Sud, îţi dai seama, pe propria-ţi piele, de ticăloşia segregaţiei...”

Klim rămăsese cîteva clipe pe gînduri la citirea apelului. Era bucuros de adîncimea acestei experienţe sufleteşti.

Ştia însă prea bine că alţi negrizi urmau o cale diferită. Căutau prin toate mijloacele să se cramponeze de privilegiile de altădată, iar dacă era posibil, să profite de unele împrejurări noi. Pe măsură ce cazurile de înnegrire se înmulţeau, vechile inscripţii ale Broederbondului „Negrizii sînt negri!” erau şterse peste noapte de grupe de înnegriţi; ei căutau, dimpotrivă, să dovedească inegalitatea dintre negrizi şi negri, să-i găsească un nou temei.

Sanitarul se întreba dacă Burton va aduce cu adevărat poliţia din Keaven împotriva greviştilor de la fabrica de textile.

— Burton este acum negrid, îi explicase el lui Tather. Poliţia din Keaven, condusă de albi pur sînge, nu se va grăbi să-i vină în ajutor.

Tather zîmbise şi-i spusese că este un naiv.

Sperase că industriaşul nici nu va stărui în măsurile luate împotriva muncitorilor. Îşi închipuise că, măcar în ultimul ceas, va da înapoi, adus la o conştiinţă nouă de întîmplările trăite. Visa mereu că va începe o mare mişcare, pornită din sufletele răscolite ale oamenilor, cucerind în Stanby şi apoi, cotropitor, în toată ţara, culmile înalte ale ome-niei.

Se întreba uneori dacă evenimentele din oraş nu avuseseră ecou şi prin alte localităţi. Nu treziseră oare conştiinţele? Nu muiaseră cerbicia împilării? Marele exemplu al asupritorilor care cunoscuseră umilinţa nu zguduise încă lumea Africii de Sud? Poate că nu venise vremea...

N-ar fi vrut să plece acum din Stanby, dar Rafia îl privea cu ochii ei buni şi iubitori, iar femeia de care îi vorbea stîrnea o chemare omenească căreia nu i se putea niciodată împotrivi. Vara ei, Riana, zăcea bolnavă şi singură la Roodeburg, un orăşel aflat nu departe de Krügersdorp, cel mai mare centru de extracţie a aurului din Republica Sud-Africană. Îi scrisese Rafiei, implorînd-o s-o ajute şi întrebînd-o timid dacă vindecătorul Lara n-ar putea să vină pînă la ea.

Şi Klim răspunse chemării.

Obţinu, cu mari greutăţi, un permis de călătorie, de la un poliţist căruia îi îngrijise soţia bolnavă de pneumonie şi îşi cumpără biletul de tren.

...În vagonul pentru oameni de culoare care-l ducea spre Roodeburg, cale de peste douăsprezece ore, fumul ţigărilor proaste ţesea valuri tulburi între oa-

meni. Un bărbat înalt, cu un trup scheletic, povestea nazal despre condiţiile din minele de crom ale Transvaalului, unde munca forţată luase aspecte înspăimîntătoare. Din cei cinci mii de negri care lucrau în cea mai mare dintre mine, în ultimii ani muriseră mai bine de opt sute. Klim îşi aminti că în statistica sanitară a Republicii Sud-Africane, pe care ziarele tocmai o publicaseră, se recunoştea că vîrsta medie pînă la care trăiau negrii era de 29 de ani.

Un tînăr, aflat într-un colţ, începu să recite versuri dintr-o poezie veche, evocînd timpurile sclaviei:

Cinci sute de negri, toţi senegalezi,
Aleşi grijuliu pe măsură
Au carne de piatră, tendoane de fier, —
Ce *ieftină cumpărătură!*
Am dat pentru dînşii un pic de rachiu
Şi perle de sticlă pe-o aţă,
Opt sute la sută cîştig, de-mi rămîn
Din ei jumătate în viaţă.

Ecoul versurilor stărui multă vreme în suflete...

Zgomotul uniform al roţilor de tren măsura timpul ca un metronom. Deodată, în depărtare se auzi o larmă confuză. Un vuiet larg de glasuri se ridica şi cobora în tumult.

— Unde sîntem? întrebă cineva.

— Ne apropiem de Windmill, răspunse un bă-trîn.

Înainte de a intra în staţie, mecanicul fu însă nevoit să oprească trenul, stăvilit de bariera vie a unei mări de oameni, care alergau, strigau şi gesticulau. Klim privi spre mulţimea ce se adunase în gară şi în jurul acesteia; erau cîteva mii de oa-meni.

— Ce s-a întîmplat? se auzi un glas în vagon.

Muncitorul de la minele de crom coborî pentru a afla ce fapt prilejuia manifestaţia. Se întoarse curînd, povestind că populaţia se adunase pentru a-l întîmpina pe ministrul de externe, care fusese într-o călătorie în Europa şi acum urma să treacă prin această gară, în drum spre Johannesburg. Pancartele se agitau deasupra capetelor. Inscripţiile exprimau gîndurile oamenilor şi textele lor erau scandate într-un freamăt neîntrerupt: „Suprimaţi segregaţia!", „Domnule ministru, vrem pîine şi dreptate!", „Jos apartheidul!", „Africa de Sud — africanilor!", „Cerem egalitatea raselor!", „Desfiinţaţi permisele!", „Rasismul e o ruşine!", „Munca forţată trebuie să dispară!", „Demisionaţi sau schimbaţi legislaţia discriminatorie!", „Toată Africa e solidară cu noi!"

Poliţia încerca zadarnic să croiască drum pentru trecerea trenului guvernamental, care era aşteptat curînd. Oamenii ordinii, vreo cîteva sute, loveau în stînga şi-n dreapta cu bastoanele de cauciuc, îşi descărcau revolverele în aer şi în picioarele oamenilor; nu izbuteau decît să creeze vremelnic un gol în jurul lor, care era repede umplut de mul-ţime. Bătălia se

înteţea pe măsură ce poliţia pri-mea întăriri, iar muncitorii care-şi terminaseră schimbul veneau să îngroaşe rîndurile manifestanţilor.

Pietrele terasamentului zburau în aer ca nişte proiectile de temut.

Muncitorii de la fabrica de chibrituri aduseseră o pancartă imensă. Pe ea sta scris: „Libertate sau moarte! Jos exploatarea şi rasismul!” Oamenii re-petau înfierbîntaţi aceste vorbe. Pancarta era ţinută de-a curmezişul căii ferate, ca un prim „salut” adresat ministrului.

Deodată, poliţia părăsi gara. Un timp, lumea nu se dumiri. Apoi, pricina ieşi la iveală. Ministrul fusese înştiinţat despre manifestaţie şi coborîse din tren la o staţie apropiată, pentru a-şi continua drumul cu un automobil.

Strigăte răsunară.

— Spre autostradă! Să-l întîmpinăm acolo! N-o să ne scape!

Gara se goli în cîteva minute. Mulţi negri din tren coborîră, pentru a se alătura manifestaţiei. Se vedea cum oamenii fugeau peste ogoare şi pămîn-tul duduia de paşii lor grei. Din depărtare se auzi:

— Libertate sau moarte! Jos apartheidul!

Trenul fluieră lung şi se puse iar în mişcare.

Muncitorul de la minele de crom coborîse şi eî.

— Straşnici oameni p’aici! spuse o femeie. Se vede că ştiu ce vor. Cînd tot poporul va fi atît de hotărît, zilele netrebnicilor care ne asupresc vor fi numărate.

Klim o privi dintr-o parte. Forţa mulţimii care sfidase guvernul rasist îi dădea un sentiment de adîncă satisfacţie... El se mai gîndea însă la ceva. Aruncă, într-o doară:

— Aţi auzit de întîmplările din Stanby?

Femeia spuse că nu ştie la ce se referă.

O mulatră bătrînă, care se văicărea într-una într-un colţ al vagonului, neluată în seamă de nimeni, izbucni, plîngîndu-se dureros:

— Sărmanii de ei! Lumina ochilor mei!

Aflară de la o vecină că-şi pierduse amîndoi fiii închişi pentru o pricină de nimic într-o închisoare din Queenstown.

— Evenimentele din Stanby? vorbi un bantu voinic. Îmi aduc aminte că am citit, acum cîtva timp, că acolo s-a organizat un boicot al autobuzelor, condus de un om inimos, Kompe. Au scris şi ziarele din străinătate. De asta-i vorba?

Klim îi privea uimit. Cum, era oare cu putinţă? Nimeni nu ştia, nimeni nu dădea importanţă...?

— Nu, nu-i vorba de asta, spuse el.

Urmă o tăcere scurtă. Apoi, un indian între vîrste se amestecă în discuţie.

— Acolo s-au înnegrit nişte albi. La noi, în Ermela, primarul părea furios din pricina acestei întîmplări şi a înăsprit măsurile segregaţioniste. O poveste curioasă şi fără noimă.

Pe la ora prînzului, trenul intră în Roodeburg şi sanitarul porni spre adresa indicată. Drumul era lung şi obositor, căci aşezarea se întindea pe o suprafaţă mare. Trecu de casa unui negustor portughez, venit acum cîţiva

ani din Angola; apucă peste şinele vagonetelor care aduceau piatra la o mare fabrică de ciment.

Mai fusese pe aci, cu doctorul Tather. Îşi amintea de fereastra, aproape totdeauna deschisă, a casei vopsite în galben din strada Stanley. Acolo scosese din ghearele morţii o fată care îşi provocase un avort. La parter îngrijise trei copii, pe care îi vindecase de difterie.

Intră în cartierele negrilor, nişte ghettouri ca atîtea altele. Majoritatea locuinţelor erau aici alcătuiri efemere, fiind construite din bidoane de benzină şi din materialele reformate ale vagoanelor de tren scoase din uz (la Roodeburg erau mari ateliere feroviare).

Pe maidanul din faţa tarabelor de haine vechi, unde se etalau zdrenţe de care se întreba cum de se mai puteau vinde, un copil bătea fără oprire într-o darabană.

O găsi pe Riana chinuită de febră tifoidă. Nu o primiseră la spital, fiindcă nu avea cu ce să plătească internarea. Klim îi procură cloromicetina necesară şi începu să-i facă injecţiile atît de eficiente la această boală.

Întărit de antibiotice şi de alimentele pe care Lara le adusese, organismul se lupta tot mai vîrtos cu boala. Pe măsură ce-şi recăpăta puterile, ochii femeii scăpărau tot mai vii şi sanitarul se bucura că urmase îndemnul Rafiei.

— Lecuitorule, simt că voi scăpa, îi spuse Riana în seara celei de a treia zile.

Stăteau în faţa casei, pe o rogojină, şi priveau cum soarele, roşu ca para focului, se deformează în apropierea orizontului. Printr-un ciudat efect al abaterii razelor sale, părea rupt în bucăţi.

— Cînd eram mică, tata-mi spunea că acesta este un semn rău, prevestitor de uscăciune mare, de prăpăd.

— Nu-i adevărat, Riana, îi explică Klim. Ştiinţa tălmăceşte astfel de lucruri foarte uşor, după legile trecerii razelor de lumină prin diferitele straturi de aer. Din altă parte ne vin năpastele!

Femeia nu-l auzise parcă. Stîrnită de amintiri vechi, începu să-i povestească crîmpeie din viaţa ei. Copilărise şi crescuse într-un trib care-şi avea sălaşul la poalele munţilor Drakenberg. Stăpînii buri de turme nu le dădeau voie să pască animalele şi trăgeau cu carabinele în ei.

Odată burii au tras cu atîta furie, încît bivolii lor au fost ucişi; tatăl ei a fugit departe. A rămas culcată într-un şanţ. Ropotul a venit peste ea; s-a întrupat în picioarele fine ale cailor, apoi în pieptu-rile lor tari. Călăreţii au scos-o de acolo cu coada bicelor. Fetiţa a luat-o la goană ca o gazelă. Bărbaţii greoi au înstrunat caii şi pămîntul a ropotit năvalnic. Au prins-o uşor şi i-au privit zbaterea, aşa cum ai privi o încordare fină şi ameţitoare. Le făcea plăcere atîta desăvîrşire a firii.

Riana a fost dusă departe de tribul ei şi trimisă să mulgă bivoliţele albilor. Pe acolo trecea deseori un bur tînăr, care stătea zile întregi într-un bordei de

la marginea stepei şi rotea privirea în jurul turmelor.

Într-o noapte, a răpit-o. Pielea lui mirosea a prunc. A ţinut-o cîteva luni în bordeiul de acolo, de lîngă turme. Se simţea în braţele lui ca în faşele albe ale norilor; sărutul lui era atingere de lumină şi de foc.

Visul nu a durat mult. Într-o bună zi, burul a plăcut altă fată care venise să pască turmele. S-a descotorosit de Riana, aşa cum un copil aruncă o

jucărie de care s-a plictisit. Nu l-a mai văzut de atunci. Copilul ei, aproape alb, a fost luat de misionari.

Acum ea lucrează aci, la Roodeburg, la o spălătorie. Prin mîinile ei trec lenjeria fină şi rochiile elegante ale doamnelor din înalta societate a orăşelului, dar salariul abia-i ajunge să nu moară de foame. A avut un serviciu mai bun, la un restaurant, dar a luat parte la o acţiune a ospătarilor negri şi au dat-o afară. Abia a izbutit să găsească locul de la spălătorie, ca să nu fie trimisă în rezervaţie...

Întotdeauna doritor să cunoască locurile şi oamenii, Lara umbla adesea prin oraş. Durerile şi mizeria negrilor, aroganţa şi huzurul bogătaşilor îi produceau o suferinţă aproape fizică. Pe uşile localurilor din centru citea inscripţiile cunoscute: „Numai pentru albi!” „Numai pentru albi”! „Numai pentru albi”; îi răsunau în minte ca refrenul unei melodii obsedante.

Negri nu erau oameni ca toţi ceilalţi? Cu ce drept li se interzicea aici, pe pămîntul străbunilor, ceea ce alţii aveau din plin? Autobuzele luxoase circulau şi ele cu inscripţiile lor: „Interzis oamenilor de culoare.”

Într-un rînd, se înfurie rău de tot văzînd cum un negustor bătea un copil negru care-i deranjase, fără să vrea, jucîndu-se cu o minge, aşezarea mărfurilor expuse în stradă. Interveni cu violenţă. Smulse băiatul din mîinile albului. Negustorul strigă după poliţie, dar Klim reuşi să dispară înainte de venirea acesteia.

La Roodeburg se pregătea o alegere parţială. Deputatul ieşit victorios la alegerile care avuseseră loc o dată cu cele din Stanby decedase şi acum în oraş se desfăşura o nouă campanie electorală, pentru ocuparea locului vacant. Zidurile erau pline de afişe, multe elogiind, ca şi la Stanby, meritele unor albi respectabili. Pe unul din afişe era reprodusă cinica declaraţie a unui prim-ministru sud-african:

„Albul este stăpîn în Africa de Sud, pentru că legile îi acordă dreptul de a guverna ţara. Aceasta este limpede. Legile tării nu dau băştinaşilor nici cea mai mică şansă de a obţine vreodată puterea prin meritele lor sau pe alte temeiuri. Puterea a fost încredinţată albului şi de aceea el este stăpîn... Dacă neeuropenii ar avea aceleaşi drepturi ca albii, aceştia n-ar putea, pe baza aptitudinilor lor, să-şi menţină rolul de conducători... De aceea, albul trebuie să le rămînă stăpîn.”

Lara se cutremură. Ticăloşia colonialiştilor era aceeaşi pretutindeni, neclintită ca cerul încremenit de arşiţă. Pînă ce nu va fi înfrîntă, nu se va putea face nimic!

Voia să se întoarcă la Stanby, acolo unde se zămisleau întîmplările negrizării. Aici se vorbea prea puţin despre ele, contrar aşteptărilor sale. Urmărea zadarnic ziarele locale ca să afle noutăţi. În adîncul sufletului său, nădăjduia că va regăsi acasă alţi oameni, cu sufletele primenite de simţăminte generoase.

Într-o noapte visă că Tather îl bate mulţumit pe umăr; se întîlniseră într-o

sală mare, luminoasă, unde o mulţime de bărbaţi şi femei se veseleau înfrăţiţi. Doctorul îi spunea:

— Ai avut dreptate, Klim. Oraşul a renăscut şi locuitorii lui sînt alţii. Burton şi-a dăruit locuinţa spitalului, ca să îngrijim mai bine bolnavii. O mulţime de oameni şi-au împărţit avutul negrilor. Flacăra binelui, aprinsă la Stanby, se va răspîndi pretutindeni în Africa de Sud, aducînd izbăvirea...

Cînd se trezi, abia suportă gîndul că totul n-a fost decît un vis.

Auzea cum, în faţa casei, o femeie povesteşte Rianei despre nişte negri, care fuseseră ucişi în bătaie la cariera fabricii de ciment. Procesul intentat se terminase cu achitarea vinovaţilor.

Veni şi ziua plecării. Klim era întunecat şi trist. Pe drum, Riana şi sanitarul se întîlniră cu unul dintre acei poliţişti albi care se amuzau să facă mizerii negrilor. Pe stradă nu era nici un vehicul, dar „omul ordinii” se răţoise la ei:

— Era cît pe-aci să provocaţi un accident, traversînd nereglementar strada. Ia să vă întocmesc un proces-verbal...

Klim se oprise. Tăcea. Riana voia să-l îndemne să plătească, dar, printr-o strîngere a braţului care o făcuse aproape să ţipe, sanitarul o opri să vorbească.

— Prezentaţi permisele! continuă poliţistul, vizibil satisfăcut şi convins că-i va merge uşor. Mi se pare că nu sînteţi în regulă nici cu hîrtiile. Arătaţi toate actele. Haideţi o dată, că n-am timp!

Scoase carnetul de procese verbale.

Klim Lara continua să tacă. La un moment dat, Riana simţi că strînsoarea braţului slăbeşte, apoi că e slobodă. În aceeaşi clipă, trupul lui Klim se pusese în mişcare, ca împins de un resort interior. Femeia îi aruncă o privire şi se cutremură. Ochii lui păreau două lame de oţel, gata să taie. Cu păşi egali, negrul înainta spre poliţist. Mişcările lui lente, dar sigure, se desfăşurau ca purtate de o forţă irezistibilă, de parcă un munte ar fi luat-o din loc, pentru a strivi o gînganie aflată la picioarele lui. Klim nu avea nici revolverul şi nici bastonul de cauciuc al poliţistului — era cu mîinile goale — dar venirea lui părea întruchiparea unei mînii fără seamăn.

Poliţistul simţise şi el totul. Se îngălbenise dintr-o dată şi pentru cîteva clipe rămase pe loc, paralizat. Strada era pustie. Sanitarul ajunse în dreptul lui. Carnetul îi scăpă poliţistului din mînă.

— Pleacă! răsună glasul lui Klim.

Brusc omul ordinei îşi regăsi mobilitatea. Făcu un salt în lături, îngăimă ca o justificare: „Ai să vezi tu!” şi se mai opri o dată, apoi se îndepărtă repede. Înainte de a coti colţul, îl văzură împleticindu-se de cîteva ori. În urma lui, praful se ridicase într-o ceaţă gălbuie...

Cît de nerăbdător era Klim să se revadă îa Stanby! Acum ştia că în restul ţării nimic nu se schimbase. Apăsarea era mai grea ca niciodată; colonialiştii încleştau aprig grumazul celor sărmani iar violenţa discriminării rasiale nu avea limite. Africa de Sud rămăsese aceeaşi

închisoare a popoarelor. Dar poate că acolo, la Stanby, unde mai pîlpîia ultima lui nădejde, lucrurile se schimbaseră.

AMURGUL

Coborî scara trenului cu pas uşor. Din centru venea vuiet puternic de glasuri... Porni într-acolo. Oare speranţele lui aveau în sfîrşit să se împlinească? Dacă Stanby va da pilda, o pildă mare, răscolitoare? Poate că totuşi...

Pe drum, căuta să vadă chipul nou al oamenilor, schimbarea unor lucruri cunoscute, dar nu descoperi nimic.

Întîlni o femeie pe care o vindecase de tifos. Vestea pe care i-o dădu îl tulbură adînc. Greva izbucnise şi Clark Burton pusese supraveghetorii şi paznicii să tragă în muncitori. Nestrămutaţi în hotărîrea lor, aceştia ocupaseră fabrica. Acum se desfăşura în oraş o mare demonstraţie populară în sprijinul greviştilor, condusă de cîteva organizaţii sindicale şi susţinută de ligă.

Sanitarul porni în goană într-acolo.

Coloana se desfăşura largă, impunătoare, ca în ziua boicotului din ajunul negrizării. Parcă o oglindă uriaşă se întorsese în timp, spre neuitatul marş în direcţia minelor Harley. În fruntea manifestaţiei erau mai toţi oamenii de atunci. Klim se amestecă în mulţimea lor dîrză.

— Trăiască fraţii noştri de la fabrica de textile! răsună o voce.

Sute de glasuri îi răspunseră:

— Trăiască!!

Demonstranţii înaintau impetuoşi, de nestăvilit în avîntul şi hotărîrea lor... Mibola, muncitorul de la

lucrările de drumuri, simţi cel dintîi ropotul cailor. Puse urechea la pămînt; ridică braţele în semn de avertizare. Kompe se întoarse şi strigă:

— Treceţi printre cai.

Vorbele lui merseră din gură în gură, parcă prin posturi de veghe. Klim auzea şi el galopul cailor. Se împletea cu mersul coloanei. Apoi, în cealaltă parte a bulevardului, bătură puternic copitele cailor. Piepturile lor creşteau tot mai aproape, într-un adevărat zid.

O tremurare surdă trecu printre manifestanţi. Venea poliţia călare din Keaven. Poliţia aceasta, alcătuită din albi şi din negri, sosea la chemarea lui Burton!

Tropotul bătea acum îndesat şi repede. „Asupritorii rămăseseră la fel de cruzi” — îi fulgeră prin minte sanitarului.

Se lupta să ajungă cît mai în faţă. Voia să înfrunte bicele şi pistoalele poliţiştilor. Se zbătea între două femei trupeşe şi striga:

— Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă! Le arăt eu lor!

Acum începea să-i fie tot mai limpede că numai aci, în prima linie a luptei, era scăparea. Opresorii nu puteau fi învinşi prin răscoliri sufleteşti, oricît de adînci. Războiul de eliberare al africanilor se hotăra în bătălii reale, aprige, pline de sacrificii. O bătălie sau alta putea fi pierdută, dar victoria finală, la capătul tuturor bătăliilor, nu putea fi decît a poporului.

Trecu în sfîrşit de cele două femei şi se pomeni în frunte, alături de Kompe, de Tather, de Mibola, de Kalu, de

Kamingtone, de Bill. Se simţea mai aproape de ei decît oricînd altădată.

Privi spre rîndul călăreţilor. Alături de poliţişti îl recunoscu pe Richard Mackenzie şi pe oamenii lui. De data aceasta, forţa represivă era mult mai puternică decît în ziua boicotului. Mînerele bicelor străluceau argintii.

Kalu se aruncă enormă spre picioarele cailor. Klim văzu fălcile încleştate ale poliţiştilor şi ochii lor tulburi. Trăgeau caii de zăbală, ameninţau cu bicele, cu pistoalele.

— Trăiască sindicatul! Trăiască liga! se auziră strigăte.

Klim alerga zbuciumat, cuprins de vîrtej. Doar Tather mergea cu un calm de necrezut, pe trotuar.

Ajunseseră într-o mare piaţă. Rîndurile se învălmăşiră şi pancartele cu inscripţii de luptă se plecau ca nişte suliţe. Privirile se întretăiau ca săbiile. Un cal necheză prelung şi sălbatic; apoi se sperie şi porni în galop, drept spre Kalu, care voi să-l prindă de frîu; poliţistul o lovi cu biciul peste faţă, cu atîta putere, încît din obrazul ei sîngele ţîşni şuvoi.

Se auzi o hărmălaie furioasă a glasurilor. Klim văzu că tulpanele zboară în sfîrcurile de bici. Caii se opinteau sforăitori şi, deodată, întrepătrunderea frontului se adînci, prin izbituri şi ciocniri oarbe. Pistoalele pocneau scurt şi des. Braţele se ridicau în apărare. De pe obrajii unor tineri curgea sîngele şiroaie.

Cete mari se repezeau între golurile lăsate de burţile cailor. Mînerele de argint ale bicelor licăreau în roată

mare, peste creştetele cîrlionţate. Poliţiştii urlau şi loveau scurt, cu năduf.

Speriat, un cal se lăsă pe burtă. Poliţistul sări în picioare, dar se trezi în faţa lui Klim, care se repezi la el cu atîta impetuozitate, încît îl trînti pe caldarîm. Sanitarul se aruncă spre alt cal. Un glonte îi vîjîi pe la tîmplă. Lovea cu o singură mînă, cu cealaltă îşi ţinea geanta, cu o încordare de oţel. Dobîndise parcă o forţă nouă, înzecită, de neînfrînt.

Se auzi un urlet de durere. Biciul lui Richard Mackenzie lovise cu sete obrazul unei fete; o mirare imensă se căscă în ochii ei; o podidiră lacrimile; nu rămase însă pe loc, ci alergă mai departe, cu pieptul plin de broboane de sînge.

Acelaşi bici nimeri apoi obrazul lui Robert Tather. Hiena brună duse mîna spre pistol şi ochi spre medic. Scînteierile urii îi scăpărau în priviri. Calul i se poticni însă de o piatră a drumului şi arma îi scăpă.

Klim voi să se năpustească spre gîtul lui Mackenzie cu ardoare nebună, dar în învălmăşeală se trezi dincolo de cordonul cailor.

Încăierarea se înteţea. Manifestanţii răspundeau aprig loviturilor. Paznicii începură să tragă din plin; o ploaie de pietre le răspunse.

Deodată se auzi zgomot greu de şenile. Două tancuri îşi făcură apariţia.

Poliţiştii şi paznicii, care se retraseră repede în locuri bine ferite, aveau acum de partea lor o forţă hotărîtoare.

Mitralierele din turele intrară în acţiune, nimicitoare. Secerau oamenii

jur împrejurul lor. Pe alocuri grupuri izolate de manifestanţi continuau să reziste cu disperare.

O sticlă cu benzină, aruncată de un demonstrant ca o grenadă, zbură prin aer, nimerind unul dintre tancuri. Izbucni o vîlvătaie uriaşă de flăcări, urmată de explozii cutremurătoare.

Un tanc fusese scos din luptă, dar celălalt continua să mitralieze. În piaţă, care devenise teatrul unui uriaş carnagiu, nu mai rămăsese nici un om în picioare. Mitraliera ciuruia trupurile răniţilor, în timp ce mulţi demonstranţi îşi găsiseră adăpost în curţi şi pe străzile laterale.

În Klim se ridica o vijelie; nu-şi mai amintea prea bine ce a făcut în faţa rîndului de poliţişti albi şi negri, dar din vălmăşagul tulbure vedea parcă iarăşi picioarele prelung săltate ale unui cal în spume, care necheza peste creştetul lui şi pornea spre ceata unor fete; se risipeau ca un stol speriat. Apoi, mitraliera începea să ţăcăne sinistru şi le culca pe toate la pămînt.

*

*   *

Ce mai rămînea din marele lui gînd? Reuşise să schimbe măcar cu o iotă cugetul asupritorilor?

Destine omeneşti izolate se cutremuraseră în urma înnegririi. Clark Burton, Mackenzie şi poliţiştii lor rămîneau însă, ca şi altă dată, de o parte, iar muncitorii şi toată sărăcimea, de partea cealaltă. Stanby nu izbutise

să se ridice la o viaţă nouă, mai dreaptă.

Marele gînd al lui Klim Lara cobora în amurg greu...

ÎNVĂLMĂŞEALA

În zilele acestea, ca şi în cele care urmaseră boicotului, casa Rafiei deveni un mic lazaret. Răniţii zăceau pe rogojini, întinse pe jos, iar Klim aducea din oraş medicamente şi îi îngrijea. Rafia îi ajuta pe măsura puterii şi priceperii ei. Alerga de la unul la altul, ba să schimbe un pansament, ba să facă o frecţie, ba să aducă un pahar cu apă cerut cu voce stinsă.

În aerul mirosind a medicamente, strigătele unei femei care îşi chema mereu, în febră, bărbatul, se amestecau cu gemetele din somn ale unui copil rănit la cap, cu răsuflarea grea a unui bolnav care nu mai avea mult de trăit.

În seara celei de a cincea zile după manifestaţie, Rafia căzu şi ea bolnavă, doborîtă de munca istovitoare. O criză grea de tuse, care ţinu multă vreme, o lăsă lividă şi fără putere. Klim îi făcu o injecţie întăritoare şi o opri să mai coboare din pat.

De altfel, lazaretul era pe cale să fie lichidat. Din cei cincisprezece bolnavi, cîţi fuseseră la început, nu mai rămăseseră decît doi, alţi doi muriseră, iar ceilalţi fie că se vindecaseră, fie că fuseseră luaţi acasă de rudele lor.

Klim veghe toată noaptea la căpătîiul Rafiei. O mîngîie ca pe un copil.

Dimineaţa cînd trebuia să se ducă, ca întotdeauna, la spital, rugă pe o vecină să aibă grijă de ea şi de cei doi răniţi. Porni apoi în grabă.

Cînd se apropie de clădirea albă, impunătoare, deosebi pe balcon o ciudată învălmăşeală de oameni. Tumultul glasurilor răzbătea pînă la el. La uşa spitalului, un medic negrid voia să dea afară un bolnav negru, pe care Klim îl cunoştea. O soră protesta vag, fără să aibă curajul să intervină deschis. Medicul se răstea, furios:

— Nu-ţi convine să stai alături de ai tăi? Atunci du-te acasă. Duhoarea voastră îi îmbolnăveşte pe ceilalţi!

Sanitarul nu înţelese prea bine ce s-a întîmplat, dar interveni îndată:

— Domnule doctor, asta nu-i o purtare faţă de suferinzi! Lăsaţi bolnavul să se întoarcă în salon. Acolo e locul lui.

Vorbea liniştit, cu o voce fermă, care impunea respectul.

— Auzi cine-mi dă mie lecţii de medicină! se răţoi doctorul.

— De omenie, nu de medicină! îndrăzni acum şi sora, încurajată de prezenţa lui Klim.

Medicul ridică glasul:

— Inegalitatea dintre negrii şi negrizi este o realitate — şi vom şti s-o impunem!

Între timp, bolnavul se strecurase înapoi în clădire.

În holul principal, forfota era de nedescris. Bolnavi, medici, surori se agitau şi strigau, alergau dintr-o încăpere într-alta.

— Ne dau afară din saloanele centrale! Ce ticăloşie! striga un negru.

După extinderea procesului de negrizare, bolnavilor albi li se rezervase un mic pavilion, iar negrizii şi negrii fuseseră grupaţi laolaltă, în paturi

alăturate. În cursul nopţii, o serie de medici şi bolnavi negrizi, nemulţumiţi de această hotărîre, puseseră pe brancardieri să evacueze pe negri din saloanele mai bune, pentru ca dimineaţa despărţirea dintre negrizi şi negri să fie un fapt îm- plinit.

Aşa se stîrnise tumultul.

Klim strînse un grup de sanitari, brancardieri şi surori, împreună cu cîţiva medici pe care îi ştia oameni de suflet. Împreună hotărîră că bolnavii negri trebuiau aduşi înapoi, alături de negrizi.

Se împărţiră pe sectoare şi curînd, printre oamenii tulburaţi, începu să se vadă efectul măsurilor luate. Brancardele readuceau pe bolnavii gravi în paturile ocupate mai înainte. Alţii reveneau sprijiniţi de cîte un sanitar sau o soră.

Cursul nou al mişcării bolnavilor se impuse atenţiei tuturor şi mulţi i se alăturară.

— Înapoi, la locurile voastre! se auzi o voce limpede de fată.

Klim fugea dintr-o încăpere într-alta, neobosit, sfătuind pe oameni cum să procedeze. Uitase de noaptea nedormită lingă Rafia şi nu mai avea alt gînd decît să pună capăt faptei inumane.

Mişcarea negrilor continua, prin ganguri şi pe scări, cu opinteli şi îndemnuri de curaj.

Deodată, toată această mişcare fu oprită. În spital năvăliră poliţiştii, chemaţi de medicul rasist pe care-l înfruntase Klim. Restabiliră separaţia, cu toată brutalitatea; cîţiva bolnavi

negri, care încercară să se opună, fură zvîrliţi în stradă.

Pe alocuri se auzeau izbucniri răutăcioase:

— Nu mai putem scăpa de voi! Vă credeţi deopotrivă cu noi, zdrenţăroşilor!

Klim îi sprijinea pe bolnavii cu feţele palide şi răsuflarea pripită. Întîlni iar medicul care chemase poliţia.

— Nimeni nu ne va putea impune să fim egali cu negrii! îi strigă acesta în faţă.

FRĂMÎNTĂRI

Întîmplările din spitalul unde lucra Klim provocară discuţii înverşunate.

Un număr covîrşitor de albi se înnegriseră, iar cei rămaşi cu pielea albă nu mai erau de loc si- guri că-şi vor păstra epiderma imaculată. Dacă la început albii partizani ai apartheidului tratau pe negrizi ca şi cum ar fi fost negri, acum perspectiva înnegririi îi făcea să judece altfel lucrurile. Mulţi din ei se gîndeau că dacă vor fi mîine negrizi, nu le va plăcea de loc să fie identificaţi cu marea masă a oamenilor de culoare.

„Demnitatea Albă” — organul de presă al rasiştilor din Stanby — îşi schimbă numele, căci dacă ar fi fost să se mulţumească cu cititorii rămaşi albi, ar fi însemnat să dea faliment. Acum se numea „Intransigentul” — deşi la drept vorbind nimeni nu ştia prea bine despre ce intransigenţă putea fi vorba. În orice caz, ziarul porni o campanie furibundă împotriva a ceea ce numea „integrarea” negrilor şi negrizilor, iar acţiunea iniţiată de Klim la spital fu declarată o infamie. Poliţia era felicitată pentru intervenţia ei, care restabilise separaţia dintre negri şi negrizi în saloane; cît despre albii din spital, acum erau atît de puţini, încît li se rezervase un singur salon.

Nepoata lordului, doamna Whiteley, îşi revenise din nebunie. Propovăduia ideea că negrizii nu pot fi în nici un caz confundaţi cu negrii, întrucît nefericirea unei boli nu ar avea nimic de-a face cu

inferioritatea unei rase. „Boala înnegririi — spunea ea — îşi va găsi pînă la urmă vindecarea, dar negrii vor rămîne negri! Fraternizarea negrizilor cu negri este o crimă...”

Desigur, „integrarea” nu era uşor de combătut. Negrizii semănau cu negrii în ce priveşte un atri-but rasial esenţial: culoarea pielii şi uneori tre- buia să observi multă vreme un alb înnegrit pen-

tru a-l deosebi de un negru; şi mai greu era să deosebeşti un negrid de un mulatru. Cu toate acestea, diferenţierea putea fi făcută, căci în afara de înnegrirea pielii, negrizarea nu determina şi modificarea celorlalte atribute rasiale.

„Intransigentul” veni în această privinţă în ajutorul cititorilor săi. Publică îndrumări precise şi foarte amănunţite care permiteau recunoaşterea înnegriţilor, deosebirea lor de negri. Ziarul îndemnă pe negrizi, cel puţin pe „cei mai respecta-bili dintre cetăţenii negrizi” să evite orice amestec cu negrii, să frecventeze localuri separate, să adopte o atitudine exclusivistă, să se abţină de la orice manifestare care ar fi putut să ducă la confundarea lor cu negrii. Articolele de fond ale ziarului purtau titluri emfatice: „Pentru onoarea şi cinstea negrizilor”, „Drepturile negrizilor să fie respectate!”, „Înainte de toate — separatism”, „Salarii echitabile pentru munca negrizilor”, „Albi, veniţi alături de noi!”, „Albi! Negrizii sînt fraţii voştri…!”

Represiunea sîngeroasă împotriva marii demonstraţii îi încuraja pe rasişti. Aveau forţa de partea lor, şi nu mai voiau să dea nici un pas înapoi. E adevărat că la demonstraţie nu fuseseră departe de înfrîngere; dacă şi al doilea tanc ar fi fost scos din luptă, muncitorii ar fi învins, aşa cum învinseseră la boicot. Dar împilătorii erau hotărîţi ca, în alte împrejurări, să cheme în ajutor şi armata, pentru a zdrobi astfel de răzmeriţe.

Îşi aminteau, cu îngrijorare, de înmormîntarea care avusese loc a doua zi după demonstraţie. Cortegiul acela uriaş, căruia i se alăturară întregi cartiere ale oraşului, chiar şi bătrînii, schilozii şi copiii, dovedea că poporul nu depusese armele. Mii şi mii de oameni defilaseră, tăcuţi dar hotărîţi, pe principalele artere ale oraşului, pentru a-şi afirma voinţa de a face ca dreptatea şi omenia să triumfe pînă la urmă.

Procesul negrizării continua să progreseze cu o rapiditate tot mai mare. În oraş nu mai rămaseră curînd decît vreo două sute de albi, care îşi considerau şi ei soarta pecetluită.

„Peste o lună — nici un alb în Stanby!” îşi intitula într-o duminică „Intransigentul” articolul de fond. Acesta cerea să se pună capăt „discordiei dintre albi şi negrizi”, avertiza asupra „necesităţii adaptării elitei oraşului la noua situaţie” şi conchidea peremptoriu: „Ne trebuie noi legi, o nouă barieră rasială în calea ofensivei băştinaşilor!” Ziarul supunea Liga Antisegregaţionistă şi mai ales pe doctorul Tather celor mai violente atacuri, reamintind din nou accidentul cu bolnava decedată în cursul operaţiei. Liga răspunse tipărind manifeste în care noua separaţie era denunţată ca o monstruozitate, iar Kamingtone scrise epigrame de o ironie usturătoare, care făcură repede ocolul oraşului.

În ce-i priveşte pe guvernanţii din Pretoria, ei erau puşi în grea încurcătură. Legile rasiale nu permiteau ca oameni cu pielea întunecată să deţină funcţii de

răspundere. Un timp, albii care ocupau asemenea funcţiuni erau înlocuiţi cînd se înnegreau, înlocuitorii lor, fie că erau din Stanby, fie că erau aduşi din altă parte, se înnegreau însă şi ei. De altfel, în ultima vreme nici un alb nu mai voia să se mute în Stanby, indiferent de funcţia şi salariul care i se ofereau. Această situaţie provocă o stagnare a funcţionării instituţiilor, ceea ce determină, pînă la urmă, o încălcare tacită a legii. Negrizii fură lăsaţi în posturile lor (aşa s-a întîmplat chiar cu judecătorii, notarii şi ofiţerii din poliţie).

Organele centrale priveau cu răceală şi dezgust fenomenul, considerat drept o anomalie şi o ruşine. Desigur, în cazul unor mişcări populare ca cea prilejuită de greva de la fabrica de textile, aveau să sprijine şi pe viitor poliţia din Stanby, aşa cum făcuseră încuviinţînd intervenţia poliţiei din Keaven. Cu toate acestea, negrizarea le apărea ca o boală stranie. Nu o puteau însă admite nici măcar

din acest punct de vedere, pentru a nu compromite principiile de guvernare ale Republicii Sud-Africane. Într-o foaie duminicală din Durban, unul dintre cei mai cunoscuţi gazetari rasişti propunea o măsură extremă:

„Cînd am auzit că primul om (ce fel de om poate fi acesta?) din Stanby s-a înnegrit, am crezut că sînt victima unei farse proaste. Mi-am închipuit că vestea nu poate fi altceva, decît un fel de joc poznaş al măştilor albe şi negre, ca în faimoasa piesă a doamnei Pearce, care acum zece ani făcea haz pe socoteala acestei inversiuni şi scotea efecte de scenă comică prin calambururi deşănţate. Am fost de acord atunci cu procesul care s-a făcut doamnei Pearce care, de altfel, a pus în apărarea ei atîta spirit ironic, încît l-a obligat pe procuror să recunoască lipsa de umor a instanţei.

Credeam că evenimentul de cronică veselă al înnegririi unui alb la Stanby nu va lua proporţia unei drame. Soseau însă de acolo mereu alte veşti; cazurile de înnegrire se înmulţeau. Nu-mi venea să cred, deoarece o simplă farsă nu poate atinge amploarea unei neruşinări colective.

Dacă la început am fost tolerant faţa de această inversiune de coşmar şi am crezut că ea nu poate fi apreciată decît ca o curiozitate, un fapt divers, acest fapt a început să crească în mod neaşteptat. Amploarea anomaliei a pus acolo în cumpănă însăşi principiile sacre ale apartheidului. Evenimentele au provocat o psihoză nenorocită şi astăzi normele de viaţă sînt puse în

discuţie ca şi cînd temeiul lor ar fi şubred, îndoielnic. Se caută alte norme, care nu sînt uşor de găsit. Faţă de consecinţele unei asemenea prăbuşiri a sfintelor noastre drepturi, trebuie să ne gîndim la măsuri extreme. Nu şovăi de loc cînd scriu că nu există decît o singură soluţie pentru oraşul înnegrit Stanby: o bombă atomică. Fie ca nenorocirea să se transforme într-o trîmbă purificatoare a dezintegrării nucleare.”

ÎNTRUNIREA

În aceste zile, Clark Burton îşi recîştigă vocaţia de politician şi, printr-un apel patetic publicat în „Intransigentul”, convocă pe negrizii cei mai de vază în sala Taifun, unde îşi ţinea de obicei întrunirile.

Se adunară cîteva sute de persoane, în majoritate oameni bogaţi şi funcţionari superiori, mulţi dintre ei partizani politici din trecut ai lui Burton.

Venise toată familia Harley, familiile Kroger, Dodge, Rochester, King, Smith, Mamery, Reston, Levingstone, Norman, adică cele mai puternice şi avute familii ale oraşului, care nu se puteau împăca cu gîndul căderii lor în situaţia negrilor şi se străduiau din răsputeri să convingă instituţiile centrale din Pretoria să acorde un statut special, cel puţin unei părţi a cetăţenilor înnegriţi din Stanby. Strigau pe toate drumurile că ei sînt tot albi, că numai în mod trecător li s-a întunecat pielea, din pricina unei boli ciudate, care se va vindeca desigur şi că în orice caz mai existau destule caractere rasiale care să-i deosebească de negri.

Marile familii de negrizi care se adunaseră în sala Taifun cunoşteau starea de spirit din celelalte oraşe ale Africii de Sud şi se gîndeau mereu la dificultatea păstrării drepturilor cu care se obişnuiseră, îşi dădeau seama că este greu să ceară acelaşi statut cu al albilor; nu voiau însă să se lase împinşi în condiţia degradării; erau hotărîte să piardă cît mai puţin din privilegiile lor.

În oraş nu mai rămăseseră decît cîţiva albi: trei pensionari, o domnişoară bătrînă (care pierduse din această cauză în mod definitiv şansa de a se mărita), un profesor şi doctorul Tather.

Chemarea lui Clark îi învioră pe negrizii care nu se puteau împăca cu noua lor stare. Credeau în inteligenţa lui politică, în abilitatea lui, de atîtea ori dovedită.

Homer Reston întră în sală la fel de voios ca de obicei, spunînd, pe jumătate în glumă:

— Nu mă simt de loc negru!

Caracterul exclusiv al acestei adunări fu marcat prin faptul că nu se permise nici barmanului negru de la bufet să rămînă pe culoar, deoarece participanţii voiau să scape de obsesia confundării lor cu negrii.

Domnul Clark Burton se sui la tribună în tăcere. La început nu-l aplaudă nimeni.

Arăta foarte bine, mai prosper ca niciodată, de parcă s-ar fi întors de la mare, ceva mai bronzat decît s-ar fi putut pigmenta dacă ar mai fi fost posesorul unei epiderme albe. Începu să peroreze cu voce joasă, aşa cum făcea de obicei, orînduindu-şi efectele retorice într-o creştere bine calculată. Vorbea, ca totdeauna, evocator, familiar:

— Cînd a venit străbunicul în Transvaal, nu exista nimic prin aceste locuri. Deşi de viţă nobilă, scăpătase; era sărac, dar îndrăzneţ şi culoarea pielii lui îi dădea dreptul sa devină deodată stăpînul acestei ţări.

Cred că nu mai este nevoie să depăn firul întîmplărilor care ne-au îngăduit să întemeiem oraşul Stanby. Negrii erau făcuţi să ne slujească.

În sfîrşit, toate acestea ar fi asigurat viitorul copiilor noştri, dacă nu s-ar fi petrecut fenomenul blestemat al negrizării. Care este cauza lui? Ne frămîntăm cu toţii s-o aflăm, dar ştiinţa pare cu totul neputincioasă în clarificarea teribilului mister.

Presupunerea că noi am avea în sîngele nostru amestec negru este cel puţin prăpăstioasă şi nu rezistă celei mai simple judecăţi. Totuşi, legile pe care le-am edictat îşi întorc tăişul împotriva noastră, ne ameninţă cu condiţia de inferioritate a negrilor. Este însă clar pentru toată lumea că ***de facto*** noi nu sîntem în condiţia lor.

Înnegrirea parţială ar fi fost o mai mare calamitate decît înnegrirea totală a oraşului. Acum însă printre noi nu se mai găsesc decît cîţiva albi, care n-au nici o însemnătate în conducerea treburilor publice.

Din sală se auziră glasuri nedumerite:

— De ce este preferabilă înnegrirea totală a oraşului? Ce vrei să spui?

— Ce înseamnă această afirmaţie? strigă Louis Normau, de origină belgian.

Clark schiţă obişnuitul său gest de liniştire, foarte înalt şi grav, cu care reuşea să impună tăcere chiar celei mai agitate adunări electorale.

— De ce spun că pentru noi înnegrirea totală a oraşului este preferabilă? Să presupunem că s-ar fi înnegrit numai o parte din noi. Ce s-ar fi întîmplat?

Conflictele dintre negrizi şi albi s-ar fi perpetuat la nesfîrşit. Aţi fost martorii evenimentelor dramatice care au scindat societatea noastră în prima perioadă de înnegrire, deoarece în mijlocul comunităţii oraşului membrii ei se diferenţiaseră şi se bucurau de alt regim legal, ceea ce a dus la o ostilitate profundă, la ciocniri violente între oameni în fond de aceeaşi condiţie socială. Amintiţi-vă de tragedia familiei Parker! Soţia tînărului Parker nu-l părăsise după înnegrirea lui; dimpotrivă, îl însoţea pretutindeni şi accepta resemnată noua situaţie. Văzîndu-i pe stradă împreună, fratele ei, Winston, se repezise la Parker, înjurîndu-l, cerîndu-i să-i lase sora în pace şi să se resemneze la condiţia lui nemernică de negrid. Orice om cu mintea întreagă nu poate judeca altfel gestul soţiei sale decît ca o neghiobie, un fel de obişnuinţă, pe care din demnitate ar trebui s-o refuze. Protestul lui Parker îl scoase din sărite şi, în culmea enervării, îl pălmui. Parker îl privise năucit cîteva clipe, răsturnarea din minte a tuturor rosturilor lui de pînă atunci îl zgîlţîise zile întregi, ca un frig rău; gestul lui Winston însemna pentru el picătura de apă care face ca paharul plin să se reverse. Aproape lunatic, scosese revolverul şi-l împuşcase.

Vă amintiţi? Cîte tragedii dintr-acestea au existat! Cîte cămine s-au destrămat! Cîte prietenii au fost zdruncinate! Cîţi oameni au trecut prin crize sufleteşti îngrozitoare!

Dacă un psiholog sau un romancier ar avea timp şi s-ar ocupa de diversitatea

ciudată a tuturor manifestărilor din ultimele luni ar ajunge să sondeze profund sufletul oamenilor, aruncaţi dintr-o dată într-o nemeritată stare de inferioritate.

În sală se auziră exclamaţii de aprobare.

Clark Burton continuă:

— Treptat, discordia a încetat. Tensiunea a scăzut, chiar cei rămaşi albi înţelegînd ce soartă îi aşteaptă. Cauza necunoscută care a determinat înnegrirea ne-a tratat în mod egal (Clark pronunţă ultimele vorbe cu ironie rece). Conflictele individuale dintre noi au încetat în momentul în care au încetat şi diferenţele. Soţii s-au împăcat cu soţiile, părinţii cu copiii, fraţii cu surorile. Dintr-un punct de vedere, ne-am întors la condiţia dinainte de negrizare. Din unghiul de vedere al legilor ţării, noi am decăzut din unele drepturi politice şi civile, pe care le aveam înainte. Se pune însă o întrebare: dacă nimeni nu îndrăzneşte să vină în oraşul Stanby, atunci cine va exercita aceste drepturi, dacă nu tot noi? De altfel, precum ştiţi, s-au şi făcut unele excepţii, impuse de necesităţi.

Se auziră aplauze timide.

— De fapt, prin bogăţia şi influenţa pe care o avem în oraş, nu se poate spune că am pierdut controlul autorităţii. Toate aceste fapte conduc la necesitatea edictării unui regim special pentru negrizi, care să menţină, în linii mari, tradiţia privilegiilor noastre. De aceea, va trebui să cerem parlamentului din Capetown şi guvernului din Pretoria votarea unei legi speciale, aplicabile

numai în cazul nostru. Nu ne putem lăsa excluşi din viaţa publică. Nici nu trebuie să lăsăm ca negrii şi oamenii de culoare — adică cei iniţial de culoare — să dobîndească toate drepturile. Dacă în ultimele luni s-au făcut abuzuri în favoarea lor, ele trebuie anulate. Să ne perfecţionăm în recunoaşterea negrizilor, în diferenţierea lor faţă de masa negrilor. Să perpetuăm segregaţia dintre albi şi negri, într-o segregaţie dintre negrizi şi negri!

— E o idee mare! răsună o voce din sală.

— Trebuie să procedăm cu toată dibăcia, continuă vorbitorul, pentru a recîştiga locul ce ni se cuvine, ţinînd seama că albii din celelalte oraşe nu sînt prea dispuşi să gîndească dincolo de sfera prejudecăţilor lor. Să le dovedim că sîntem severi şi necruţători cu negrii, că n-am scăpat frînele din mînă. Să punem la loc afişele de la marginea şoselelor, scoase în ultima vreme: „Feriţi-vă de băştinaşi!”

Ted Borgman a lansat la o întrunire electorală lozinca mincinoasă: Negrizii sînt negrii! Noi ştim că nu-i aşa. Să o înlocuim prin lozinca noastră: Negrizii nu sînt negrii! Acesta-i adevărul!!

— Bravo, Burton! se auziră în sală mai multe strigăte.

— Negrii nu trebuie să ajungă să aibă aceleaşi drepturi ca şi noi! spuse cineva.

Se stîrni rumoare. Fiecare voia să-şi expună punctul de vedere. La un moment dat, din fundul sălii veni spre tribună un bărbat foarte vînjos, cu trăsături aspre, parcă dăltuite în lemn;

toată lumea îl cunoştea: era Richard Mackenzie. Avea o voce nemaipomenit de răsunătoare, atît de răsunătoare, încît ar fi putut să întoarcă din drum o turmă întreagă. Cînd vorbea, pieptul i se cutremura. Se urcă pe podium, alături de Clark Burton şi se adresă negrizilor:

— Ce se va alege din bunurile pe care le-am agonisit, din păşunile şi din turmele noastre, din întinsele noastre ferme? Bogăţia noastră nu va mai avea nici un temei, dacă nu o vom apăra prin forţa legii împotriva mulţimilor. Trebuie să ne zbatem pentru a obţine din partea forului legislativ un drept superior raselor care ne înconjoară. Sînt unii, ca de pildă milosul doctor Tather, care în ceasul acesta tragic vor să ne dea cu agheasmă pe la nas. Cu procesul pe care a vrut să mi-l intenteze i s-a înfundat, dar nu se lasă el aşa uşor. Cîteva cucoane sentimentale s-au înduioşat de soarta negrilor. Să nu ne pierdem capul. Aţi uitat cum au cucerit pionierii albi privilegiile de care ne-am bucurat? Dacă bunicul meu n-ar fi tras în orice băştinaş care-şi lăsa vitele pe păşunile lui, aş mai fi fost eu cine sînt?

— Ai fi fost un pîrlit, Mackenzie! strigară cîţiva.

— M-ar fi atins pe la nas coada murdară a oricărei bivoliţe şi negrii m-ar fi tratat ca pe unul de-ai lor.

Cîteva grupuri de crescători din fundul sălii, care veniseră cu Mackenzie, se pregătiseră dinainte să-l aţîţe la fiecare vorbă, ştiindu-l foarte arţăgos. Făceau o hărmălaie grozavă; se băteau pe umerii laţi, şi palmele

pocneau ca bicele; se îmbrînceau amuzaţi de cuvîntarea lui Mackenzie, care li se părea foarte elocventă. În mintea lor nu exista decît o singură lege: să stea cu biciul la spatele celor de culoare, să lovească şi să poruncească. Nu voiau în ruptul capului să creadă că sînt de acelaşi soi cu negrii. Erau încă bogaţi şi puternici; purtau bicele la cingătoare şi aveau mereu carabinele la îndemînă.

Mackenzie se încinsese şi limbuţia lui răspicată şi brutală le plăcea grozav acestor crescători aspri şi bătăioşi. Acum spunea:

— Foarte bună a fost propunerea lui Clark; să cerem forului legislativ din Capetown o lege specială pentru noi. Iar pistoalele să le ţinem mereu încărcate, pentru ca la nevoie să ne facem legea noastră. Bine a zis Burton: Negrizii nu sînt negri! Aşa-i băieţi? (îi privi pe crescătorii din fundul sălii cu subînţeles).

Cei cărora li se adresase plesniră palmele în aşa fel, încît aplauzele lor sunau ca nişte detunături. Strigau răguşit, gata de harţă. În privirea lor licărea o pornire veche, care le aprindea sîngele. În savanele verzi, puteau trage în oricine i-ar fi stînjenit să stăpînească pămînturile răpite în trecut triburilor, de la cursul fluviului Limpopo pînă la Capul Bunei Speranţe.

Mackenzie vorbi şi mai înverşunat:

— Dacă parlamentul de la Capetown nu este de acord cu cererea noastră, tot nu ne vom lăsa înfrînţi. Nu, domnilor, pentru nimic în lume nu vom renunţa la ce-i al nostru.

Iar cu prietenii negrilor, de teapa lui Tather, Bold şi Kamingtone, ne vom răfui noi, mai curînd chiar decît se aşteaptă. Comisia de anchetă a medicilor l-a absolvit pe doctor de orice vină. Noi nu-l iertăm nici pe el şi nici pe tovarăşii lui.

Această afirmaţie ridică în sală un val înalt de glasuri. Hărmălaia tălăzuia pe crestele unei furtuni gigantice.

— Jos cu ei! strigă un crescător de vite.

— Negrizii nu sînt negri! îi răspunse din faţă un alt glas.

MISIUNEA LUI EDUARD SHAW

După nenumărate cereri, guvernul sud-african numi o comisie de biologi, antropologi şi medici pentru a studia cauzele şi remediile înnegririi. Drept conducător al acestei uriaşe caravane ştiinţifice fu desemnat profesorul dr. Eduard Shaw, o somitate din Capetown, savant cu multe decenii de cercetări în urma lui.

La început nu-l mulţumi această numire de sacrificiu, deoarece gîndul înnegririi îl dezorienta şi nici nu voia să-şi rişte renumele într-o încercare a cărei reuşită era atît de îndoielnică. Dar, după ce chibzui îndelung cu privire la şansele acestui studiu dramatic, îi surîse gloria unei victorii unice.

Ceru guvernului o alocaţie suplimentară, pentru a se putea înfăţişa

pe cîmpul de luptă înzestrat cu cele mai moderne, cu cele mai perfecte mijloace.

Shaw era un savant foarte prevăzător şi autoritar. Înalt şi puternic, peste pieptul lui de Hercule flutura o barbă stufoasă şi roşcată. Vocea tunătoare se făcea auzită prin toate coridoarele institutului unde lucra. Vorbi ziariştilor ca un adolescent care păşeşte pe terenul unei aventuri pline de riscuri fantastice.

De fapt, se străduia să pregătească intrarea în Stanby în felul cel mai precaut, pentru a nu-şi supune personalul la nici un risc. În ultima vreme, avea visuri urîte; măşti negre, cu ochi mari holbaţi, făcuţi din var, scurşi în spumă, îi apăreau în zori înainte de a se trezi. Ethel, soţia lui, îi spuse că se zvîrcoleşte în somn, de parcă s-ar fi luptat cu o forţă potrivnică şi înverşunată.

Shaw se apucă să studieze cele mai importante lucrări apărute în lumea întreagă tratînd despre pigmentarea pielii, despre nenumăratele boli care duceau la decolorarea sau colorarea, într-o nuanţă sau alta, a epidermei.

Acordă o mare atenţie mijloacelor care l-ar fi putut feri de înnegrire. În felul cel mai strict logic, Cobbé, asistentul său, un tînăr foarte înzestrat, îi spuse:

— Toate măsurile pe care le luăm noi n-au nici un temei ştiinţific. Plecarea noastră la Stanby are drept scop tocmai stabilirea cauzelor care au determinat înnegrirea. Pentru ca măsurile noastre împotriva înnegririi să fie folositoare, ar fi trebuit să cunoaştem dinainte pricina.

Păcat că trebuie să riscăm noi înşine atît de mult!

Shaw se enervă:

— Bine, Cobbé, este foarte adevărat ceea ce spui tu. Dar de ce crezi că nu ne putem apăra în nici un fel împotriva înnegririi? Vom căuta să luăm astfel de măsuri, încît să ne apere, indiferent de natura fenomenului. Poate că e produs de anumiţi agenţi patogeni. Dacă este aşa, trebuie să ne ferim de aceşti agenţi.

Gîndeşte-te că oraşul are o aşezare foarte ingrată; se află între deşert şi savane. Este un oraş de extremă. De unde ştii că deşertul n-a determinat, din cauza marilor variaţii de temperatură şi umiditate, condiţii favorabile pigmentării?

— Ce fel de condiţii? întrebă Cobbé.

— Nu ştiu încă. Noi trebuie să le aflăm.

Profesorul pregătea caravana cu sîrguinţă. Nici pentru o expediţie în Tartar nu ar fi înzestrat-o cu atîtea mijloace de apărare. Maşinile caravanei arătau ca nişte arici. Vehiculul din faţă era înzestrat cu un dispozitiv foarte înalt, alcătuit dintr-o combinaţie de plase metalice, care erau de fapt antene emiţătoare de radiaţii sterilizatoare, şi un sistem de pulverizatoare, menite să purifice de asemenea mediul înconjurător. Membrii comisiei erau echipaţi cu costume speciale; purtau măşti anume confecţionate, întreaga caravană avea o înfăţişare nemaivăzută, asemenea unei corăbii care plutea prin deşert, cu pînzele înălţate spre linia noptatică a orizontului.

Bătrînul savant porunci inginerilor să facă un scurt ocol prin deşert, înainte de a pătrunde în zona înnegririi.

Într-o seară, la cîteva zile după plecare, Shaw îl chemă pe Cobbé în cabina lui. Bătrînul învăţat stătea întins pe un divan de piele. Aerul era condiţionat. Îi spuse:

— Cobbé, am cerut ieri oraşului Stanby să ne trimită doi negrizi, pentru a începe studiul chiar aici. Poate că descoperim ceva prin consultarea acestor indivizi şi lămurim misterul de la distanţă. Ce comunicări ne-au venit de acolo?

Cobbé îi citi cîteva depeşe:

— De curînd a avut loc o adunare politică a negrizilor bogaţi. Clark Burton, fost deputat, a cerut asistenţei să aprobe trimiterea la Capetown a unui proiect de lege prin care se stabileşte un regim special pentru negrizi şi a propus un nou sistem de segregaţie pentru Stanby.

— Bătrînul Aldorp s-a înnegrit ieri seară la ora opt. La ora nouă şi zece minute s-a înnegrit domnişoara Emily Lintrop. În oraşul Stanby n-a mai rămas decît un singur alb: doctorul Robert Tather.

Shaw fluieră a pagubă şi-i luă telegramele încă necitite din mînă. Zise:

— Cînd mă gîndesc bine, nu-mi vine totuşi să cred că vom rezolva lucrurile de departe. Curînd vom intra în Stanby. Vom avea de furcă cu toată povestea asta odioasă. Mă gîndesc mereu, Cobbé, că s-ar putea să ne întoarcem cu coada între picioare şi... nu îndrăzni să rostească cuvîntul care-l obseda.

Visase iar noaptea trecută măşti negre, cu ochi albi de var, iar pe Ethel o văzuse într-un colt foarte depărtat al visului său, înaltă şi deşirată, străbătînd străzile aproape pustii ale Capetownului; îi făcea semne palide spre un rîu negru, care se prelingea pe fundul unei albii aproape secate, iar din direcţia aceea se năştea şi creştea o negură înspăimîntătoare. Nori uriaşi se apropiară de el, dar în clipa cea mai rea se trezise.

Se duse la geam. Privi în jurul său cu nedumerire, de parcă nu s-ar fi aflat pe drumul pietruit care ducea spre şoseaua construită din greu printre stîncile scunde şi roşiatice ale podişului uscat.

Nu-i venea să creadă că stă în fruntea acestor maşini cu înfăţişare de libelule gigantice. Dincolo de bornele drumului vedea platoul întins şi gol, pînă spre locul unde Luna bătea peste margini albicioase. Visul îi tresărea în minte, şovăielnic şi răsturnat în trezie, ca ceva ce n-a fost niciodată.

Cobbé spuse vorba grea, plină de presimţire, care-l obseda pe Shaw, cu toată naivitatea tinereţii lui:

— Nici eu nu mă simt în apele mele la gîndul că ne vom înnegri. Dar trebuie să facem acest sacrificiu pentru ştiinţă. Priviţi în jur! Ce aşteptare gravă a întregului peisaj! Tăcerea aceasta îmi străpunge inima.

Profesorul privi şi el prin geam. Alături de roţile duble ale maşinii, se profilau creţurile palide ale nisipului, iar mai încolo, printre bolovanii fărîmicioşi, creştea un soi de spini uscaţi.

Seninătatea cerului se revărsa peste întinderi monotone, aproape moarte, care nu mai aveau nici o margine.

Cobbé se gîndi că pe o întindere mare nu trăieşte decît un singur alb, ca pe vremea cînd pămîntul Africii nu fusese călcat decît de europeni răzleţi, iar prin aceste locuri nu detunaseră carabinele lor aducătoare de moarte. Îl copleşi această viziune şi i se făcu teamă. Auzi în sfîrşit vocea savantului, care flutura în mînă una dintre telegrame.

— Cobbé, uite că ne-au răspuns la cererea noastră de a ni se trimite doi negrizi. Îi vom supune unui examen foarte amănunţit. Laboratorul nostru este pe deplin pregătit?

— Da! răspunse scurt Cobbé. Trebuie însă să luăm măsuri preventive şi să-i izolăm cît mai bine.

Bătrînul nu mai zise nimic. Umerii lui subţiri se plecară peste birou. Se ridicase de cîteva ori de pe divan şi se aşezase pe scaun; nu-şi mai găsea locul.

Orele treceau foarte greu.

În sfîrşit, megafonul maşinii de comandă porunci pornirea. Înaintarea coloanei stîrni o trîmbă albă şi groasă, care se desfăcu pieziş, aşezîndu-se asemenea unei site din fire argintii şi roşiatice în faţa răsăritului mare.

Se apropiau de zona primejdioasă şi Shaw porunci ca toată lumea să-şi pună măştile.

Zăriră apropiindu-se o maşină.

Erau cei doi negrizi. Se prezentară: Alfred Russel, în vîrstă de şaptesprezece ani, şi Harold Munary, în vîrstă de cincizeci şi cinci de ani. Amîndoi se înnegriseră în aceeaşi zi, cam la

aceeaşi oră. Ascendenţii lor, pe cît puteau să-şi amintească şi să urmărească linia filiaţiei, nu avuseseră nici un strop de sînge negru în vine.

Fură primiţi cu cele mai mari precauţii. Shaw îi salută amabil, dar cu multă circumspecţie; îi invită într-o încăpere sterilizată, fură supuşi unui tratament cu raze şi li se administră o primenire generală; hainele cu care veniseră fură aruncate în etuvă. Despărţiţi de cercetători prin peretele transparent al cabinei unde erau închişi, cei doi negrizi răspundeau printr-un microfon întrebărilor care li se adresau din cealaltă parte. La întrebarea:

— Nimeni din oraşul Stanby n-a încercat să scape de înnegrire refugiindu-se în altă parte?

Răspunsul veni:

— Ba da. Cîteva sute de albi au hotărît să se mute din Stanby, dar s-au înnegrit la vreo săptămînă după plecare. După aceea s-au întors, mai ales că nicăieri nu erau priviţi cu ochi buni; albii se temeau să nu fie purtătorii flagelului îngrozitor.

— Care este starea generală a sănătăţii cetăţenilor din Stanby?

— Nu există nici o diferenţă între starea sănătăţii lor de acum şi cea dinainte de înnegrire. Aceasta bineînţeles dacă excludem pe cei zdruncinaţi psihic de negrizare.

În cabina unde fuseseră închişi, celor doi negrizi li se luară toate probele pentru analize. Erau trataţi ca doi bolnavi contagioşi.

A patra zi, adolescentul Alfred Russel ceru profesorului Shaw să fie eliberaţi din puşcăria lor princiară şi sterilizată. Bătrînul învăţat îi rugă să fie slujitori nobili ai ştiinţei şi să mai îndure o scurtă bucată de vreme privaţiunea de libertate.

Maşinile intrară în Stanby. Se mişcau ca un cîrd de păsări fantastice.

În piaţa centrală fură primiţi de un grup de negrizi din înalta societate, care salutară apropierea lor prin strigăte de bucurie. Pe o pancartă purtată de doi vlăjgani sta scris, cu litere mari:

NEGRIZII NU SÎNT NEGRI!

Primarul, un negrid gras şi impunător, neconsolat de evenimentele petrecute, le ţinu o scurtă cuvîntare. Aşteptau din partea comisiei de savanţi salvarea! În curînd vor începe ploile şi poate că acest eveniment îmbucurător va avea şi el vreo înrîurire asupra pielei lor.

Bătrînul Shaw îi răspunse cu mare prudenţă, făgăduind că va face tot ce va fi omeneşte posibil.

Comisia îşi începu activitatea. Întinse la marginea oraşului, cam în dreptul locurilor unde se sfîrşea cartierul Pompelor, o gigantica instalaţie de detecţie şi de colectare a impurităţilor. Shaw circula dintr-un loc în altul, ca un general pe cîmpul de bătălie.

Compararea analizelor a sute de cetăţeni nu aduse nici un indiciu în munca de investigaţie. Cercetătorii făceau cele mai năstruşnice ipoteze şi urmăreau chiar cele mai neînsemnate amănunte, fără a izbuti să ajungă pe drumul cel bun.

În fiecare zi, „Intransigentul” publica buletine cu rezultate, care nu anunţau însă nici un pas înainte pe calea cercetărilor.

Membrii comisiei îşi ridicaseră plasele şi purificatoarele în dreptul pustiului. Pe de altă parte, construiseră un fel de cabine speciale. Negrizii care răbdau să stea trei zile în odăile de purificare, ieşeau de acolo la fel de negri, doar cu avantajul de a fi respirat aer proaspăt şi răcoritor. Cetăţenii erau închişi într-o încăpere cu aer perfect ozonat, pentru a se constata dacă nu cumva atmosfera este una dintre cauzele răului. Culoarea palidă a văzduhului şi încremenirea lui îi întări profesorului Shaw convingerea că pricina trebuie căutată într-o influ-enţă meteorologică şi o vreme cercetările merseră în direcţia aceasta.

Aripile argintii ale instalaţiilor vegheau în faţa deşertului, dar fiecare zi le apleca parcă tot mai mult, ca şi cînd aşteptarea ar fi amorţit şi nimeni nu se mai putea gîndi la nici un eveniment nou, înviorător. Copiii căscau gura la încercările membrilor comisiei. Îi botezaseră în glumă scafandri fără noroc.

De-a lungul rîului Nescat pornise o echipă de geologi, care îndeplini o altă misiune în cadrul planului de cercetare; investiga dacă nu cumva rocile suferă o descompunere din cauza vreunui agent exterior.

Spre centrul de cercetare se aduceau aproape în fiecare ceas probe din toate părţile. Aparate de mare precizie înscriau nenumărate rezultate. Monştrii mecanici ai profesorului Shaw dădeau o

luptă aspră şi zadarnică împotriva unui duşman care se putea ascunde după fiecare cută a deşertului, în fiecare abur, sub amăgirea spulberărilor de praf, în stîncile sfărîmate din depărtare.

Sitele îşi desfăceau şi mai larg aripile. Membrii comisiei umblau mascaţi prin oraş. De cînd lucrau aci, nu se înnegrise nici unul. Acest fapt făcu să înflorească în mintea unor negrizi speranţe noi.

La răscrucea drumurilor, comisia instalase puncte de studiu. Orice rezultat amăgitor era subiect de zvonuri înfrigurate. Doamna Borgman se visa redevenită albă, în rochie de mireasă. Doamna Whiteley nădăjduia să-şi recîştige întreaga demnitate aristocratică. Domnul Clark Burton se revedea deputat cu drepturi depline în parlamentul din Capetown, pe locul unde cursese sîngele adversarului său nenorocos.

Prezenţa comisiei pricinui tensiune în oraş. Negrizii care se hrăneau cu nădejdea de a redobîndi culoarea albă a pielii nu se împăcau de loc cu cei resemnaţi; îi acuzau cu furie că sînt nişte renegaţi.

În timpul acesta, profesorul Shaw se ostenea să obţină un rezultat cit de mărunt pe care să-l raporteze oficialităţilor din Pretoria. Întindea sitele tot mai largi, gata să cuprindă orizontul. Nu trecea nici un fior prin văzduh. Cobbé îl urma cu nerăbdare, intrigat că munca lor nu înaintează. Profesorul izbutise doar pînă acum în tot ce încercase.

Noapte de noapte savantul avea coşmare tot mai tulburătoare. Se trezea

speriat şi-i poruncea lui Cobbé să cheme toate echipele la postul central, pentru a revizui planul steril de lucru.

Echipa de medici îi aduse la cunoştinţă că tratamentele folosite nu albiseră pielea nici unui negrid.

Sitele se întindeau neputincioase la marginea deşertului. Noaptea, cînd scînteiau puternic în lumina Lunii, păreau să fie valuri înalte de praf.

A zecea zi de la data sosirii caravanei ştiinţifice în Stanby, se petrecu faptul covîrşitor: doctorul Brängorn se înnegri la ora şase seara, în timp ce lua probe de sînge unui negrid. În faţa centrului de cercetări al caravanei, cîţiva negrizi, aţîţaţi de Burton şi Mackenzie, aruncară cu pietre spre geamurile incasabile ale maşinilor.

Începutul eşecului acestei întreprinderi ştiinţifice îl deprimă pe bătrînul Shaw, dar se hotărî să reziste, ca un soldat curajos, pînă la sfîrşit. Sitele, pulverizatoarele şi celelalte instalaţii ale expediţiei îi apăreau acum ca aripile unui imens fluture amăgitor. Sălile de purificare nu erau decît cabine pentru trecerea aerului condiţionat. Întreaga caravană venită din deşert arăta acum ca un şarpe imens, strălucitor şi adormit.

Nu ştiau ce să mai facă. În mijlocul negrizilor, nopţile treceau grele, fierbinţi, îngrijorătoare.

După înnegrirea doctorului Brängorn, nimeni nu mai luă în serios activitatea comisiei. Negrizii ocărau sau făceau haz în jurul profesorului Shaw. Instalaţiile înalte din faţa deşertului fură stricate

de pietrele pe care le aruncau copiii, în joacă şi batjocură.

Profesorul Shaw sta în biroul său. Nu înţelegea de loc dincotro vine pericolul, dar propriul lui obraz începuse să-l înspăimînte. Nu mai vorbea decît rareori cu Cobbé, care renunţase la orice activitate şi se interesa de latura umană a fenomenului. Venea în fiecare seară cu sacul plin de impresii şi-l răsturna, uimit el însuşi, în faţa profesorului. Privea oamenii într-o oglindă nouă.

Profesorul Shaw sărea în picioare şi începea să strige:

— Cobbé, eşti obsedat de negrizare. Eu nu ţi-am poruncit să-mi reconstitui un panopticum.

Cobbé lăsa capul în pămînt şi tăcea. Bătrînul nu putea să rabde această tăcere, parcă misterioasă şi ostilă. A descoperit cumva Cobbé un element împotriva căruia nu se poate lupta? Se simţea dezarmat?! Toate aceste bănuieli dansau într-o horă a negurilor.

Îşi pierduse încrederea că va izbuti să descopere un indiciu cit de vag. Comunică la Pretoria că se află în faţa unui mister de nepătruns, iar prezenţa lui la Stanby n-ar mai fi de nici un folos. I se ordonă să continue cercetările şi să-şi înăbuşe simţămintele de neputinţă.

Shaw rămase la postul său, deşi plasele de argint şi pulverizatoarele fuseseră ferfeniţite de pietre.

Trecuseră mai bine de două săptămîni de cînd lucrau aici. Nu dibuiseră nici cel mai vag indiciu. În afară de doctorul Brängorn, nu se mai înnegrise deocamdată nimeni.

Într-o dimineaţă, Shaw se trezi mai odihnit decît de obicei. Îi era dor de cei de acasă. Îl dureau ochii de vederea chipurilor înnegrite. Tînjea după balcoanele răcoroase ale vilei lui şi voia să scape de acest oraş blestemat.

În clipa aceea, intră Cobbé. Se priviră ca nişte fantome. Cobbé îi spuse, cu voce solemnă:

— Domnule profesor, v-aţi înnegrit!

— Cobbé, te-ai înnegrit! răspunse profesorul.

Amîndoi se repeziră în faţa oglinzii.

Bătrînului i se frînseră genunchii. Cobbé îl prinse de umeri şi îi spuse în şoaptă că ar fi trebuit să se aştepte la aceasta.

Analizară lucrurile pe toate feţele. Profesorul ştia că dacă s-ar fi întors la Capetown, destinul îi era pecetluit. Avea să simtă din plin ura colonialiştilor, dispreţul lor răutăcios. Din funcţia ştiinţifică de conducere pe care o deţinuse, urma să fie scos, conform legii. Soţia, copiii, celelalte rude albe îl vor privi ca pe o pacoste, căci făcea parte dintr-o familie de segregaţionişti înverşunaţi. Actul de identitate îi va fi preschimbat şi în permisul său va scrie că în vinele lui curge sînge negru. Va trebui să se mute într-un cartier pentru băştinaşi, să accepte o munca cu un salariu redus, să ceară o autorizaţie specială pentru a circula dintr-un oraş în altul, să nu se arate pe stradă între anumite ore, să nu intre în teatrele, cinematografele, hotelurile şi restaurantele pentru albi, să se ducă la slujbă în biserica pentru negri, iar cînd va muri să fie

înmormîntat în cimitirele pentru oameni cu pielea colorată...

Caravana porni a doua zi, ca un liliac amorţit, cu aripile ciuruite, care zbîrnîiau ironic a pagubă. Se îndepărtă pe şoseaua dinspre deşert, pînă se agăţă în plasa grea a orizontului.

Bătrînul Shaw rămase la Stanby împreună cu Cobbé. Amîndoi trebuiau să-şi croiască aci, în oraşul negrilor şi înnegriţilor, o viaţă nouă.

GÎNDURILE ULTIMULUI ALB

Robert Tather rămăsese singurul alb din oraşul Stanby.

Această singularitate nu-l tulbura prea mult, doar că personalităţile de la centru îl plictiseau mereu cu telefoane şi tot felul de mesaje, considerîndu-l, în ciuda concepţiilor sale, unicul cu adevărat demn să răspundă în numele concetăţenilor săi. I se propuseseră toate posturile de vază, dar le refuză pe rînd.

În casa lui, înnegrirea se petrecuse fără zdruncinări mari, nu stîrnise drame acute.

Sta în verandă, în fotoliul de paie şi sorbea din paharul de apă minerală. În jur, perdelele atîrnau moale, neînfiorate de nici o boare. Văzduhul se pregătea pentru o dezlănţuire.

Îi veni în minte greva de la fabrica de textile şi demonstraţia. Satrapii poliţiei o înnăbuşiseră, dar tulburat de

amploarea mişcării şi apoi de marea procesiune a înmormîntării, Burton făcuse o serie de concesii muncitorilor. Nu voia să întindă prea mult coarda, ca să nu dea apă la moară sindicatului. Măcelul fusese groaznic, dar oamenii învăţaseră să lupte, să se opună nedreptăţii sociale. Forţa maselor creştea cu fiecare bătălie.

Tather privea din Veranda Albă spre oraş. Era acolo un drum care se abătea, în ocol, de la centru şi se continua spre colbul străzilor de margine. Se

oprea la o răscruce lîngă spinările albe, decolorate, ale unor case vechi, înguste, ca nişte cutii.

Mai departe nu se mai vedea nici o aşezare temeinică. Cîte un bananier firav străjuia casele.

Îşi aduse aminte, cu un zîmbet amar, de nădejdile naive ale sanitarului cu privire la efectele negrizării. Viaţa le dăduse cea mai categorică dezminţire. Oamenii sărmani locuiau în aceleaşi adăposturi şubrede ca şi înainte de înnegrire şi sufereau aceeaşi mizerie.

Pe drumul la care se uita acum, îl condusese de atîtea ori sanitarul spre bordeiul unde zăcea fata din Delagoa. Nu pricepea de ce Klim se zbătuse atît pentru această fată, dar înţelesese treptat că-l leagă ceva foarte puternic de omul tînăr, ajuns aici nu ştia bine de unde, şi de soţia sa, atît de curată şi de frumoasă. Cu săptămîni în urmă, sanitarul venise în fiecare seară şi-l luase chiar de acasă, cu toate că-i spusese de nenumărate ori să nu se ostenească pînă la el; să se întîlnească mai bine în oraş.

— Nu, mai bine să vă iau eu, răspunse Klim, cu teamă că s-ar putea ca doctorul să nu vină.

Cînd ajungeau în apropiere de cartierul Pompelor, Klim îl întreba dacă n-a ostenit. De multe ori mergeau agale, urmărind imaginile şterse ale oraşului înecat în praf. Frămîntarea grupurilor de negrizi, care treceau pe lîngă ei, le atrăgea privirea.

Se uitau împreună la curţile părăsite de cei care încercau să scape de flagelul înnegririi. Pe garduri erau

atîrnate anunţuri; „De vînzare”. Multe familii înstărite se retrăseseră la ferme, pentru a scăpa de ruşinea „decăderii” lor; de obicei o păţiseră însă acolo, în refugiu, ca şi cum ar fi fost urmărite de un blestem de neînlăturat.

Într-o seară, cu săptămîni în urmă, doctorul îl întrebase pe Klim:

— Îţi sînt rude tinerii din golful Delagoa, pentru care depui atîta zel?

— Nu, domnule doctor, răspunsese Klim. Sînt oameni nefericiţi, care mi-au cerut ajutorul. Omul acela tînăr, care ne primeşte, mi-a vorbit atunci aşa de frumos de iubirea şi de dorul lui de libertate, încît nu-i pot uita cuvintele.

Sanitarul nu ştiuse parcă cum să-şi continue vorba. Aplecase obrazul şi tăcuse. Tather se proptise în bastonul subţire; îl privise puţin mirat.

— Eşti un romantic! îi spusese el, zîmbind.

Simţea că Klim îi iubeşte pe cei doi tineri, le doreşte tot binele, iar pînă la urmă explicaţia aceasta poetică găsise răsunet în sufletul său cald. Dragostea lui pentru ei, era dragostea lui pentru toţi negrii oropsiţi, pentru toţi cei ce suferea.

A doua zi, Tather o privise mai bine pe fata aceea; era tînără şi gingaşă; chipul ei făcea ca însăşi viaţa să se desfăşoare triumfătoare. Îi părea şi lui că aceşti tineri caută o lumină nouă, ceva care să-i scape de restriştea din jur.

La ieşire, Tather şi Klim o auziseră iarăşi pe fetiţa aceea veşnic speriată, care anunţa mereu venirea sanitarului, strigînd:

— A venit sanitarul! A venit sanitarul!

Îşi amintea cum plecaseră de acolo.

El, Tather, mergea încet în faţa lui Klim. Sanitarul grăbise pasul spre el; ar fi dorit să-i spună, poate, cîteva vorbe, dar, chiar în clipa cînd se afla la jumătate pas de el, se opri.

Doctorul se oprise şi el. Îl chinuia iar un gînd. Spuse:

— Ce-i cu tine? De ce te fereşti de mine? Ce taină-mi ascunzi? Descarcă-ţi sufletul de toată povara care-l apasă.

Klim nu răspunse. Tather insistă.

— De ce eşti în ultima vreme atît de ciudat?

Cu fălcile strînse, Klim îi răspunse evaziv:

— Nu ştiu, domnule doctor. Mă simt… obosit. Apoi, întristat, adăugă:

— Mă trezesc dintr-un vis. Iluziile pier. Judecata limpede îşi face loc…

Tather îi ascultă cuvintele gîtuite, repezi, ciudate, spuse de-a valma; înţelegea cît de tulburat este prietenul său.

Klim tremura uşor; se apropie şi mai mult de Tather, dar nu zise nimic, deoarece în răstimpul acesta trecea pe acolo tînărul Sodstrom, pe bicicletă.

Înaintase spre medic cu gîndul să-i spună taina care-l apăsa, să-i mărturisească calea greşită pe care apucase. Acum ajunsese în sfîrşit la o înţelegere rouă, descoperise adevărul de mult propovăduit de Kompe şi de ligă. Ştia ce trebuie să facă pentru a-şi dovedi dragostea de oameni, năzuinţa de eliberare a celor umiliţi.

Întreruperea îl abătu, îl întoarse de la primul gînd; nu mai zise nimic.

Cînd se duseseră iar în bordeiul bolnavei, aflară că plecase împreună cu soţul ei, dornic să scape de pericolul ce-i ameninţa...

Aşa cum spuneam, faptele acestea se petrecuseră cu săptămîni în urmă.

De atunci, trecuseră zile foarte agitate. Negrizarea răscolea oraşul, dînd opresiunii şi opunerii faţă de ea forme noi, uneori şi mai ascuţite decît cele dinainte. Arşiţa devenise de neîndurat.

Acum, în sfîrşit, venise ziua în care întregul oraş aştepta dezlănţuirea vremii. În după-amiaza aceasta, doctorul fusese cu Klim la spital, unde sanitarul îl asistase la o operaţie grea. De cînd se petrecuse accidentul acela nenorocit, nu mai opera decît asistat de Lara, iar fiolele de anesteziant le controla chiar în clipa cînd trebuiau utilizate.

La întoarcere, discutaseră mult despre medicina modernă şi Tather se miră din nou văzînd cît de mult citise prietenul său în ultima vreme. La capul străzii, sanitarul se despărţise de Tather, promiţîndu-i să-l viziteze mai spre seară. Îi arătă cerul: dinspre orizont se ridicau nori deşi, întunecaţi.

Prin văzduh trecu un fior răscolitor. Crăcile salcîmilor se înfiorară.

Copiii ieşiră în drum, ţipînd şi dănţuind:

— Vine furtuna! Vine furtuna!

Pe un loc viran, un grup de femei întîmpinau în felul lor schimbarea vremii. În rochii viu colorate, dădeau tîrcoale unui foc de vreascuri. Fremătau, gata să izbucnească, în ropot stăpînit. Într-un tîrziu, una dintre ele

ridicase în dreptul flăcărilor o tobă şi o lovi uşor; la început, un tact înfundat şi rar, apoi tot mai repede. Vorbele oamenilor adunaţi fură acoperite de tactul acesta răscolitor.

O fată cu fustă roşie, largă, juca cu paşi măsuraţi şi mocniţi; scutura din umeri şi din şolduri şi pornea roata, tot mai repede.

Dansatoarea strigă întrebarea dintr-un cîntec pe care îl ştia de la mama ei:

Şi de va trage omul alb?
Şi de va trage omul alb?

Jur împrejur băteau aripi de spaimă.

În acea clipă intră Kalu în joc, cu pieptul ei săltat; părea că s-ar fi repezit să alunge ecoul întrebării grave. Bătăile se înteţiră, scurte şi grele. Mişcarea picioarelor femeii grase dădea să surpe pămîntul ars de secetă. Se auzi un alt refren:

Veni-va ploaia, va veni!

Kalu năvăli cu avînt strivitor. Fata cu fusta roşie se undui în jurul ei ca un val cald, înspumat, gălbui,

Litana, o negresă firavă, privea avidă. Ar fi vrut să încerce tactul, dar nu îndrăzni să intre în joc; se simţea prea slăbită, focul din ea începuse să se stingă, învins de boală. Luă toba din mîinile fetei care o bătea. Mîinile ei se repeziră. Una dintre ele pisă scurt pielea tobei; prelungi acest tact, care răzbătea în picioarele butucănoase ale lui Kalu, dîndu-le un îndemn din ce în ce mai grăbit.

Tot mai multe fete şi femei intrară în joc. Săreau vesele şi rîdeau cu tot albul lucitor al dinţilor. Fuga lor se învălmăşi

inimoasă şi tactul tobei rămase în urmă, ca o răbufnire din pădure. Jocul începu iar să duduie. Kalu se încinse mai tare şi bătu vioaie pămîntul pe loc, tot pe loc. Jocul se domoli şi se înteţi.

Litana bătea toba cu îndîrjire. În acest ritm, ea începu să cînte în căderi bruşte ale tonului, despre un negru frumos şi voinic: o luase cu el şi stătuse în braţele lui, ca un val negru şi fierbinte. Într-o zi, albii l-au prins la razie şi l-au dus departe, la o fermă, de unde nu s-a mai întors. Aşa a venit şi a trecut iubirea ei şi pe urmă n-a mai rămas decît deşertul unde urlau şacalii. Cîntecul răsuna pătrunzător.

Un grup de fete răspunse cu alt cîntec: nou, plin de speranţă. Bărbaţii care vin spre ele ţin fruntea sus şi se încumetă să ceară soartei socoteală; soarta îşi are izvorul în puterea şi mîndria lor. Împreună înfruntă pistoalele şi bicele poliţiştilor, ale tuturor împilatorilor.

Fetele fremătară. O voce se ridică deasupra celorlalte:

Veni-va ploaia,* va *veni,
Din cer se va dezlănţui,
În luptă grea, vom izbîndi.

Kalu rămase ca un idol; nu mai ştia spre cine să-şi îndrepte faţa. Obrazul ei era leoarcă de sudoare. Cîteva clipe nu se mai auzi nimic, apoi toţi răsuflară şi jocul continuă...

Tather luase drumul spre locuinţa lui.

Ceva îi apăsa sufletul.

— Am rămas ultimul alb. Ce rost are această împrejurare, care dezminte

cursul luat de evenimente în întregul oraş?

Nu departe de locuinţa lui, îl văzu într-o curte pe Mackenzie. Parcă-l pîndea, sau i se păruse numai? Zărindu-l, bogatul stăpîn de turme se grăbi să intre în casă. Ce mai voia tîlharul ăsta? Se spunea că în timpul manifestaţiei împuşcase patru femei.

Ajuns acasă, doctorul se trîntise într-un scaun de paie pe verandă şi începuse să depene întîmplările din ultima vreme. Îi apăreau în minte cu un colorit viu, puternic.

Strînsese multe date în legătură cu negrizarea şi uneori avea impresia că a prins un fir. Se trezea cîteodată în toiul nopţii, obsedat de straniul fenomen. „Intransigentul” îi ceruse chiar să-şi expună opiniile în ziar, dar Tather refuzase să scrie în acest organ al neorasiştilor.

La fel ca şi el, de cercetarea cauzelor negrizării se interesa William Bold. Ei doi aveau deplina linişte sufletească să întreprindă asemenea cercetări şi să taie firul de păr în patru cînd observaţiile lor descopereau cîte un amănunt izbitor. Săptămîni de discuţii înfocate nu-i ajutară însă să dezlege enigma. Ea creştea peste oraş, asemenea spectrului palid al arşiţei.

În Barul Transvaalului se cînta cu furie:

Eram o floare albă de Transvaal...

Tobele şi trompetele jazzului se amestecau într-un galop isteric. Bill

Bold, care se ducea şi el pe acolo, se urca cu picioarele pe un scaun şi striga:

— Voi descoperi taina negrizării! E nemaipomenită. Jur pe capul meu de alb înnegrit.

I se aruncau confetti, ca la bal, iar cei chercheliţi îl ovaţionau, ştiindu-l mare poznaş.

Vărul său, Tom Goodrike, asculta docil tot ce debita, deoarece nu putea să vorbească; amuţise din cauza unei boli a căilor respiratorii. Gurile rele spuneau că numai un asemenea conviv îl suporta, fără crîcnire, pe Bill.

DEZLĂNŢUIREA

În cîte e astăzi? se întrebă deodată doctorul. Îşi aminti: 5 august.

Cerul se schimba tot mai mult. Văzduhul era toropit de arşiţă, dar, din depărtare, mari răsfrîngeri cenuşii se aplecau peste orizont.

— Furtună de nisip, apoi rupere de nori! îşi spuse medicul.

Nu o dată trăise spectacolul acesta şi pronosticul era uşor de făcut.

Trecuse o oră de cînd Tather se întorsese acasă. Năduful îi apăsa pieptul. Nici pipa nu mai avea gust. O lăsase din mînă, stinsă, şi aţipise cîteva clipe.

Se trezi la auzul vocii lui Bill. Recunoscu că vorbeşte cu Selma şi glasul lui puternic trecea parcă în

galop, ca şi cînd tot ceea ce spunea ar fi fost de cea mai mare însemnătate. Selma rîdea, senină.

— Se porneşte bîlciul ceresc, uită-te!

Doctorul întinse mîna spre perdea. Muselina se înfiora.

Bill spuse repede că a venit doar pentru două clipe: să-i aducă o telegramă din partea Institutului de Biologie din Capetown. Era întrebat dacă cercetările lui permit tragerea vreunei concluzii.

— Ce-ar fi să-i stîrnim? sugeră Bill. Să le răspundem că se poate trage o concluzie clară: toţi albii din Republica Sud-Africană se vor înnegri peste noapte. Ce zici, le facem farsa?

Doctorul nu rîse. Şopti, între dinţi:

— Şi dacă s-ar înnegri?

O bubuitură îndepărtată răsună în văzduh, apoi totul se linişti. Oraşul părea, printre cutele perdelei, scufundat într-o vale adîncă şi vînătă, de-a pururi încremenită. Bill mai spuse că n-are timp să rămînă, deoarece îl va prinde vijelia pe drum. Ce mai credea Tather de fenomenul înnegririi?

— Vom mai vorbi mîine. Mă amăgesc mereu cu gîndul că am prins un fir.

— Despre ce e vorba? îl întrebă Bill interesat.

— E prematur să vorbim. Deocamdată nu-s decît presupuneri... Mă voi mai gîndi.

— Cum te simţi ca ultimul şi singurul alb? Pe cînd începi să-ţi exerciţi teroarea asupra noastră?

Bill i-o spusese amuzat, parcă puţin intrigat. Cine ştie dacă Tather nu

cunoştea de acum secretul înnegririi! se întreba el.

Doctorul îl conduse spre uşa verandei şi o deschise cu grijă: afară vremea se oprise în loc, sub cerul sur. Încă nu începuseră să şuiere limbile vîntului.

Fostul diriginte porni în goană la vale, ca să ajungă acasă înainte de dezlănţuire; după vreo sută de metri, se abătu pe o uliţă, la dreapta.

Doctorul se înapoie în scaunul de paie; luă pipa între degete. O auzea pe Selma alături. Mary era plecată la vara ei, Milly. Pretutindeni se aşternuse o tăcere grea. Nu-şi aprinse pipa. Se ridică să privească afară.

Aproape că se întunecase, deşi nu era decît ora şase. Drumul părea să fie o lunecare înceată şi nesigură, în lumina aproape stinsă. Cerul se lăsa mai jos cu fiecare clipă care trecea. Orizontul se apropia şters, sub cutele negre ale norilor. Oraşul părea scund, ghemuit, palid. Uliţele, pe care de obicei se întorceau la ceasul acesta bivolii, arătau ca un fel de răsturnări ale umbrelor aruncate de lucruri. Fiori repezi trecură prin această încremenire, ca nişte aripi negre.

În depărtare, trepte de smoală se clădeau pe deşert şi pe ele coborau furiile vîntului aprig, pentru a pregăti răscolirea pe sub toate acoperişurile oraşului. De pretutindeni pîndea dezlănţuirea care avea să învie savanele ofilite, care le va trezi la o viaţă nouă, pînă departe la malurile fluviului Limpopo.

Şuierul vîntului se năpusti deodată crîncen pe străzi. Nisipul deşertului,

amestecat cu colbul drumului, se ridică, în vîrtejuri înalte, izbind cu furie în garduri şi în case. Cerul nu se mai zări.

Tather privi îndelung. Văzu că din vale urca un ins. Mersul lui nu era decît o înaintare de furnică. Medicul urmări fiecare pas al omului. Urca anevoios. Uneori arăta atît de mic şi de îndepărtat, încît pe doctor îl cuprindea teama că nu va mai ajunge niciodată la un loc adăpostit, ci-l va îneca furtuna. Gîndindu-se mereu la cele două forţe — mersul slab, neputincios şi urgia — Tather şi le reprezenta cu atîta intensitate, încît ele se luară la întrecere; dar erau atît de neegale, încît dorea din toată inima să nu se înfrunte cu toată intensitatea.

Omul suia acum tot mai repede; îi părea că înaintarea lui încăpuse să sporească.

Făptura aceea, care venea spre Veranda Albă, va pieri! se gîndi doctorul şi vru să strige. Îl va trînti valul furtunii.

Era un negru, nu un negrid. O dovedea mersul lui atletic, puţin săltat şi brusc.

Departe, parcă dincolo de orizont, se auzi încă un tunet. Ecoul lui bătu în lungul spaimei. Tather simţi fiori reci prin muselina ferestrei, care se zbătea uşor.

Bubui iarăşi surd, greu, adînc. Apoi, se stîrni un huiet mare, care se desfăcu sub povara norilor, atît de cuprinzător, încît geamurile zornăiră, parcă zguduite de o putere neţărmurită.

Pe drum se ridică o trîmbă întunecată şi roşia-tică.

Negrul fugea acum din răsputeri, dar paşii îi săreau parcă la întîmplare; i se aşezară în faţă pulberile de nisip pe care vîntul le ridicase din deşert, îl vedea uneori descurcîndu-se din plasa deasă a nisipului învolburat. Mai apoi, trîmbe înalte îl ascundeau, de nu se mai vedea nimic decît frămîntarea încordată, furioasă, aşezată parcă între forţele încătuşate ale cerului şi pămîntului secetos, care acum, după o aşteptare de multe luni, se apropiau unul de altul.

Deodată, doctorul zări o umbră, mai masivă decît cea dintîi.

Un alt om urca şi el calea spre Veranda Albă, înfruntînd grozăvia. Era însă cu mult mai departe şi la un moment dat dispăru, de parcă s-ar fi ascuns într-un adăpost găsit undeva, pe la mijlocul drumului.

Lui Tather i se păru că simte firele de nisip în toţi porii. Deodată văzu, ca printr-o sită tulbure, că prima umbră străbate prin gardul casei lui şi aleargă spre intrare, încurcată în faldurile de negură ale furtunii.

Cerul bubui în ecouri repetate, care sparseră încrîncenarea din jur. Zăgazurile bolţii se deschiseră brusc, ca o prăvălire gigantică. Ploaia, ploaia torenţială, se dezlănţui.

Îl văzu acum bine pe fugar: era Klim Lara. Mîinile lui zgîlţîiră uşa verandei.

Intră cu răsuflarea tăiată, aducînd şuierul furtunii. Obrazul îi era însemnat de mînia vremii. Vorbea înfrigurat. Părul negru i se ridica vîlvoi; trăsăturile obrazului erau mulate de masca groasă de nisip. Se mişcă de cîteva ori în jurul

mesei; încerca să-şi scoată din trup fiorul grozav al vînturilor care ţîşniseră, gata să-l trîntească la pămînt.

Perdelele tremurau, ca voltele unui dans albicios.

Klim spunea:

— M-am întîlnit cu nişte mulatri, care i-au văzut pe tinerii din Delagoa, pe drumul fugii lor. I-au rugat să vă transmită mulţumirile lor fierbinţi.

Tather sta într-un colţ al verandei şi-l privea, cu ochii plini de tulburarea din jur. Reculegerea obişnuită, calmă, părea drapată în umbră grea, tremurătoare. Îl întrebă dacă nu văzuse cumva în urma lui un alt om, care urca pe acelaşi drum. Nu, Klim nu-l zărise. Tather era îngrijorat de soarta lui; poate că era vreun bolnav.

Sanitarul se uită cîteva clipe la revistele medicale, apoi le aruncă pe un fotoliu, printr-un gest nestăpînit. Luă sticla cu apă minerală şi, printr-o mişcare bruscă, o întoarse spre pahar. Lichidul se scurse, imitînd parcă în surdină potopul care afară bătea înfundat pămîntul.

Klim bău cu nesaţ. Buzele paharului clănţăneau între dinţii lui. Masca de nisip arăta urîtă pe obraz, întărită ca o crustă pe frunte, strînsă în jurul buzelor şi nasului. Mişcarea buzelor făcea ca această tencuială să se descojească încetul cu încetul.

Tather îl vedea mai bine acum, cu toate că se întunecase aproape de tot. În ciuda zgomotului vijeliei, auzi vorbele lui Lara, atît de puternice, încît îi stîrneau iritarea. Îi povestea despre

suferinţele oamenilor din cartierele mărginaşe. Izbucnise o

molimă grea, pe fondul subalimentatiei. Glasul suna tulburat.

Pipa se stinsese. Doctorul o goli în scrumiera masivă de pe masă.

Dezlănţuirea cerului bătea lutul ca cel mai grozav prăpăd. Un ropot îndesat venea din inima pămîntului.

Tather întrebă:

— Ce ţi s-a întîmplat, Klim? Ce-i cu tine?

— Ştii ce-a spus Hiena brună? A zis că se va răfui cu dumneata. Acţiunea pe care ai intentat-o, deşi a fost respinsă, i-a umplut cică paharul răbdării.

— Şi pentru mine te temi?

— Pentru dumneata, ca şi pentru toţi oamenii cu suflet. E prea multă ticăloşie pe lumea asta.

— Lumea, Klim, sîntem noi. De noi depinde schimbarea ei, cucerirea dreptăţii pentru cei mulţi, triumful omeniei…

Nu se mai vedea aproape nimic. Doctorul se îndreptă spre locul unde era fixat şaltărul şi apăsă liniştit. Lumina galbenă pîlpîi sfioasă; nu în-drăznea parcă să se statornicească. Klim îl privea, chinuit.

— Ce este? îl mai întrebă încă o dată Tather.

— Albii s-au înnegrit… Apa se prăvăleşte din cer… Lumea e însă aceeaşi.

— Da, Klim, cel puţin deocamdată. Îţi aminteşti însă de boicot, de marşul de solidaritate cu greviştii de la fabrica de textile? Aşa cum ai doborît tu atunci poliţiştii de pe cai, vor nărui într-o bună zi oamenii obidiţi nedreptatea. Într-alte ţări au şi năruit-o. Popoarele lumii sînt

solidare cu noi. Preşedintele fostului congres naţional african a primit Premiul Nobel. Va veni ziua libertăţii. Fii încrezător.

— Dar cît va mai dura pînă atunci!? Glasul lui Klim suna spart. Cît va mai creşte valul suferinţelor?

După cîteva clipe de tăcere, Lara continuă:

— Numai dumneata, doctore, ai rămas alb! Dar ce contează asta de fapt...

Klim ar fi vrut să-i mărturisească totul.

Tather îi urmărea expresia tulburată şi aştepta. La această extremă atît de contradictorie a naturii, în mingea oamenilor bîntuiau uneori izbucniri greu de tălmăcit, mai ales cînd cerul se dezlănţuia.

În clipa aceea, lumina electrică se stinse şi noaptea căzu grea peste umerii lor. Sanitarul se cutremură şi tăcu.

— Vorbeşte Klim, îl îndemnă Tather; încep să înţeleg... Klim şopti:

— E vremea să plec.

— Pe furtuna asta? Nici nu te gîndi! Spune mai departe. Descarcă-ţi sufletul, Klim...

Mări de apă se prăbuşeau pe pămînt. Un timp nu se mai auzi decît acea necontenită cădere, care umplea inima de aşteptare. Bubui aşa de tare, de parcă trosnea întreg Pămîntul. Fulgerul lumină perdelele Verandei Albe, care străjuia drumul întunecat. Ropoti îndelung, apoi lumina orbitoare se năpusti iarăşi peste conturul pîlpîitor al lucrurilor, pe care le ridica din beznă.

Veranda tremura înaltă şi albă; două umbre se apropiau una de alta, parcă încovoiate. Apa cădea mai grea. Ferăstrăul de foc mai brazdă o dată cerul. În perdelele verandei, umbrele a doi oameni jucau repezi, fantastice, ca şi cînd s-ar fi întrepătruns şi s-ar fi desprins într-o fugărire necontenită.

O umbră ieşi prin uşă. După cîtva timp, o altă umbră se furişă înăuntru. Era într-adevăr o altă umbră sau,

poate... aceeaşi care plecase? Cine ar fi putut-o spune?

Mai fulgeră de trei ori.

Întîia oară în perdelele verandei se stîrnise o zvîrcolire peste care căzu repede întunericul. Un braţ ridicat izbi năprasnic.

A doua oară, tremurarea fu atît de scurtă, încît nu se desluşi nimic.

Cînd fulgeră a treia oară, lumina subită se abătu peste deşert şi trase repede, peste stîncile colţuroase, un polei aurit, de se părea că aurul scos din minele Africii de Sud s-a îngrămădit acolo, adus de vechea suferinţă a robilor.

Veranda Albă se înecase parcă în marea întunecată a potopului.

Cerul mai bubui o singură dată.

Partea a III-a

DUPĂ FURTUNĂ

PROCESUL

Oamenii stăteau în Piaţa Palmierilor ore întregi, ca nişte stane de piatră sub revărsarea glasurilor zbuciumate care reluau mereu firul aceloraşi fapte. Ploaia nu îi alunga. Întîmplările se succedau pe un ecran de necrezut: uneori mărturiile deveneau atît de puternice şi de convingătoare, încît strigătul de nevinovăţie al lui Klim Lara răsuna ca un strigăt în deşert.

„Intransigentul”, denunţase omorul drept o „crimă rasială”. În articole şi reportaje apărea mereu marea acuzaţie: Lara, milostivul ipocrit, era de fapt un monstru, care nu răbdase să mai existe nici un alb în oraş.

Directorul ziarului, Mike Olders, încheiase unul dintre fondurile sale astfel: „Niciodată un negrid n-ar fi fost în stare de o asemenea faptă. Iată încă un temei pentru a fi intransigenţi faţă de negri, respingînd argumentele moliciunii şi lipsei de principii”. În seara cînd apăruse acest articol, un grup de juni negrizi, din cele mai bune familii, sparseră geamurile unui restaurant care servea, laolaltă, pe negrizi şi pe negri. Se apucară să ia la bătaie pe nişte negri; în cîteva cazuri, în alegerea victimelor se produseseră

confuzii şi un înnegrit confundat cu un bantu trebui să fie internat la spital.

Crima indignase într-atîta autorităţile din Pretoria, încît se ceruse ca, în numele apartheidului, să se ridice glasul acuzator al unui alb (preşedintele tribunalului din Stanby şi completul erau negrizi).

Ziarele din capitală publicară o chemare pentru un procuror alb care ar fi avut curajul să înfrunte pericolul înnegririi.

Cîteva zile nu îndrăzni să se prezinte nimeni; în a cincea zi, se oferi tînărul procuror Sam Bruker din Johannesburg, un ins energic şi pătimaş. Fu trimis la Stanby cu instrucţiuni severe.

Avea un glas aspru şi brusc, pe care difuzoarele îl emiteau cu hîrîituri. Se ţinea tare: el era omul legii şi problemele de conştiinţă ale criminalului îl interesau prea puţin. Săvîrşirea faptei însemna pentru el că voinţa negrului s-a exprimat sub în-demnul obscur al fiarei setoase de sînge.

Nu admitea nici o circumstanţă atenuantă.

Mill Walker, apărătorul lui Lara, se lupta din greu cu asemenea cerbicie...

*

* *

În ziua de 6 august, Lara fusese găsit de oamenii poliţiei în casa fostei cîntăreţe Rafia Tun, care bolea chinuită de tumoarea din gît; cele două operaţii nu dăduseră nici un rezultat. N-a fost de loc greu ca poliţia să prindă urma învinuitului, deoarece acesta nu se ascunsese de fel. Se părea că-l lovise pe doctorul Tather cu seninătate deplină, fără să chibzuiască o clipă urmările faptei sale. Mobilul nu se putea deocamdată descoperi. În clipa cînd poliţiştii intraseră în casa Rafiei, îl

aflară pe Lara foarte liniştit, citind o revistă de antropologie.

Subcomisarul Kroft îl bătu pe umăr, spunîndu-i:

— Trezeşte-te, Klim Lara, şi vino cu noi să-ţi primeşti pedeapsa. Da' de data aceasta, ţi s-a înfundat...

Lara îl privise cu sinceră uimire. Încordarea poliţiştilor scăzu deodată şi nici unul dintre ei nu mai ţinu revolverul în mînă.

— Ei comedie! exclamă Kroft şi se aşeză pe scaun, descumpănit.

Cînd îi arătă mandatul de arestare, în ochii lui Lara se zbătu o lumină tulbure şi vagă. Privirea lui se rătăcea parcă pe literele hîrtiei din faţa lui. Ce scrie acolo? Klim Lara? Era într-adevăr numele lui? În sfîrşit, trebui să creadă pe jumătate că domnul Kroft a venit să-l aresteze.

Doi poliţişti căutau în odaie obiecte compromiţătoare şi răscoleau printre boarfele multicolore ale Rafiei; scormoniră în cîteva lăzi pline cu cearşa-furi şi găsiră o cutie cu fotografii de pe vremea cînd locatara cînta la Durban. Un poliţist tînăr le privi cu admiraţie naivă şi fluieră vesel, dar, uitîndu-se acum la Rafia, amuţi. Femeia nu avea energia să protesteze; doar degetele-i căutau un sprijin şi tremurau pe dungile păturii aspre.

Ochii poliţistului căzuseră pe o poză. Era tot Rafia, cu podoabe aurii în jurul capului în lumina orbitoare a unei scene feerice.

Lara privea, obosit şi intrigat.

— Mare şmecher trebuie să fie sanitarul ăsta, îşi spuse Kroft, dar nu

trecu mult şi se gîndi că numai cel mai neîndemînatic criminal ar fi ucis cu atîta lipsă de prevedere. Nu ştia nici el ce să mai creadă, cu toate că fusese cel dintîi care cercetase casa doctorului Tather, anunţat de familia acestuia.

Privi dulapurile pline cu aparate şi sticluţe. Îl izbi un miros acid şi urît, ce nu aducea de loc cu duhoarea omenească, un miros pe care îl cunoştea destul de bine din beciurile poliţiei.

Tînărul poliţist ridicase din cutie o fotografie în care Rafia schiţa paşi de dans; o întoarse şi găsi cîteva rînduri, scrise de tipar: VARIÉTÉ MINERVA

Apoi:

> ***Mary, tu eşti mai neagră decît mine!***
> ***Mary, eu sînt mai albă decît tine!***

— Neghiob cîntec! bombăni poliţistul şi aruncă fotografia într-un colţ al spaţioasei cutii. Îl mişca înfăţişarea femeii bolnave, care sta pe pat şi scîncea:

— Ce a făcut, domnule comisar? Ce a făcut? Credeţi-mă: este cel mai bun om de pe pămînt. Cel mai bun om de pe pămînt.

— Asta se va vedea! răspunse Kroft, acru.

Deschise uşa şi ieşi pe un gang întunecos. Pereţii erau umezi, fiindcă, după furtuna de acum cîteva zile, fierbinţeala pămîntului secetos se ridicase în aburi, de se îmbibase totul, ca într-o etuvă.

Mirosea puternic a amoniac. Printr-un geamlîc trecea spălăcită lumina dimineţii. Impresia că există colţuri nesuferit de urîte îl năpădi pe Kroft; de multe ori se pomenea că aseamănă un ungher sau altul al unei case cu carcerele pe care le cunoştea. În acest cartier al negrilor, existau mii de asemenea unghere.

Auzi strigătul femeii bolnave:

— Klim, ce vor oamenii aceştia cu tine?

Se jeli din adîncul făpturii ei. Kroft îi auzi glasul printre pereţii gangului întunecat.

— Asta nu e bine! Uite că asta nu e bine! Au venit poliţiştii. Au venit poliţiştii să te ia. Şi ei sînt negri acum, dar urgia împotriva noastră nu s-a uşurat.

— Nu negri, ci negrizi! îi răspunse Mark Roders, un poliţist tînăr. Negrizii nu sînt negri! Să nu uiţi asta.

— Chiar de-ar uita unii, vom avea noi grijă să le reamintim! glumi cu înţeles un alt poliţist.

Kroft deschise o uşă scundă. Mirosul de amoniac îi pătrunse nările. Pe cimentul de pe jos erau înşirate, cuşti. Se apleca să vadă ce se află în ele şi desluşi, la lumina lanternei pe care o aprinsese, ghemurile zvîcnitoare ale unor trupuri de şoareci.

Nu putea să sufere şoarecii şi, în faţa lor, singurătatea din această magherniţă îl stingheri. De aceea spuse, într-o doară:

— Mark, vino aici.

Poliţistul tînăr se apropie de el.

— Ordonaţi!

— Ce-i aici?

Mark aprinse lanterna şi privi cu luare-aminte. Şoareci! Ce putea să fie altceva? Ce căutau aceşti şoareci aici?

— Aduceţi-l pe arestat, porunci Kroft.

Poliţiştii se repeziră cu zel şi-l apucară pe Lara, împingîndu-l cam tare spre locul unde se aflau cuştile.

— Ce-s astea? întrebă Kroft.

— Făceam nişte experienţe, răspunse Klim.

Kroft se uită la şoareci, dar fără nici un interes.

Zise nemulţumit:

— Prostii! Haideţi, băieţi!

Porniră toţi, cu zgomot. Rafia plîngea în tăcere, neputincioasă, frîngîndu-şi mîinile.

Poliţiştii îl înghiontiră pe Lara, grăbiţi şi nervoşi. Femeia se încorda şi izbuti să se ridice de pe pat. Trupul ei slab se tîra în urma celor care-i luaseră bărbatul. Sughiţa încet şi spunea în şoaptă, deoarece nu mai avea putere să strige:

— Klim, dragul meu, fii tare. Eşti doar nevinovat. N-o să te poată osîndi.

*

*   *

Procurorul Bruker îl luase din scurt pe arestat. Stăteau într-o cameră îngustă, rece, unde judecătorul de instrucţie din Stanby, Hodge, îi îngăduise procurorului să ia parte la ancheta preliminară. Klim nega hotărît.

Hodge îl întreba cu insistenţă:

— Ai fost sau nu ai fost în seara aceea în casa doctorului Tather?

— Mă duceam aproape în fiecare zi în casa doctorului. Am fost şi atunci.

— Răspunde limpede, Lara. Recunoşti că la izbucnirea furtunii din 5 august, ai urcat spre Veranda Albă, aşa cum îi spun cunoscuţii doctorului, şi l-ai ucis pe binefăcătorul tău?

Klim nu putea răbda acest coşmar, care se abătea peste conştiinţa lui curată, zgîlţîindu-l cu furie, împingîndu-l pe făgaşul unei recunoaşteri fără sens, mai mult decît atît, imposibile. Glasul lui tremura de indignare:

— Cum aş fi putut ridica mîna asupra omului pe care îl iubesc ca pe propriul meu părinte?

— Ai intrat în casa doctorului după ce a izbucnit furtuna?

— Da.

— Ce-ai făcut acolo? Ce căutai? interveni veninos procurorul Bruker.

Îl scotea din minţi acest negru prefăcut; s-ar fi repezit cu pumnii în mutra lui, pentru a-l aduce la ordine. ‘

— Răspunde! porunci scurt Hodge.

— Am fost la el pentru a-i spune că-i sînt foarte recunoscător. Mi-a ajutat să vindec o fată, o fată din golful Delagoa.

Bruker nu se mai putu stăpîni:

— Cui îi spui aceste basme, asasinule? Ce fată din Delagoa? Ce ne tot baţi capul cu poveşti sentimentale! Crezi că nu ştiu ce hram porţi? Ai aţîţat la boicot, la grevă; ai atacat oamenii ordinii care veghează la apărarea legilor noastre. Ai ucis!

Glasul şuierător al procurorului îi biciuia lui Klim mintea. Îl învăluia o ceaţă dură. Se simţea prăbuşit într-un

gang vechi, unde auzea aceleaşi glasuri poruncitoare, aspre; erau acelea ale supraveghetorilor din minele de diamante săpate în pămîntul Kimberleyului; se apleca, ferindu-se de lovitura biciului.

Cei doi oameni din faţa lui îl hărţuiau cumplit; le cunoştea faţa şi glasul din sute de întîmplări ale vieţii, care reînviau şi îl încolţeau din toate părţile, implacabile.

Auzi iarăşi:

— Spune, ce ai făcut în casa doctorului? Ce te-a apucat să urci acolo tocmai cînd se ridica furtuna? Crezi că era timpul potrivit? Ce urmăreai?

— Trebuia să-i vorbesc doctorului.

— Lasă minciunile, ticălosule... După ce furtuna s-a potolit, poliţia a primit un telefon de la soţia lui Tather, care ne-a adus la cunoştinţă că fiica ei l-a găsit prăbuşit într-o baltă de sînge pe verandă. Spune, unde ai vorbit cu doctorul?

— Pe verandă! spuse Lara.

Apoi, dus pe gînduri, şopti:

— Acolo m-a vindecat. Acolo mi-am făcut convalescenţa, după ce mă prăpădise tifosul.

Procurorul interveni iritat:

— Lasă divagaţiile. Fiica lui Tather, Selma, a fost cea dintîi care a dat peste trupul neînsufleţit al părintelui ei. Ştiai asta?

Se apropie de Lara; îl privi în ochi stăruitor:

— Înţelegi, diavole? Nervii ei au fost cutremuraţi. Timp de cîteva zile a zăcut cu minţile rătăcite. Îşi striga mereu tatăl. Nici acum nu e sănătoasă.

Klim nu reuşea să cuprindă oroarea faptului, deoarece nu putea să înţeleagă cum de s-a petrecut o asemenea monstruozitate. Toate emoţiile fireşti se învîrteau confuze în sufletul lui. Strigă deznădăjduit:

— Cum mă puteţi bănui de săvîrşirea unei asemenea fapte? Pentru Tather mi-aş fi dat şi viaţa!

— I-ai luat-o, nemernicule! strigă Hodge indignat de atîta prefăcătorie.

Lara se feri brusc; îşi cuprinse obrazul între mîini. Ghimpele persecuţiei îi scrijelea carnea. Aştepta năuc o nouă lovitură în moalele capului, ca pe vremuri, în copilărie.

— Ai remuşcări? îl iscodi Hodge.

— Nu, spuse el, sînt nevinovat.

— Atunci de ce declară Selma, un copil care nu poate fi bănuit că ţinteşte spre un scop ascuns, că l-ai ucis pe tatăl ei. De ce? De ce? De ce?

Întrebările lui Bruker băteau ca ciocanele.

Lara îşi lăsă capul în jos, părăsindu-se în voia acestei urzeli groaznice. De pretutindeni îl pîndeau fantasme. Veneau pe o cale mohorîtă şi tristă; cîte o clipită se făcea lumină în capul lui; zărea ve-randa în lumina fulgerelor, iar capul alb al lui Tather se ridica înconjurat de scăpărarea scurtă a cerului, ca mai apoi totul să se schimbe în bezna necunoaşterii.

— Nu înţeleg, spuse el năucit. Eu nu pot să cred ca mica şi iubita mea Selma poate să fie împotriva mea.

— O vei auzi la proces! strigă Hodge.

Procurorul interveni:

— Toată viaţa ta n-a fost decît o murdărie. Ai atentat mereu la regulile orînduirilor noastre. Ai agitat spiritele în acest oraş. Te-ai depravat intrînd în legătură cu o fostă cîntăreaţă de varieteu, o lepădătură; acolo, de altfel, te-a şi găsit poliţia.

— Rafia este o femeie bună, inimoasă. Murdar este gîndul celor ce aruncă cu noroi în ea, domnule procuror. Sufletul ei mare şi suferinţa ei curajoasă, senină, m-au atras, aşa cum te atrage ultima lumină a zilei.

— Criminal şi samaritean, rîse cu brutalitate judecătorul de instrucţie. Ucide cu o mînă, iar cu cealaltă vindecă.

Sarcastic, procurorul ridică sprîncenele:

— Ce simţăminte delicate aveţi, domnule Lara. Celebraţi viciul în imagini poetice!... Aşa sînt toţi cei cu pielea neagră.

Hodge, judecătorul negrid, tresări:

— Vă referiţi desigur la negri, domnule procuror! E cu totul altceva!...

Bruker îl privi. Hodge era mai negru la piele decît Klim. Avea, ce e drept, buzele mai puţin cărnoase, nasul mai subţire, părul lins.

— ...Mda, mă scuzaţi. Gura te ia uneori pe dinainte.

Lara repetă mecanic, fără să mai ştie ce trebuie să spună:

— Nu sînt vinovat. Nu sînt vinovat...

— Totul, toate probele se ridică împotriva ta! strigă procurorul.

Se lăsă o tăcere de gheaţă. Lara îşi şterse faţa cu dosul palmei.

Bruker rosti, foarte sec:

— Spune, Lara, de ce nu-ţi recunoşti vina? Vei auzi la proces spusele martorilor. Ai ucis din ură împotriva albilor, revoltat de existenţa ultimului alb. L-ai lovit pe doctorul Tather în cap cu o sticlă de apă minerală. Poartă amprentele tale, verificate de o sută de ori.

— Mi-era sete şi am băut un pahar cu apă.

— Cum a nimerit sticla în capul doctorului? Cine altul l-a lovit cu ea? Sau poate pretinzi că ţi-a scăpat din mînă? Explică!

Lara tăcu.

— Domnule Hodge, ai primit rezultatul analizei lichidului din sticlă? întrebă Bruker, întorcîndu-se spre judecător.

— Era numai apă minerală, fără nici o altă substanţă.

— Şi, într-adevăr, nu s-a găsit nici o urmă de pete de sînge pe sticlă?

— Nimic. Legistul spune însă că faptul e verosimil. Sîngele n-a izbucnit imediat, ci după cîteva secunde de la lovitura mortală. Între timp, sticla ajunsese iar pe masă.

— Aşa e!... Mărturiseşte, Lara! Nu-ţi serveşte la nimic să tăgăduieşti!

Sanitarul îşi prinse capul în palme. Tăcea cu încăpăţînare. Cum de s-au putut săvîrşi aceste fapte pe Veranda Albă, acolo unde îşi regăsise cîndva sănătatea şi echilibrul sufletesc? Un gînd îi străfulgera prin minte: aceiaşi ticăloşi împotriva că-rora se ridicaseră o viaţă întreagă şi el, şi Kompe, şi Tather, ei, numai ei puteau fi făptaşii! Dar cum? În ce fel? Şi de ce pledau toate faptele împotriva lui?

SELMA

Instrucţia se terminase de mult.

Procesul era în cea de a treia zi. Ceaţa se ridicase, în Piaţa Palmierilor ploaia acoperea cu ropotul ei neîntrerupt vorbele ce se revărsau din difuzoare.

Rîndurile de oameni nu se clinteau. Uneori cuvintele izbucneau din difuzoare atît de puternice şi de pătimaşe, încît capetele negrizilor şi negrilor se aplecau şi se apropiau unele de altele.

Întrebările asaltau mereu misterul înnegririi. Fiecare silabă bătea parcă la poarta întîmplărilor prin care trecuse oraşul. Oamenii se priveau cu ochi mari şi grei.

Tînărul Kamingtone asculta sobru şi îndurerat. Obrazul lui delicat era imobil. Gîndurile dezvăluite de martori roteau în jurul faptului îngrozitor. Părea că nu mai există nici un dubiu cu privire la vinovăţia lui Lara.

„Klim ucigaş?” se întreba Camil. „Suferinţa sanitarului să se fi prefăcut în cel mai cumplit venin? Iar victima aleasă să fi fost omul pe care-l stima şi iubea cel mai mult?” Nu putea să conceapă aşa ceva. În ultimele zile îi vedea agitîndu-se peste măsură pe partizanii neoapartheidului. Crima, le dăduse apă la moară. Cînd vorbeau sau cînd scriau în „Intransigentul”, Kamingtone ghicea, în spatele cuvintelor lor, satisfacţia de a fi scăpat

de unul dintre cei mai periculoşi adversari politici, dar şi bucuria de a aţîţa spiritele împotriva negrilor. Invocau acum un nou temei al unei atitudini „ferme” faţă de ei. La întrunirile lor, lozinca lansată de Clark Burton „Negrizii nu sînt negri!” devenise sloganul cel mai des repetat. Klim Lara era prezentat ca un fiu veritabil al triburilor sălbatice, setos de răzbunare, care merita cea mai grea dintre pedepse, într-un articol din „Intransigentul”, Louis Norman scrisese chiar că execuţia ucigaşului, care avea desigur să îndeplinească sentinţa aşteptată, nu era nici pe departe îndeajuns: asasinul trebuia biciuit pînă la sînge, torturat, sfîşiat în bucăţi.

Era limpede că oamenii lui Burton şi Mackenzie profitau de pe urma crimei.

Kamingtone asista adesea la dezbateri. În cea de a patra zi a procesului, auzi vocea preşedintelui tribunalului, Henrik Loy, un negrid inteligent şi calm, pe care Bruker îl trata de sus, cu toate că ierarhia ar fi împărţit altfel rolurile:

— Vă rugăm, linişte! Selma Tather! strigă grefierul.

Loy adăugă, adresîndu-se publicului:

— Vă rog să nu reacţionaţi violent, orice ar spune copila; fragilitatea nervilor zdruncinaţi cere cruţare. Tribunalul a ezitat mult timp în privinţa invitării ei în faţa instanţei, temîndu-se că-i va provoca o prea mare emoţie; am conchis însă că însemnătatea depoziţiei celui mai apropiat martor al crimei este o probă hotărîtoare în acest proces.

Se ridică glasul hîrîit al lui Bruker.

— Un copil este întruchiparea nevinovăţiei. Gestul lui de acuzare are pentru noi o valoare covîrşitoare. Selma Tather va întinde mîna spre cuibarul de şerpi veninoşi ai instinctelor inferioare, care se ridică din firea sălbaticilor înfrăţiţi cu fiarele junglei.

Un murmur străbătu sala. Partizanii neoapartheidului aplaudară această afirmaţie.

Selma intră. Îi era parcă frig şi nu îndrăznea să se uite în jur. Tăcerea din sală o încremeni cîteva clipe; apoi auzi vocea binevoitoare a preşedin-telui:

— Te rugăm să răspunzi în linişte. Gîndeşte-te că ajuţi dreptatea să triumfe.

— Da, domnule! zise fetiţa, simplu.

Avocatul, Mill Walker, ceru permisiunea să-i pună fetiţei cîteva întrebări.

— Selma Tather, ce credeai despre Klim Lara înainte de a se petrece omorul?

— Îl credeam un om bun. Îl credeam un bun prieten al tatii. De altfel, cu două zile înainte de... (nu izbuti să spună cuvîntul şi trecu peste el cu sfială moale) tata mi-a spus, în timp ce luam masa, că domnul Lara este omenia întruchipată. A mai zis că are un suflet ales, dar strivit de apăsările vieţii...

Walker interveni repede:

— Ai mai auzit şi în alte împrejurări pe tatăl dumitale vorbind despre Klim Lara?

— Adesea. Totdeauna ne-a zis să-l iubim.

— Ce mai poţi să ne spui?

Selma se contractă cîteva clipe; obrazul ei negru avea uneori o expresie de absenţă. Ochii îi luciră. Da, îşi amintea!

— Tata a spus odată ceva foarte încurcat. N-am înţeles tocmai bine.

Preşedintele îşi aminti că, prins de emoţie, n-o întrebase ce vîrstă are. O întrebă acum.

— Doisprezece ani, domnule preşedinte.

Walker spuse scurt:

— Vă rog să nu încurcaţi fetiţa.

Apoi, adresîndu-i-se:

— Ce-a mai zis tatăl dumitale, Selma Tather?

— ...că domnul Lara este de o vreme într-o stare curioasă. Nu ştiu cum numea asta medical. Zicea că-l vede trist, parcă apăsat de ceva. Aştepta ca într-o zi să i se destăinuiască.

Mai voi să spună ceva, dar se opri.

Walker întrebă:

— De unde ştii că Lara a intrat în veranda unde se odihnea tatăl dumitale?

— I-am auzit glasul, pe care-l recunosc foarte uşor. Se juca adesea cu mine... Ne iubea foarte mult.

Afirmaţia stîrni rumoare în sală. Nimeni nu pu-tea să pună la îndoială mărturisirea copilei.

Preşedintele întrebă:

— Nu îţi aminteşti ce-au vorbit?

— Doar crîmpeie, spuse Selma. Domnul Lara a pomenit de o fată şi de bărbatul ei, pe care tata l-a ajutat s-o îngrijească.

Procurorul se ridică:

— Cine sînt aceşti tineri, acuzat? Ce legături au avut cu doctorul Tather?

Lara explică în linişte.

Procurorul se indignă:

— Purtarea acuzatului e monstruos de ipocrită. Pe de o parte pretinde a săvîrşi fapte de bine, iar pe de altă parte pregăteşte omorul.

— Nu este adevărat, rosti ferm Lara.

— Furtuna se dezlănţuise cînd şi-a făcut apariţia acuzatul? întrebă preşedintele.

Walker interveni:

— Selma Tather declară că nu i-a auzit decît glasul. Expresia domnului preşedinte „şi-a făcut apariţia” nu este exactă. Ce are de spus martora?

— Mi s-a părut de la fereastra odăii mele că cerul este înspăimîntător de întunecat şi m-am apropiat de uşa verandei, ca să-l privesc mai bine. De acolo se vede cerul în toată lărgimea lui. L-am zărit atunci pe domnul Lara. Umbla foarte agitat. Mi s-a făcut teamă. Cerul era ca smoala. Furtuna începuse.

— Cît ai privit din locul acela? întrebă Walker.

— Puţină vreme. A început să tune şi mi s-a făcut frică. M-am ascuns într-o odaie mai ferită. Am auzit cum ploaia se năpusteşte peste acoperişul casei noastre. Mi-am tras pătura peste cap, ca să nu mai aud.

— De ce nu te-ai apropiat de tatăl dumitale, pentru a te linişti?

— Tata vorbea cu domnul Lara şi ştiu că nu-i plăcea să fie stînjenit în asemenea împrejurări. Nici mamei nu-i ierta dacă-l tulbura.

Walker întrebă:

— Cum arăta Klim Lara în clipele în care spui că l-ai văzut din dreptul uşii care dă în verandă?

— Hainele îi erau în dezordine. Se mişca foarte agitat. Obrazul i se schimbase, căci era acoperit de praf. Dar eu ştiam că domnul Lara este un om bun şi nu mi-a fost teamă.

— Continuă, fetiţo! o îndemnă Walker. Spune-mi, pe altcineva n-ai mai zărit? Gîndeşte-te bine!

Selma ezită cîteva clipe, apoi îngînă:

— Cînd m-am uitat pe geamul odăii mele în curte, mi s-a părut că cineva se ascunde sub şopron. Poate că n-a fost decît o închipuire...

— Dar în casă a mai fost cineva? interveni procurorul.

— Înainte de domnul Lara a fost domnul Bill. Dar a plecat înainte de începerea furtunii. Eu n-am mai văzut şi n-am mai auzit pe nimeni.

— Cum ai descoperit trupul neînsufleţit al tată-lui dumitale? întrebă judecătorul. Povesteşte-ne totul.

Copila tăcu cîteva clipe; trupul ei se cutremură: nu izbuti să vorbească. Privea într-un colţ al sălii, iar lacrimile îi curgeau în tăcere.

Toţi aşteptau în linişte adîncă, pătrunşi de durerea copilei. Printre suspine, încerca să-şi amintească bine toate amănuntele clipelor de atunci, dar ele se repezeau în mintea ei haotice şi violente:

— Auzeam mereu ploaia... Mi se făcuse urît... M-am hotărît pînă la urmă să mă apropii de tata, mai ales că nu-l mai auzeam vorbind... Am tras pătura de pe mine. Ştiam că mama nu poate

veni curînd, deoarece o apucase ploaia la mătuşa Milly... M-am apropiat de uşa verandei... Credeam că tata... şi domnul Klim... au rămas pe întuneric, aşa cum făceau în nopţile frumoase, cînd zăboveau discutînd.

Am alergat într-acolo... şi am văzut! Domnul Lara nu mai era, iar tata zăcea pe podea...

Hohoti înfundat şi nu izbuti să mai spună nimic.

Preşedintele făcu un semn unor femei, care stăteau alături de ea, s-o sprijine. Toţi cei de faţă ştiau că doctorul Tather a fost găsit într-un lac de sînge. Fusese lovit chiar în frunte. Se expuseseră de nenumărate ori probele materiale.

Klim o ascultase pe Selma fără să schiţeze vreun gest. Se părea că nu aude nimic, dar în momentul cînd văzu că Selma se depărtează, ochii i se deschiseră mari şi speriaţi. Se ridică şi se rezemă de bara boxei, cu braţele încordate.

Gura strînsă îi palpita. Nu putea totuşi să strige. Nu-i venea să creadă că martora îl învinuise.

Îşi aminti de zilele calde ale copilăriei ei nevinovate. Selma venea în fugă în biroul tatălui ei, şi-l ruga pe Lara să-i deseneze ceva. Îi aducea după aceea, drept răsplată, o prăjitură pe care o fura din bufet. Sanitarul îi desena şi chipul, ca pe o icoană a bunătăţii, în care se recunoşteau trăsăturile tatălui ei.

Nu răbda gîndul că fata nu-l privise; se ferise de el şi acum îl părăsea, ea, mica şi fermecătoarea Selma, care ieşea altădată cu voioşie în întîmpinarea lui...

Strigătul lui izbucni, desperat:

— De ce pleci, Selma? De ce nu te uiţi la mine? De ce minţi? Cine te-a pus să minţi?! Cine?

Selma se feri la sînul femeii care o conducea. Îl mai auzi pe Lara strigîndu-i:

— De ce minţi, Selma? Cine te-a pus să minţi!!?

Publicul se ridică nedumerit, revoltat, fără să poată înţelege această ieşire. Izbucni larmă mare.

Preşedintele chemă la ordine. Clinchetul clopoţelului recîştigă liniştea de mai înainte.

Deodată, încrîncenarea lui Lara se muie şi el căzu pe bara boxei; umerii lui tresăltară, iar capul se înfundă între braţe, ca şi cînd ar fi căutat un loc cit mai ferit de loviturile soartei.

Amintirea faptelor lui lua o înfăţişare de neînţeles. Nu mai ştia nici el ce să creadă. Îşi apărea aşa de străin lui însuşi, încît uneori urmărea totul ca un spectator din sală. Cînd lua cunoştinţă de faptul că el este cel aşezat sub tăişul acuzării, revedea chipul prietenului său în verandă şi simţea cît de mult îl iubise.

Criminalul nu putea fi el!

Ajunsă aproape de uşa din fundul sălii, Selma ridică deodată capul, se întoarse spre Klim şi-i spuse cu nevinovăţie:

— Ne iubeai aşa de mult... pe mine şi pe tata...

De ce ai făcut asta?

Lara se prăbuşi.

MILL WALKER FACE O PROPUNERE

— Domnule Lara, trebuie să fii rezonabil! Acceptă formula mea! E singura convenabilă!...

Avocatul îşi trecu de cîteva ori batista pe frun- tea care se îmbrobonise de sudoare. Privirea lui fugea mereu de la pereţii umezi ai celulei, la fereastra cu gratii şi la cele trei scînduri acoperite cu o pînză peticită, care alcătuiau aşa-zisul pat; apoi ochii i se opriră cîtva timp asupra chipului lui Klim, pentru a-şi începe din nou rotirea prin încăpere.

— Desfăşurarea procesului, continuă Bill Walker, a demonstrat forurilor de judecată vinovăţia acuzatului. Acest lucru e limpede; dubii nu mai există, iar toate mărturiile despre bunătatea dumitale şi alte calităţi morale nu spun mare lucru. Dacă voi pleda, aşa cum am intenţionat la început, teza nevinovăţiei, nu realizăm nimic. N-am puncte de spri- jin cît de cît serioase...

— Dar ăsta e adevărul! îl întrerupse Klim. Înţelegeţi o dată că eu nu am ucis! Nu aveam nici un motiv să doresc moartea acestui om.

Batista avocatului circulă iar de cîteva ori peste frunte şi dincolo de ea, de-a lungul cheliei lucitoare.

— Domnule Lara, după părerea mea, adevărul nu reprezintă prea mult, mai ales în justiţia sud-africană. Cel mai bun lucru este să faci abstracţie de el. Ceea ce contează este verosimilul.

Nevinovăţia dumitale este neverosimilă — iartă-mă că sînt nevoit să ţi-o spun!...

Îşi trase scaunul mai aproape:

— Dacă eşti de acord, voi pleda în sensul recunoaşterii crimei, cu invocarea de circumstanţe atenuante. Şi pot fi destule. În centrul argumentării, voi pune simţămintele create în dumneata de persecuţiile rasiale, apăsarea morală provocată de politica de segregaţie, arătînd chiar, dacă vrei, că crima a fost comisă într-o stare de semiinconştienţă. Voi spune că vinovatul cel mare nu eşti dumneata, ci societatea care te-a împins la crimă... în sfîrşit, voi construi o argumentare convingătoare şi poate că voi evita nu numai pedeapsa cu moartea, dar chiar o detenţiune prea îndelungată.

Pe faţa sanitarului se întipărise parcă un semn strîmb de întrebare.

— Circumstanţe atenuante pentru o crimă pe care n-am făcut-o?... Nu, domnule Walker, cu nici un preţ! Căutaţi mai bine pe adevăratul vinovat, acela care a făptuit crima.

— Veţi regreta...

— Apăraţi-mă pe baza criteriului adevărului!

Avocatul zîmbi, apoi oftă prelung, dădu din umeri şi se sculă în picioare.

— Păcat, şansele se micşorează. Nu pot garanta nici evitarea pedepsei capitale, să ştiţi!

Sanitarul îl privi lung, apoi îl săgeta cu o întrebare:

— Spune-mi, domnule avocat, dumneata crezi că am ucis? Mai precis: ***şi*** dumneata crezi asta?

Mill Walker zîmbi pentru prima dată.

— Vă voi răspunde fără ocol: nu-mi pun niciodată astfel de probleme. Asta e cheia succesului meu. Esenţialul este să obţin pedeapsa minimă, bineînţeles în raport cu acuzaţiile ce se ridică şi cu împrejurările existente.

Klim Lara tăcu.

Îşi strînseră mîna, fără să mai rostească nici un cuvînt. Cînd uşa grea a celulei se închise în urma lui Walker, sanitarul ieşi din imobilitate şi începu să parcurgă încăperea în lung şi în lat, cu paşi mari, şoptind printre dinţi:

— Adevărul e neverosimil... neverosimil... neverosimil... Iar Selma m-a învinuit de crimă!...

După un timp, se opri brusc lingă scîndurile patului. Se aruncă pe ele, cu faţa în jos.

— Stupid, îngrozitor de stupid! Şi totuşi... nu se poate să nu iasă totul la lumină... Poate după execuţia mea. Dar o dată şi o dată, sigur!

Sfîrşit de oboseală, de chin, de neînţelegere — se trînti în neştire pe culcuş.

DEPOZIŢIA LUI KOMPE

Martorii continuau să se perinde în faţa instanţei.

Băcanul care îl servea pe Tather îl zărise pe Klim ieşind din verandă în seara crimei. Un pacient al doctorului Tather, care sunase zadarnic la uşa casei, declară că observase, printr-o fereastră o siluetă masivă alergînd prin birou.

Cel mai bun prieten al lui Klim, învăţătorul Kompe, depuse şi el.

Povestea că îl văzuse în după-amiaza crimei, la 5 august; părea că se îndreaptă spre locuinţa doctorului; pe faţa lui citise o tulburare adîncă. Nu putea însă să creadă că Lara este vinovat, iar campania de presă dusă de „Intransigentul” pentru defăimarea sanitarului i se părea suspectă.

Desigur, împrejurările crimei nu-i erau clare. Nu vedea însă ce l-ar fi putut împinge pe Klim la omor. Dacă amprentele de pe sticla care fusese arma asasinului erau într-adevăr ale sanitarului, ar fi trebuit cercetat dacă nu cumva oamenii lui Burton îl ameţiseră pe Klim cu stupefiante sau îl hipnotizaseră, pentru a-l face să lovească într-o stare în care voinţa lui aparţinea altora.

Oare instanţa lua în consideraţie astfel de ipoteze?

— Instanţa n-are nevoie de sfătuitori, ci de martori! îl întrerupse procurorul. Medicii l-au examinat pe Klim şi n-au descoperit nici o urmă a unei intoxicaţii cu stupefiante. Nimic nu indică o stare de iresponsabilitate în ceasurile din preajma crimei. Selma l-a auzit doar vorbind lucid, povestind de pildă despre cei doi tineri din golful Delagoa. Instanţa dispune de mărturii covîrşitoare şi de obiectul delict...

Interogatoriul lui Sam Bruker dură multă vreme:

— Din manifestările anterioare ale acuzatului, nu puteai deduce în nici un fel hotărîrea lui de a-l ucide pe doctorul Tather?

— Nu. Dimpotrivă, acuzatul îl iubea foarte mult pe doctorul Tather. Pot

spune doar — nu vreau să fac nici o legătură cu crima — că acuzatul profesa uneori idei confuze, de neînţeles. L-am auzit o dată, e adevărat mai de mult, zicînd că trebuie să se schimbe cauza adîncă a lucrurilor printr-o răsturnare bruscă, care să pună pe asupritori în starea celor asupriţi. N-am înţeles niciodată ce vrea să zică prin aceste vorbe şi l-am îndemnat să se apropie mai mult de activitatea Ligii Antisegregaţioniste, al cărui membru era.

Procurorul se ridică furios:

— Nu-ţi îngădui să pomeneşti de această activitate aici! Din cauza tulburărilor pe care le-aţi provocat cu bună ştiinţă, oraşul Stanby se află astăzi în nenorocire! Vrei să spui că l-ai îndemnat pe acuzat să se apropie de manifestările antistatale ale ligii? Iată care sînt efectele!

Procurorul întinse mîna spre boxă şi continuă:

— Pretinzi că acuzatul nu s-a dovedit un membru destul de activ al „ligii”? Îţi pun la îndoială buna credinţă! Din piesele dosarului, reiese că el a instigat muncitoarele de la mina Harley şi le-a îndemnat la boicot. Martorul Eduard Morena spune, în depoziţia sa, că acuzatul avea în seara din ajunul boicotului o înfăţişare agitată. A îndemnat femeile negre la sfidarea autorităţilor. Le-a cerut să se opună segregaţiei.

Împotriva cui să se opună, domnule agitator social? Împotriva sistemului nostru social, împotriva apartheidului, nu-i aşa? Declar, în modul cel mai

solemn, că activitatea ligii are partea ei de vină în uciderea doctorului Tather!

— Bine, dar doctorul era un membru de frunte al ligii, observă Kompe. Pretindeţi că liga voia să-şi dea ei însăşi o lovitură şi să favorizeze noua barieră rasială pentru care militează rasiştii?...

Procurorul se înălţă în tocuri, sfidător:

— Repet: liga, ca şi sindicatele oamenilor de culoare îşi au partea lor de vină. Prin ideea nesăbuită pe care au încercat s-o întipărească în mintea negrilor, de a se considera egali cu oamenii albi, mulţi dintre ei au început să nutrească sentimente duşmănoase faţă de semenii lor superiori.

Doctorul Tather a devenit victima propriei sale activităţi, deoarece, prin mentalitatea sa nenorocită, nu putea să înţeleagă ce instincte întunecate, cîtă ură ticăloasă se ascund în firea negrilor. Crima lui Lara o dovedeşte însă cu prisosinţă. Demascarea ei înseamnă demascarea unei întregi rase.

Ştim prea bine că Tather a fost nu numai un conducător al ligii voastre, ci şi un roşu. În biblioteca lui am zărit cărţi de Marx şi Lenin, iar legăturile lui cu instigatori comunişti aflaţi în închisoare sînt un fapt stabilit. Cu toate acestea, el a rămas ultimul alb din Stanby şi criminalul n-a putut răbda acest lucru.

Faptele sînt limpezi. Aţi cultivat ura şi crima. Împotriva lui Tather ele s-au întors ca un bumerang, căci exponentul rasei pe care el a încurajat-o l-a lovit fără cruţare. Crima aceasta are o valoare simbolică.

Kompe îl întrerupse cu curaj:

— Ura şi crima nu sînt şi nu vor fi niciodată procedeele noastre. Nu noi am ucis, acum cîteva săptămîni, cu mitralierele, sute de oameni la Stanby. Activitatea ligii a dat cele mai bune roade şi oamenii năpăstuiţi, loviţi de persecuţii, şi-au găsit echilibrul în sinul ei, ca într-o mare familie. Sindicatele antirasiste şi liga le-au fost cel mai bun sprijin. Mintea lor s-a ridicat spre un orizont superior de înţelegere şi au început să-şi dea seama de cauzele adînci ale discordiei din societatea noastră. Am căutat să le inspirăm o purtare demnă, curajoasă, generoasă, adică tocmai acea purtare pe care alţii încearcă s-o înfrîngă prin mijloace barbare...

Procurorul spumegă:

— Vorbeşti cu atîta siguranţă, de parcă ai cunoaşte un substrat al omorului care nouă ne scapă. Mă miră că nu acuzi guvernul Republicii Sud-Africane de a fi pus totul la cale!... Pentru mine e evident că această crimă are un caracter de vendetă rasială!

Învăţătorul răspunse calm:

— Crima aceasta e încă o taină nedezlegată. Dar ceea ce îmi este clar, din ce în ce mai clar cu fiecare cuvînt pe care îl rostiţi, domnule procuror, este faptul că avem de a face cu o diversiune, cu o uriaşă diversiune, pe care cei ce vor să învrăjbească rasele o folosesc pentru scopurile lor.

În sală izbucniră cîteva aprobări, dar din fund se ridică vuietul ameninţător al glasurilor partizanilor noii segregaţii, care erau totdeauna gata să-l aplaude pe procuror. Acesta ceru să i se ia

cuvîntul lui Kompe, învinuindu-l că foloseşte incinta pentru a face propagandă subversivă.

Dezbaterile continuară.

Bruker intervenea mereu cu întrebări care precizau şi agravau depoziţiile. Între el şi avocatul apărării se încingeau dueluri aprige. Fiecare interoga pe rînd martorii, încercînd să obţină de la ei răspunsuri cît mai favorabile cauzei pe care o susţinea. Dar, cu toată abilitatea lui Mill Walker, procurorul izbutea mai totdeauna să iasă învingător, cîştigînd vizibil teren, adăugind noi şi noi argumente acuzării. Publicul din sală vedea parcă cum peste făptura nedumerită şi îndurerată a lui Klim Lara se înalţă o piramidă tot mai înaltă de fapte, care pînă la urmă trebuia să-l strivească.

Se aduseră probele: cîteva obiecte, fără valoare, ale victimei, găsite într-o haină a lui Lara, un inel al sanitarului, găsit pe biroul medicului şi altele.

Klim Lara simţea cum laţul se strînge în jurul lui. Îşi dădea seama că probele şi mărturiile acestea pledau cu putere împotriva lui, că el însuşi ar fi crezut în vinovăţia acuzatului, dacă acuzatul n-ar fi fost chiar el, dacă n-ar fi fost absolut sigur că nu se atinsese de nici un fir de păr din capul lui Tather. Toată acuzarea îi apărea ca o minciună tot mai monstruoasă, dar totodată şi mai inexplicabilă. Era victima unei groaznice înscenări.

E adevărat că la proces depuseseră şi altfel de martori.

Erau oameni care jurau că el, Klim Lara, n-ar fi putut niciodată ucide. Ei descriau momente impresionante din

existenţa lui, din munca lui cu bolnavii, care arătau cu cîtă abnegaţie servise, în atîtea rînduri, cauza vieţii.

— Îmi aduc aminte, de parcă s-ar fi întîmplat acum cîteva zile — îşi începuse mărturia cizmarul Alf Helmen, un bărbat chel, de vîrstă mijlocie — cum m-a scăpat pe mine de năpastă. Nevastă-mea căzuse greu bolnavă, copiii plîngeau şi n-aveam leţcaie în casă. Cum să mă duc, fără bani, după un medic? Fuga la Klim. L-am găsit acasă, foarte obosit, după o zi şi o noapte de veghe neîntreruptă la spital. A venit totuşi cu mine, fără să se codească, şi a lecuit-o pe nevastă-mea. Cînd a văzut copiii flămînzi, mi-a dat bani să le cumpăr de mîncare... Aşa era Klim!

Bolnavii îngrijiţi de Lara la spital veniseră şi ei să depună, într-un adevărat pelerinaj.

„Cu neputinţă!” repetau toţi, ca un leit-motiv.

Pentru fiecare dintre ei, omul acesta era un apostol al profesiunii lui, care sacrifica totul pentru a reda unui bolnav sănătatea. Nici unul nu reuşea însă să infirme probele acuzării sau să dovedească netemeinicia mărturiilor care-l învinovăţeau atît de crunt pe Klim. Nici unul nu-şi amintise să-l fi văzut la orele cînd se petrecuse crima.

La un moment dat, Klim Lara avu şi mai limpede simţămîntul că împotriva lui se organiza o maşinaţie sinistră. Doi vînzători ambulanţi povestiseră cu lux de amănunte că ar fi chefuit cu el o noapte întreagă, pentru ca spre dimineaţă, după o bătaie, la care ar fi

luat toţi trei parte, să se ducă beţi la nişte femei. I se păru că recunoaşte pe unul dintre martori; acţionase alături de Mackenzie, în grupul care încercase să reprime manifestaţia.

Klim voise să le strige şi acestora în faţă că mint, aşa cum făcuse cu Selma, dar nu mai găsi puterea, iar pînă la urmă nici imboldul s-o facă. El, omul altădată atît de activ, care îşi drămuia cu atîta zgîrcenie clipele de odihnă, se simţea acum împins spre o pasivitate a disperării.

De fapt, Klim nici nu înţelegea ce se petrece cu el. Nădăjduia uneori că trăieşte un coşmar, din care tiu va întîrzia să se trezească. Dar coşmarul nu lua sfîrşit şi mintea trează înregistra lucrurile de necrezut care se întîmplau.

MADE IN STANBY

Liga îşi intensificase acţiunile în ultimele zile. În adunările ei, populaţia era îndemnată să reziste noului apartheid.

Tot mai des se desfăşurau ciocniri de felul celei din spitalul unde lucrase Klim. Poliţia intervenea întotdeauna în sprijinul separaţiei dintre negrizi şi negri şi restabilea ordinea care convenea rasiştilor.

Încurcăturile în identificarea negrizilor duceau la multe incidente. Negridul Alf Bekker răspunsese cu focuri de revolver negrizilor din Barul

Transvaalului, care voiseră să-l dea afară din local, confundîndu-l cu un negru. Grupuri de rasişti observau seara, în parcul oraşului, perechile care se plimbau; se năpusteau cu ciomegele cînd li se părea că zăresc un negru la braţul unei negride.

„Rasă de asasini!” strigau ei acum negrilor, făcînd aluzie la crima de care era învinuit Klim. Liga antisegregaţionistă alcătuise pichete care se opuneau acestor acte de vandalism bazate pe lozincile noii segregaţii.

Depoziţia lui Kompe se răspîndi din gură-n gură. Oamenii începeau să înţeleagă că crima era, într-un fel sau altul, strîns legată de noul apartheid. „O diversiune, o uriaşă diversiune a rasiştilor” — aceste cuvinte ale învăţătorului mulatru cuprindeau desigur un mare adevăr. „Mîna care l-a ucis pe Tather a fost condusă de rasişti!”, spuneau negrii. Crima li se potrivea asupritorilor ca o mănuşă. Poate că poliţia pusese totul la cale, sau făptuise chiar omorul, printr-un agent oarecare al ei. Cu toate acestea, misterul în jurul morţii doctorului persista şi nimeni nu izbutise să aducă vreo dovadă care să pledeze pentru nevinovăţia lui Klim.

„Intransigentul” se ridică furios împotriva „argumentelor absurde” ale antisegregaţioniştilor.

În această vreme, coloanele ziarului erau ocupate şi de o altă problemă, care făcea să curgă multă cerneală. Burton recursese la un truc pentru a-şi plasa mai uşor textilele pe care le trimitea la export. Cunoscînd boicotul căruia

mărfurile sud-africane îi erau expuse în multe ţări, datorită politicii de apartheid a „republicii ultraalbe”, aplică pe baloturile cu textile destinate străinătăţii ştampila „Fabricat în oraşul înnegrit Stanby” şi ulterior, mai simplu, „Made in Stanby”. Izbutise astfel să-şi vîndă mărfurile în ţări care refuzau produsele din statul discriminării rasiale. Din motive de discreţie, ştampila se aplica chiar la încărcarea baloturilor în vapoare. Lucrurile se aflaseră datorită dezvăluirilor făcute de un fabricant concurent din Bloemfontein, furios pe manevra industriaşului din Stanby.

Fapta fostului deputat stîrni discuţii înfocate. Louis Norman îl acuza pe Burton de inconsecvenţă: numise negrizarea o calamitate, dar profita cu neruşinare de pe urma ei; cerea o nouă segregaţie, şi totodată făcea apel la sentimentele antisegregaţioniste ale unor oameni din alte ţări.

Clark Burton îi răspunse că economia oraşului Stanby fusese greu lovită de negrizare şi mijloacele pentru redresarea ei nu trebuiau alese; îi aminti că şi el, Norman, profitase în prima perioadă a negrizării de pe urma acestui fenomen; pe atunci, cînd mai era alb, obţinuse beneficii fabuloase de pe urma reducerii salariilor muncitorilor negrizi pînă aproape de nivelul salariilor negrilor.

Polemica continuă multă vreme, cu risipă de argumente de ambele părţi.

BILL SE PUNE PE TREABĂ

De la arestarea lui Lara, şi mai ales de la începerea procesului, Bill era extrem de neliniştit, nervozitatea lui răsfrîngîndu-se adesea asupra colegilor de la poştă. Unii spuneau că pricina era faptul că Bill ar fi suportat cu greu situaţia de negrid. În realitate, nimic nu era mai neadevărat.

De fapt, Bill era adînc tulburat de acuzaţia care i se aducea sanitarului. Avocatul lui Klim îi propuse să depună mărturie că sanitarul fusese în seara crimei la el, dar Bold refuzase net rolul de furnizor de alibiuri.

— Klim e nevinovat, oricît de potrivnice sînt aparenţele. Nu trebuie să fie salvat printr-o minciună! Dacă nu eşti în stare s-o dovedeşti, adevărul va ieşi pînă la urmă singur la iveală — îi spusese el lui Walker, pe un ton destul de iritat. Şi dacă nu iese singur la iveală, trebuie să-l ajutăm noi să iasă.

Cu toate acestea, desfăşurarea procesului îl îngrijora profund. Mărturia lui fusese scurtă, dar destul de puţin lămuritoare. Întrebat ce crede despre crimă, răspunsese enigmatic:

— Sînt convins că, aşa cum e formulată, acuzaţia de omor este falsă. Cercetările, procesul — sînt pe o pistă cu totul greşită.

Altceva nu izbutise să afle tribunalul de la el, dar lăsase impresia că ştie mai mult decît vrea să spună.

În a treia zi a procesului, William Bold ceru lui Scrooge un concediu de o săptămînă, iar cînd îl obţinu, plecă de la serviciu direct acasă. Nimeni nu-l mai văzu ieşind din apartamentul în care locuia singur, pînă a doua zi seara.

Cînd vărul lui, Tom Goodrike, mecanicul mut, veni să-l vadă, îl găsi în mijlocul unei dezordini de neînchipuit, între hîrtii răvăşite şi munţi de mucuri de ţigări.

Fostul diriginte se bucură de vizită. Tom sunase cam mult, căci Bill nu deschisese decît după ce se convinsese că cel care voia să-l viziteze era vărul său. Cu puţină vreme mai înainte, sunase învăţătorul Kompe, dar Bill, deşi prieten cu el, preferase să se prefacă absent.

— Depoziţia ta a stîrnit multe nedumeriri, iar concediul şi zăvorîrea în casă şi mai multe — îi comunică prin semne Tom.

Se aşeză într-un fotoliu comod, după ce înde-părtă cu grijă cele cîteva file de însemnări care ajunseseră şi acolo, parcă răscolite de o vijelie. Ştia că observaţia lui va fi suficientă pentru a-l face pe Bill să vorbească şi era totdeauna bucuros să-l asculte, ca pe un frate mai mare şi mai înţelept.

William Bold se înfundă într-un fotoliu învecinat şi, bătînd cu degetul ritmic într-un caiet, îşi dădu drumul:

— Ascultă, Tom. Nu-i numai soarta lui Klim în joc. E o chestiune de viaţă şi de moarte pentru cauza noastră. Mă înţelegi? Trebuie să-l salvăm! Şi n-avem decît puţin timp la dispoziţie. Vrei să mă ajuţi în treaba asta?

Mecanicul dădu din cap aprobator.

— După cum am spus şi la proces, continuă Bill, cercetările sînt pe o pistă greşită. Aşa cum îl cunosc, Klim nu poate să comită o crimă, oricîte mărturii s-ar aduce împotriva lui.

Cred că trebuie schimbat unghiul de abordare a problemei. Sînt de avut în vedere două lucruri, complet diferite:

În primul rînd, să ne gîndim cine îl duşmănea pe cel ucis. Klim în nici un caz — trebuie să recunoşti acest lucru. Altora le stătea el în gît. Cui? Kompe a şi spus-o: rasiştilor! Cred însă că a greşit cînd a bănuit că l-au drogat pe prietenul nostru. După mine, e limpede că asasinul trebuie căutat printre segregaţioniştii cei mai sîngeroşi, cu care Tather era mereu în conflict, îl urau şi aveau interesul ca el să dispară.

În al doilea rînd, să nu uităm cine a fost ucis.   Un om oarecare? Nu. A fost ucis singurul dintre foştii albi din Stanby care rămăsese cu pielea albă — „ultimul alb". Asasinatul nu poate fi, după părerea mea, desprins de procesul straniu, nelămurit încă, prin care albii şi-au văzut pielea treptat colorată în diferite nuanţe cafenii. Cuiva nu i-a convenit să existe un „ultim alb" care, în ciuda culorii pielii sale, unice în Stanby, să proclame aceleaşi principii umanitare, antisegregaţioniste, în care a crezut întotdeauna. Desigur că, în această ordine de idei, se impune lămurirea procesului negrizării.

Pe faţa lui Goodrike se întipărise o uimire şi mai mare. Holbase ochii mari, ca şi cum cineva i-ar fi spus un lucru la care nu s-ar fi gîndit niciodată.

— Îţi înţeleg nedumerirea. Vrei să spui că aceste deducţii nu ne apropie nicidecum de rezolvarea problemei, deoarece procesul colorării e cel puţin la fel de învăluit în mister ca şi crima. Te înşeli însă. Nu am de gînd să atac

frontal problema colorării, pe care atîţia medici şi, chimişti s-au străduit zadarnic s-o dezlege în ultima vreme. O voi ataca... din flanc. Nu mă voi întreba de ce s-au colorat albii din Stanby, ci ***de ce a rămas Robert Tather alb.*** Să aflăm de ce Tather şi-a păstrat pielea albă şi vom şti de ce şi-au văzut-o ceilalţi colorată. Atunci vom prinde întregul fir. Înţelegi acum?

Tom încuviinţă vag.

— Ieri am fost la soţia doctorului, Mary Tather, pe care am supus-o, cu voia ei, unui adevărat interogatoriu. Mi-am luat notiţe pe care le-am sistematizat şi resistematizat de cîteva ori. N-am găsit încă nimic definitiv, dar voi persevera.

Te întrebi, poate, dacă nu sînt dezamăgit. Să nu crezi asta. Într-o afacere atît de încurcată, trebuie să strîngi date cît mai multe şi cît mai diverse, chiar atunci cînd par să nu-ţi spună nimic. Pînă la urmă, descoperi legături între fapte în aparenţă neînsemnate, care te duc în sfîrşit pe o cale bună. Şi atunci îţi pare bine că n-ai lăsat nimic la o parte.

Am aici un document pe care-l cred deosebit de preţios. (Bill arătă spre caietul pe care-l, ţinea în mină.) Nevasta lui Tather mi-a dat un fel de jurnal sumar, în care doctorul aşternea o serie de însemnări, destul de disparate, multe în legătură cu negrizarea. Să-l răsfoim împreună.

Se adînciră împreună în lectura caietului. Bill citea şi se oprea din cînd în cînd, ca să comenteze unele pasaje. Tom asculta, docil şi interesat...

KLIM LARA CHIBZUIEŞTE

Zdruncinăturile dubei care îl purta de la închisoare la tribunal deveneau tot mai intense. Maşina era o rablă, cu un stagiu de peste un sfert de veac, iar traseul ducea prin străzi lăturalnice, pline de gropi. Klim resimţea durerea fizică produsă de hurducături. I se părea uneori că este zguduit din creştet pînă-n tălpi numai pentru ca în felul acesta răul să fie stors din el, pentru ca adevărul asupra crimei să iasă în sfîrşit, izbăvitor, la iveală.

De la începutul procesului, se schimbaseră atîtea lucruri!

Intrase în închisoarea din Stanby cu certitudinea nevinovăţiei lui, convins că era victima unei înscenări, încrîncenat împotriva celor care-l acuzau, revoltat de încercarea procurorului de a transforma procesul într-o învinuire aruncată în faţa poporului său. Îşi dădea seama că poate să fie spînzurat, pe baza unor mărturii false; îl preocupa însă mai mult soarta fetiţei lui şi a Rafiei,

Acum, după depoziţiile împovărătoare ale atîtor martori, conştiinţa începuse să-l chinuie cumplit. Ştia că nu ucisese. Dar mărturiile şi probele acuzării, cu argumentele lor puternice, îl puneau pe gînduri.

— Poate că am o perioadă de amnezie, de uitare patologică, îşi spunea el

uneori. Dacă într-adevăr am ucis, într-o stare anormală? De ce ar fi minţit Selma? Nu mi-aş putea ierta niciodată o asemenea faptă, indiferent de starea în care a fost săvîrşită.

Încerca să reconstituie scena, aşa cum rezulta din piesele acuzării. Îşi închipuia că se află, cu sticla de apă minerală în mînă, în faţa prietenului său Tather, că duce braţul înapoi, luîndu-şi avînt ca să lovească...

Aci plăsmuirea se destrăma însă.

Nu!

Niciodată n-ar fi putut să ucidă, nici pe Robert Tather şi nici vreo altă făptură în care bătea o inimă omenească. Gestul omorului era ceva complet străin de el, de neconceput.

Auzi bătăi în ferestruica cu gratii a dubei. Abia atunci îşi dădu seama că maşina se oprise mai de mult şi că tot mai de mult răsunau şi bătăile. Probabil că ajunseseră în Piaţa Palmierilor, unde duba înainta cel mai greu, din pricina mulţimii.

Apropiindu-se de ochiul de geam, îi recunoscu pe Bill şi pe Tom, cu siluetele lor atît de diferite. Vocea fostului diriginte al poştei ajunse pînă la el.

— Curaj! Nu dispera! Ne-am pus pe treabă. Pînă nu te vedem scăpat, nu ne lăsăm! Sîntem siguri de nevinovăţia ta!

Cuvintele pătrunseră cu greu pînă la conştiinţa lui, dîndu-i o vagă nădejde.

Duba se puse iar în mişcare, cu o zdruncinătură care-l aruncă cu capul de perete. Înaintă un timp, apoi iar se opri.

Cordoanele de poliţişti luptau cu greu împotriva valurilor mulţimii, care se îmbulzea să-l vadă pe sanitar. Cînd

cordoanele erau rupte, la ferestruicile dubei se perindau, în cîteva clipe, chipuri de oameni de cele mai diferite vîrste. În primele zile, Klim Lara se simţea stînjenit, îşi acoperea faţa cu braţul, ca s-o ascundă. Acum însă, pasivitatea punea tot mai mult stăpînire pe el; înfrunta privirile aproape cu indiferentă.

Cordoanele se refăcură, mulţimea fu îndepărtată de dubă şi vehiculul se urni din loc.

Jocul acesta se repetă de mai multe ori, astfel că traversarea pieţei dură mai mult decît tot drumul de la penitenciar pînă acolo.

În sfîrşit, duba opri în faţa tribunalului şi uşa ei se deschise larg spre hăul sălii de şedinţă...

PIPA ŞI SCRUMIERA

Se luminase de ziuă. Soarele se revărsa fierbinte, în valuri de dogoare care se lăsau peste siluetele firave ale bananierilor, iar pe terasele albe din casele semeţe ale cartierelor bogate unele geamuri sticleau, altele se aprindeau pentru cîteva clipe.

Bill şi Tom merseră multă vreme unul lîngă altul, în tăcere, pe căile aproape pustii. Pe strada Cecil Rhodes, se ridicau case masive. Paralel cu ea, şer-puia o uliţă de mizerie, cu bordeie şi colibe amintind de aspectul unei rezervaţii.

Trecură pe la primărie, unde Bill cercetă un timp arhiva, iar la ora nouă ajunseră la Mary Tather; aceasta se afla în camera Selmei. Fetiţa zăcea iar, nereuşind să-şi revină, cu toate îngrijirile medicilor. Depoziţia de la proces dăduse o nouă lovitură sănătăţii ei şi în casă se vorbea numai în şoaptă, pentru că cel mai mic zgomot îi făcea rău.

Soţia victimei îşi purta durerea cu decenţă. Nimeni nu o văzuse lamentîndu-se, dar chipul ei îmbătrînise vizibil în ultimele săptămîni.

Discuţia ajunse curînd la proces.

— Nu ştiu nici eu ce să gîndesc, spuse ea. De cîteva zile mă frămînt tot mai mult! Nu-mi vine să cred că Klim a ucis şi totuşi Selma l-a văzut stînd de vorbă cu Robert pe verandă, alţii l-au zărit intrînd sau ieşind din casă... Cred că ceva ne scapă.

Bill dădu aprobator din cap

— Aveţi perfectă dreptate cînd spuneţi că ceva ne scapă... Jurnalul mi-a fost de mare folos... Voiam să vă rog ceva. În el e vorba de o hartă a oraşului Stanby. N-aţi găsit-o cumva printre hîrtiile soţului dumneavoastră?

Mary Tather se gîndi puţin, apoi spuse:

— Nu-mi amintesc s-o fi găsit. Ştiu însă că a lucrat la o hartă foarte amănunţită, cu puţine săptămîni înainte de moarte. Unde s-o fi pus?

— Aţi făcut ordine printre hîrtiile lui? mai întrebă Bill.

— Desigur, am cercetat filă cu filă. Şi n-am văzut decît...

— Spuneţi, doamnă! insistă Bill, nerăbdător,

— ...decît o schiţă destul de generală a oraşului, de care îl auzeam mereu spunînd că se bazează pe cifre preliminare, aproximative şi mai ales nesigure. Cred că i-a servit ca punct de plecare pentru alcătuirea hărţii definitive, de care v-am vorbit.

Deschise un sertar şi scoase o hîrtie cam mototolită, pe care le-o întinse.

— Vă spun încă o dată că soţul meu o considera ca o schiţă provizorie pentru o lucrare mai precisă.

Bill apucă documentul cu mîini avide.

— Asta-i ce ne trebuie! exclamă el, după o scurtă cercetare. Nu cred ca harta definitivă să difere prea mult... Vă sîntem profund recunoscători, doamnă Tather.

Se opri brusc din vorbă, apoi continuă:

— Doamnă Tather, trebuie să vă mai întreb ceva.

— Spuneţi, domnule Bill.

— Vă amintiţi ce obiecte erau pe masa de pe verandă în seara crimei?

— Ştiu eu? Să mă gîndesc puţin...

— Voi căuta să vă ajut, căci lucrul acesta este de cea mai mare însemnătate... În primul rînd, pe masă erau sticla de apă minerală şi paharul. Ca-n-totdeauna...

— Adevărat. Le-au ridicat poliţiştii, cînd au făcut cercetarea...

Dar alte obiecte, doamnă Tather?

— Este oare atît de important?

— Poate că da. Şi eu am fost în seara crimei aci, dar nu îmi amintesc ce obiecte erau în preajma doctorului... Mă întreb de ce s-au grăbit judecătorii să considere sticla drept unealtă a crimei. Pe sticlă au fost găsite amprentele lui Klim, dar nu s-au găsit pete de sînge. Medicul legist a declarat că sîngele nu ţîşneşte neapărat instantaneu. Aşa să fie... Dar oare criminalul a ucis dintr-o singură lovitură? Improbabil. Iar dacă a aplicat mai multe lovituri, obiectul trebuia să aibă urme de sînge pe el.

Doamna Tather ascultase, vizibil tulburată, acest raţionament. Nimic nu putea fi pentru ea mai îngrozitor decît momentele evocate de Bill. Un tremur scurt îi trecu prin trup. Izbuti să se stăpînească şi spuse:

— Domnule Bill, din cîte mi-aduc aminte, poliţia n-a găsit pe masă decît sticla, paharul şi carnetul de însemnări. Carnetul nici nu l-au luat.

— Poliţiştii nu-s prea amatori de lectură...

— De alte lucruri, nu ştiu.

— Gîndiţi-vă bine, doamnă Tather. N-aş insista, dar e foarte important... Bastonul doctorului, cu mîner de metal, n-a fost cumva pe aproape?

— Nu. Îl lăsa întotdeauna în antreu.

— Vreţi totuşi să mi-l aduceţi?

— Bineînţeles.

Bill îl examina cu atenţie.

— Îmi permiteţi să-l iau cu mine?

— Dacă vă e util, fără îndoială.

— Vă întreb din nou, doamnă Tather. Nu vă mai amintiţi de alte obiecte, care ar fi putut servi crimei? Ce făcea de obicei doctorul, cînd era singur pe terasă?

— Citea... sorbea din paharul de apă minerală... şi...

— Spuneţi, doamnă!

— ... şi fuma. Îmi amintesc acum. Selma îmi povestea că l-a văzut fumînd în seara aceea...

— Foarte important... Cum de nu m-am gîndit singur la asta? Aveţi pipa?

Mary Tather deschise un dulăpior din perete şi dădu să apuce pipa. Dintr-un salt, Bill fu lingă ea.

— Nu aşa! Un astfel de obiect nu trebuie apucat cu mîna!

Scoase o batistă curată şi înveli cu grijă pipa în ea. Doamna Tather voia tocmai să închidă dulăpiorul, cînd Bill o opri:

— Dar scrumiera, scrumiera dea grea de bronz, unde e?

— Tot aci.

Bill luă şi scrumiera, învelind-o într-o altă batistă, luată de la Tom Goodrike.

— Poliţia a cercetat aceste obiecte? întrebă el.

— Nu.

Doamna Tather făcu un efort pentru a-şi aminti lucrurile, apoi explică:

— După întoarcerea mea acasă, am anunţat poliţia. Pînă să vină, alergam prin casă, de la trupul neînsufleţit la patul unde o întinsesem pe Selma. Înaintea poliţiştilor a venit un medic, prieten şi coleg al lui Robert, pe care-l chemasem pentru fetiţă. A rămas cu noi. Fuma şi i-am adus scrumiera de pe terasă; o dată cu scrumiera am luat şi pipa. Cînd au sosit poliţiştii, au ridicat numai obiectele de pe terasă şi unele din lucrurile aflate în camera de lucru a soţului meu, nu însă şi pe cele din camera Selmei. Au spus că vor veni ulterior să cerceteze şi alte obiecte pe care le folosise soţul meu, dar după ce s-au descoperit amprentele digitale ale lui Klim pe sticla de apă minerală, au renunţat. Spuneau că nu mai e nevoie.

— Iar ulterior dumneavoastră aţi pus pipa şi scrumiera în dulăpior? întrebă Bill.

— Da, acolo păstrez şi alte obiecte ale soţului meu.

— Nimeni altcineva nu s-a mai atins de ele, nu-i aşa?

— Nu. Le-am pus cu mîna mea. Credeţi că vă vor fi de folos?

— Nădăjduiesc că da, dar nu sînt sigur, spuse Bill. Pipa era un obiect uzual al doctorului, iar scrumiera nu-i mai uşoară decît sticla de apă minerală. Poate chiar mai grea... Şi-acum, Tom, la drum. Vom avea o zi grea!

Mary Tather nu mai puse alte întrebări. Avea încredere în Bill. Îi însoţi pînă la uşă; le întinse o mînă

moale, fără putere, şi-i rugă s-o ţină la curent cu cercetările.

Trecură mai întîi pe la fostul diriginte acasă, unde lăsară bastonul, pipa şi scrumiera.

*

*   *

Pe la prînz, Tom Goodrike era rupt de oboseală, dar îl urma pe vărul său fără să crîcnească, convins că acesta „ştie ce face”.

În minte îi răsunau cuvintele rostite de Bold dimineaţa, la plecarea de la soţia celui ucis:

— Înţelegi, băiete, schema aceasta are o singură semnificaţie pentru noi. Ne arată cartierul de înnegrire maximă şi timpurie, vestitul Felinar. Acolo se află cheia înnegririi. Trebuie s-o căutăm şi s-o găsim, aşa cum a făcut Robert Tather. Îţi amintesc o însemnare din jurnal. Bill scosese jurnalul şi-i citise cîteva rînduri.

„25 iulie. Bazîndu-mă pe evidenţele comisiei lui Shaw, am făcut o descoperire foarte importantă, pe care o verific, întocmind o hartă specială a oraşului. O primă schiţă, provizorie şi aproximativă, mi-a permis să deduc următoarele lucruri:

a) Intensitatea înnegririi albilor prezintă diferenţe uşoare, determinabile în laborator, de la un cartier la altul.

b) Ordinea în care s-a produs înnegrirea arată de asemenea diferenţe de la un cartier la altul, în sensul că

unele cartiere s-au negrizat mai curînd, iar altele mai tîrziu.

c) Cartierul cu negrizii cei mai întunecaţi este acelaşi cartier în care s-au ivit ***primele*** cazuri: cartierul cu negrizii „cei mai puţin negri” este acela în care mai sînt şi acum mulţi albi...”

Luaseră tramvaiul spre Felinar, cartierul cel mai rău famat din Stanby, şi de atunci hoinăreau pe străzile lui, printre cîrciumi, case de lut şi bordeie. Cercetau minuţios, una după alta, stradă cu stradă, intrară prin localuri şi hanuri. Bill Bold nota cu grijă indicaţiile privitoare la reţeaua electrică, la cea de alimentare cu apă şi la canalizare.

Tom nu pricepea nimic, iar vărul său nu se grăbea să-l lămurească. Din cînd în cînd, mutul primea cîte o misiune; ba să măsoare distanţa dintre o casă şi o altă construcţie, ba să se uite dacă nu descoperă nimic deosebit în vreo fundătură. Bill mai se oprea să vorbească cu oamenii, cîteodată pînă şi cu copiii zdrenţăroşi şi desculţi care se zbenguiau pe maidane, despre înnegrire. După aerul lui nervos, se părea că răspunsurile pe care le căpăta nu erau cele dorite.

— Va să zică înnegrirea cea mai intensă şi cea mai timpurie s-a produs spre marginea vestică a cartierului — raţionă el într-un tîrziu, cu voce tare. Tom dragă, mi se pare că ne-am angajat pe o pistă greşită. Schiţa asta, în care ne-am pus atîtea speranţe, nu face doi bani. Am nevoie de harta definitivă, care presupun că diferă în unele privinţe de ea.

— Dar de unde s-o scoatem? părea a întreba Goodrike cu privirea.

Bill privi îndelung în jos, aşa cum făcea totdeauna cînd avea de rezolvat o problemă grea, de parcă sandalele galbene cu barete subţiri ar fi ascuns taina cea mare.

— Ascultă, Tom, în jurnal Tather arăta că Klim l-a rugat într-o zi să-i spună concluziile lui despre înnegrire. Medicul notează că i-a pus la dispoziţie cîteva documente. Poate că printre ele era şi harta definitivă. Tather nu mai avea nevoie de ea, întrucît terminase prima etapă a cercetărilor, aşa că nu i-a mai cerut-o înapoi.

Urmăreşte mai departe raţionamentul meu. La Klim acasă harta nu este. Probabil că se află la femeia aceea de care ne vorbea uneori. Îi spune Rafia Tun. Nu ştiu însă unde locuieşte. Poliţia îi cunoaşte adresa — doar acolo l-au arestat pe prietenul nostru — dar cu copoii nu prea mă am eu bine.

Am aflat că, înainte de a-l cunoaşte pe Klim, Rafia asta a fost prietenă cu unul Sam Harwey, un vînzător de ziare. Am adresa lui: strada Cromwell nr. 18. Un beţiv fără pereche. Individul mă interesează. Poate că ne poate spune unele lucruri despre Klim.

O luaseră într-acolo. Ajunşi în faţa casei, Bill se opri şi îl apucă pe Goodrike brusc de umeri:

— Ascultă, Tom, ştii să bei?

O spusese cu curiozitate, ba chiar cu un aer grav. Mutul dădu din cap, în semn că nu.

— Ei bine, băiete, va trebui s-o faci, altă ieşire nu-i. Sînt împrejurări în care nici un mijloc util nu trebuie ocolit.

Bill începu să strige cît îl ţinea gura, ca şi cum l-ar fi cunoscut de cînd lumea pe vînzătorul de ziare:

— Sam! Sam Harwey! Sa-a-am!

Curînd ieşi un om mărunt, dar gras, de vreo patruzeci şi cinci de ani. Bill îl luă repede:

— Vino să bei cu noi un pahar, Sam! Vrei? Gîtul ţi-e doar uscat ca Sahara!

Pe faţa rotundă, cu ochii înfundaţi în orbite, se ivi o grimasă care voia să fie un zîmbet:

— La dispoziţia dumneavoastră, domnii mei, dar nu pentru... un pahar. Aşa ceva nu face decît să stîrnească setea, fără s-o astîmpere.

— Primul deschide calea şi celelalte îi urmează, remarcă fostul diriginte sec. Îl bătu atît de tare pe umăr, încît omul se cutremură.

. . . .

Bill ţinea la băutură în ritm cu Sam. Tom însă, deşi abia dăduse peste cap cîteva pahare, se simţea pe altă lume. Auzea ca prin vis spusele lui Harwey.

...Îl cunoscuse bine pe Klim Lara, care venea adesea prin cartier. În unele seri îi dădea lui Harwey bani de băut, dar îi cerea ca mai întîi să-l ducă în diferite puncte ale cartierului Pompelor, unde se interesa de lucruri pe care Sam le socotea fără nici o importanţă. Adesea îl lăsa de strajă într-un loc sau altul, rugîndu-l să fluiere dacă se apropie cineva. La întoarcere, nu spunea nimic. Asta s-a întîmplat de vreo patru-cinci

ori — nu-şi amintea precis — în trei luni.

Sam Harwey nu reuşi să le indice precis unde locuia acum Rafia. Cu vreo două luni în urmă, Klim o mutase din bordeiul dărăpănat unde o găsise, într-o cameră ceva mai bună, undeva prin Buru Ordre.

Rămaseră multă vreme în cîrciumă. Treptat, Tom începu să-şi revină. Şedea pe scaun şi totuşi parcă plutea prin încăpere.

Într-un tîrziu, Bill îl apucă de braţ.

— Hai, Tom, să mergem. Din pălăvrăgeala lui Sam am reţinut cartierul Pompelor şi am aflat că pe Rafia trebuie s-o căutăm în Buru Ordre. Să sperăm că merită osteneala noastră.

Abia cînd se sculă în picioare, observă Goodrike că i se puneau serioase probleme de echilibru.

Aerul proaspăt al serii îl mai învioră însă. Şanţul drumului îi părea un fel de dungă cărămizie, care trecea prin faţa gardurilor de mărăcini; se abătea apoi între locurile goale dintre bordeie şi dispărea, asemenea cozii unei şopîrle din podişul Kalahari, în nemărginirea pămîntului bolovănit.

. . . .

Bill se împiedicase de o piatră şi acum zăcea, cît era de lung, în colbul drumului, cu cotul intrat într-o băltoacă. Privea cerul înstelat, care îşi desfăşura imensitatea boltită deasupra capului lui şi nu-i venea să facă nici o mişcare, în timp ce umezeala îi pătrundea în oase. Tom Goodrike, deşi încă ameţit de

băutură, dădu să-i ajute să se ridice, cînd răsună rîsul acela clocotitor, strident, care-l făcu să se oprească fără să vrea.

Hohotul batjocoritor zguduia parcă totul în jur; casele şubrede risipite ici-colo în acest punct periferic al cartierului Buru Ordre, gardurile de nuiele, oamenii. Cu o mînă în şold, femeia de la care proveneau sunetele în cascadă înainta spre ei. „Negresă sau negridă?” se întrebă Bill, fără a reuşi să-şi răspundă. Avea trăsături regulate, atrăgătoare, ochi mari şi adînci. Era îmbrăcată simplu, chiar sărăcăcios, cu o rochie făcută dintr-o pînză ieftină.

Fără să se scoale, ca şi cum ar fi fost în cea mai firească dintre poziţiile posibile, Bill i se adresă:

— Ia ascultă, te rog, dumneata ai auzit cumva de Rafia Tun? O cunoşti? Locuieşte p-aici undeva.

Se ridică în sfîrşit, ajutat de Tom.

— Auzit şi cunoscut! Foarte bine chiar...

— Aha... mormăi Bill. Ascultă: am nevoie de ea. Dacă mi-o aduci aici, capeţi moneda asta.

— Dă-mi-o! spuse femeia.

— Mai întîi să o văd pe Rafia Tun în faţa mea! spuse fostul diriginte.

Din nou se auzi hohotul, de această dată într-o izbucnire scurtă, nervoasă.

— Nu merge aşa cu mine.

— Ei, ce ai de gînd? O aduci pe Rafia asta? se răsti Bill.

Răspunsul fu o privire adîncă, plină de înţeles. Apoi:

— Haideţi cu mine. Sînteţi în faţa locuinţei ei. Dar să ştiţi că-i bolnavă

rău. Să n-o tulburaţi; altfel aveţi de-a face cu mine.

Intrară în casă, conduşi de femeie. O găsiră pe Rafia culcată în pat, scuturată de dureri. Din ziua arestării lui Klim, starea ei se înrăutăţise vertiginos şi cu greu ai mai fi putut bănui graţia de altădată, care-l fermecase pe Klim.

— Trebuie să stau de vorbă cu dumneata, începu Bill. Sînt sigur că ştii multe şi nu văd de ce n-ai vrea să-i fi de folos lui Lara.

O umbră de nelinişte, repede alungată, trecu pe faţa Rafiei, ca o adiere de vînt care încreţeşte oglinda unei ape.

Deşi fiecare cuvînt rostit îi rănea gîtul bolnav, femeia vorbi multă vreme despre Klim, mai mult în şoaptă, dar cu o înflăcărare crescîndă, iar Bill îşi nota totul cu mare conştiinciozitate, ca şi cum ar fi fost vorba de indicaţii de cel mai mare preţ. De cîteva ori, ochii ei se umeziră.

Îi arătă aparatele şi sticluţele de chimicale, cuştile pentru animalele de experienţă, îi povesti despre misiunile ciudate pe care sanitarul i le dădea cîteodată.

Se făcuse tîrziu cînd se ridicară să plece. Îi mulţumiră Rafiei şi ea le promise şi pentru viitor tot sprijinul, în măsura puterilor ei tot mai slabe.

Tom trecuse pragul uşii, cînd Bill rămase deodată ca împietrit, cu ochii pironiţi în perete. Acolo, într-o ramă roşie, se găsea o hîrtie pe care o căutase cu înfrigurare. Se apropie şi începu s-o studieze cu atenţie.

— Ia, o mîzgălitură de-a lui Klim, remarcă femeia. Nimic de însemnătate, decît că-mi închipui că-i de mîna lui. Se uita adesea la ea, de parc-ar fi fost cine ştie ce. După arestare, am pus-o în ramă... De obicei umbla cu ea în geantă, dar într-o dimineaţă a uitat-o aici.

Tom revenise şi Bill i se adresă, cu o voce aproape solemnă:

— Uite harta definitivă. Bănuiala mi se confirmă. Cartierul Pompelor este cel mai intens înnegrit. De mîine acolo ne facem veacul!

Şi către Rafia:

— Am nevoie de harta asta!

O luă din perete şi o puse în geantă, fără să aştepte vreun răspuns.

Porniră la drum.

Tom Goodrike părea abătut. Bill îi aruncă o privire plină de înţeles.

— N-ai priceput nimic, Tom! spuse el într-un tîrziu. Azi a fost o zi care a adus multe fapte noi.

Pipa şi scrumiera vor trebui cercetate cu grijă. În ce priveşte indiciile privind procesul negrizării, sînt tot mai mult sistematizabile.

O problemă crucială rămîne însă aceea a pricinii pentru care Robert Tather a rămas cu pielea albă. La un moment dat, m-am gîndit că el a fost acela care a provocat negrizarea. Am renunţat la această ipoteză. Doctorul era o inteligenţă prea lucidă ca să creadă că prin înnegrirea albilor se va soluţiona ceva.

Atunci?

Bolnav cum era, poate că lua vreun medicament care constituia un antidot...

Am simţămîntul că sînt foarte aproape de soluţionarea acestui mister. De noi depinde de altfel dezlegarea întregii pricini. Noi, Tom, vom aduce lumină — noi sau nimeni. Marea acuzaţie de omor aruncată în faţa lui Klim trebuie să cadă. Crima este o diversiune. Acesta-i adevărul. Dar dacă nu descoperim cine-i asasinul, teza diversiunii ameninţă să se prăbuşească...

Noaptea îi înconjură cu întunecimea ei copleşitoare. Umbre lungi se întindeau spre deşertul crîmpoţit, alcătuit din bucăţi mari de piatră sfărîmată.

DEPOZIŢIA RAFIEI

Boala îşi băga tot mai aprig gheara în gîtul ei.

Tînjea.

În jurul ei se învîrtea o horă a negurilor. Nu pricepea nimic. Oare cel mai drag şi bun om pe care-l întîlnise în viaţa ei se făcuse vinovat de cel mai greu dintre păcate? Cu neputinţă!

Singurătatea celor cîteva zile de părăsire era mai rea decît moartea. Îi era dor de el, într-un fel nou, ca dorul de o tărie pierdută.

Aştepta mereu să se strîngă cleştele în gîtul ei, cleştele sufocării. Nu mai credea că vocea ei răsunase liberă şi frumoasă, pe vremea cînd cînta la Durban.

Klim ucisese?

Îl auzise de atîtea ori pomenind numele binefăcătorului său. Îl numea de multe ori „părintele meu”. Ce copil ar fi avut norocul să găsească un asemenea tată sufletesc?

I se aduse o citaţie: trebuia să se prezinte peste două zile la tribunal. Încercase de cîteva ori să se ridice din pat, dar nu izbutise decît prin sforţări obositoare. În ultimele zile, dorise din toată inima să-l revadă pe Klim, chiar şi în boxă.

Kuah îi făgădui că o va ajuta să meargă pînă acolo. O speria totuşi citaţia.

Ştia că unii oameni tălmăcesc cîrcotaş, cu prejudecăţi şi ciudă, dragostea lor. De fapt, Klim o iubea şi totodată o ajuta să treacă peste ultima punte a vieţii. Ghicise în firea ei voioşia stinsă, talentul cald de artistă, ţîşnit din inimă, din savane, din pustiul Kalahari. O iubise pentru ceva mai mult decît bucuria unei clipe şi numai ea putea şti ce adîncime are sufletul lui, cît de curat este.

Acuzaţia care i se arunca nu putea să fie altceva decît o scornire, o monstruozitate! Avea încredere în el, oricît de grele se arătau învinuirile.

Se îngrozise auzind ce scriau ziarele. Îi vorbise despre aceasta un prieten, care venise s-o vadă.

Campania împotriva lui Lara se desfăşura furibundă în multe ziare din ţară. Judecătorii şi chiar procurorul erau atacaţi cu vehemenţă pentru tărăgănare. „În orice alt oraş decît Stanby, scria într-un articol, albii ar fi ştiut de mult să-şi facă singuri dreptate,

atîrnîndu-l în ştreang pe acest nemernic.”

În dimineaţa zilei indicată pe citaţie, Rafia se simţi ceva mai bine ca de obicei.

Ieşi în stradă. Cerul atîrna vînăt peste acoperişuri.

Kuah o sprijini pînă în dreptul porţii mari, care se deschidea spre incinta tribunalului.

. . . .

Pe o bancă şedea Amuh; o chemaseră să depună mărturie că Lara îndemnase femeile negre să boicoteze autobuzele. Procurorul o anchetase. Tremura de teamă pentru micul ei rost în oraş. Se mira că avusese îndrăzneala să urmeze pe manifestante. Cu sufletul la gură, aştepta să fie strigată în sală.

Sălile erau ticsite de oameni. Fumul de tutun se agăţa pe zidurile vechi, scorojite, şerpuia printre chipurile celor care aşteptau pe bănci. Rafia îi vedea pe oameni tulburi, aproape ireali; atît de slăbită era, încît i se făcu frică să nu o apuce o criză. Minutele treceau foarte grele şi aduceau în braţele ei subţiri poveri de oboseală veche.

Se simţea atît de nevolnică, încît la un moment dat toate temerile ei se destrămară uşoare şi se risipiră, ca nişte fapte de mult trăite, care nu pot înrîuri în nici un fel starea ei de acum. Îi stăruia în minte că pierduse ultimul sprijin şi va muri poate singură. Presimţămîntul o îngrozea, ca şi cînd încleştarea din urmă va avea loc fără ca ea să se poată agăţa de braţul lui Klim.

Şedea pe bancă, aşa de subţire şi delicată, încît rochia o acoperea cu falduri mari. Amuh se aplecă spre urechea ei şi şopti:

— Poate vor să mă dea afară din oraş. Ce să mă fac? Unde să mă duc?

— Nu te teme, îi spuse Rafia, cu voce slabă. Eşti doar în slujbă. Şi pe urmă, ce vină ai tu?

Apoi tăcu. Aştepta. Nu mai credea că se va putea scula de pe bancă; în trupul ei căzu o ameţeală scurtă. Se ţinea cu palmele de bancă şi se crezu pierdută.

Auzi vag că aprodul îi strigă numele şi se ridică, nesigură. Mîinile i se bălăbăneau în aer; încerca mereu să se sprijine de ceva, deoarece se temea să nu se prăbuşească. Apoi, brusc şi neaşteptat, simţi în ea o putere nouă.

Preşedintele o întrebă:

— Din faptele sau din vorbele lui Lara, puteai bănui că îl va ucide pe doctorul Tather?

Ea răspunse şoptit:

— Nu, nu puteam şti şi nu pot crede. Îl iubea foarte mult. Îl slăvea totdeauna şi-l dădea pildă de omenie şi de bunătate.

— De ce te-ai agăţat de Lara?

Procurorul Bruker pronunţase vorbele rece şi neiertător. Rumoarea sălii arăta că mulţi aşteptau răspunsul, lacomi de curiozitate. Rafia se prinse cu amîndouă mîinile de bara din faţă. I se scurse parcă tot sîngele din obraz. Vocea ei slabă tremura, metalică:

— Nu m-am agăţat! Vorbele dumneavoastră sînt urîte şi nedrepte. Ne-am cunoscut şi ne-am iubit. Cîrtitorii

sînt totdeauna gata să înţeleagă partea urîtă a legăturilor omeneşti.

Glasul i se întrerupea mereu, rupt, apoi şoapta devenea atît de slabă, încît nu-i mai auzea nimeni mărturisirea.

— Klim îmi spunea de multe ori că mă vede ca pe vremea cînd dansam şi cîntam la Durban, înveşmîntată într-o rochie cu raze. Zicea că e fericit să privească în ochii mei.

Preşedintele îi porunci:

— Treci peste aceste evocări personale.

Rafia tremura; de-abia mai avea putere să vorbească:

— Nu ştiu ce să mai spun. Klim îmi ocrotea ultimele clipe. I-am dăruit toată dragostea şi toată căldura pe care o păstrasem în mine. Împreună visam acelaşi vis al dezrobirii oamenilor...

Privea rătăcită spre cei din jur. Nu le venea să creadă! Cît o durea neînţelegerea lor. Se prinse mai bine de bara din faţă. Şopti sufocată:

— Nu, nu e vinovat!... Cred în tine, Klim!

Un tremur o scutură şi se prăbuşi greu pe spate. Maşina salvării o duse la spital. Cînd brancardierii o depuseră în camera de gardă, ochii ei mari, sticloşi, aţinteau încremeniţi plafonul.

PLOAIA

— Să recapitulăm, Tom, să recapitulăm. Problema e prea gravă pentru ca să nu ţinem strîns lucrurile în mînă. Materialul se adună şi nu mai

merge aşa. Să vedem ce se conturează...

Erau orele unsprezece dimineaţa.

Ajunseseră în cartierul Pompelor. Bill cumpărase nişte fructe şi acum le mîncau pe un loc viran, acoperit cu o vegetaţie bogată.

— Deci, Tom, ia să vedem ce este esenţial, începu el. În primul rînd să ştii că am luat amprentele de pe cele trei obiecte. Am găsit pe cineva care mă va ajuta să le identific. Chiar astăzi sper să am rezultatul. Pe scrumieră sînt şi nişte pete întunecate.

Pe de altă parte, cred că sîntem pe urmele tainei înnegririi. Klim era preocupat, dacă nu obsedat de ea. Studiul hărţii, cercetările acelea misterioase din cartierul Pompelor, interesul pentru urmărirea negrizării o dovedesc pe deplin. Mărturia paznicului staţiei de epurare a apei, beţivul ăla de Noskin, mi se pare şi ea foarte interesantă.

Şi mai e ceva. Te-ai întrebat vreodată ce-a fost cu operaţia aceia nenorocită a lui Tather? Bolnava s-a prăpădit şi „Demnitatea Albă” a făcut o zarvă nebună. Asta, deşi decedata era mulatră.

Din privirea ta văd ce vrei să spui; era firesc ca rasiştii să exploateze orice punct vulnerabil al unui fruntaş al ligii. Ai dreptate. Cu toate acestea, să mergem mai departe cu presupunerile. Doctorul mi-a spus că a verificat fiola de anestezic cu cîteva minte înaintea operaţiei. Totuşi decesul s-a pro- dus datorită unei alterări pronunţate a substanţei inoculate, care, după

părerea medicilor din comisia de anchetă, ar fi trebuit să ducă la o tulburare vizibilă a lichidului.

E deci posibil că fiola bună a fost schimbată în ultimul moment cu una alterată. De către cine?

Cred că Tather bănuia pe cineva, dar neavînd dovezi precise n-a vrut să-l acuze.

Tom îşi privea nedumerit vărul.

— Pe măsură ce-ţi vorbesc, lucrurile îmi devin parcă mai limpezi în minte, continuă Bill. După accident, Tather n-a mai operat decît asistat de Klim.

De ce? E limpede. Îşi bănuia asistentul.

Goodrike holbă ochii mari.

— E vorba de Traan. Tu nu-l cunoşti. Un tip şters. N-ai fi dat doi bani pe el. Doctorul îl preţuia pentru calmul lui. După ce s-au anunţat concluziile comisiei de medici anchetatori, Traan a şters-o din oraş. Se pune întrebarea: dacă a ucis-o pe mulatră, din îndemnul cui a făcut-o? Era un individ fără ambiţii, numai bun ca să fie manevrat. Pe deasupra, niciodată n-avea un ban în buzunar, fiind un cartofor fără pereche.

— L-ai studiat, nu glumă! observă Tom, prin senine.

— Da, e una din pistele pe care le urmăresc, mărturisi Bill. Deci, să presupunem că e aşa. În acest caz, Olders Traan a ucis, apoi a fugit. Dar cine l-a montat? Asta-i întrebarea.

Mecanicul tresări. Îl puse pe Bill să repete pronumele asistentului.

— Ce contează pronumele? se enervă Bill.

Mecanicul îi explică, tot prin semne:

— La noi la atelier venea în inspecţie sanitară un medic. Patronul îi spunea „Domnule doctor Olders”. Un tip şters, aşa cum l-ai descris tu.

— Ei, şi? Să zicem că-i acelaşi.

— Era prieten cu patronul.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Un lucru care te va interesa. Ştiu de la patron că Olders era nepotul lui Mackenzie.

Bill sări ca ars:

— Ascultă-mă, băiete, cred că am prins acum definitiv firul!

Tom Goodrike îşi dădea seama că vărul său progresase mult în cercetările sale, dar nu vedea cum aceste concluzii reprezentau „prinderea firului”. Deducţiile lui Bill erau desigur importante, dar nu i se păreau nici pe departe hotărîtoare. Deodată se uită la ceas: peste o oră trebuia să fie la atelier. Îi explică lui Bill că nu-l va mai putea însoţi.

Acestuia nu-i păru rău. Simţea nevoia să rămînă singur, pentru a frămînta cele aflate.

Se despărţiră.

Fostul diriginte porni cu paşi mari la drum. Străzile mărginaşe erau înnoroiate de ploaia torenţială de peste noapte. Acum, din cerul întunecat cădeau picături mici. Ghetele i se prindeau în clisă şi clisa încerca avidă să le reţină, aşa cum magnetul atrage fierul.

Îşi continuă calea. Intrase în zona adăposturilor făcute din bidoane de benzină. Furtuna din ajun produsese mari stricăciuni şi acum oamenii le reparau, istoviţi şi uzi pînă la piele. Sute de copii se refugiaseră în nişte grajduri comunale părăsite, unde se zbenguiau organizînd adevărate bătălii cu bulgări de noroi şi pietre.

După grajduri începea nesfîrşita cîmpie sud-africană, o stepă săracă în

vegetaţie, iar pe malul unui lac cu apă sărată se profila, sinistru, vechiul fort.

Bill ajunse la marginea unei plantaţii. Cu un an în urmă, Liga Antisegregaţionistă organizase aci o mare manifestaţie, cu participarea unor oameni de toate rasele, cerînd eliberarea unor muncitori negri, arestaţi cu prilejul unei revolte de pe plantaţia lui King.

Bill se caţără pe stînca, nu prea înaltă, de pe care luaseră cuvîntul vorbitorii şi cuprinse cu privirea întreaga panoramă. Îşi amintea totul. Discursurile, apoi ciocnirea cu poliţia care încercase să-i împrăştie, în sfîrşit arestarea lui Tather.

„Sîntem o parte a Africii care* se *ridică la luptă...” — aşa începea cîntecul care răsunase atunci.

Bill se trezi din visare.

O picătură întîrziată de apă căzu, cu un clipocit uşor, în băltoaca de la picioarele stîncii şi în oglinda ei se formară cercuri concentrice.

— Apă, apă şi iar apă, mormăi Bill. Apă potabilă, conducte, ploaie... apă minerală.

Scoase din buzunar o etichetă care fusese cîndva lipită pe o sticlă de apă minerală. O găsise, cu o seară în urmă, într-un sertar al biroului lui Tathcr. Îşi aminti de un pasaj din jurnalul medicului: „Am discutat adesea cu Klim Lara, la un pahar de... apă minerală, psihologia negrizilor.”

Şi deodată, misterul „ultimului alb” i se limpezi deplin în minte. Acum ştia de ce doctorul Tather...

În sfîrşit! Trebuia să-l caute pe Kompe.

Întîi va trece pe la un funcţionar prieten, căruia îi dăduse amprentele spre cercetare şi apoi se va sfătui cu învăţătorul.

Bill începu să alerge prin savană spre oraş. De-ar fi găsit un taxi sau măcar o trăsură! Trecu din nou pe lîngă grajdurile acum goale, pe lîngă casele din bidoane...

Continuă să fugă. Pantalonii îi erau stropiţi de noroi, haina la fel. Puţin îi păsa! În sfîrşit, într-o piaţă, zări staţionînd un autocamion gol. Se urcă în cabină, lîngă şofer, şi-i strigă cu răsuflarea tăiată:

— Repede, în strada Zanzibar!

Înainte ca maşina să pornească, Bill surprinse o scenă care-i dădu mult de gîndit. Un grup de indivizi — recunoscu printre ei pe cîţiva oameni ai lui Mackenzie — lipeau pe zidul unei case un afiş care incita la linşarea lui Klim, denumit „asasinul monstruos al ultimului alb”. Sanitarul era caracterizat drept exponentul „primitivităţii tribale”, iar crima trebuia „să atragă luarea-aminte a acelora care se lăsau înduioşaţi de soarta băştinaşilor sau care militau pentru integrarea negrizilor cu negri...”

William Bold înţelese substratul acestor cuvinte. Totul fusese înscenat în modul cel mai odios.

Era într-adevăr timpul să-i vorbească lui Kompe.

*

*   *

Nu rămase mult în strada Zanzibar. Prietenul făcuse cercetarea.

Pe Kompe îl găsi curînd după aceea. Terminase tocmai cursurile şi discutară îndelung.

Învăţătorul se arăta uimit de descoperirile lui Bill. Într-un tîrziu, spuse:

— Acum nu vor mai putea să dea vina pentru crimă pe negri!

Se opri o clipă, apoi continuă:

— Cum de şi-a închipuit Klim că ne va izbăvi pe această cale întortocheată?... Şi cînd te gîndeşti că n-a vrut decît binele tuturor, curmarea vrajbei dintre rase...

Şedeau faţă-n faţă. Bill îi puse mîna pe genunchi:

— Ascultă, Kompe, într-un ceas mă duc să-mi fac depoziţia. Ţie însă îţi revine o misiune mai grea. Eşti sigur că vei izbîndi?

Coborî glasul, căci tocmai trecea cineva pe-aproape.

— Eşti sigur, Kompe!?

— Ascultă, Bill! Eu nu-mi pun întrebarea dacă voi izbîndi. Trebuie să izbîndesc! De cînd au apărut ameninţările cu linşajul, mi-am dat seama că Klim trebuie să dispară din Stanby. După depoziţia ta, rămînerea lui în oraş ar fi imposibilă... Vezi însă cum procedezi la tribunal...

— Vei fi gata într-un ceas, Kompe?

— N-ai nici o grijă!

Începuse iar să plouă şi intrară în clădirea scundă a şcolii, pentru a stabili mai precis totul.

TUMULTUL

Dezbaterile procesului lîncezeau. Vinovăţia lui Lara părea bine stabilită, dar nici o mărturie nu lămurea mobilul crimei.

Pastorul Patton se gîndi într-o seară că, pentru a sluji cauza justiţiei, ar fi fost poate bine să mărturi-

sească ce-i povestise cîndva Ted Borgman despre înnegrirea adversarului său, în bazinul Makarikari. Borgman murise însă şi peste aluziile lui diabolice se lăsase lespedea mormîntului. Pastorul se răzgîndi, înfiorat de atîta mister şi temîndu-se să nu apară în chip de tăinuitor.

Siluetele grave din Piaţa Palmierilor se răriseră în ultimele zile.

Lara sta încovoiat în boxă; privea rătăcit în jur. Audierea martorilor se terminase şi urma să se treacă la rechizitoriu, cînd preşedintele anunţă pe neaşteptate că martorul William Bold, care mai depusese o dată, cere tribunalului să aducă o mărturie de cea mai mare însemnătate pentru aflarea adevărului.

În sală era ceva mai puţină lume ca de obicei, deoarece nimeni nu se mai aştepta la dezvăluirea unui fapt nou. Anunţul preşedintelui stîrni o tulburare mare.

Bill apăru în sală. După obişnuitele formalităţi, ceru să i se permită să facă relatarea.

— Domnule preşedinte, rosti el, am depus acum cîteva zile, în faţa instanţei, fără să aduc vreo lumină. Între timp, cercetările pe care le-am întreprins în scopul de a dovedi nevinovăţia prietenului meu Klim Lara au dat roade. Ele sînt de mare importanţă pentru cursul pe care îl va lua procesul.

— Spuneţi ce aveţi de spus! interveni, nervos, procurorul. Fără vorbărie.

— Chiar de la începerea acestui proces nefericit, am fost convins că Klim Lara nu este vinovat.

— O convingere fundată pe nisip, croncăni Sam Bruker.

— Sînt şi convingeri care se ridică la început pe o temelie de nisip, obiectă Bill. De la început, acuzaţia care i se aducea lui Klim Lara m-a revoltat. Un om cu firea lui nu putea săvîrşi o crimă. Mărturiile care se aduceau împotriva lui, articolele sau afişele defăimătoare nu-mi puteau clinti această convingere intimă. Ştiu că în faţa justiţiei acest argument n-are o deosebită valoare, dar îl folosesc pentru a explica curţii care a fost impulsul îndelungatelor mele cercetări.

Rămîne să judecăm cum pot fi totuşi explicate mărturiile, multe de bună credinţă, care îl acuză. A ucis un altul, care îi seamănă? Improbabil, deoarece Lara nu are un chip comun. Am cercetat registrele evidenţei populaţiei, cu toate fotografiile cetăţenilor din Stanby; nici unul nu seamănă cu el. Nici presupunerea că sanitarul ar suferi de o boală a dublei personalităţi nu se ţine pe picioare.

Am ajuns la un paradox: Klim Lara nu poate fi ucigaş, dar probele, cel puţin cele de care dispune tribunalul, îl strivesc, acuzîndu-I de omor.

Procurorul Bruker îl întrerupse, enervat:

— Domnule Bold, vă rog să treceţi la fapte. Curtea nu se interesează de caracterul, destul de ambiguu, al cercetărilor dumneavoastră. Ce aţi aflat despre omorul săvîrşit de acuzat? Aţi descoperit o pistă nouă de cercetări?

Bill zîmbi îngăduitor, în timp ce asistenţa fremăta.

— Voi trece la fapte, domnule procuror. Primul este acela că doctorul Tather a rămas alb.

— Ştim asta. Nu ne spui nimic nou.

— Ştiţi, dar n-aţi tras toate concluziile necesare.

— Ce vrei să spui?

— A existat un om care a avut interesul să făptuiască crima pentru ca, apoi, să arunce vina asupra unui exponent al băştinaşilor, îndemnînd la linşarea lui.

Procurorul se îngălbenise. Se ridică viforos:

— Astea-s vorbe! Te previn că vei răspunde pentru învinuirile pe care încerci să le construieşti!

William Bold îl privi calm, drept în faţă:

— Cu toţii vom răspunde într-o bună zi, domnule procuror.

— Faptele, martor, faptele!

Preşedintele interveni, nerăbdător:

— Recunoşti că Lara a ucis?

— Nu a ucis el.

— Amprentele lui au fost găsite pe sticla cu care a fost lovit doctorul Tather, îi aminti procurorul.

— Acuzatul nici nu contestă că a pus mîna pe sticlă. Şi-a turnat un pahar cu apă minerală. Dar sticla nu a servit pentru comiterea crimei.

— Sticla a fost găsită pe masa din verandă, cu amprentele acuzatului pe ea, spuse judecătorul.

— Numai că atunci cînd crima a fost făptuită, pe masă mai era un obiect care putea servi omorului, ba chiar mai bine decît sticla.

— Ce obiect?

— O scrumieră grea, de bronz.

— Şi cum de a dispărut pînă la venirea poliţiei? întrebă judecătorul, intrigat. Doar n-a ascuns-o nimeni!...

— Doamna Tather a luat-o în camera Selmei, pentru medicul care fusese chemat să îngrijească fetiţa.

— Şi de ce vi se pare mai verosimil ca această scrumieră să fi servit la comiterea crimei?

— Din mai multe motive. În primul rînd, este un obiect mai greu. În al doilea rînd, forma rănii care a produs moartea se potriveşte mai bine cu forma scrumierei decît cu aceea a sticlei, ceea ce medicii legişti vor confirma. În al treilea rînd — şi acest lucru mi se pare hotărîtor — fiindcă pe scrumieră am descoperit amprentele unei persoane care era un duşman personal al lui Robert Tather şi face parte dintr-un grup care avea tot interesul ca el să dispară. În al patrulea rînd, fiindcă pe această scrumieră sînt două pete de sînge, pe care le-am identificat ca provenind de la sîngele doctorului, în timp ce pe sticlă nu s-au găsit pete de sînge.

— Aveţi scrumiera de care vorbiţi?

— Da, domnule preşedinte.

În Piaţa Palmierilor, lumea se înghesuia sub difuzoare. Din casă în casă, vestitori repezi purtau spusele lui William Bold, care se prezentase în faţa tribunalului gata să dezvăluie marea enigmă. Pe uliţe alergau negrizi, negri, indieni şi mulatri, venind din toate părţile; strigau vorbele pe care le auziseră din gură în gură...

În sala de şedinţe agitaţia creştea clipă de clipă. Tulburaţi, oamenii vociferau, iar preşedintele agita zadarnic clopoţelul, pentru a-i chema la ordine.

Se auzi vocea procurorului:

— Atrag atenţia curţii că martorul vrea să ne abată de la cursul real al lucrurilor. Mîna lui Klim a lovit mişeleşte! El este asasinul...

— Klim Lara n-a ucis, spuse calm William Bold. Individul care l-a ucis pe Robert Tather a încercat mai întîi să-l compromită. De aceea l-a pus pe un om al lui, pe Olders Traan, să utilizeze o fiolă alterată de anestezic la o operaţie a acestuia. După cum ştiţi, bolnava a murit. Comisia medicilor anchetatori l-a absolvit însă pe Tather de orice vină. Atunci, individul din umbră a hotărît să acţioneze chiar el...

Judecătorul interveni:

— Cine este asasinul doctorului Tather? Dacă-l cunoşti, eşti dator să ne spui numele său!

Tumultul creştea în sală. Bill Bold ridică glasul, pentru a se face auzit pînă în ultima bancă:

— N-aţi înţeles încă? Numele lui vă e cunoscut tuturor. Pe Tather l-a ucis un om care îl ura de moarte, cu care avusese conflicte răsunătoare, care îi dădea de multe săptămîni tîrcoale, un om care urmărea să arunce vina asupra lui Klim Lara, pentru ca băştinaşilor să li se poată aduce încă o acuzaţie oribilă.

Europenii din Stanby se înnegriseră şi în oraş rămăsese un singur alb. În aceste condiţii, uciderea „ultimului alb” şi aruncarea întregii vini asupra

sanitarului negru trebuia să demonstreze că negrii au comis o crimă rasială, deoarece nu au vrut să tolereze existenţa nici unui om cu pielea albă! În felul acesta, simţămintele rasiste ale negrizilor aveau să fie stimulate pînă la paroxism. „Dacă negrii au declarat război europenilor, ştim ce avem de făcut pentru a-i cuminţi!” a scris într-un articol de fond „Intransigentul”.

Domnul procuror Bruker a numit crima aceasta o „crimă simbolică”. Are dreptate, dar în cu totul alt sens decît credea: este o crimă simbolică pentru politica de apartheid! Iar criminalul este Richard Mackenzie!

— Pe ce te bizui făcînd această afirmaţie? întrebă preşedintele.

— În primul rînd, pe amprentele găsite pe scrumiera de bronz. Le-am identificat.

Scoase din geantă o scrumieră, o dezveli dintr-o pînză albă, şi o puse în faţa preşedintelui. Adăuga:

— Pe scrumieră sînt vizibile petele de sînge. Amprentele aflate pe ea sînt ale doctorului Tather, ale soţiei lui şi ale criminalului Mackenzie. Asasinul a intrat în casa lui Tather după ce Klim Lara plecase. Astfel se explică cele două umbre care urcau spre Veranda Albă în ziua crimei, omul ascuns în curte în timpul furtunii de care amintea în treacăt Selma şi alte indicii cărora nu le-aţi dat importanţă, fiindcă eraţi siguri că aţi pus mîna pe criminal... Aşa cum a biciuit pe negri pînă ce i-a ucis sau a asmuţit cîinii asupra lor, ca să-i sfîşie, aşa l-a ucis Mackenzie şi pe doctorul Tather!

În sală izbucnise un vacarm de nedescris. Oamenii se sculaseră în picioare. Mulţi îşi părăsiseră locurile, îngrămădindu-se în faţă, pentru a fi mai aproape de locul unde Bill îşi depunea mărturia.

— Vreţi fapte, domnule procuror. Iată-le acum pe rînd: Agentul care a produs înnegrirea este apa. Un om, aflat aci, în sală, a făptuit negrizarea cu

bune intenţii, amăgindu-se că în felul acesta va izbăvi oamenii sărmani şi asupriţi de suferinţă.

Un strigăt de uimire, multiplicat de sute de ori, izbucni.

Foarte tulburat, preşedintele tribunalului îi ceru lui William Bold să-şi continue depoziţia.

— Autorul înnegririi... începu acesta.

— Cine e?! Cine? se auziră mai multe glasuri.

— Îl veţi afla la timp. El făcea de mult experienţe cu şoareci şi găini, pentru a le schimba pig-

mentaţia, cu ajutorul unor substanţe chimice foarte active pe care le descoperise. A introdus substanţe anume preparate în filtrele de purificare ale conductei de alimentare cu apă a oraşului. O dată băută, apa înnegrea pielea.

— Dacă-i aşa, întrebă procurorul, de ce nu s-a înnegrit doctorul?

— Foarte simplu: el nu consuma decît apă minerală.

— Şi cine-i autorul înnegririi? întrebă preşedintele.

Glasul abia i se mai auzea din pricina zgomotului.

Bill se întoarse spre sală. Se uită atent peste capetele oamenilor care se apropiaseră de bara unde îşi depunea mărturia. Ocoli bara şi făcu cîţiva paşi spre judecători, atrăgînd publicul şi mai în faţă. Pînă şi santinela din boxă îl asculta cu aviditate, uitînd de Klim.

— Cine este? Spune! Vorbeşte! se auzea pretutindeni.

Încordarea şi tumultul deveniseră de nedescris.

— Ştiţi în sfîrşit cine-i asasinul, în puţine clipe veţi afla şi cine a provocat negrizarea.

William Bold era acum lipit de masa judecătorilor. Oamenii îl înconjurau într-un arc tot mai strîns. Toate privirile erau aţintite asupra lui.

— Hai, Bill, nu te juca cu răbdarea noastră! Răsună o voce tunătoare. Îl ştii sau nu-l ştii? Eu am un ştreang pentru el...

Se auzi o uşă trîntindu-se. Clopoţelul preşedintelui răsuna neîntrerupt, dar

fără folos. Voci învălmăşite se întretăiau.

— Linişte! Linişte! Vorbeşte, martore!

— Acum pot să v-o spun. Autorul negrizării este Klim Lara!

Dintr-o dată, toţi ochii se întoarseră spre boxă.

Boxa era goală.

Bill se făcu la rîndu-i nevăzut.

POARTA DE AUR

Klim şedea pe o piatră, la marginea unei pajişti.

Avea un scurt răgaz între vizitarea a doi bolnavi.

Crestele munţilor se ridicau străluminate de razele puternice ale soarelui dimineţii.

Acum înţelegea mai bine ca oricînd că împrejurările tulburătoare care schimbaseră locul albilor, constrîngîndu-i să intre în pielea celor dispreţuiţi, nu cauzaseră decît o inversare trecătoare a rosturilor, că drama negrizării se zbătuse zadarnică în inimi, că jocul fantastic pe care îl dezlănţuise rămînea în amintire doar ca tremurarea unor lu- mini şi umbre pe un zid uriaş, dincolo de care nu se putea trece decît prin mijloacele luptei organizate.

Mijlocul pe care îl născocise pentru a curma asuprirea se dovedise fără putere. Opresiunea şi exploatarea răzbiseră într-un alt fel, tot atît de cumplite ca şi mai înainte. Klim se simţea vinovat de confuzia pe care o provocase în minţi, ca şi de multele tragedii individuale pe care le adusese negrizarea.

Şi oare moartea lui Tather, asasinarea ultimului alb, nu se petrecuse tot în strînsă legătură cu negrizarea? Făptuind crima, rasiştii voiseră să dovedească că negrii nu se pot împăca cu existenţa omului alb. Nu avea deci el, autorul negrizării, partea sa de vină în omor? Acest gînd îl cutremura.

Crezuse că dacă toţi oamenii vor avea aceeaşi culoare a pielii, răul va dispare ca prin farmec. De fapt, în noua situaţie apăruseră racile noi, deoarece pricina lor adîncă, care era exploatarea omului de către om, goana nesăţioasă după cîştig a colonialiştilor, nu fusese cu nimic înlăturată şi răzbătea prin toate împrejurările.

Aici, în aşezarea unde se refugiase Klim, în nordul ţării, veştile ajungeau foarte greu. Dar şi în acest loc pătrundea vuietul asurzitor al bătăliei de elibe-

rare a negrilor; în această încleştare, fantasticul, aşa cum îl concepuse sanitarul, nu se mai putea împleti cu realul.

După proces, la Stanby se produsese o învălmăşeală şi confuzie de nedescris. Dezvăluirea făcută de Bill cu privire la mijloacele chimice care determinaseră înnegrirea stîrni din partea unora un val de furie împotriva lui Klim. Dar Kompe îi organizase evadarea şi-l dusese în locul îndepărtat şi neştiut de nimeni unde se afla acum.

Klim ţinea acum în mînă o scrisoare. Fusese adresată la Stanby şi Kompe i-o trimisese încoace. Îi scria un tînăr din Angola, care aflase de încercarea sa. O considera o ciudăţenie, o tentativă de laborator, care nicăieri nu ar fi avut sorţi de izbîndă. Cu toate acestea, dorea să ştie cum reacţionaseră oamenii. Scrisoarea era scrisă cu mult elan tineresc şi Klim se hotărîse să-i răspundă. Voia să se mărturisească deplin cuiva.

Împreună cu scrisoarea, Kompe îi trimisese şi el cîteva rînduri, care conţineau o veste de necrezut: Richard Mackenzie, asasinul dovedit al lui Tather, nu fusese condamnat decît la doi ani închisoare, cu suspendarea pedepsei, date fiind condiţiile excepţionale în care făptuise crima şi convingerilor politice ale doctorului, care „provocau revolta justificată a unor cetăţeni onorabili”.

Lui Klim îi scăpă scrisoarea din mînă.

Printre coamele verzi de jos urca un drum şerpuitor, pe care veneau

siluetele a doi oameni. Nu le vedea bine, dar ele urcau mereu.

Privirea lui Klim se lăsa spre cîmpie, tot mai departe, spre linia proaspătă a savanelor. O turmă de bivoli păştea în liniştea patriarhală a cîmpului, ca şi cum acolo nu s-ar fi auzit încă împuşcătura ucigaşă a primului alb. Era atîta linişte, încît ai fi crezut că pămîntul sclipitor al Kimberleyului, pe care îl ghicea în depărtare, îşi vindecase rănile adînci, că nu se mai vedeau gurile blestemate ale minelor, că grămezile de diamante şi aur se spulberaseră în văzduh, răspîndind minunea unei lumini mai tari, mai vii.

De multe ori, Lara se vedea îngenuncheat alături de trupul doctorului Tather, în mijlocul unei cîmpii care se asemăna aidoma cu locul unde fusese dus, prima oară, la muncă. Tather se ridica anevoie de jos şi punea cu grijă degetele pe rana veche de sub părul lui Klim, acolo unde rămăsese semn de pe urma loviturii primite de la călăreţul alb.

De fapt, ce se schimbase prin marea lui încercare, în care-şi pusese cîndva toate nădejdile? În lungul şi în latul Africii de Sud, asuprirea era la fel de crudă. Pretutindeni aceleaşi umilinţe, aceeaşi cerbicie a împilatorilor. Dar oare la Stanby, măcar la Stanby, se schimbase cu adevărat ceva? Klim privi lucrurile obiectiv. Atotputernicia fabricanţilor şi fermierilor, aliaţi cu forţa represivă, îşi făcea de cap ca şi înainte. Secretul negrizării fiind acum cunoscut, pericolul înnegririi mai departe al altor oameni va fi înlăturat;

în Stanby vor veni alţi albi, în locul celor negrizaţi; ei vor reinstaura, cu toată străşnicia, segregaţia, acest coşmar organizat cu atîta precizie diabolică de colonialişti. Probabil că se vor înţelege cu negrizii bogaţi împotriva tuturor celorlalţi oameni de culoare.

Nimic nu se schimbase de fapt, nimic nu se putea schimba la Stanby, ca şi în întreaga Republică Sud-Africană, pe această cale lăturalnică. Kompe avusese dreptate. Totul nu fusese decît un foc de artificii; poate o experienţă umană, care dezvăluise multe, fără însă să rezolve nimic din marea dramă.

Din depărtare, de sub orizont parcă, se ridica şi venea spre Klim convoiul bolnavilor pe care îi ajutase, în frunte mergea fata din golful Delagoa, cu un prunc în braţe. Cînta. Vorbele ei încrezătoare dădeau naştere unui freamăt, care se ridica dinspre mare, peste canalul Mozambic, prin Poarta de Aur a Africii, descătuşînd robii.

Cîntecul creştea mereu. Lui Klim i se părea că desluşeşte acum nu o voce, ci milioane de voci înfrăţite, voci de bărbaţi şi de fentei, de negri şi de albi, care-şi cereau dreptul la omenie. Nimic nu putea opri în loc cîntecul, căci în el clocotea pasiunea pentru libertate a oamenilor obidiţi ai Africii. Şi el, Klim Lara, îşi unea glasul cu glasul celorlalţi, slăvind izbăvirea care venea, izbăvirea adevărată, izbăvirea care avea să fie cucerită prin bătălii crîncene. Simţea mîndria de a face parte din acest mare popor.

Ridică ochii spre albastrul cerului şi trase adînc aerul în piept.

Umbra „ultimului alb” plutea parcă prin aburii pali ai dimineţii.

LA NORD DE PARANA

OMUL CU OCHI DE IGUAN

Pe rîul Parana plutea, într-o dimineaţă învăluită în ceaţă purpurie, o ambarcaţiune rudimentară. Se auzeau de la cîrmă strigătele unui indian. De pe maluri răspundeau aceleaşi strigăte, ca un ecou, care îl ajuta pe cîrmaci să ţină direcţia.

Şuviţele ceţii se risipeau încet, topindu-se în jurul sitei de pomi subţiri de pe maluri. Printre siluetele lor se vedeau şesurile fazendelor — fermele braziliene — tăiate în felii lungi, geometrice, aşezate în lumina piezişă a soarelui.

Inima lui Manolito, căpitanul vasului de călători, fu inundată de bucuria de a trăi. Ieşise tocmai pe punte. I se păru la început că nu mai vede pe nimeni, îşi îndreptă însă repede ţinuta cînd îl zări pe chimistul elveţian Brenn, un om de afaceri cunoscut în tot Matto Grosso. Ca totdeauna, acesta era rece şi rigid, iar ochii lui semănau cu ai unui iguan. Lucra de mult în această regiune. Începuse făcînd comerţ cu lemnul oţel, dar întreprinderea aceea nu fusese prea rentabilă, deoarece mijloacele de transport erau costisitoare. Acum făcea mai ales comerţ de chimicale. Vorbea foarte

puţin, iar glasul său, aspru şi hîrîit, pronunţa silabele cîntătoare ale portughezei într-un fel scurt şi barbar. Manolito credea despre Brenn că este unul dintre acei oameni meticuloşi care izbutesc, cu o neînfrîntă putere, în orice plănuiesc.

Privea silueta chimistului — aducea cu a unui militar. Se ţinea ţeapăn, ca un stăpîn. Îngîmfarea aceasta îl scotea din sărite pe visătorul Manolito, dar trebuia să-şi ţină gura, fiindcă Brenn era bun prieten cu Archibald Power, şeful companiei de navigaţie.

Se apropie de el şi-i spuse:

— Bună dimineaţa...

Brenn mormăi ceva de neînţeles. Havana pe care o ţinea între dinţi aroma aerul umed. Agitaţia portughezului îl irita. Strînse buzele în jurul trabucului şi se uită peste umerii acestuia.

Trunchiuri de pomi groşi, cu coame lucioase şi verzui, se împotmoliseră în smîrcul malurilor; sub ei se deschidea în apă răsfrîngerea imaginilor de la suprafaţă, tremurătoare şi adîncă.

Voi să-i răspundă ceva lui Manolito, dar pînă la urmă se răzgîndi. Privi spre depărtări. În cuta aprinsă de vîlvătăile răsăritului, Porto Silva se lăsa sub acoperişurile frînte şi domoale. De cînd nu mai fusese pe aci? De mult, de cîteva luni.

Puntea începuse să se umple de călători, dintre care mulţi urmau să coboare. Frînturile unei discuţii ajunseră pînă la el:

— ...Păcat de ţara asta a noastră! spunea un tînăr. Ce frumos sună

numele ei: Estados Unidos do Brasil! Bogată şi totuşi atît de săracă. Ar fi loc pentru toţi cei care vor să trăiască bine. Două sute de milioane de oameni cel puţin ar putea vieţui la noi...

— Exagerezi, Claudio! îl întrerupse o femeie.

— Ba nu exagerez de loc, se înfierbîntă tînărul. Gîndiţi-vă că suprafaţa ţării este aproape cît a Europei, întrecînd chiar pe cea a Statelor Unite ale Americii. Din totalul teritoriului bun pentru agricultură, abia a zecea parte e însă cultivată — şi aceasta unilateral, mai ales cu cafea. Cînd piaţa internaţională are preţuri proaste, aruncăm sacii de cafea în ocean. În ce priveşte celelalte culturi, practicăm o agricultură primitivă, de slabă productivitate, care nu aduce belşug fazendierilor.

Ce nu se ascunde în subsolul nostru? Petrol, minereu de fier, minereu de uraniu şi cîte altele. Dar cum stăm cu exploatarea lor? Avem o rezervă de minereu de fier de zeci de miliarde de tone şi extragem o nimica toată. Ce produce industria noastră prelucrătoare? Aproape numai textile şi alimente. Milioane de oameni trăiesc în bordeie, în timp ce prospectele turistice prezintă Brazilia străinilor în perspectiva bulevardelor largi, a vilelor luxoase şi a limuzinelor din centrul oraşelor Rio de Janeiro şi Sao Paolo, a arhitecturii somptuoase a noii capitale — oraşul Brasilia. Cît despre cultură... Ştiţi doar că peste jumătate din brazilieni nu ştiu să scrie şi să citească. Sîntem înapoiaţi, îngrozitor de

înapoiaţi. Şi de aceea ne merge atît de rău.

— Ai dreptate! întări cineva. Aşa e. Cîte falimente nu s-au înregistrat în ultimul timp numai la Brancos? Cîţi fazendeiros n-au fost nevoiţi să-şi vîndă pămînturile societăţilor? Cîţi bărbaţi nu s-au înscris ca şomeri? Şi pe lîngă aceasta, a mai venit acum şi calamitatea...

Tînărul reluă:

— Două sute de milioane de locuitori ar putea trăi pe meleagurile noastre bogate...

Glasurile se pierdură.

„Fleacuri! îşi spuse Brenn. Parcă asta contează? Ţara nu duce lipsă de populaţie. Dimpotrivă, oamenii sînt prea mulţi, mult prea mulţi."

Vasul se apropie de un debarcader îngust. La dreapta, la cîteva sute de metri de acest loc, se ridica un fel de conac întărit. Fusese construit acum mai bine de un secol, cînd indienii caraja răspundeau la ororile albilor printr-o ploaie de săgeţi muiate în curara. Conacul avea uşile ornate cu arabescuri; cîteva geamuri erau sparte. Ferestrele mici, parcă ascunse, fuseseră desigur construite pentru ca ţevile flintelor să bată afară, ferindu-i pe apărători.

Pe puntea debarcaderului erau înşirate coşuri cu nuci, cu ananas şi banane. Trei indieni caraja umblau cu picioarele goale şi mestecau tutun, atît de preocupaţi de această îndeletnicire, încît uitaseră să care coşurile. De altfel, erau aşa de buimăciţi de puhoiul de imigranţi care veneau în ultima vreme,

încît îi încînta să privească toată ziua perindarea chipurilor de albi — spanioli, italieni, germani, greci, portughezi, belgieni. Toţi se scurgeau spre nord, în Matto Grosso, mai ales în direcţia oraşului Brancos, deoarece la o sută de kilometri de acest centru se descoperiseră cu ani în urmă zăcăminte importante. Se ştia că aceste zăcăminte deştep-taseră mari interese, căci valoarea lor era de nepreţuit.

Foametea şi mizeria domneau în regiune. Mulţimea de oameni, care se revărsa de pretutindeni, îşi găsea cu greu de lucru.

Diferitele societăţi capitaliste îşi concentrau interesul asupra celor mai neaşteptate resurse ale acestei regiuni sălbatice şi înapoiate şi în lupta cruntă ce se desfăşura se foloseau mijloacele cele mai de temut, viclenii teribile, ameninţări surde. Miza era atrăgătoare: fier, grafit, cupru, mangan, diamante, platină.

Peste vechiul oraş Brancos, aflat la nord de Porto Silva, întemeiat cu o sută douăzeci de ani în urmă de coloniştii portughezi, treceau acum avioane cu reacţie, iar reprezentanţele de comerţ vindeau cele mai uimitoare obiecte din mase plastice. Noutăţile se răspîndeau repede, dar progresul se înfăţişa în acest îndepărtat loc al Braziliei ca o putere părtinitoare, pentru că nu-l împărtăşeau decît locuitorii avuţi ai singuraticelor oraşe.

Marii fazendieri rămăseseră nişte seniori cruzi şi hrăpăreţi, mîndri de amintirea vechilor cuceritori; ei îşi apărau cu străşnicie drepturile lor

aproape feudale. Desigur, indienii nu mai erau vînatul uşor de altă dată. Dar lupta pentru o bucată de pîine era pentru ei tot mai grea acum, cînd pădurile unde-şi găseau altă dată vînatul fuseseră în mare parte defrişate, iar rîurile erau pline de bastimentele societăţilor.

Brenn îşi aminti de spusele unui voiajor comercial de pe vapor, Juan Roha, care făcea la fiecare trei săptămîni drumul pînă la „Capitala cafelei”, cum era supranumit marele port brazilian Sao Paolo.

Cu cîţiva ani în urmă, fusese trecut de societate în nord, în statul Amazonas. Cînd se întorsese aci, îl uluiseră schimbările petrecute.

— Clienţi noi, oameni noi pretutindeni — remarcase el. Vine capital mult încoace şi o dată cu el vin cei ce-l mînuiesc; industriaşi, comercianţi, reprezentanţi ai diferitelor firme şi intermediari de tot felul. Indienii şi metişii o duc tot mai rău. Bravii noştri fazendeiros sînt strîmtoraţi; cu excepţia marilor latifundiari, toţi se plîng de concurenţa întinselor plantaţii de cafea şi a vastelor ferme de vite create de societăţile pe acţiuni. Nici negustorii de prin partea locului, mai ales cei mici şi mij-locii, n-o duc mai bine. Pe cîţi nu i-am auzit spunînd că în curînd vor închide dughenele…

— Prea mulţi aventurieri, mult prea mulţi! Exclamă Brenn, amintindu-şi de spusele lui Roha, fără să se gîndească că şi el ar fi putut fi categorisit astfel.

Chimistul coborî iute, ţinînd în mînă o valiză. Mergea drept şi hotărît, fără să

privească în jur. Ochii lui, de culoarea aluminiului, reflectau în sticlele colorate ale lentilelor o opacitate tulbure. Trecu printre cîteva clădiri scunde şi albe, traversă şoseaua care ducea spre Brancos, în nord, apoi apucă pe o cale uscată, bătută între ierburi. După ce merse cîtva timp spre conacul din apropiere, transformat în han, se opri. Privi în jur, îşi pipăi valiza şi-şi continuă drumul.

Ajunse în dreptul gardului putred al conacului; printre cioburi de oale şi gunoaie zări cîţiva tapiri. Un cocoş scormonea o căpiţă de ierburi veştede. Brenn privea cu ascuţime şi bănuială tot ce cădea sub ochii lui. Îi plăceau mult aceste conacuri cu metereze. Spunea mereu că ele exprimă încrederea în sine grandioasă a stăpînului, a celui puternic, şi, la urma urmei, pe lumea aceasta nu există decît stăpîni şi supuşi.

Pedro, hangiul din Porto Silva, îl primi cu ploconeli, ca pe un vizitator de seamă.

În sala de jos erau întinse mese lungi, cioplite grosolan; de-a lungul lor mîncau cu sfială metişi şi indieni caraja; un alb sta într-un colţ, ameţit de cachaça. Hangiul îi şopti lui Brenn:

— Vă aşteaptă în camera de sus senhor Hardy, tînărul acela cu care aţi venit acum un an pe aici. Vă aşteaptă de ieri-seară, cînd a sosit din Diamantina.

Brenn aşezase piciorul pe prima treaptă de lemn. Desluşea un fel de şuşotit, care se ridica din ungherele încăperii, pline de fum. Într-un loc, doi

metişi, cu pălăriile de paie pe cap, se certau sub un orologiu străvechi. Nişte femei îşi strîngeau copiii la sîn cu ardoare şi parcă cu teamă.

Chimistul nu înţelegea acest freamăt. Desconsidera oamenii „de jos”, iar faţă de sărăcimea din Matto Grosso dispreţul lui era şi mai deplin. Îşi zicea că speţa de indivizi din vestul brazilian este primitivă, foarte impresionabilă, bună numai de harţă şi de joc — mai ales nedemnă de o atenţie prea mare.

— Ce este, Pedro? întrebă chimistul, din vîrful buzelor, ca şi cînd şi-ar fi dat mai multă osteneală decît meritau toţi inşii înşiraţi de-a lungul meselor.

— Prostii, senhor, prostii de-ale indienilor... nimic serios, îi împărtăşi hangiul... Prostii şi zvonuri. Onorabilul senhor să nu ia aminte la caraghioslîcurile golanilor!

Brenn îi aruncă o privire pătrunzătoare şi rece. I se păruse că hangiul ar fi putut să-i spună mai mult, dar se oprise din cine ştie ce pricină. Făcu, fără să vrea, o strîmbătură.

Pedro tresări. Niciodată nu izbutise să vorbească legat şi clar faţă de acest om. Îl speria. Mai spuse o dată, cu toată condescendenţa:

— Şuşoteala lor, ştiţi... e ca vîntul. Multe se spun.

— Vîntul aduce uneori veşti proaste, mormăi Brenn, în silă.

— Fierbinţeli ale minţii, mai zise Pedro.

— S-au încins minţile oamenilor? întrebă Brenn, cu zîmbet rece.

— Li se pare că unele întîmplări din ultima vreme sînt ciudate şi răuprevestitoare.

— Aşa sînt oamenii necultivaţi, conchise Brenn, socotind nedemn de el să se arate prea curios. Se urcă sprinten pe scările scîrţîitoare.

Toată lumea îl cunoştea în regiune. Se spunea că îşi părăsise ţara din cauza unui faliment. Acest eveniment se petrecuse imediat după sfîrşitul celui de al doilea război mondial. Brenn se angajase cîţiva ani la Rio de Janeiro, ca specialist în industria farmaceutică; izbutise să se lanseze apoi în diferite afaceri foarte bănoase. Lucrase cu multe trusturi străine, dar şi cu cele mai puternice grupuri ale oligarhiei autohtone: Industrias Reunidas Matarazzo, Rhodia, Moinhos Santistas şi altele.

Altceva nu se ştia despre el; cel mult unele trăsături personale, de pildă că este foarte închis şi tipicar. În această ţară, în care soarele puternic şi aerul încărcat de arome erau dătătoare de energie şi exuberanţă, Brenn acţiona cu o meticulozitate de neînchipuit.

În Brancos devenise iniţial cunoscut datorită preparatelor lui pentru distrugerea dăunătorilor, care erau unanim apreciate în fazendele din împrejurimi, ca şi în gospodăriile

orăşeneşti, unde nici o insectă nu le rezista.

— Acţionează repede, ca prafurile lui Brenn! se spunea în Brancos.

Reclama pentru eficacitatea prafurilor lui înfăţişa un gîndac mort, întors pe spate. Această reclamă nu era afişată numai la Brancos, ci şi în alte oraşe de vest, de pildă la Goiana, la Corumba, la Porto Esperança, la Jarungua sau la Villa Maria.

HARDY

Brenn străbătu culoarul întunecat. Intră printr-o uşă grea, fără să mai bată. Îndată ce pătrunse în odaia cu plafon înalt, împodobită cu ornamente patinate de vreme, i se păru că s-a întors în timp, în secolul trecut; atît de vechi erau fotoliile din jurul mesei rotunde, atît de grele erau perdelele, atît de sumbre ramele tablourilor, atît de închise chipurile oamenilor din ele!

Se putea apropia uşor cu închipuirea de puritanismul perfid al acestor senhori catolici. Îi plăceau grozav; reprezentau o lume brutală, de stăpîni absoluţi, care apusese de mult. Ştia că ei defrişaseră pădurea tropicală şi întemeiaseră, cu preţul multor cruzimi, primele fazende, primele aşezări orăşeneşti, primele forturi.

Dintr-un colţ al odăii se ridică şovăitor Hardy, un bărbat slab şi prelung. Văzut de aproape, arăta insipid, cu obrazul îngust şi scofîlcit; ochii albaştri priveau lipicioşi şi goi, iar vocea lui, şoptită şi insinuantă, tăinuia parcă mereu ceva. Luă în glumă poziţia de drepţi, şi-l salută pe Brenn, dar călcîiele lui nu pocniră, deoarece covorul moale înfunda orice zgomot.

— Vă salut, domnule. Vă aştept de aseară. Mi s-a urît de moarte privindu-l mereu pe căpitanul Don Fernando Nino Barbosa, primul şef al fortului Brancos. În tot cazul, este un tip care îmi place. Privindu-i ochii, mi-am amintit de-ai dumneavoastră, domnule Brenn. Au aceleaşi sclipiri oţelite.

Cu obrăznicie, Hardy întrebă, tutuindu-l dintr-o dată pe noul venit:

— A fost vorba că soseşti ieri! Eu sînt agentul tău comercial pentru prafurile astea afurisite şi pentru atîtea alte mărfuri. Trebuie să mă pui în curent cu orice întîrziere. Mai ales că acum ai lipsit atîta vreme.

Brenn îl privi aspru. Se apropie de el încet, dar cu o siguranţă implacabilă, care te făcea să-ţi dai seama că acest bărbat, de aproape şaizeci de ani, mai are încă o vigoare de necrezut.

— Am pierdut ultimul avion care pleca din Rio de Janeiro spre portul unde m-am îmbarcat pe vas. Am avut de furcă cu Mitchell pînă tîrziu, aşa că, mein Lieber[1], nu trebuia să te prăpădeşti cu firea. Pe lîngă asta, nu-ţi îngădui să vorbeşti în modul tău neruşinat unui om care ar putea să-ţi fie tată.

Îl prinse de bărbie şi-l împinse pe un fotoliu, care pîrîi la căderea lui Hardy. Zîmbi satisfăcut de această mică demonstraţie şi mirosi praful ce se stîrnise. Odaia aceasta nu fusese scuturată de mult timp. Prin uşile balconului, soarele viu înflăcăra perdelele.

TOCMEALA

Cei doi bărbaţi zăboviră multă vreme ciondănindu-se pentru împărţirea

---

1 mein Lieber = dragul meu (în lb. germană).

beneficiilor. Prafurile lui Brenn şi alte cîteva afaceri pe care le învîrtea cu Hardy aduceau venituri bune şi era destul de împărţit, înscriau sume mari pe hîrtiile răvăşite pe masa de lemn de nuc. Hangiul le adusese de patru ori gustări şi cafelele stăteau mereu fierbinţi pe masă. Hardy era cînd arţăgos, cînd ironic, şi-l scotea mereu din sărite pe Brenn. La un moment dat, protestă vehement:

— De ce-mi calculezi numai un procent de 4% pentru insecticidele pe care le-am vîndut în Campo Grande?

— N-ai avut prea multă alergătură pentru asta. În definitiv, legăturile noastre sînt mult mai strînse. N-are rost să ne certăm pentru nimica toată. Nişte prafuri...

Hardy nu se potolea uşor. Era foarte şurubar şi întorcea fiecare vorbă pe toate feţele. Suferea de un amor propriu bolnav şi se flata vorbind despre meritele ostenelilor lui. Aducea mereu în discuţie faptul că Brenn mai avea nevoie de sprijinul lui preţios, că nu se poate lipsi în nici un caz de el. O spunea sub diferite forme, pentru a-i stoarce mai uşor banii. Pentru el un dolar reprezenta un dolar şi nimic mai mult. Era aşa de robit de gîndul banului, încît îl scotea din sărite pe vajnicul său patron, care îşi propunea scopuri mai complicate, pe care el nu le pricepea niciodată pe deplin.

La prînz, mîncară copios din tocana de pasăre cu ceapă, cu mult piper şi usturoi. Din felul cum mînca, se cunoştea că Hardy este foarte lacom şi că toate bunurile de pe lumea aceasta

sînt pentru el ispite, spre care alerga din răsputeri, pentru a nu scăpa nici una. Firea lui nici nu ar fi putut găsi o altă sferă de mişcare.

Băuse cu nesaţ whisky şi-l privea pe Brenn cu ochi împăienjeniţi. Razele pale ale soarelui de după-amiază, strecurate prin umbră, se lăsau subţiri peste dîrele roşiatice din farfuriile de porţelan fin.

Brenn îşi înfipse furculiţa în crusta gustoasă a unui picior de cocoş, aşezat cu dichis între legume, pe o farfurie de argint. De jos, din marea sufragerie a hanului, se auzeau iar şoapte grele şi parcă plînsete înfundate. Brenn îl privea pe Hardy ca pe o gîză ameţită, care roieşte în jurul lui, obraznică şi neliniştită; nu se ostenea s-o alunge, îi asculta bîzîitul şi nu schiţa nici un gest. Era dus pe gînduri. Nu era toropit de fel de acest ospăţ. Sta drept şi treaz. Pentru a-i da oarecare importanţă lui Hardy, îl întrebă:

— Ce mă sfătuieşti să fac în legătură cu propunerea societăţii Robertson? Să mă bag în reprezentanţa asta de textile?

Hardy se împăună şi zise protector:

— Treaba se poate face. Dar trebuie să fii foarte prudent!

De fapt, Brenn ştia de mult ce are de făcut.

Auzi zvîcnirea sunetelor de chitară; înfiorarea moale a melodiei, prelungită în tonuri melancolice, îl irită. Se gîndi să cheme hangiul şi să poruncească să se termine cu acest zăngănit barbar. Îşi aminti însă că pentru aceeaşi faptă stîrnise furia muncitorilor de la minele de mangan ale societăţii Overall Exploitation. Era consilier tehnic în

această întreprindere şi, în zilele cînd controla bunul mers al extracţiei, nu le îngăduia muncitorilor să cînte la chitară. Muncitorii se înfuriaseră. Un conducător al sindicatului, Miguel Ribeiro, îndrăznise chiar să-i arunce în faţă nişte cuvinte obraznice, ceea ce stîrnise un incident neplăcut.

Se hotărî să vorbească:

— Poimîine dimineaţă plecăm, Hardy. Avem multe treburi. Stăm o zi-două la Celina, lîngă Brancos, apoi ne ducem la Montana, la Villa Reale şi în sfîrşit la minele de mangan.

— Eşti foarte grăbit, Brenn! observă Hardy, ameţit de băutură. Şi pe urmă, nu înţeleg ceva. De ce stăm la Celina, suburbia aia murdară a Brancosului şi nu chiar la Brancos? Nu pricep, Brenn. Doar totdeauna ne opream la Brancos.

— Nici nu trebuie să înţelegi toate. Poate trecem şi prin Brancos. Asta depinde de veştile pe care le vom avea la Celina.

— Dar ce fel de veşti aştepţi? De ce te ascunzi de mine?

Brenn nu-i răspunse.

De jos se auzi iar murmurul greu.

— Oamenii simpli sînt născuţi pentru a munci şi a se văicări — îşi spuse Brenn.

Hardy încercă de cîteva ori să se ridice din fotoliu şi, în sfîrşit, izbuti să se prindă de marginea mesei. Dibui spre haina lui, aşezată pe un cuier şi scoase dintr-un buzunar, după multe şovăieli, un ziar. Îl deschise şi îl băgă sub nasul lui Brenn. Pe ultima pagină, cu litere de-o şchioapă, scria că societatea Overall Exploitation a intrat într-un oarecare conflict cu guvernul

brazilian, deoarece acesta vrea să încerce exploatarea pe cont propriu a subsolului din Matto Grosso, într-o tentativă desperată de a rezolva problema tot mai spinoasă a şomajului. Erau atîţia oameni fără lucru! Scria că au fost descoperite noi zăcăminte. Ce va face Overall?

Pe rîul Parana se scurgeau mulţimi de oameni veniţi din ţinuturi îndepărtate. Începea să amurgească. Brenn vedea cum soarele bate aprins în apele rîului, iar acolo imaginile zilei se potoleau în oglinzi cu luciu verzui, care răsfrîngeau vag fîlfîitul înalt al cîrdurilor de patoi.

Cîmpul din faţă se înclina încet sub pînza tot mai deasă a amurgului, iar depărtarea se topea în sclipiri albe, pe care le răpunea apoi întunericul.

Brenn încercă să deschidă uşile balconului: se desfăcură anevoie, cu multe scîrţîieli. Deodată, Hardy izbucni:

— Să-mi dai încă două mii de dolari! Am neapărată nevoie de ei!

Brenn sta în cadrul balconului. Nici nu se osteni să-i răspundă. Cunoştea de mult aceste pretenţii de beţiv. Privea în curte, fără să-l mai asculte pe Hardy. Unul din indienii caraja, pe care îl zărise dimineaţa pe debarcader, prăjea boabe de porumb. Călătorii păreau foarte grăbiţi şi agitaţi; cîţiva dintre ei îşi cărau cuferele înapoi Ia debarcader. De ce oare?

Se auzea vocea cuiva aşezat sub fereastră. Suna îngînată şi bună; era a unui bărbat. Dialectul caraja era stîlcit de expresii portugheze şi spaniole. Brenn încercă să desluşească sensul vorbelor, mai mult pentru a-şi verifica

cunoştinţele lui dialectale. Hardy ieşise şi el în balcon. Auziră bine:

— A fost o dată o fată caraja, care nu voia să se mărite. Ea născu totuşi un fiu. Tatăl fetei încercă să omoare pruncul.

— Nu-l ucide — îi spuse fata, căci acest copil va salva poporul nostru!

Tatăl nu omorî copilul. În timp ce el creştea, peste poporul caraja se abătură cele mai grele năpaste: boli, sărăcie, foamete. Atunci tatăl omorî copilul. Şi fata plînse amarnic nopţi de-a rîndul. Apoi îl înmormîntă în apropierea unei movile. Spre uimirea oamenilor, a doua zi crescu pe mormîntul proaspăt o plantă necunoscută.

— Deschideţi mormîntul! spuse mama.

Războinicii deschiseră mormîntul, dar nu mai găsiră trupul copilului. Acolo se lungea, umflată, rădăcina unei plante necunoscute: rădăcina maniocului.

— Veţi vedea! plînse mama. Fiul meu a murit, dar el a salvat poporul caraja...

Ca răspuns la această poveste simplă, se auzi vocea dogită de tutun a unui bărbat:

— Şi crezi tu că ceea ce se întîmplă cu copiii noştri în ultimele luni are vreo legătură cu legenda pe care o povesteşti?

— Poate că da, suspină un glas stins. Poate că acum copiii mor sau se nasc diformi, ca semn că vom scăpa şi noi...

Brenn nu auzi sfîrşitul gîndului, dar toate aceste povestiri primitive îl enervau; naivitatea lor îl scotea din sărite. Privea nepăsător în noaptea gravă. Hardy însă se cutremură. Era ceva în istoria asta care-l tulbura adînc.

Ce voia să spună omul acela despre copiii diformi?

OAMENI TULBURAŢI

A doua zi mai rămaseră la han. Veni un director al societăţii Robertson, cu care încheiară o afacere, după discuţii îndelungate. Plecară abia a treia zi, cu automobilul pe care-l comandaseră din Brancos.

Hangiul le spuse că în toată regiunea domneşte o nelinişte crescîndă. Brenn, care lipsise mult timp din aceste locuri, stărui să-i spună ce se petrece; nu izbuti însă să afle decît că o boală nouă, necu-

noscută, secera vieţile fragede ale copiilor. Se aflase de pe la primării că la Brancos natalitatea scăzuse mult în ultimul an, iar noi boli de ochi şi de piele apăruseră şi se răspîndiseră.

Pe drumul plin de praf, maşina luă viteză, stîrnind în urmă o uriaşă trîmbă, învăluind un convoi de imigranţi. Se subţiau prin vălurile de praf. În unele clipe nu se mai vedeau de loc, apoi apăreau iarăşi ca nişte năluci şi dispăreau în azurul străveziu, ca şi cînd ar fi fost însoţitorii şterşi ai palmierilor de la marginea fermelor. Erau veşnicii căutători de aur, de diamante, de bogăţii. Se luptau aprig între ei, cu nădejdea neostoită că-i va îmbogăţi marele noroc.

În această zi, Brenn era grăbit. Voia să ajungă în cîteva zile la minele de mangan ale societăţii Overall şi mai trebuia pînă atunci să aranjeze nişte afaceri urgente la Celina şi pe urmă la Montana. Poruncise şoferului să nu se oprească şi să nu răspundă la semnele pe care le făceau călătorii obosiţi.

Simţea în jur un freamăt neobişnuit, dar nu avea timp să se întrebe de ce toată această vînzoleală. Focul tare al soarelui cădea peste acoperişurile caselor răzleţite la marginea şoselei şi le prindea în vîlvătaia unei răsfrîngeri de aur, care le înălţa parcă spre cer, dîndu-le măreţia veche a palatelor căzute în ruină.

Hardy stătea alături de el, moale şi bleg; vorbea dezmăţat despre toate întîmplările din ultima vreme şi scotea, la răstimpuri aproape regulate, sticla plată de rom din buzunarul de la spate.

Îi oferi şi lui Brenn o înghiţitură, dar acesta refuză, printr-un gest de silă. Ştia cînd să bea şi cînd nu.

Bănuind că nu-i place felul în care îl tratează, Hardy îi turnă licoarea în capacul-pahar şi i-l întinse cu schimonoseli de slugă supusă. Brenn aruncă lichidul pe fereastră; îi înapoie paharul şi zîmbi rece, neîndurător.

Maşina zbura peste cîmpii.

Văzură la dreapta vila fermierului austriac Thomas Reis, un bărbat puternic şi volubil, totdeauna fericit să primească musafiri pe care-i socotea de soi, mai ales cînd veneau de departe; îi aştepta la drumul mare şi-i trăgea de mînecă la el în casă, ca s-alunge plictiseala.

Reis îi zărise de departe. Obrazul lui smolit, întărit de trăsătura sprîncenelor groase, ca nişte aripi viguroase, părea mohorît. Le făcu semn să oprească. Şoferul stopă brusc şi stîrni un nor imens de praf.

Reis vorbea zgomotos.

— Ce mai spuneţi, ce e nou, domnilor?

— Toate merg strună, spuse voios Hardy, răsturnat pe fotoliul maşinii,

Cu indignarea oamenilor graşi şi bine dispuşi de obicei, Reis începu să strige:

— Ce este cu prăpădul acesta? De ce mor atîţia copii? De cîtva timp nu se vorbeşte decît de asta p-aici. Nu ştiţi nimic?

Brenn răspunse rece:

— Nu, Herr Reis. Eu mă întorc acum din Rio de Janeiro şi de altfel am lipsit mult timp din regiune, iar prietenul meu, domnul Hardy, a fost în călătorie de afaceri prin cîteva oraşe. Este foarte

trist dacă lucrurile stau cum spuneţi. Dar e oare chiar aşa de grav sau s-a înflăcărat iar fantezia ăstora?

Reis se cutremură; apoi se înecă şi tuşi prelung, de i se zguduiră umerii, iar ochii i se roşiră. Vorbi învălmăşit, fără să drămuiască bine înţelesul.

— Vă amintiţi de Miguel Ribeiro? Acela cu care aţi avut conflictul la mine. Au scris atunci şi ziarele...

— Este o poveste veche şi stupidă. Aici, în vestul Braziliei, oamenii sînt oricînd gata de harţă, sensibili la nimicuri şi nu ştiu cum să mă mai port cu ei. Dar ce este cu acest individ? întrebă Brenn din vîrful buzelor.

— Femeia lui a născut un prunc monstruos, se cruci Reis.

— Cum adică? căscă ochii Hardy. Aşa spunea şi indianul din curtea hanului lui Pedro, la Porto Silva, dar am crezut că-s poveşti menite să bage spaima-n oameni.

Reis vîrî mîna în buzunarul pantalonilor, dar nu găsi ceea ce căuta: ziarul pe care îl citise de nenumărate ori, cu naivitatea omului izolat în plin cîmp, asupra căruia noutăţile fac o impresie covîrşitoare. Se congestionase şi-l trăgea de mînă pe Brenn, rugîndu-l să poftească o clipă la el în casă, numai ca să le arate rîndurile din ziar; se pomeneşte acolo şi de incidentul de acum cîteva luni, cu domnul Brenn.

Hardy se învoi primul, deoarece lui îi era totuna dacă vor ajunge mai devreme sau mai tîrziu, din moment ce li se ivea prilejul să se veselească, în tovărăşia unui fermier căruia i se făcuse silă să bea şi să mănînce singur.

Îl urmară.

Şoferul, un metis tăcut, trase maşina chiar în faţa curţii conacului...

UN ARTICOL DE ZIAR

Reis striga fără încetare şi puse toată casa în mişcare, pentru ca musafirii să fie bine primiţi şi ospătaţi cum se cuvine. Soţia lui tocmai scotea plăcinte din cuptor şi aburul cald de cocă le trecu pe la nas şi le trezi, o dată cu pofta de a se înfrupta, amintiri vechi. Reis deschise larg uşa sufrageriei cu mobilă veche, sculptată. Se repezi să le arate ziarul cu pricina.

Brenn i-l smulse din mînă.

— O foaie sindicală! izbucni el. Mi-am închipuit eu cine face agitaţie.

Începu să citească:

„Minele de mangan ale societăţii Overall sînt un moloh care cere anual zeci de victime. Aici se îngrămădesc toţi dezmoşteniţii soartei, mulţi indieni şi imigranţi peste care n-a dat norocul. Ei o duc tot mai greu, iar presa sindicală scrie zadarnic despre toate acestea.

Închipuiţi-vă că printre aceşti oameni a venit acum doi ani un metis tînăr şi frumos, care se însurase de curînd şi căuta de lucru. A intrat la minele de mangan şi, ca şi în alte părţi unde lucrase, a fost ales în conducerea sindicatului de acolo. Peste puţin timp, în sufletul lui a răsărit cea mai frumoasă nădejde, aceea că va avea un fiu. Poate

că era singurul eveniment fericit din viaţa lui.

S-a pregătit cu emoţie. Vedea în naşterea acestui fiu mai mult decît o simplă perpetuare a vieţii. Visa ca fiul său (dorea şi presimţea că va avea un fiu, căruia să-i dea numele de Domingo) va trăi vremea în care mizeria va fi izgonită din Brazilia.”

Cînd ajunse la pasajul care trata incidentul său cu Ribeiro, Brenn coborî glasul, pînă ce nu se mai auzi nimic.

— Ce infamie! izbucni el. Iar se agaţă de fleacul acela.

Reluă lectura.

„Incidentul de atunci a fost uitat. Mizeriile patronilor erau cu mult mai mari şi împotriva asupririi lor luptau muncitorii, în frunte cu Ribeiro.

Metisul aştepta acum un copil.

Într-o zi se gîndea tocmai la Maria, soţia lui iubită. Cineva îi aduse pe neaşteptate vestea că fusese transportată la spitalul din Brancos (ea locuia în acest oraş, deoarece în barăcile de la minele de mangan, muncitorii erau primiţi numai fără familie). Miguel sări într-un camion care tocmai pleca spre oraş; pînă acolo avea cîteva ore bune de drum şi spera că pînă va sosi, îl va găsi şi pe Domingo, fiul mult dorit...”

Brenn sări cîteva pasaje, apoi continuă lectura:

„...În cămăruţa cu bănci şubrede de lemn, botezată încă de mult „odaia taţilor”, atmosfera era grea. Acum, la miezul nopţii, mai erau acolo doar trei bărbaţi: un artificier de la mina firmei olan-deze „Hamster”, Miguel Ribeiro şi

prietenul său, învăţătorul Antonio Pravos, pe care-l luase în drum spre spital. În ziua aceea, treburile merseseră prost în secţia de maternitate. Din cinci copii, cîţi fuseseră aduşi pe lume din zorii zilei, unul ieşise cu oasele moi şi murise după vreo două ore, iar altul se născuse orb.

Copilul artificierului, un băiat de peste patru kilograme, s-a născut puţin după miezul nopţii. Sora de caritate i l-a adus tatălui ca să-l vadă.

Zorile mijeau la fereastră cînd uşa odăii se deschise iar. Sora care intră nu avea de această dată nimic în braţe.

— Senhora Ribeiro e bine, şopti ea încet şi se opri, speriată de privirea lui Miguel.

— Domingo! Ce-i cu Domingo?

Sora se fîstîci.

— Domingo?... Copilul... a murit! Adăugă repede: e mai bine aşa, credeţi-mă!

Miguel simţi cum tîmplele încep să-i zvîcnească.

— Cum aşa... mai bine! Ce-i cu nerozia asta!? Vreau să văd!

O dădu la o parte şi pătrunse, prin uşa deschisă, pe coridoarele spitalului. Începu să alerge în neştire, strigînd:

— Domingo! Domingo!

Bolnavii ieşeau în uşile saloanelor.

Pătrunse într-o încăpere. Deasupra uşii văzuse o inscripţie: „Sala de naşteri”.

Era goală. Numai într-un colţ, într-un lighean de aluminiu, zăcea o mogîldeaţă diformă, care inspira un simţămînt de groază şi de milă.

Miguel se cutremură.

Vorbele sorei îi răsunară în urechi: „…e mai bine aşa, credeţi-mă!”

Începu să hohotească ca un copil.

— Domingo… Domingo… Domingo…”

Articolul se sfîrşea aici.

Reis strigase la auzul numelui lui Antonio Pravos:

— Acest învăţătoraş îşi bagă nasul pretutindeni.

Soţia lui Reis îl privea înspăimîntată şi nu putea să-şi vină în fire.

— Toate acestea nu sînt decît o pedeapsă cerească pentru lăcomia şi neruşinarea oamenilor şi poate că vestesc chiar sfîrşitul lumii! se văicărea ea.

— De cînd e articolul? întrebă scurt Brenn.

Reis îi spuse că apăruse acum mai bine de o lună şi jumătate.

Hardy se înfrupta, fără să dea mare însemnătate celor spuse aici, dar mai apoi, obrazul lui, de obicei prelung şi indiferent, se încreţi de nerăbdare şi grijă. Îl trase pe Brenn într-un colţ; îi şopti ceva. Între timp, Reis perora:

— Aici, în Matto Grosso, ca şi în învecinatul Goiaz, vin în ultimii ani tot mai mulţi colonişti din regiunile de coastă, hotărîţi să-şi încerce norocul.

Printre ei sînt ţărani ruinaţi din statele răsăritene, sărăcime de la periferiile marilor porturi şi mai ales mulţi imigranţi din Europa. După părerea mea, sînt vicleni, dornici de înavuţire cu orice preţ, refrac-tari legilor şi iscă majoritatea pricinilor care ajung în faţa tribunalelor. Numai lor li se datorează specula febrilă a pămîntului din ultima

vreme. O adevărată pacoste pe capul nostru, al celor mai vechi!

Apoi trecu brusc la alt subiect:

— Agenţii lui Overall Exploitation apar tot mai des prin oraşe. Recrutează muncitori pentru mine pe scară aşa de largă, încît ne încurcă pe noi, fermierii, în găsirea mîinii de lucru ieftine. O serie de societăţi braziliene sînt şi ele neliniştite de această expansiune, care le stînjeneşte interesele. Se vorbeşte mult despre tratativele pe care le duce firma americană cu guvernul, pentru a obţine mari avantaje în vest. Aţi auzit şi dumneavoastră ceva despre aceste tratative, domnule Brenn? La Rio ce se spune?

Chimistul înălţă din umeri şi schiţă cu mîinile un gest vag.

Hardy îl îmboldea; îl cuprinsese un neastîmpăr cumplit şi nu-şi mai găsea locul. Veştile din articol îl tulburaseră. Îşi aminti iar de şoaptele oamenilor din curtea hanului lui Pedro.

CURSA CONTINUĂ

Porniră valvîrtej. Pe drum se opriră în faţa unui chioşc cu ziare şi aflară că evenimentele începuseră să se precipite. Desigur că Reis nu avusese timpul să le împărtăşească totul, din pricina grabei lor. Naşterea fătului monstruos al Mariei Ribeiro, petrecută cu vreo două luni în urmă, nu era decît veriga unui întreg lanţ de întîmplări tragice. Un ziar relata că la Brancos, în ultima vreme, din zece copii, trei se năşteau cu malformaţiuni sau fără ve-dere. La spital medicii nu mai prididheau

cu îngrijirea unor boli de piele pe care nu izbuteau să le diagnosticheze precis, iar cazurile de cancer se înmulţiseră şi ele. O istovire grea punea treptat stă-pînire pe trupuri şi minţi, iar semnele panicii începuseră să se arate.

Prin apropiere de Celina, maşina întîlni iar şiruri de oameni. Se opriseră. Hărmălaia crescuse aşa de mult, încît nimeni nu mai înţelegea nimic. Imigranţi deznădăjduiţi discutau aprig şi uneori se hotărau s-o pornească înapoi, cu tot calabalîcul. Îşi reproşau că n-au dat crezare zvonurilor, pe care le auziseră încă la intrarea în regiune. Mulţi se întîlniseră doar cu familii care părăseau locurile, speriate de calamitatea de neînţeles, ale cărei simptome se iviseră încă de mult.

O înfrigurare bolnavă pusese stăpînire pe pribegii care voiseră să ajungă la Brancos şi la fermele din apropiere, cu nădejdea că vor găsi în sfîrşit un popas pentru mădularele lor frînte de osteneală.

Brenn îşi grăbea şoferul. Hotărî să schimbe itinerarul, fără să-i dea lui Hardy vreo explicaţie: nu mai aveau să se oprească la Celina, suburbia Bran-cosului. O vor apuca spre minele de mangan, trecînd prin oraşele Montana şi Villa Reale.

— Nu-mi place că joci singur, şefule! mîrîi Hardy. Spune-mi şi mie ce ai de gînd. La Brancos avem doar atîtea de rezolvat.

— Bine, dar n-auzi ce-i acolo? ripostă Brenn. Vrei să picăm în mijlocul vîrtejului?

Aflau tot mai multe despre cele ce se petreceau în oraşul năpăstuit.

Hardy se schimbase la faţă şi-i şoptea mereu cîte ceva lui Brenn, cu grijă, ca să nu-i audă şoferul. Brenn se prefăcea interesat şi spunea:

— Îl vom chema la telefon pe Alvarez, la Brancos! Linişteşte-te, Hardy. N-are rost să te pierzi cu firea. În asemenea împrejurări nu faci nimic fără calm.

Maşina gonea spre Montana, unde sperau să ajungă înainte de ora înserării. Hardy băuse mult şi-l scotea din sărite pe Brenn, cu aluzii de tot felul. Calea stabilită ocolea la distanţă de treizeci de kilometri oraşul Brancos. Brenn spuse tare, mai ales pentru urechile şoferului:

— Ce nenorocire cu bolile astea necunoscute!

Se bătea cu palma pe ceafă şi pufăia repede din havana aromată.

Ajunseră la Montana pe la ora şapte seara. Şi aici se vorbea de cîteva cazuri de cancer cu evoluţie rapidă, iar secţia de boli de piele a spitalului era plină. Nu era limpede dacă toate aceste îmbolnăviri puteau să aibă vreo legătură cu calamităţile care bîntuiau la Brancos. Tîrgul zăcea într-o aşteptare grea. Oamenii nu mai îndrăzneau să iasă pe uliţe. De ieri nu sosiseră nici ziarele, deoarece se răriseră oamenii care se ocupau cu treaba asta.

Hardy îl grăbi pe Brenn să vorbească cu Alvarez, şoferul din Brancos. Păşiră amîndoi spre oficiul telefonic, două siluete ţepene prin mijlocul drumului pustiu.

Hardy încerca mereu să-şi îndepărteze cu alcool teama de îmbolnăvire. De cînd primejdia începuse să planeze deasupra capetelor lor, îşi făcea procese de conştiinţă. Raţionase cam aşa: de fapt, era o mare lichea; îşi înşelase propriul frate, îşi părăsise logodnica, băga cu plăcere în buzunar bani nemunciţi, dar, dacă ar sta să se gîndească mai bine la firea lui nenorocită, nimeni n-ar fi putut să tăgăduiască că este un băiat de suflet.

Îl îngrozeau nenorocirile oamenilor, în măsura în care se temea că se vor abate şi asupra lui. În maşină îi ceruse lui Brenn să-i permită să plece, dar acesta îi poruncise cu străşnicie să înceteze cu scîncelile, deoarece cauza răului ar putea fi în curînd înlăturată şi atunci ce rost mai avea să dea bir cu fugiţii.

Tîrgul arăta ca înainte de un exod. Micile magazine, colorate strident, se închiseseră. Dintr-un aparat de radio, uitat deschis, irupea frenetic muzică de jazz.

Telefonista se osteni aproape jumătate de oră pînă prinse Brancosul. De acolo îi venea un răspuns confuz, care o determină să repete cu îmbufnare de copil:

— Aici este Montana... Montana!... Montana! Răspunde, Brancos!

Obrazul ei smead, cu sprîncene puternic conturate, se destinse deodată. Spuse mulţumită, deoarece izbutise să facă legătura:

— Treceţi în cabină!

Brenn intră repede. Hardy încercă să se înghe-suie şi el, în ciuda gesturilor de alungare ale şefului său. Stărui să

stea acolo, tocmai pentru că Brenn nu-i îngăduia şi, cum era foarte bănuitor din fire, fereala aceasta îl scotea din sărite. Nu putea să accepte ca el să nu fie pus la curent cu evenimentele. Poate că Brenn va afla anumite fapte grave, care s-ar putea îndrepta împotriva lui. Voia să le cunoască. De aceea îl împinse pe Brenn şi închise uşa cabinei. Chimistul era furios şi sticlele ochelarilor îi scăpărau. Se liniştiră amîndoi, încorsetaţi de îngustimea locului unde se aflau şi de graba de a vorbi.

Brenn pronunţă aspru, cu ton de comandă:

— Alo! Alvarez? Aici Brenn. Ce este pe acolo?

Se auzi glasul agitat al lui Alvarez:

— Aţi uitat de noi! Au trecut luni de cînd nu v-am mai văzut, de parcă am fi ciumaţi. Aici lucrurile au ajuns la culme. Răul, de care aţi aflat, a măcinat tot mai adînc oraşul. De cîteva zile sînt şi eu bolnav.

— Şi ce se spune la Brancos despre cauza nenorocirii? întrebă scurt Brenn.

— Un medic, stabilit de curînd în localitate, a scris în ziarul local un articol oare a stîrnit vii discuţii: el susţine că cele petrecute sînt ravagiile bolii actinice, efectul unei radioactivităţi mult crescute. Circulă însă şi alte păreri.

Antonio Pravos, învăţătorul, agită spiritele şi încearcă să stîrnească un puternic curent de opinie împotriva autorităţilor, fiindcă nu iau măsuri destut de hotărîte de identificare a cauzei răului şi de protecţie.

Alvarez repetă de cîteva ori:

— E grea urgia, domnule Brenn.

— Cînd pleci de acolo, Alvarez? îl întrebă scurt acesta. Nu mai e cazul să stai.

— Aş pleca şi acum, dar mă simt tot mai sfîrşit.

Vocea lui Alvarez tremura, ca şi cînd firele ar fi fost zguduite de o furtună.

— Nu te lăsa doborît, Alvarez. Eu rămîn la Montana pînă poimîine seara. Am o mulţime de treburi de aranjat. Te aştept neapărat. Lasă bani familiei şi vino; la nevoie, adu şi familia. Fă cum vrei, dar vino!

În aparat se auziră pocnituri — apoi o linişte deplină. Legătura se întrerupsese.

Hardy auzise despre acţiunea cetăţenilor din Brancos şi zise speriat:

— De ce să mai zăbovim la Montana? Hai s-o ştergem mai repede, domnule Brenn. Să plecăm cît mai departe. Nu mai are nici un rost să mergem spre minele de mangan. Cine ştie ce nenorocire ne aşteaptă şi acolo. Nu vezi că moartea ne împresoară de pretutindeni?

Brenn îl privi rece:

— Nu mă tem, Hardy. Aşa e la tropice. Indivizii se agită mult şi inutil, iar omul care îşi păstrează calmul în timpul tumultului n-are decît de cîştigat.

Apoi Brenn vru să mai ia o dată legătura cu Brancosul, dar nu izbuti. Ce se întîmpla acolo? Hardy voia să ştie şi el neapărat ce se petrecea. De ce tăcerea aceasta? întreba pe toţi trecătorii, dar nimeni nu-i răspundea precis.

Ca să-l liniştească, Brenn îi spuse, fără convingere:

— Cu mijloacele medicinii noastre, nu trebuie să ne temem prea mult de astfel de boli.

Hardy îl cuprinse de umeri, tremurător şi rătăcit:

— Care e cauza? De ce i-ai spus lui Alvarez că el nu mai trebuie să rămînă acolo? De ce te ascunzi de mine?

De cîte ori nu-l văzuse pe Alvarez conducînd motocisterna pe care municipalitatea din Brancos o primise cadou, acum patru ani, de la un grup de firme americane! Toţi ştiau că această reclamă mobilă nu este un cadou dezinteresat. Societăţile americane dădeau doar lupte aprige pentru a pune mîna pe piaţa statului Matto Grosso şi pe bogăţiile acestei regiuni, unde zăcămintele cele mai diverse se găseau răzleţite într-o căldare premuntoasă a vestului brazilian.

În zilele călduroase de vară, cînd văzduhul sta încins peste umbrelele micilor cafenele, pînzele de apă frumos mirositoare pe care le împrăştia cisterna peste caldarîm (parfumul acesta făcea reclamă unei firme de cosmetice din Los Angeles) izgoneau pentru cîteva ore zăpuşeala, zăcerea amorţită a oraşului. Alvarez era şoferul zîmbitor al acestei cisterne. Toată lumea îl îndrăgise pentru firea lui veselă şi optimistă. În fiecare an, un vopsitor împrospăta culoarea inscripţiilor care se etalau pe ambele părţi ale rezervorului, recomandînd locuitorilor diferitele produse sau servicii ale firmelor americane.

Pe Hardy îl apucă o nerăbdare nebună; i se păru ca aude mereu un ropot grozav pe drumurile înţesate de năpăstuiţi. Îl întrebă pe Brenn:

— De ce nu vine acum Alvarez aici?

Brenn îl privi cu coada ochiului şi-l întrebă rece:

— De ce te temi în halul acesta? N-ai fost nici odată în împrejurări grele în viaţă?

— Ce împrejurare poate să fie mai grea decît aceasta? Ne e doar viaţa în joc!

Înfrigurat, Hardy îl prinse pe Brenn de mînă şi-l rugă iar să lase totul baltă şi să pornească cît mai repede din acest loc, care îi pare un coşmar.

Ceasurile se scurgeau foarte greu. Hardy nu mai putea să rabde această situaţie încordată şi bea tot mai vîrtos. I se năzărea că-şi trăieşte ultimele clipe ale vieţii şi-i făcea lui Brenn destăinuiri de tot felul.

Traseră la principalul hotel din Montana: „Don Cristobal Colon”.

A doua zi, Brenn alergă aproape toată vremea prin oraş, cu diferite treburi, pe care nu le des-tăinui lui Hardy. Seara, şoferul maşinii îl aştepta în pragul hotelului; îi spuse că trebuie să-l părăsească, deoarece soţia sa, care locuia la Brancos, se îmbolnăvise şi n-avea cine să vadă de copii. Brenn nu se împotrivi, mai ales că ştia să conducă singur. Lui Hardy i se păru chiar că se bucură, deşi nu înţelegea de ce.

Trecu încă o zi.

Alvarez nu sosise şi legătura telefonică cu Brancos continua să fie întreruptă. Se hotărîră să plece în zori, spre

mulţumirea lui Hardy, care spera că de la minele de mangan vor porni mai departe, spre Goiaz şi apoi spre Bahia, pentru a nu se mai întoarce niciodată în locurile acestea blestemate.

BARIERA

Porniră repede pe şoseaua care ducea spre nord-est; tocmai atunci în cealaltă parte a oraşului Montana soseau grupuri mari de sinistraţi din Brancos.

Brenn conducea maşina cu peste o sută de kilometri pe oră. Hardy era aşa de beat, încît înşira verzi şi uscate.

— Sînt o lichea, spunea el, dar sînt un om bun. În seara cînd stăteam în hanul lui Pedro din Porto Silva, am auzit povestea aceea despre copilul caraja care a fost sacrificat pentru salvarea poporului său. Îţi aminteşti...?

— Ce te-a apucat, Hardy? Ai nervii slabi? îl repezi Brenn.

Chimistul începea acum să se gîndească şi el la părăsirea regiunii. Trebuia însă să treacă mai întîi pe la mine şi drumul într-acolo ducea prin Villa Reale.

Pe la ora nouă dimineaţa, o pană de motor îl opri în dreptul unui lan de porumb. Brenn se puse să meşterească la motor, dar nu prea se pricepea. Trebui să se ducă pînă la o fazendă din apropiere, după un mecanic. Acesta cercetă motorul, apoi plecă să aducă o piesă în locul celei care se defectase.

Abia pe seară erau din nou în situaţia de a porni.

Din depărtare se auzi şuieratul de alarmă al unui şir de vehicule sanitare. Atmosfera era apăsătoare şi lanul din faţa lor încremenise parcă sub geana tristă a înserării. Hardy, ameţit de emoţie şi alcool, adormise greu. Visă că dezgroapă un mormînt în care se înfipseseră adînc rădăcinile puternice ale maniocului; îl chema un micuţ indian, care apărea şi dispărea cu repeziciune.

Se trezi buimac, cu părul vîlvoi. Strigă:

— Hai să pornim cît mai repede, că ne ajunge din urmă primejdia. Ce mai aşteptăm? Am presimţirea că ni se va întîmpla o mare nenorocire. Nu mai pot să rabd să stăm aici, pe locurile acestea blestemate... Uită-te în partea aceea! îi arătă el cu degetul lui Brenn spre un nor întunecat, care aducea cu umbra unei fiare gata să se năpustească asupra prăzii.

Maşina porni cu toată viteza. Cîmpul se rotea halucinant în jurul lor şi departe, spre orizontul închis, se desluşea clinul negru al pădurii. Hardy n-ar fi vrut, mai bine zis nu se putea obişnui cu gîndul că ar putea să piară în preajma oraşului Villa Reale, unde patronul îl trimisese de atîtea ori să-i vîndă insecticidele miraculoase.

Brenn era un om de afaceri rece şi autoritar, dar acţiunile lui din ultima vreme se precipitaseră într-o direcţie de care el nu-şi putea da bine seama. Hardy se obişnuise de mult să audă şi să citească despre efectul nociv al

substanţelor radioactive. Cunoştea bine, de pe ecranul cinematografelor, imaginea oraşelor japoneze transformate în cenuşă, peste care sta pentru totdeauna înscrisă indignarea oamenilor împotriva acestor mijloace monstruoase de exterminare; dar, acum, îl înconjura, apropiat şi insinuant, spectrul copiilor născuţi diformi, al oamenilor palizi şi roşi de efectul fatal al radiaţiilor.

Nu, nu voia să moară!

Prin geamul deschis al maşinii, simţea cu toţi porii presiunea aerului vîjîitor, iar sîngele îi pulsa în obraz cu o vigoare nouă, redescoperită. În ceasul acesta, cînd la Brancos pieriseră atîţia oameni, ei se plimbau între oraşe, fără să mai ştie unde să se oprească!

Se întunecase. Licăriri de lumină scînteiară în zarea noptatică.

Maşina ajunse în dreptul unei bariere, unde stăteau ţepeni doi poliţişti. Trepidaţia maşinii se opri în mijlocul unei tăceri largi. Se auziră doar paşii unuia dintre poliţişti, apropiindu-se de ei. Cu glas piţigăiat, omul în uniformă zise:

— Villa Reale este sub centură sanitară, pentru a ne feri de o eventuală contaminare.

— Cum!?

Brenn sări din maşină drept în pieptul omului care îi aducea o veste atît de rea.

— Nu putem să înaintăm? Bine, dar e stupid. Imposibil!

— Ba este foarte posibil, domnule, este foarte posibil. Trebuie să vă întoarceţi la Montana. Nu aveţi altă

modalitate, senhor! La noi, medicii cred că e vorba de ceva contagios.

Hardy coborîse şi privea disperat jur împrejur. În capul lui stăruia un gol îngrozitor. Ar fi dorit să fie în altă parte, foarte departe, de pildă într-un cabaret din Pernambuco. Nu-i intra de loc în cap că nu vor putea trece mai departe.

Brenn îi ceru poliţistului să-l lase cel puţin să dea un telefon de la post. Intenţiona să-l cheme pe Alvarez şi să afle ce mai este nou în Brancos şi de ce nu a venit la Montana.

Încercă de nenumărate ori să prindă legătura. Poliţistul sta la trei metri distanţă de el şi nu-i da cel mai mic ajutor.

Brenn simţi un fel de furnicare fierbinte în şira spinării. Nu admitea că este în primejdie. Îşi păstra sîngele rece. Încercă încă o dată să prindă Brancosul, dar tonul zbîrnîia în van. Striga din răsputeri, cu glasul său aspru şi poruncitor:

— Aici este Villa Reale... Villa Reale...

O voce de pe alt fir îl întrerupea mereu.

În sfîrşit, auzi distinct răspunsul:

— Da, aici Brancos! Villa Reale? Iată situaţia: (probabil că la telefon aştepta cineva care da de obicei informaţii pentru un ziar din Villa Reale, iar legătura se încurcase). Maladiile s-au întins şi mai mult. Casele au devenit spitale. Comunicaţi organelor de resort că avem nevoie de medici şi medica- mente. Antonio Pravos a ridicat un mare număr de oameni la acţiunea descoperirii cauzelor calamităţii. Se

pare că a şi stabilit ceva important. Dinspre minele de mangan vin mereu oamenii lui Ribeiro. Mulţi dintre ei sînt foarte rău bolnavi. În cartierele centrale ale oraşului, cazurile de îmbolnăvire sînt mai frecvente.

Grăbit, Brenn rosti:

— Alo! Brancos! Alo! Aici este primarul oraşului Villa Reale. Chemaţi-l la telefon pe Alvarez, pe şoferul autocisternei-stropitoare. O rudă a sa din Villa Reale are să-i facă o comunicare de cea mai mare importanţă.

Răspunsul se auzi foarte clar, de o claritate care nu îngăduia nici un dubiu:

— Alvarez este internat la spital şi pus sub supravegherea poliţiei.

— Cum? De ce?

— Motivele sînt încă necunoscute.

Brenn lăsă receptorul şi se repezi la maşină. Îi făcu semn lui Hardy că trebuie să se grăbească şi porni în cea mai mare viteză. Cuvintele auzite la telefon îi băteau în tîmple ca nişte lovituri de ciocan.

Ce rost avea expresia „oamenii lui Ribeiro”? Adică cum ai lui Ribeiro? Pravos şi Ribeiro organizează cumva o mişcare populară împotriva panicii? Rosti între dinţi, scrîşnind:

— Dobitocii ăştia din Villa Reale! Auzi ce idee! Se tem de contaminare, de o boală contagioasă! Stupid! Absolut stupid! Răul din Brancos nu e doar făcut să se ia ca pojarul...

Hardy izbucni:

— Brenn, dumneata cunoşti cauza! De ce nu mi-o spui şi mie? Vorbeşte o dată! Sîntem doar amîndoi în pericol!

— Taci, beţivule! îl repezi chimistul.

Nu-i plăcea de loc ceea ce aflase despre Pravos şi Ribeiro. Cînd masele populare din Brazilia se puneau în mişcare, pericolul era totdeauna mare. Un bătrîn plantator îi povestise, cu ani în urmă, despre marea răscoală pornită în 1925 de garnizoana din Sao Paolo, căreia i se alăturaseră muncitorii, despre eroicul marş de 3500 km organizat de garnizoanele revoluţionare din sudul Braziliei în 1924-1927. Nu-i plăcea de loc. Poate că ar fi trebuit totuşi să se ducă la Brancos. Ar fi aruncat cu aur în stînga şi în dreapta, ca să schimbe cursul lucrărilor, eventual să-i compromită pe cei doi fruntaşi ai mişcării populare.

Zburau înapoi spre Montana, căci nu exista nici un drum care să ocolească Villa Reale şi să răzbată spre mine şi de acolo spre Goiaz, de unde ar fi putut să scape.

Pămîntul din faţă venea spre ei supus, clătinîndu-se. Brenn conducea automobilul febril.

Herdy se ghemuise în fundul maşinii şi făcea încercări disperate să prindă între buze gîtul sticlei de rom. Se simţea foarte nefericit şi nu ştia ce să mai creadă despre toate aceste nenorociri. Îl rodea iar şi iar bănuiala că Brenn ştia ceva însemnat cu privire la Brancos şi nu voia să-i împărtăşească şi lui faptele. Ce se întîmplase cu Alvarez? De ce nu fugea Alvarez de acolo?

— S-a îmbolnăvit, îi răspunse de cîteva ori Brenn.

Accelera cu furie.

Ameţit, Hardy gemea. El nu mai spera să scape din aceste locuri blestemate. Printre sughiţuri de beţiv, îi aminti lui Brenn de povestea pe care indianul a spus-o sub balconul odăii lor din hanul lui Pedro. Un singur copil a fost sacrificat în timpurile străvechi, iar acum sînt sortiţi unui sfîrşit mai rău mii de copii. El era superstiţios şi se întreba ce putea să „însemne” aceasta...

Din partea cealaltă a drumului venea o maşină cu lumini puternice. Brenn stinse farurile şi opri.

În proiecţia farurilor, noaptea se despica într-un con lung, care cuprindea fîşii de porumbişte şi tufe cu foi late; peste ele, umbre mari goneau ca o cavalcadă nebună.

Hardy se gîndi că oamenii din maşina aceea n-au ce căuta în Villa Reale şi ar fi fost bine să fie avertizaţi că vor fi opriţi.

Maşina stopă, trăgînd după ea o mare coadă de praf, care trecea alburie şi lungă prin unghiul farurilor. Două capete albe ieşiră din dreptul portierelor şi vocile lor răsunară îngrijorate:

— De unde veniţi senhor? Mai este mult pînă la Villa Reale?

Le răspunse Brenn, anunţîndu-i că nu vor putea trece.

Se aşternu o tăcere grea.

Apoi Brenn îi întrebă de unde vin. Porniseră din Brancos. Ce se mai întîmpla acolo? Brenn şi Hardy aflară iar veşti rele. O urgie nemaipomenită căzuse peste oraş. Panica bătea din plin. O femeie, care se afla în maşină, născuse cu o săptămînă în urmă un copil monstruos. Ochii săi erau verzi şi

gelatinoşi, iar capul arăta prelung şi cucuiat ca al guşterilor. Nu avea nimic uman şi moaşa, care îl văzuse prima, se speriase atît de rău, încît nici acum nu-şi venise bine în fire.

— Ce se aude cu mişcarea stîrnită de învăţătorul Pravos? A găsit el oare cauza răului? se interesă Brenn.

— Se spune că da, răspunse o voce gravă. Oamenii sînt revoltaţi că nu se întreprinde nimic. Noi — explică omul care vorbea — încercăm să fugim. Avem maşină. Săracii îşi cară boarfele în cărucioare şi roabe, dar n-au nici un spor la drum.

Brenn făcu contactul şi porni iarăşi în mare viteză spre Montana. Mîinile îi tremurau pe volan. Năpasta care căzuse peste capul oamenilor din acest colţ al vestului brazilian îi încurca acum şi lui toate planurile.

Se întîlniră şi cu alte maşini şi culeseră cele mai variate veşti. Pravos şi prietenii lui procuraseră — aşa se spunea — aparate de măsurat radioactivitatea. Stabiliseră că în Brancos era foarte ridicată. Ribeiro organiza oamenii pentru a se opune exodului şi a combate cauza răului. Încercase să explice celor din Villa Reale că nu avea nici un rost carantina, întrucît nu putea fi vorba de o boală contagioasă. Numai cauza radioactivităţii trebuia stabilită.

RĂFUIALA

În drumul lor se întretăiau cele mai contradictorii veşti. Pe măsură ce se apropiau iar de Montana, zăreau siluetele tot mai dese ale refugiaţilor, care porniseră în grupuri mari, căutînd să se îndepărteze, pe cît le era în putere, de locul nenorocirilor. În lumina farurilor, cetele apăreau fugare, alungite, asemenea unor năluci tremurătoare, care se răsfrîngeau deodată şi piereau în urmă. Se auzeau strigăte ascuţite, ca ale unor păsări rănite.

Brenn gonea maşina, cu ochii duri fixaţi înainte, dar era atît de concentrat, încît uitase parcă de tot ce se petrecea în jurul lui. Încetini aproape de marginea oraşului, de teamă să nu calce trecătorii, care se înmulţiseră. Sta încleştat pe volan şi se dovedea a fi din nou viguros şi agil. Obrazul său parcă era cioplit în piatră.

Opri în faţa hotelului „Don Cristobal Colon” şi obţinu o odaie, pentru o sumă mare.

Hardy adormise în maşină; se trezi cu greu. Bombănea mereu că li se va întîmpla ceva, deoarece el visase un copil îmbrăcat în alb.

Intrară în odaie, covîrşiţi de osteneală; Brenn privea ţintă spre tavan şi nu avea chef de vorbă. Hardy dispăru şi se reîntoarse într-un tîrziu, ca să-i aducă la cunoştinţă că alimentele se scumpiseră de trei ori. Puse pe masă două sticle de coniac şi se cinsti cu înverşunare. Voia să uite spectacolul de pe drum şi îl iscodea mereu pe Brenn dacă Alvarez o fi tot la Brancos. Se ridică brusc de pe

scaun şi-l întrebă ce are de gînd să facă. Brenn îi răspunse că voia să pornească chiar în zori, înaintea orei cînd sosea vasul căpitanului Manolito.

Hardy nu era mulţumit:

— Crezi că îl vom putea prinde? Atîţia oameni vor doar să fugă! Trebuie să fie moarte de om pentru un loc. Eu zic să pornim chiar acum cu maşina, încotro vom vedea cu ochii.

Brenn nu-i răspunse nimic. Îşi desfăcu gulerul cămăşii şi-i ceru un pahar mare de coniac. Îl dădu peste cap cu nesaţ. Trebuiau să-şi facă planul de bătaie, altminteri puteau fi puşi în situaţia de a rămîne aici, unde nu se ştia ce se mai putea întîmpla.

Hardy îl privea tulburat pe patronul său. Ochii lui sticleau cu o expresie nouă şi ciudată. Sta în picioare, slab şi deşirat, şi nu se mai îndura să se aşeze la loc.

De afară răzbătea zgomot de glasuri înverşunate.

Brenn se apropie de fereastră. Trase jaluzeaua. Străzile erau înţesate de oameni. Mulţi vociferau.

Chimistul se înfioră, dar nu zăbovi mult în dreptul ferestrei.

Îi mai ceru lui Hardy un pahar de coniac şi-l bău din cîteva înghiţituri lacome. De obicei nu consuma mult alcool, ba chiar era de o sobrietate rigidă, de nesuferit pentru colaboratorul său.

Hardy umbla ţeapăn prin odaie şi vorbea fără şir; uneori se împleticea şi trebuia să se sprijine de scaune. Îl înspăimînta fuga de afară. Spunea obsedat, mecanic:

— Se golesc oraşele, senhor Brenn. Se golesc oraşele! S-o ştergem cît mai e timp! Dar pe unde?

Turnă iar în pahar.

Brenn se împurpurase în obraji şi privea mai fix ca de obicei. Faptele întîmplate îl enervau, deşi parcă îi confirmau un gînd ascuns. De ce se auzea mereu numele lui Ribeiro? De ce îl pomeniseră ziarele de atîtea ori? Acesta era numele care reprezenta parcă toată suflarea minerilor din vestul Braziliei!

Hardy privea cu ochi împăienjeniţi. Avea impresia că tot oraşul se scurge spre cîmpuri. Îi părea că trupurile oamenilor sînt vlăguite, betege. Îi era teamă să mai iasă afară. Îşi aminti, ca prin vis, cum porniseră spre Villa Reale şi nu izbutiseră să treacă de zona de carantină a oraşului, acea carantină despre care Brenn spunea că n-are nici un sens.

Erau prinşi ca nişte gîndaci în fundul unei căldări.

— Eşti un mare pezevenghi, domnule Brenn. Umblu pe drumuri pentru dumneata de ani şi ani, fără nici un folos. Nu înţeleg de ce nu l-ai chemat mai insistent pe Alvarez. Poate ai aflat ceva despre el, dar mie nu-mi spui! Va muri la Brancos... Simt că mă cuprinde un fel de sfîrşeală.

Tăcu şi se întinse pe un divan de piele, aşezat lîngă peretele din dreapta. Se gîndea că el este un om bun şi cinstit, prins fără vină în acest impas grozav. Pe drumul care ducea spre Porto Silva porniseră desigur cohorte de refugiaţi, pentru a ajunge la rîul Parana. Se ridică

deodată, cu o energie surprinzătoare, şi-l privi pe Brenn în albul ochilor. Îl întrebă, cu reproş şi ciudă amară:

— Ce-ai vorbit cu Alvarez la Villa Reale? De ce te ascunzi de mine?

Brenn îl scrută cu luciri de cruzime în ochi. Nici nu binevoi să-i răspundă acestui maimuţoi beţiv, care îşi luase nasul la purtare. Mai auzi o întrebare aprigă, pe care Hardy i-o puse tremurînd din creştet pînă-n tălpi:

— Ce treburi învîrteşti cu Alvarez? De ce nu fuge omul acesta din Brancos? Ce s-a întîmplat cu el?

Brenn nu-i răspunse nici de rîndul acesta. Îi spuse doar că vor pleca în timpul cel mai scurt. Coniacul îl înviorase şi se simţea în stare să conducă maşina pînă la hanul lui Pedro.

Hardy îi ceru să pornească imediat, deoarece nu mai putea să suporte zidurile odăii. Era aşa de beat, încît începu să povestească, pentru a suta oară, că s-a născut la San Francisco, că părinţii lui i-au lăsat o mare avere, pe care el a reuşit s-o toace cu femeile şi băutura. Numai destrăbălarea şi alcoolul l-au aruncat în braţele lui Brenn, care nu era altceva decît un afacerist murdar. Acum îi era ruşine că a ajuns în halul acesta.

Se sculă şi începu să zgîlţîie ferestrele şi să strige din răsputeri, ca şi cînd s-ar fi adresat unei mulţimi:

— Să terminaţi odată cu afacerile voastre! Fuga după bani ne-a nenorocit pe toţi!

Mai spuse că nu vrea să moară, că e încă tînăr şi nădăjduieşte să-şi întemeieze un cămin şi să aibă copii.

Apoi se gîndi că pot să se nască monştri. Îşi aminti că a văzut în Germania, printre ornamentele în relief ale unei clădiri publice, capete diforme de copii, cu ochii holbaţi, cu guri strîmbe, care nu se puteau închide niciodată. Nu, nu mai voia să aibă copii!...

Se sperie el însuşi de amploarea imaginii pe care o întrezărise şi, fără veste, se aruncă cu capul înainte, ca un berbec, spre Brenn. Acesta îl opri scurt şi-l aruncă pe divan.

Hardy scîncea, îngrozit. Începu să blesteme ceasul în care a acceptat să-l urmeze pe nemilosul său patron.

— Vreau să plec, se zvîrcoli el, fără să izbutească să se ridice. Fereşte-te, Brenn, de răzbunarea mea! Cînd va veni clipa răfuielii...

Brenn îl privea rece, fără compătimire. De cîteva zile se tot întreba ce să facă cu Hardy. Acum se hotărîse definitiv să se descotorosească de acest individ gălăgios. Auzea glasurile oamenilor de afară şi înţelegea tot mai bine că în tumultul izbucnit era nevoie, mai mult ca oricînd, de calm şi sînge rece. Auzi un glas plîngător:

— Noi cazuri de boli de piele la Montana. Două femei au născut monştri. Haideţi, oameni buni, haideţi să fugim cît mai departe!...

— Încotro? Încotro? răsunau, ca nişte ecouri, alte glasuri.

Brenn ascultă cu încordare. Se apropie de masă şi-şi mai turnă un pahar de coniac. Hardy era aşa de ameţit, încît nu-şi mai dădea seama ce vorbeşte. Îngăima vrute şi nevrute, cu

mare compasiune pentru toţi ceilalţi oameni, dar mai ales pentru sine.

— Vreau să plec de aici. De o sută de ani se chinuiesc brazilienii pe aceste pămînturi amăgitoare. Unde sînt nestematele? Unde este aurul? Petrolul, bauxita, uraniul? Cine este vinovat?

În tot timpul acesta, pe stradă treceau camioane cu oameni. Arătau cuprinşi de friguri. În mintea lui Brenn stărui gîndul că nu mai poate rămîne, că trebuie să apuce pe un drum sigur, care să-l scoată din această îmbulzeală.

Hardy se ridică şi se repezi spre uşă. Brenn îl prinse de braţ şi-l împinse spre divan, unde căzu ca o cîrpă. Printr-un mare efort, izbuti totuşi să se ridice şi încercă să-l lovească pe Brenn. Ochii îi luceau rătăciţi. Chimistul pară lovitura şi îi strigă, sfidător:

— Ce, te-ai încins, cocoşelule? ***So, so, mein Lieber! Nur nicht zu arg...***[1]

Hardy se repezi iar spre uşă, dar Brenn îi puse piedică.

Căzu ca un sac.

Brenn rupse, dintr-o singură smucitură, şnurul draperiei şi se aplecă să-l lege pe Hardy. Acesta urla ca din gură de şarpe. Îi imobiliză mîinile, cu gesturi încete, şi-i puse un căluş în gură, făcut din batista lui albastră de mătase.

Hardy amuţi. Buzele i se contractau şi gura îi spumega. Ochii lui de gînsac se înroşiră,

Brenn ieşi, calm, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Încuie bine uşa şi coborî cu demnitate scările.

---

1 Aşa, aşa, dragul meu! Numai nu prea tare... (în lb. germană).

FREAMĂTUL

Trecuse de miezul nopţii.

Tropotul paşilor se înteţea pe caldarîmul uliţelor. Un bătrînel cu părul vîlvoi striga deznădăjduit şi trăgea după el doi copii năuciţi, care întrebau mereu unde le e mama. Bătrînul încerca să-i liniştească, spunîndu-le că va veni şi ea mai apoi, dar ochii lui înecaţi în lacrimi plîngeau o durere pe care nu puteau s-o mărturisească. O maşină elegantă trecu pe lîngă ei în mare goană.

Din urmă se auzeau glasuri:

— Alvarez a fost arestat de către don Marquez.

— De ce? De ce toate aceste nedreptăţi? Îl cunosc pe Alvarez. Pe vremuri era un om de treabă...

Grupuri de femei treceau pe sub porticuri; apoi grăbeau paşii spre mijlocul drumului şi priveau rătăcite în jur. Una dintre ele o cunoştea pe nevasta lui Alvarez şi povestea cu voce monotonă şi jalnică:

— Au dus-o foarte greu. Uneori nu aveau nici de pîine. Copiii lor purtau hainele cu schimbul...

După o pauză, femeia spuse cu obidă:

— Şi-acum el este greu bolnav...

— Toţi ne vom îmbolnăvi, strigă o fată scundă, şchioapă, care venea legănîndu-se din urmă.

Numele lui Alvarez plutea peste capetele celor care fugeau de marea primejdie.

În răstimpuri nu se auzeau decît paşii grăbiţi ai oamenilor, ca o grindină tare ce bătea în inimi. Din urmă şopteau voci tărăgănate. O fată palidă spunea unei cumetre că este vara lui Alvarez din partea tatălui. De cîteva zile se pomeneşte de numele vărului ei, sub semnul unei grave bănuieli. Ea nu putea crede niciodată că a făcut un rău, ştia ce om este.

— Ce fel de om este? întrebă cu curiozitate naivă cumătra care mergea alături de ea.

Fata se gîndi un timp, ca şi cum o umbră uşoară şi curată i-ar fi trecut peste obraz, dar nu zise nimic, speriată de rumoarea din jur. Mersul se înteţea, ca o furtună. Răzbeau pînă departe strigăte de femei şi copii. Maşini iuţi răscoleau mulţimea.

— Ce fel de om este? mai întrebă o dată femeia.

Ca trezită, fata spuse, foarte repede:

— A fost un om chinuit.

— Poate s-a lăcomit la bani. Fără să vrea, a săvîrşit răul care ne pustieşte, zise cumătra.

Zorile mijeau în depărtări. Şiruri tulburi de oameni creşteau dinspre orizont şi umbrele lor se întretăiau într-o mişcare tot mai vie, pe care soarele avea s-o dezvăluiască în curînd pe deplin.

SPRE PORTO SILVA

Pornind spre locul unde-şi lăsase maşina, Brenn se gîndi că mai are doar cîţiva litri de benzină.

Pretutindeni, oamenii uitaseră parcă de ocupaţiile lor obişnuite, cuprinşi de panica ce se întindea ca o molimă cotropitoare. Era o forfotă nemaipomenită. Nu dormea nimeni. Geamurile erau luminate. Auzi un glas:

— La porţile oraşului Brancos, autorităţile au început să oprească pe refugiaţi în lagăre. S-a iscat o încăierare, care s-a sfîrşit cu morţi şi răniţi. Oamenii sînt aşa de înspăimîntaţi, încît pot să săvîrşească cele mai nebuneşti fapte.

Brenn asculta. Această fugă de un duşman invizibil era tot ce trăise el mai cumplit.

Îşi zări maşina, ferită după un zid. Nu mai avea ce să aştepte aici. Găsi la depozitul de benzină douăzeci de litri, ultimii. Se gîndi amuzat:

— Avea dreptate bezmeticul de Hardy! Era timpul să plecăm din Montana.

Se avîntă pe drumul care ducea spre Porto Silva,

— Stupide mai sînt poveştile astea ale indienilor, îşi zise el. Obsedează minţile naive, de felul lui Hardy!

Ce prost a fost că n-a forţat trecerea spre Villa Reale! Acum nu ar mai fi posibil, căci în faţa puhoiului refugiaţilor s-au adus desigur întăriri poliţieneşti... Era, de altfel, mai aproape de Porto Silva.

Pe drum era lume multă. Apucă pe o cale lăturalnică, ce-l scăpa de încetinirea şi frînarea necontenită a maşinii.

...În răstimp, Hardy dormea la hotel, legat cu şnurul de la draperia aşezată în faţa ferestrei. Suspina adînc şi bolborosea în somn, visa că pe malurile rîului Parana refugiaţii se scurgeau într-un furnicar neîntrerupt.

Pe stradă, mişcarea se încetinise o dată cu apropierea zorilor...

Brenn apăsă crispat acceleratorul, deoarece avea senzaţia că totul stă pe loc şi nu va mai ajunge niciodată în port.

Nu se gîndise de mult că ar putea să piară. Nu se înduioşase niciodată de suferinţele celorlalţi oameni, deoarece se considera făcut dintr-o plămadă superioară, plămada celor meniţi să se ridice deasupra legilor omeneşti. Îl sufoca senzaţia că îl vor putea ajunge din urmă radiaţiile ucigaşe (nu ştia de ce şi le imagina galbene, aurii).

Roţile maşinii săreau peste gropi adînci.

Lumina zorilor se ridica treptat peste pădure. Motorul duduia sigur şi Brenn îi auzea zgomotul puternic, dar era obsedat de gîndul că fuga lui ar putea lua sfîrşit.

Opri brusc. Tăcerea din jur îl neliniştea.

Cumpăni situaţia cîteva clipe. Se străduise degeaba! Acest drum lăturalnic nu-l scotea din impas.

Începu să transpire de enervare. Apucă valiza, pe care o scosese din port-bagaj, dar era atît de nehotărît,

încît o aşeză la loc. Privi împrejur cu atenţie concentrată şi rămase un timp paralizat de neputinţă. În faţă, drumul era mocirlos, aproape impracticabil. Nu găsi altă soluţie decît să facă cît mai repede cale întoarsă.

Pămîntul Braziliei îi apărea neprietenos, afundîndu-se spre pădurea tainică şi plină de primejdii.

Mănoase şi bune se ridicau trunchiurile de manioc, iar dincolo de profilul lor nu se mai vedea nimic; bănuia doar umbrele lăsate de ramurile dese, pline de foi.

Îşi aminti deodată că i-a mai rămas un drum, un drum foarte îngust, pe care ar putea să se furişeze spre portul salvator.

O singură dată mai fusese într-o împrejurare asemănătoare, în Normandia. Comanda o companie S.S. Englezii şi canadienii îi înconjuraseră din toate părţile, prinzîndu-i ca pe nişte şoareci în cursă. Ştiau că trebuie să scape sau să moară. În dimineaţa zilei următoare, au contraatacat cu furie şi au împins două regimente de canadieni pe plajă. Prinseseră opt prizonieri şi el a ordonat să fie spînzuraţi. Îşi amintea bine, chiar şi acum, de ei: cum li se mai bălăbăneau trupurile în bătaia brizei! Atunci avusese impresia că pot să învie, doar vorbiseră şi fumaseră cu cîteva clipe înainte; dar, în acelaşi timp, se bucurase că sînt morţi şi nu se mai pot împotrivi. Încă un contraatac şi şi-au croit drum, strecurîndu-se printre unităţile duşmanului.

Cît timp trecuse de atunci? Mai bine de douăzeci de ani.

De fapt, se descurcase destul de bine în anii de după război. Nimeni nu ştia în Brazilia că era german şi nu elveţian.

Îşi ticluise încă din 1945 acte false, de teamă că va fi socotit criminal de război.

La cîţiva ani după ce se stabilise în Brazilia, se împrietenise cu un director de la Overall Exploitation. Acesta-i mărturisise că guvernul brazilian îi face greutăţi, cerîndu-i o sumă prea mare pentru concesionarea regiunii din preajma oraşului Brancos, unde prospectorii de la Overall descoperiseră mari zăcăminte de uraniu. Brenn îi făcuse propunerea radioactivizării ţinutului: lumea va părăsi locurile şi o regiune pustie, calamitată, se cedează mult mai uşor şi infinit mai ieftin. După obţinerea concesiunii, firma putea să aducă braţe de lucru din statele de nord-est, unde există mulţi şomeri, mulţi ţărani flămînzi. Directorul firmei americane îi pusese la dispoziţie deşeuri radioactive de la uzinele din Statele Unite, promiţîndu-i o participare însemnată la beneficiile viitoarei exploatări, bineînţeles, dacă totul va reuşi…

Şi acum… Ce ghinion! Era prins ca într-o capcană. Trebuia să încerce totul pentru a ieşi din ea.

Dar dacă conteinerul acela, pe care-l descoperise dezizolat, îl iradiase? Parcă nu se simţea prea bine…

Nu voia să se gîndească la alţii. Avea încredere în norocul lui.

Se urcă repede în maşină şi izbuti să întoarcă. După cîţiva kilometri, găsi drumul pe care-l căuta.

RECLAMA PARFUMATĂ

La trei dimineaţa, Hardy fu trezit din somn de nişte lovituri zdravene în uşă. Apoi aceasta fu spartă şi deasupra sa se aplecară mai mulţi oameni. Se zgîiau la el cu atîta curiozitate şi neînţelegere, încît crezu pentru cîteva clipe că s-a îmbătat într-un cabaret şi acum indivizii aceştia vor să-l dea afară.

Îşi dete apoi seama că prima lui impresie era falsă, deoarece îşi aducea aminte, ca prin ceaţă, de chipul unuia dintre ei. Era Antonio Pravos, învăţătorul din Brancos.

Chipul lui Pravos era alcătuit din linii mari şi cute adînci. Ochii lui ardeau.

O dată cu el se năpustiseră în clădire cîţiva oameni hotărîţi, gata să se răzbune pe cel vinovat de calamitatea care bîntuia. Încălţămintea lor bocănise pe scări ca o ameninţare.

În timp ce însoţitorii săi îl dezlegau pe Hardy, Pravos ieşi din odaie şi se apucă să răscolească ungherele hotelului, urmat de trei muncitori care-l însoţiseră cu devotament în zilele de restrişte. Sperau să-l găsească pe Brenn. Mîinile lor aspre dădeau la o parte draperiile vaporoase; trînteau cu necaz uşile; stîrniseră liniştea din camerele de baie lucii şi albe. Privirile lor străpungeau. Unul dintre ei, Lorenzo, îl ruga mereu pe învăţător să facă tot ce-i stă în putinţă pentru a dezlega firul acestor blestămăţii. Un altul, Oliveiro, spunea în surdină:

— Ai spus bine, senhor Pravos, acum cîteva zile la întrunire. Trebuie să ne

scuturăm de jugul trusturilor. Brenn, Nuna, Alcalla, toţi, toţi indivizii aceştia, care acum aleargă în maşini rapide între oraşe, sînt agenţii trusturilor. De la ei ne vine şi răul acesta!...

Pravos deschise o fereastră. Afară noaptea pierea în văluri albicioase.

Învăţătorul privea ca un vultur obosit cetele mari care treceau spre bariera tîrgului. Simţea că aceste împrejurări au ajutat să se trezească mintea oamenilor obidiţi. În frigurile spaimei, începi să judeci multe lucruri.

Aerul dimineţii sufla încet, reavăn şi primenit parcă.

Din camera unde se afla Hardy, îl strigă don Marquez, comisarul solemn şi acru.

Oliveiro se încrucişa cu Pravos pe scări; tropotea scos din sărite, repezindu-se spre locurile mai ferite, unde i se părea că s-ar fi putut ascunde cineva.

Hardy se trezi pe jumătate abia după ce îl udară cu apă rece. Îi ciocănea în minte întrebarea repetată a oamenilor care pătrunseseră în odaie:

— Unde este Brenn?

Deodată îl recunoscu pe Alvarez. Arăta, bolnav, nervos. Boala actinică îl lovise necruţător şi nu mai avea de trăit decît foarte puţină vreme. Zăcuse în spitalul din Brancos. Coborîse din pat şi, cu energia încordată, spasmodică, pe care o au uneori muribunzii, pornise în această cavalcadă.

Hotelierul da explicaţii confuze şi se jura că nu poate cunoaşte pe toţi clienţii care vin. Hardy sta acum, parcă prostit, pe un fotoliu şi bîiguia ceva despre

cearta lui cu Brenn, care este un mare coţcar şi l-a legat aci, ca să scape singur de calamitate.

Pravos şi Alvarez erau scăldaţi în praf şi grăbiţi. Neînduplecaţi, repetau mereu întrebarea care-l năucea:

— Unde este Brenn? Cînd a plecat şi încotro? Răspunde, senhor Hardy, dacă nu vrei să o păţeşti! Haide, vorbeşte o dată şi nu ne mai ţine aici! Nu vrem să pierdem vreme.

De afară se auziră strigăte. Apoi, ca în dimineţile fireşti, tihnite, răsună cîntatul cocoşilor.

Hardy se frecă la ochi. Nu pricepea încă prea bine ce se întîmplă cu el. Nu cumva mai visa, sau era pradă nălucirilor alcoolului? Le mărturisi că este îngrozit de imaginea copiilor monştri. De ce această cumplită calamitate?...

Spuse:

— Să ştii că şmecherul a plecat, ca să nu-mi dea banii ce mi se cuvin. Să-l prindem!

— Unde este Brenn, n-auzi? strigă Pravos.

Hardy înţelese în sfîrşit ce voiau oamenii. Îl urmăreau pe Brenn.

— Încotro a luat-o?

— Spre Porto Silva!

În sfîrşit, coborîră cu toţii. Şeful poliţiei din Brancos le spuse că Ribeiro a pornit-o mai de mult pe drumul care duce spre rîul Parana, convins că Brenn va încerca să scape într-acolo. Alvarez îl grăbea pe comisar şi se interesa dacă a găsit cumva o maşină gata de plecare. Acesta rechiziţionase

un camion vechi; îl privea însă foarte sceptic.

Cerul se arăta mai senin ca niciodată — prevestire clară şi înşelătoare a unei zile fericite.

Pe străzi, pribegi frînţi de osteneală, care adormiseră sub bolţi şi chiar pe trotuare, se trezeau. Oamenii umblau zăpăciţi şi înfriguraţi de colo-colo. Nimic nu mai avea preţ în ochii lor.

Femeile boceau; îşi strîngeau copii la piept, îmboldite de dorinţa năvalnică de a-i ocroti, de a-i salva. O femeie din Montana, care locuise pînă acum cîteva luni la Brancos, născuse un monstru cu pielea uscată ca o gutapercă. Vestea mergea din gură în gură.

Hărmălaia se ridica îndîrjită şi nevolnică. Mulţi încercau să fugă, dar nu ştiau încotro. Sub un portic stăteau înlănţuiţi doi logodnici frumoşi şi atît de nevinovaţi, de uimiţi, de neîncrezători că visul lor ar putea să se spulbere, încît zîmbetul nu li se putea stinge de pe buze. Aşteptau să se întîmple ceva nedesluşit, cu sentimentul că ei sînt în afară de acest pericol şi că se vor iubi pînă la moarte...

Cineva spunea că, de fapt, în oraş nu se ivise nici un caz. Cei patruzeci şi doi de bolnavi erau persoane venite din altă parte.

Alvarez abia mai avea putere să vorbească. Pravos îi arătă camionul şi-i făcu semn să se urce. Hardy, încă ameţit, vorbea agitat cu şeful poliţiei, un ins robust şi nedormit:

— Se golesc oraşele! îi spunea el. Am încercat să ajungem la Villa Reale, dar localitatea este sub carantină. Brenn

zice că o carantină n-are nici un sens, fiind vorba de boli care nu se iau. Părea că ştie mai mult decît îmi spunea mie despre cauzele nenorocirii. În orice caz, n-am putut înainta dincolo de barieră şi ne-am întors, pe acelaşi drum. Nu vezi cîţi oameni se îndreaptă spre port?

Stăteau amîndoi în dreptul intrării hotelului. Pravos făcea semn celorlalţi să se grăbească.

— Ai călătorit tot timpul cu Brenn? întrebă şeful poliţiei.

Apoi se întoarse spre Pravos, care se urcase în maşină, şi-i strigă să mai aştepte cîteva minute.

— Da, îi răspunse Hardy. Ne-am întîlnit acum cîteva zile, la hanul lui Pedro. Aveam vorbă cu Brenn să ne vedem acolo, pentru a pune la punct afacerile, mai ales că lipsise mult din regiune. Şi a vrut să mă tragă pe sfoară, ca întotdeauna. Trebuia să mergem la minele de mangan, dar, între timp, cînd s-a creat toată această atmosferă de haos, ne-am răzgîndit. Dacă aş fi ştiut ce se întîmplă aici, nu mai mă întorceam în ruptul capului.

Şeful poliţiei curmă vorbăria lui Hardy. Îl întrebă răstit:

— Eşti sigur că Brenn a fugit spre Porto Silva? Cum de-ai rămas singur? Te-am găsit legat cu şnurul de la draperie. De ce v-aţi ciondănit? Hai, nu te mai uita aşa la mine, că pot să întorc foaia. Unde este Brenn? Unde s-a ascuns ticălosul?

— Zicea că pleacă spre Porto Silva. Voia să scape de aici şi altă posibilitate nu vedea. Spera că va prinde vaporul lui Manolito. Nu mai ştiu de ce m-am

certat cu el. Poate pe o chestie de bani. Tipul voia să-mi scape din mînă, ca să mă tragă pe sfoară. Haide, domnule, nu-ţi pierde vremea, se adresă el pripit comisarului, îndemnîndu-l spre camion, cu obrăznicia beţivului care nu s-a trezit încă cu totul din ameţeală.

Hardy susţinea cu tărie că vrea şi el să-l prindă pe patronul său, pentru a-i scoate măselele. Cînd maşina porni, oamenii care aşteptau pe trotuare o urmăriră un răstimp; se rugau să fie luaţi şi ei, îi numeau pe cei din camion cîini... Şeful de poliţie le răspundea că au de urmărit un infractor periculos. Cineva îi strigă că piere lumea, iar lor le arde de aventuri.

În camion, Hardy i se adresă lui Alvarez, care sta întins, palid, cu răsuflarea nesigură. Îl întreba mereu ce i s-a întîmplat şi ce-a vorbit cu el Brenn la telefon. Alvarez răspundea în şoaptă, încît Hardy abia-l auzea.

Străbătură oraşul. Pe şosea, lumea se rărise. Hardy se aplecase cu urechea spre gura lui Alvarez, care îşi venea uneori în fire şi pronunţa vorbele mai desluşit.

— Eu nu mai am mult de trăit. Sînt victima propriei mele încrederi... Ştii că acum vreo două luni nevasta lui Ribeiro a născut un prunc monstruos...

Pieptul lui Alvarez se umflă deodată, ca şi cum ar fi încercat zadarnic să aspire aerul de care avea nevoie. Mîinile lui se încleştară pe braţul lui Hardy, care şi-l retrase înfricoşat. Şeful poliţiei tăcea, retras într-un colţ.

— Ştii cum s-a îmbolnăvit Miguel Sanka? oftă Alvarez, după ce-şi reveni

din criza de sufocaţie. (Miguel Sanka fusese şofer la autocisterna dăruită oraşului de firmele americane. Pierise din cauza unei tumori canceroase, cu dezvoltare rapidă.) Avea în ultima vreme bănet mult şi petrecea noapte de noapte.

L-am întrebat deseori de unde are atîţia bani şi mi-a spus că „reclama se plăteşte bine”. Zicea că nu face reclamă cu vorbe, ci cu mirosuri frumoase. N-am priceput la ce face aluzie şi mi-am zis că-mi vorbeşte în şarade. El, săracul, spunea însă adevărul gol-goluţ...

Camionul mergea în plină viteză spre port. Erau pînă acolo cîteva zeci de kilometri.

Alergau obsedaţi de gîndul că Brenn ar putea să scape.

Se auzi iar glasul lui Alvarez:

— Sanka a lucrat vreo doi ani pe autocisternă. După ce-a murit, a venit la mine domnul Brenn. Mi-a făcut o propunere. Zicea că o mare societate americană de cosmetice şi parfumuri sintetice face reclamă într-o formă deosebită. Nu cu vorbe, ci altfel. Ştiţi că Brazilia a fost invadată de afişele de reclamă ale multor firme străine. M-a întrebat dacă vreau să-l ajut. Nu ştiam ce să cred. Mă aflam la ananghie... N-am înţeles cum l-aş putea ajuta eu în această treabă. Eram doar şomer... Mi-a spus să mă duc chiar a doua zi la biroul municipalităţii... Să cer să fiu angajat în locul lui Sanka... Va interveni el... Îmi ziceam că maşina de stropit poartă ghinion, din moment ce fostul şofer...

Glasul şoptit nu se auzi cîteva clipe. Alvarez arăta obosit, vlăguit. Făcea aceste mărturisiri cu mulţumirea omului care îşi descarcă conştiinţa de povara unui mare păcat. Ochii îi luceau straniu.

— Seara m-am întors iar acasă cu mîinile goale... Copiii mă aşteptau cu privirea rătăcită de foame. I-am spus soţiei că s-ar putea să fiu angajat în locul lui Sanka... Ea s-a speriat mai întîi... Sanka murise în împrejurări misterioase... Dar... dar nu era altceva de făcut şi, vorba aceea: Viii cu viii şi morţii cu morţii.

L-am căutat a doua zi pe chimistul elveţian. Sta ţeapăn în dreptul biroului de unde-şi conducea afacerile... Mi-a spus că ţine să fiu numit în locul lui Sanka, pentru a-l ajuta să facă o reclamă... parfumată. Treaba, mi-a explicat el, este cît se poate de simplă: trebuie introdus în interiorul autocisternei un mic conteiner, din care se degajă treptat substanţe ce dau apei un miros plăcut. Îmi zicea că operaţia aceasta nu trebuie făcută decît o dată la cîteva luni şi va avea el grijă să mă ajute. Cu Sanka a colaborat în acelaşi fel.

De aceea mirosea aşa frumos cînd trecea ma-şina; pe botul autocisternei era înscrisă reclama corespunzătoare a firmei de cosmetice. Tot oraşul devine înmiresmat ca un trandafir.

Totul era să păstrăm cel mai deplin secret asupra acestei chestiuni. Nimeni nu trebuie să afle cum se parfumează apa maşinii. Municipalitatea îşi închi-puia că era vorba de o substanţă

persistentă, cu care fusese lăcuit, încă de la construcţie, interiorul autocisternei.

Mi-a oferit bani, mai mulţi decît am avut vreodată.

Şeful poliţiei întrebă:

— Voia deci să nu spui nimic despre conteinerul acela?

— Nu înţeleg cum de s-a extins boala radioactivă la minele de mangan, interveni Pravos, tulburat.

— Cine ştie. Mulţi muncitori de acolo aveau familiile, la Brancos şi locuiau săptămîni întregi în oraş, observă şeful poliţiei.

— După vreun an şi ceva am început să mă simt din ce în ce mai prost... continuă Alvarez. Mă durea capul şi-mi erau încheieturile de cocă... Brenn mi-a dat bani mulţi, care mi-au adus numai nenorocire... Aurul, pietrele scumpe, minele bogate — n-au adus Braziliei decît nenorocire, spuse el în şoaptă.

Interveni Pravos:

— Abia după ce femeile au fost lovite în masă de acest rău, ale cărei prime semne s-au arătat mai de mult, au început autorităţile să vorbească despre o posibilă epidemie, despre necesitatea de a se lua măsuri...

— Asta aşa e! întări Alvarez.

— Femeile lehuze, continuă Pravos, se simţeau foarte rău şi unele dintre ele mureau la cîteva zile după naştere. Groaza cuprinsese pe oameni. Au în-ceput primele cazuri de îmbolnăvire şi la minele de mangan ale societăţii Overall. Tot Overall încerca să concesioneze noi mine. Multă vreme s-a crezut că sînt mine de fosfaţi, dar în

ultima vreme a transpirat că ar fi vorba de mine de uraniu...

Hardy tresări şi spuse, pătimaş:

— Acum înţeleg de ce Brenn îl căuta mereu pe Alvarez! Am bănuit tot timpul că-mi ascunde ceva! Banditul încerca să fugă şi voia să ştie dacă procedeul său ticălos a rămas tăinuit!...

Cu ochii în altă parte, Alvarez spuse:

— Eu am căzut la pat. Nu mă mai puteam clinti...

Hardy se apropie de Pravos şi-l întrebă cu glas hotărît, întărîtat, dar încă nesigur de pe urma ameţelii:

— Hai, spune, ce s-a mai întîmplat acolo? Ce s-a mai întîmplat?

Pravos continuă, copleşit:

— În lunile acestea, Ribeiro, care a trăit multe dureri ale lui şi ale altora, a organizat o puternică mişcare a muncitorilor de la minele de mangan, apoi a venit la Brancos.

Se vînturau cele mai năstruşnice versiuni: că ar fi o gravă epidemie sau poate un flagel necunoscut pînă astăzi, produs de vreun microb din jungla braziliană. Eu şi Ribeiro eram însă de altă părere. Multe lucruri ne păreau suspecte. Mi-am amintit de unul din profesorii mei de la Universitatea din Rio, un om cu vederi înaintate şi totodată un fizician priceput, de care mă legasem foarte mult. I-am scris să vină la Brancos, arătîndu-i situaţia grea în care se zbătea populaţia.

În timpul acesta, mişcarea lui Ribeiro crescuse, dar eram orbi în faţa pericolului ce ne secera în fiecare zi: flagelul se prezenta acum şi sub înfăţişarea bolilor care se răspîndiseră

la maturi, ca şi a avorturilor tot mai frecvente.

Umblam cu sufletele întunecate, fără să ştim încotro să ne îndreptăm privirile.

Sosirea profesorului a produs o înviorare. Adusese cu el un dozimetru de ultimul tip pentru măsurarea radioactivităţii aerului. Seara se lăsase de mult cînd am ieşit cu profesorul şi cu Miguel pe străzile oraşului. Mergeam pe furiş, pentru a nu atrage atenţia oamenilor. De la început, indicatorul dozimetrului dovedi că radioactivitatea mediului era crescută mult peste limita normală şi întrecea considerabil nivelul nevătămător. În centrul oraşului, aparatul indica zona cea mai periculoasă, în timp ce pe la periferii şi în parcul care înconjoară micul lac natural din sud, nivelul de radiaţie era mai coborît. Nu am putut însă stabili de la început un punct de maximă radioactivitate pentru a determina obîrşia fenomenului dăunător.

Am umblat multe nopţi toţi trei pe străzile din Brancos. Oraşul era trist. Nu se mai zăreau decît lumini mici, ferite, ca şi cînd oamenii s-ar fi ascuns de urgia de afară.

Eram şi noi foarte obosiţi, dar nervii ne erau aşa de aţîţaţi, încît am avut energia să discutăm ceasuri întregi datele cercetării noastre.

— Cum de nu ne-am gîndit mai de mult! izbucni o dată Miguel. Bolile acestea şi scăderea natalităţii sînt în mod evident efectele radioactivităţii. Totul e acum limpede.

— Totul? Nu chiar totul! intervenii eu. De unde vine radioactivitatea aceasta? Ce a provocat-o?

— Aşa e! întări cineva. Numai dacă vom cunoaşte cauza răului, vom putea s-o înlăturăm.

Pablo Pina, un bătrînel uscăţiv, se amestecase şi el în vorbă:

— S-ar putea să fie de vină prospecţiunile, care se fac la noi pe o scară tot mai largă. Unele sisteme se bazează doar pe folosirea de materiale radioactive.

— E puţin probabil, observă profesorul. Prospecţiuni se fac doar şi în alte locuri din Brazilia. Totuşi, numai aici s-a ivit calamitatea. Cea mai mare intensitate a radiaţiilor se constată în centrul oraşului, deşi prospecţiunile cele mai apropiate s-au făcut, după cîte ştiu, la vreo zece kilometri de Brancos.

Dezbătusem multă vreme noua faţă sub care se prezentau acum întîmplările din oraş. Aparatul ne ajutase să facem o descoperire de mare însemnătate, dar nu ştiam cum s-o interpretăm.

Oamenii aflaseră de rezultatul primelor noastre ieşiri. Un strigăt de revoltă cutremură întregul Brancos. Mulţi năvăliră pe străzi, în pîlcuri dese, foarte agitaţi, palizi, nedormiţi. Acum înţelegeau toată grozăvia situaţiei lor. Maladia atomică, moartea atomică, îi pîndea pe toţi. Avorturile, naşterea pruncilor monstruoşi, bolile de piele deveniseră pe deplin explicabile. Femeile noastre aveau să fie sterile. Ribeiro izbucnea uneori în hohote de plîns, amintindu-şi de înfăţişarea pruncului născut de Maria.

— Am auzit o legendă despre un copil care a salvat poporul, după ce bunicul său l-a sacrificat, spuse Hardy, într-o doară.

— Ce vrei să spui cu asta? îl întrebă rece şeful poliţiei. Nouă nu ne arde acum de poveşti... Lasă-l pe domnul Pravos să povestească totul. Unele dintre aceste întîmplări îmi sînt cunoscute, dar ţin să aflu amănunte.

Se aşternu o tăcere adîncă. Apoi Pravos reîncepu, cu voce pripită:

— Am ieşit, după cum vă spuneam, cîteva seri de-a rîndul cu aparatul, orientîndu-ne spre zonele cu intensitatea radiaţiilor mai mare, cu toate că ne dădeam seama de pericolul pe care-l prezenta această acţiune pentru viaţa noastră.

În sfîrşit, profesorul a putut stabili că, în apropierea garajului unde se adăposteşte autocisterna, nivelul radiaţiilor era de sute de ori mai mare decît în alte părţi. De altfel aici, printre şoferi, boala atomică făcea ravagii.

Ne-am apropiat şi am constatat că autocisterna constituia o intensă sursă de radiaţii. I-am povestit profesorului despre aşa-zisa reclamă parfumată şi el a făcut imediat legătura cu această puternică emanaţie. Şoferul care luase, de puţină vreme, locul lui Alvarez — internat la spital — nu ne-a putut da nici o explicaţie. Am anunţat poliţia. Tot oraşul era răscolit de emoţie. În sfîrşit, Alvarez a depus în faţa noastră mărturisirea pe care aţi auzit-o adineauri.

Brenn îl făcuse, fără să ştie, unealta unei acţiuni monstruoase. Abia în

ultimele zile începuse să bănuiască şi Alvarez cum stăteau lucrurile şi se gîndise să anunţe autorităţile. Nu pricepea însă — iar noi mai puţin — scopul acestei crime odioase.

În ce-l priveşte pe profesor, el îşi făcuse cu prisosinţă datoria şi s-a întors la Rio.

Hardy interveni:

— Brenn ţinea totdeauna la el o valiză, al cărei conţinut îl tăinuia. O singură dată am zărit acolo nişte conteinere cenuşii.

Şeful poliţiei arătă cu degetul în faţă. Crestele verzi ale pomilor stăteau în lumina străvezie a soarelui, ca o spumă dantelată şi strălucitoare. Se apropiau de rîul Parana.

Se ridică în picioare şi strigă şoferului să grăbească.

Pe malurile apei se scurgea o mulţime pestriţă, repezită. Trecători obosiţi îi priveau cu invidie şi le făceau semne vagi...

În Porto Silva era o înghesuială neînchipuită. Hardy desluşi într-un loc urmele roţilor maşinii lui Brenn. Camionul se năpusti înainte cu atîta putere, încît era gata să se răstoarne. De pretutindeni se auziră strigăte. Pravos întreba pe trecători dacă nu l-au văzut pe Ribeiro. Cei care se îndreptau acum spre rîu nu-l văzuseră. Se spunea însă că se află într-o urmărire cumplită. Nimeni nu ştia sigur despre ce este vorba. În văzduhul arzător pluteau atîtea ştiri de temut, încît cea mai mică vorbă stîrnea în mintea oamenilor spaime de moarte.

Indianul care povestise legenda maniocului în ziua venirii lui Brenn pornise spre rîu pentru a coborî spre altă regiune şi a se afunda poate pentru totdeauna în umbra pădurii tropicale, în locurile care scăpaseră de tîrnăcopul şi tractoarele albilor. Voia să fugă de urgia care se abătuse peste tot. Îl îngrozea gîndul că femeile nu vor mai naşte copii. Inima lui caldă şi iubitoare sîngera. Albii, metişii, indienii coborau într-un vălmăşag neîntrerupt de-a lungul malurilor, strivindu-se, dar nimeni nu ştia care este calea salvării.

Indianul ajunsese la mal. Se ţinu un timp după o ceată care voia să treacă pe celălalt ţărm, pe o plută, dar pentru că nu se mai găsi loc pentru el, rămase cu gura căscată, temător că nu va mai putea părăsi aceste pămînturi. De pe celălalt mal, se auzeau strigăte ascuţite şi împuşcături. Vreo încăierare.

În acest timp, camionul intră în curtea hanului lui Pedro.

Prezenţa şefului poliţiei, don Candido Marquez de Souza, făcu ca treptele să se golească imediat de adormiţi şi bolnavi. Unii umblau stingheri şi inerţi, iar alţii se tîrau anevoie spre gardurile curţii. Hardy voia tocmai să coboare, însă înainte de a o face, se întoarse spre Alvarez; îl văzu galben, cu ochii larg deschişi, întins de-a latul pe podeaua camionetei.

Murise fără ca cineva să-şi dea seama, în timp ce Pravos vorbea.

URMĂRIREA

Căutaseră mult, istovitor, pretutindeni. Ribeiro îi însufleţea. Treceau pe lîngă şiruri lungi de case cu luminile stinse. Căldura de acolo nu-l mai chema pe Ribeiro; nu-şi mai închipuia, ca înaintea naşterii lui Domingo, leagănul alb al copilului nevinovat; vedea că zîmbetul senin al pruncilor se strîmbă, că ochii lor curaţi se tulbură. Voia să pună capăt ticăloşiei, să răzbune miile de trupuri nenorocite. Uneori făcea gesturi mecanice şi arăta, cu mîna întinsă, spre un loc unde drumurile se încrucişau; o dată ce ajungeau în locul acela, nu zăreau însă decît formele amăgitoare ale închipuirii.

Unde se ascundea Brenn?

Ribeiro privea încruntat. Nu-şi mai ridica firele de păr încîrlionţat de pe fruntea bombată. Ochii lui mici, puţin piezişi, scormoneau întunericul. Gura arăta ca o linie aspră, săpată mai jos de dungile amare din margini.

Se ţinea mereu în faţă şi mersul lui se scutura repede, ca al indienilor; cînd se pornea să alerge, bătea iute pămîntul şi toţi ceilalţi rămîneau în urmă.

Din frunte îi striga pe întrecute pe tovarăşii săi. Oamenii care-l urmau dădeau buzna înainte, cu răsuflarea la gură. Se porneau iarăşi şi iarăşi.

Ribeiro răsufla uşor şi se avînta mai departe. Flacăra dreptăţii îi lucea în ochi. Tatăl său, Ricardo, luase parte la marea răscoală a Alianţei pentru Eliberarea Naţională, dinaintea celui de

al doilea război mondial. El îi inspirase spiritul de luptă, dîrzenia de neînfrînt.

Mînia clocotea în glasul lui. Îşi îndemna mereu soţii de drum:

— Haideţi, prieteni! Nu mai poate fi departe!

Rostea cuvintele scurt şi cu hotărîre nestrămutată.

În toiul nopţii, năvăliră pe poarta hanului lui Pedro ca o vijelie vînătă şi mînioasă.

Încolţiseră hanul din trei părţi, dar Brenn trecuse doar pe acolo şi-şi pierduse urma în vale, poate de-a lungul rîului Parana. Cîţiva trecători văzuseră maşina albastră, aerodinamică, dar nimeni nu putea să spună ceva sigur, pentru că acest eveniment părea prea mărunt faţă de primejdia care-i pîndea. Chimistul întrebase de vasul lui Manolito; aflase că nu mai opreşte la Porto-Silva şi plecase grăbit mai departe.

Ribeiro îl urmărea însă cu încăpăţînare. Coborî, însoţit de cinci tovarăşi avîntaţi şi sprinteni, spre vechiul debarcader al corpului de pază teritorială, înfiinţat de portughezi la mijlocul secolului trecut. Un căpitan portughez masacrase acolo sute de indieni, pe care îi invitase la un ospăţ. Se mai vedeau punţile putrede ale vechilor locuri de debarcare. Prin iarbă se zăreau cuie ruginite, bucăţi de odgoane smolite.

Aerul fierbinte se legăna printre liane.

Dinspre sud venea într-aici un drum vechi de care. Ribeiro zărise prin noroi urmele cauciucurilor unei maşini. Se repeziră toţi într-acolo, strînşi în ceată

dîrză şi viforoasă. Erau atenţi la fiecare mişcare, la fiecare foşnet, la ţipăt de pasăre, la urlet de fiară, încordîndu-şi toate simţurile pentru iscodirea miilor de ascunzişuri posibile.

Un cîrd de patoi zbura deasupra capetelor lor.

Umblară toată ziua după urmele de maşină, care dispăreau şi reapăreau mereu. Ribeiro cunoştea foarte bine automobilul chimistului şi se jura că i-a zărit dîra. Drumul era frămîntat, zvîrcolit parcă, întors în repezişuri şi băltoace.

Noaptea i-a prins atît de frînţi de osteneală, încît s-au trîntit la pămînt şi au adormit cu toţii.

A doua zi, în zori, au auzit un zgomot, parcă de maşină. Îi mîna înainte. Osteneala celei de a doua zile a fost şi mai grea. Umblau rupţi din şale, aplecaţi, înveninaţi de acest mers de-a surda. Îşi aruncaseră unii altora învinuirea că s-au pripit să apuce pe o cale greşită. Numai Ribeiro nu se descuraja.

Păsări colorate ţipau printre ramurile pletoase ale bananierilor.

În ziua a treia, nu mai găsiră nici o urmă. Pe la prînz, din spate se auzi deodată motorul unei alte maşini. Nu era însă automobilul lui Brenn, ci autocamioneta din Montana.

Recunoaşterea a fost ca un strigăt de înviere, de îndemn năprasnic în urma ticălosului. Nu, nu putea să reziste mai mult de cîteva zile în mijlocul naturii vitrege, pe care el încercase s-o lipsească de puterea generatoare a vieţii.

Cursa continuă, înfierbîntată.

Pe seară găsiră maşina lui Brenn. O părăsise, fiindcă i se terminase benzina. Probabil că încerca să înainteze pe jos prin regiune, spre o localitate de unde mijloacele de locomoţie ar fi fost mai lesnicioase. Nu-i era uşor în aceste locuri. Sau poate îşi închipuia că se poate ascunde în pădure vreme îndelungată.

În maşină nu aflară decît o haină de sport şi o pereche de ochelari de rezervă. Caroseria era plină de praf şi noroi.

Au ţinut un sfat scurt şi s-au despărţit în echipe de urmărire. Ribeiro a luat-o spre sud-est, peste o cîmpie străjuită de site rare de pădure. Antonio Pravos apucase spre nord.

Nu voiau să piardă nici o clipă. Treceau prin locuri singuratice şi răzleţe, pe unde nu mai fuseseră de mult oameni. Aci creştea vegetaţie grasă, bogată. Uneori luminişurile se opreau în pereţi înalţi de umbră.

Soarele ardea. În echipa lui Ribeiro mergea Fernando, un indian foarte ager. Zicea că umblă pe urme de paşi, pe care ceilalţi nu le vedeau. Au trecut repede peste o clină mocirloasă, stătută, nesuferită. Au dat deoparte liane. Spinii unor plante agăţătoare le-au însîngerat frunţile. Au călcat peste foi late şi mustoase.

BRENN

Fernando, indianul, mergea ca tras de un fir. Apoi au văzut şi ei urma. S-au tîrît pe furiş, ca fiarele. Nu li se auzea nici răsuflarea.

Indianul fluieră încet.

Se apropiară. Nu se auzea nimic în jur, doar răsuflarea lor pripită. Foşnetul frunzelor suna prin tăcere, ca o ameninţare. Ribeiro tresări. Ţinea mîna pe revolver. Mai făcu un pas.

Priveau ţintă.

Scurt şi neliniştitor, se auzea uneori fîlfîitul zborului de pasăre. Toţi tremurau şi priveau; şuviţe transparente de cer lunecau încet spre orizontul necunoscut, dar lumina aerului dintre coroanele pomilor tremura de o tainică înfiorare.

Fernando se repezea iar şi iar peste urme pe care ceilalţi le desluşeau şi ei mai apoi.

Ghiceau că laţul se strînge în jurul celui urmărit şi de aceea umblau aplecaţi, încordaţi, pe locurile acestea pline de tumultul inimilor lor, dar de fapt atît de tăcute, încît imediat după ce treceau de ultimele trunchiuri ale bananierilor, totul recădea în liniştea solemnă şi indiferentă a naturii. Pămîntul acesta, pe care Brenn îl otrăvise, nu putea să-l ajute, îl conducea în felul cel mai sigur spre o capcană.

Fernando mai făcuse cîţiva paşi; îl urmară doi metişi. Se opriră toţi, ca în faţa unui duşman nevăzut care nu îndrăzneşte să-i înfrunte. Aşteptarea se zbuciuma în piepturi.

Ribeiro îl văzu pe Fernando că ridică mîna, în semn de luare-aminte grăbită.

Aproape imediat, înainte ca cineva să-şi poată da seama ce se întîmplă, izbucni o împuşcătură. Un metis căzu fulgerat, fără să se zvîrcolească măcar. Ecoul bătu în cele patru zări, ca o veste de moarte. Instinctiv, toţi se trîntiră la pămînt. Ribeiro strînse mai tare revolverul. Îşi simţea cealaltă mînă prinsă în coca pămîntului moale.

Fernando, care era în frunte, se ghemuise peste cîteva muşuroaie de furnici. Intenţiona să sară brusc, ca la armată, un pas înainte, dar a doua împuşcătură îl ţintui pe loc. Simţi o arsură ca de bici în coastele din dreapta, apoi o năclăire fierbinte.

Un om din Villa Reale, Garcia, însoţit de alţi doi, i-o luară repede înainte.

Se mai auzi încă o împuşcătură în direcţia aceea. Fernando sări înainte, orbit de furie împotriva omului care trăgea nebuneşte. Un glonte îi vîjîi la ureche.

Ribeiro îşi îndemna oamenii să înconjoare locul de unde trăgea Brenn. Unul dintre ei alergă printre siluetele groase ale pomilor, ca o vedenie, şi ajunse aproape de ascunzişul acestuia.

Brenn trăgea mai departe, cu furie.

Papagali mici şi coloraţi se speriaseră şi zburau zăpăciţi, scoţînd sunete ascuţite.

Urmă o linişte profundă şi de necrezut. Prin mintea lui Ribeiro trecură, ca în momente de extremă încordare, crîmpeie de imagini sumbre: copiii monştri din leagănele mamelor, ravagiile cancerului, exodul populaţiei din regiune. Toate se învălmăşeau într-un joc sinistru în jurul lui Brenn,

care rînjea diavoleşte şi trăgea mai departe cu revolverul, ascuns după un trunchi de copac secular.

Ribeiro strigă hotărît:

— Înaintaţi în cerc!

Totul rămase tăcut. Ribeiro se ridică şi alergă pînă ce se convinse, din felul în care erau postaţi oamenii, că Brenn nu va putea scăpa. Într-o clipă, văzu spatele însîngerat al lui Fernando. De departe strigă Garcia:

— Înainte! Puţin mai la dreapta! Acolo e banditul!

Alt glas îi răspunse:

— Îl văd!

Iar altul:

— Îl avem în mînă!

Brenn ieşi din ascunzişul lui şi zise rece:

— Nu mai am cartuşe. Iată-mă.

Îl văzu pe Ribeiro care năvălea spre el.

— Aha, omul cu chitara... Ai venit să mă vezi o ultimă dată? Poate vrei să-mi cînţi cîntecul lebedei? Hai, înstrunează-ţi coardele, tinere!

— Nu asta m-a făcut să te caut, ticălosule! Izbucni Ribeiro.

Ochii lui Brenn jucau, trecînd de la unul la altul. Părea o fiară rănită, care regretă că nu mai poate să facă nici un rău.

— Răzbunarea voastră nu mă mai poate atinge... Boala m-a lovit şi pe mine, altfel aş fi fost acum departe...

Brenn sfărîmă între dinţi o fiolă minusculă cu otravă. Trupul i se cutremură de două ori şi căzu. Apoi încremeni în rigiditatea morţii.

Ochii de iguan ai chimistului se aţintiră spre scoarţa brună, groasă, a

copacului din faţă, pe care se suiau termite carnivore.

Cuprinsul

Redactor responsabil: V. ZEDNIC
Tehnoredactor: ŞT. MIHAI

Dat la cules 22.03.1962. Bun de tipar 14.05.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 4081. Tiraj 28.160. Broşate 26.100 + Legate 2060. Hîrtie semivelină sul de 65 g/m², 540X840/16. Coli editoriale 13,6. Coli de tipar 18,5. A. 027. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 (R).

Tiparul executat sub com. nr. 20320 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Bucureşti — R.P.R.

Lei 5,30

EDITURA TINERETULUI

